Gyekiczky Tamás:

Munkafegyelem az 1952-es év Magyarországon.

(Kézirat)

yekiczky Tamás:

Munkafegyelem az 1952-es év Magyarországán

/Kézirat/

MTA Szociológiai Kutató Intézet

Budapest, 1985.

TARTALOMJEGYZÉK

Oldal

. RÉSZ. Vádemelés nélkül

., A vállalat és a dolgozó viszonyának jogi szabályozása az ötvenes évek elején

1., A vállalat és a dolgozó viszonyának munkajogi szabályozása..... 1

2., A büntetőjog szinre lép..... 9

3., Összefoglalás..... 15

II., A munkafegyelem értelmezése a kor propagandairodalmában és napi sajtójában

1., A munkafegyelem jelenségének értelmezése a brossurairodalomban..... 17

a., A munkafegyelem fogalmának változásai. 18

b., A fegyelmezetlen dolgozók csoportjának bemutatása a brossurairodalomban..... 28

c., A munkafegyelem betartásának pozitiv példái..... 36

d., Javaslatok a fegyelmezetlenségek megszüntetésére..... 41

2., A munkafegyelem kérdésének megjelenése a sajtóban

A. a., A Szabad Nép 1952-es évfolyamának értelmezése, előfordulásának gyakorisága és jellemzői..... 47

b., Ideológiai világkép és a munkafegyelem a Szabad Nép cikkeiben..... 50

B. A munkafegyelem értelmezése és kezelése a FOGASKERÉK /Rákosi Mátyás Müvek/ üzemi lap 1952-es évfolyamában

III., A munkafegyelem problémái 1952-ben a vállalatoknál és üzemeknél

1., A vállalatok és üzemek vezetésének intézkedései a munkafegyelem megszilárditásáért..... 58

2., A vállalatoknál 1952-ben folyó munkaügyi viták és fegyelmi ügyek jellemzői

a., A munkaügyi viták néhány sajátossága... 65.

Oldal

b., A fegyelmi ügyek általános jellemzése 66
c., Az 1.sz. tipus jellemzője..... 68
d., A 2.sz. tipus jellemzője..... 69
e., A H-né ügy..... 75

3., A fegyelmi ügyek funkciója a vállalatok - üzemek müködésében..... 78

IV., A munkafegyelem problémájának társadalomtörténeti háttere

1., A munkafegyelem néhány makroökonómiai összefüggése..... 80

2., Munkaerőgazdálkodás és munkafegyelem..... 86

3., A modernizáció során kialakult munkaszervezet néhány jellemző vonása..... 91

A., A munkafolyamat és a modern ipari munka /Általános modell/..... 92

B., A munkafolyamat és a munkaszervezet modernizációjának alakulása az ötvenes évek elején Magyarországon..... 101

4., A munkafegyelem értelmezése a munkaszervezeti modernizáció magyarországi sajátosságainak tükrében 109

Dokumentumok..... 113

Jegyzetek az első részhez..... 227

II. RÉSZ. Bíróságok előtt

I., Az elitéltek társadalmi helyzete..... 238

II., Az elitéltek területi, foglalkozási mobilitásának jellemzői..... 247

III., A büntetőjogi eljárást kezdeményező munkahelyek jellemzői..... 262

1., A munkahelyek ágazati, területi elhelyezkedése..... 262

2., A munkahelyek vezetőségének viszonya az elitéltekhez..... 263

Oldal

IV., Az elitéltek munkaszervezeti magatartása és a magatartások motivációi

1., A magatartások és motivációk tipusai..... 265

2., A dolgozói magatartások, konfliktusvállalások néhány összefüggése..... 271

3., Az elitéltek társadalmi helyzetének néhány összefüggése a munkaszervezeten belüli magatartásokkal és azok motivációival..... 273

V., A munkafegyelmi vétségek jogi kezelése..... 276

1., A jogi szabályozás és az elitéltek társadalmi helyzete közötti összefüggések..... 283

2., A jogi változócsoport és a munkaszervezeti pozíciót jellemző változók közötti összefüggések..... 286

VI., Ideológiai elemek az itéletekben..... 293

1., Az ideológiai érvelések helye az itélet szerkezetében..... 293

2., Az ideológiai érvelések előfordulásának néhány társadalmi összefüggése..... 296

3., Az ideológiai axiómák és érvelések empirikus vizsgálata..... 297

4., Az ideológiai érvelés rendszere

A., Érdekek és érdekrendszerek az ideológiai érvelésekben..... 300

B., A társadalmi veszélyesség tényezői..... 303

C., Ideológiai világkép és politikai ideológia..... 309

Jegyzetek a második részhez..... 315

Táblázatok

Függelék

I. RÉSZ

Vádemelés nélkül

A vállalat és a dolgozó viszonyának jogi szabályozása az ötvenes évek elején

ötvenes évek elejére kialakult jogi normarendszer össze-
t, heterogén volt. Témánk szempontjából fontos jogi szabá-
zás alapvetően két jogág területére: a munkajog, és a bün-
őjog területére koncentrálódott. Mind a büntetőjog, mind a
kajog azonban inkonzisztenciákat, egymásnak is ellentmondó
bálytömeget tartalmazott. Az érvényes jogi rendszer sajá-
ságai közé tartozott a párhuzamosság, az egyes társadalmi
zonyok eltérő jogi rendezése. E szabályozási helyzet hozta
re a jogalkalmazás számára a mérlegelési, választási lehe-
ségeket, amelyekkel mind a vállalatok, mind az igazságszol-
tatás szervei éltek is.

A vállalat és a dolgozó viszonyának munkajogi szabályozása

rásunk központjában azok a jogi megoldások állanak, ame-
k a munkafegyelemre vonatkoztak. E jogi normák értelmezé-
ez elengedhetetlen a munkajog egészének vázlatos bemutatá-
Különösen fontos a Munka Törvénykönyvének ismertetése,
elveinek tisztázása, illetve a keretjellegü jogi szabályo-
elemzése, mivel e normák meghatározzák a munkafegyelmi
k konkrét lefolyását is./1/

> 1951 február 1-én lépett hatályba a Munka Törvénykönyve. A törvénykönyv kódex jellegü, tehát az egységes szabályozás követelményével hozták létre.

k ellenére számos olyan jogi rendelkezés maradt életben,
y a Törvénykönyv hatálybalépése előtt keletkezett, igy
kiegészitették a törvénykönyv egyes szabályait.

fegyelmi felelősség esetében is a törvénykönyvet megelőző ogszabály módositotta a munkaügyi viták általános eljárásáól szóló részeket. Fontos megállapitanunk, a kódex megalkoásával alakult ki véglegesen a munkajogi szabályozás többépcsős rendszere, amely ideológiai-politikai érvelésekkel látámasztva azóta is átláthatatlanná teszi a munkajogi norák tömegét.

A Munka Törvénykönyv két történelmileg is nehezen sszeegyeztethető elvet igyekezett egységesen érvényre juttati. E két elv az állami /hatalmi/ beavatkozás és a szerződési zabadság elve. A törvénykönyv igy definiálta a munkaviszonyt:

> "A munkaviszony általában szóbeli vagy irásbeli megállapodással jön létre. A megállapodással a dolgozó kötelezi magát, hogy a vállalat igazgatójának utasitása szerint rendszeres munkát végez, a vállalat pedig kötelezettséget vállal, hogy az ezért járó munkabért megfizeti, valamint a dolgozót a munkaviszonyból folyó egyéb szolgáltatásban részesiti. E megállapodás a munkaszerződés". /14.§./

dolgozó vállalaton belüli helyzetét egy speciális szerződési orma, a kollektiv szerződés határozta meg. A kollektiv szerődés célja azonban ezekben az években a terv teljesitése, iletve tulteljesitése. /Munka Törvénykönyve - továbbiakban MT. - ollektiv szerződés cimszó./ Ezzel a szerződési forma a terv eljesitésének, azaz az állami-politikai célok direkt megvalóitásának egyik legfontosabb munkahelyi eszközévé lépett elő.

A szerződési alapelv több munkajogi normában is megelent. A munkaviszonyt pl. a két fél /dolgozó és vállalat/

"kölcsönös megegyezéssel bármikor megszüntethetik" /28.§./. A szerződési alapelvből fakadó kölcsönös felbontási jogot a törvény korlátozta. E szerint a dolgozó csak meghatározott - és bizonyitott okok - megléte esetében mondhatott fel.

> "A dolgozó felmondással megszüntetheti a határozatlan időre szóló munkaviszonyát, ha: a/ a társadalombiztositási szabályok szerint öregségi járadékra szerzett igényt;
>
> b/ középfoku, illetve felsőfoku tanintézetbe vették fel;
>
> c/ családi viszonyaira, egészségi állapotára, már személyi körülményeire tekintettel vagy egyéb okból fontos érdeke füződik ahhoz, hogy más helységben, vagy más vállalatnál vállaljon munkát.
>
> A termelés folyamatosságának biztositása érdekében a munkaviszonyt a c/ pont esetében csak a vállalat igazgatójának hozzájárulásával lehet megszüntetni. Ha az igazgató a hozzájárulást megtagadta, a dolgozó az egyeztető bizottsághoz fordulhat". /30.§. 1-2. bek./
>
> "A dolgozó a munkaviszonyt azonnali hatályu kilépéssel felbonthatja, ha a munkaviszony fenntartása életét, egészségét, vagy testi épségét sulyosan veszélyezteti". /32.§. 1.bek./

Az idézett jogi rendelkezések alapján látható, a dolgozó munkaviszony felbontására irányuló törekvése a termelés folyamatosságára hivatkozva igazgatói beleegyezéshez kötődött. Meg kell jegyeznünk, az azonnali kilépés is igazgatói jóváhagyástól függött. Az igazgatói beleegyezés elmaradásakor a dolgozó munkaügyi vitát kezdeményezhetett, a birói ut igénybevétele nélkül, azaz a vita eldöntése ebben az esetben nem került ki az érdekek egyeztetését legjobban szolgáló peres utra.

A vállalat felmondásának eseteit a jogszabály ugyanúgy meghatározta. Ezekben az esetekben azonban - különösen a b/ pont esetében - a vállalat széles lehetőséget kapott a munkaviszony megszüntetésére.

> "A vállalat a határozatlan időre szóló munkaviszonyt felmondással megszüntetheti, ha a/ a vállalat megszünik; b/ a felmondást a vállalat vagy a termelés átszervezése indokolja; c/ a dolgozó munkáját ismételten nem végzi el megfelelően vagy annak ellátsára nem alkalmas". /29.§. 1.bek./

A munkajogi szabályok - különösen a munkaviszony keletkezésére, megszüntetésére vonatkozó szabályok - be nem tartásának egyik legfontosabb következménye az önkényes kilépés.

> "Az a dolgozó, aki munkaviszonyát jogszabályban el nem ismert okból, vagy a jogszabálynak meg nem felelő módon szünteti meg, önkényesen kilépőnek minősül". /36.§./

A jogszabályokból világossá válik az alapelvek keveredése olyan játékteret biztositott, amelyben mind a dolgozó, mind a vállalatvezetés törekvéseit, érdekeit képviselhette. E lehetőségnek jogi megjelenései azok a "meghatározatlan jogfogalmak", amelyek a szabályok nyelvezetét uràlják.

A Munka Törvénykönyve részletesen szabályozta a munkafegyelem kérdéseit is.

> "A munkafegyelem megtartása az összes dolgozó kötelessége és becsületbeli ügye". /10.§./
>
> "A munkafegyelem biztositásáért elsősorban a vállalat igazgatója felelős. Ezért a vállalaton belüli fegyelmi jogkör a vállalat igazgatóját illeti". /111.§. 1.bek./

"Fegyelmi vétséget követ el az a dolgozó, aki
1/ Munkájával összefüggő, vagy egyéb sulyos bűncselekményt követ el.
2/ Olyan magatartást tanusit, amelyből kitünik, hogy szemben áll népi demokrácia állami és társadalmi rendjével.
3/ A munkafegyelmet, a tervfegyelmet, vagy a szocialista munkaerkölcs szabályait megsérti.
4/ Botrányos, vagy erkölcstelen életmódot folytat, vagy egyébként olyan magatartást tanusit, amely munkakörének ellátására méltatlanná teszi". /112.§./

A fegyelmi eljárás szabályai tartalmazzák, hogy a vállalat igazgatója "behatóbb vizsgálat érdekében" elrendelheti a vizsgáló bizottság kirendelését. A törvény előirja, a dolgozót meg kell hallgatni, módot kell adni védekezése előterjesztésére. A fegyelmi határozatot a dolgozóval irásban kell közölni. Lényeges szabály, miszerint a fegyelmi határozat ellen fellebbezés nyujtható be. A fellebbezésre vonatkozó szabályokat a törvény kiveszi az általános eljárás keretei közül. Ennek következtében a fegyelmi eljárás a fellebbezés benyujtása után már nem tartozik a munkaügyi viták általános szabályozása alá. A fellebbezési eljárást a törvénykönyv előtt hozott Minisztertanácsi rendelet határozta meg. /34/1950/I.27./MT.sz. rendelet./

A fellebbezésnek halasztó hatálya a fegyelmi határozatra nézve nem volt. A dolgozó fellebbezését a vállalati egyeztető bizottság birálta el. A bizottság a fegyelmi ügyekben kétféle módon dönthetett. Vagy egyetértett az igazgató határozatával és akkor elutasitotta a fellebbezést, vagy nem és

akkor javasolhatta az igazgató számára fegyelmi határozat felülbirálatát. Az egyeztető bizottság csak kasszációs joggal rendelkezett, reformációs jogositványa nem volt. Az igazgató az egyeztető bizottsági döntést vagy figyelembe vette vagy nem.

Amennyiben az igazgató ujabb határozatával az egyeztető bizottság nem értett egyet, akkor az illetékes szakszervezethez fordulhatott. A szakszervezet vagy elutasitotta a bizottság határozatát, vagy az igazgató felettes szervéhez fordult.

Függetlenül e "látszatjogok" halmazától,/2/ és attól, hogy a dolgozó feje felett zajló eljárás kimenetelét tekintve esetleges volt, meg kell állapitanunk, még a különleges szabályozás alá vont fegyelmi eljárás is tartalmazott olyan elemeket, amelyek különböztek a büntetést és a megtorlást szolgáló büntetőjogi normáktól.

A fegyelmi eljárás a fellebbezési szakaszban különös eljárásként müködött. A rendes eljárás a törvény szerint három fórum előtt mehetett végbe. Az egyeztető bizottság, a biróság, és a szolgálati felettes előtt. Ez az általános eljárás minden olyan esetben kötelező volt, amelyeket a törvény a munkaügyi vita fogalma alá rendelt. A törvény szerint ide tartoztak a dolgozó és a vállalat közötti munkaviszonyból eredő jogokkal és kötelezettségekkel összefüggésben felmerült viták, nevezetesen a munkaviszony létesitésével, tartalmával, módositásával, az áthelyezéssel, a felmondással, a munkabér

kifizetésével, a szabadságokkal, a prémiummal, a munkaruhához való jogosultsággal, az anyagi és fegyelmi felelősséggel kapcsolatban felmerült kérdések. Gyakorlatilag a dolgozó és a vállalat viszonyában felmerülő minden vitát a munkaügyi viták elintézésének általános szabályai szerint kellett lefolytatni. Az eljárási szabályok azonban e generális normákat különféle szervezeti utakra terelték, egyes kérdésekben elzárva, másokban megnyitva a birói utat.

Az egyeztető bizottságok voltak a munkaügyi viták elintézésének általános fórumai. Bizonyos kérdésekben az egyeztető bizottság kizárólagos hatáskörrel rendelkezett, azaz a panaszos az eljárás befejezése után nem fordulhatott a bírósághoz. Ilyenek voltak a munkaidővel, a tulmunka szabályozásával, bérosztályba sorolással, a rendes szabadság mértékével kapcsolatos ügyek. Ide tartozott az áthelyezés és a munkaviszony megszüntetése is. Egyuttal ez azt jelentette, hogy a felmondással, kilépéssel kapcsolatos vita esetében a konfliktusok feloldása nem került ki a munkaügyi fórumok rendszeréből.

A vállalati egyeztető bizottsági határozatok ellen a kerületi egyeztető bizottsághoz lehetett fellebbezni.

Az egyeztető bizottságok - létrehozásuk szándékait illetően - a dolgozói érdeket voltak hivatva szolgálni. Ezen tulmenően alkalmat adtak - legalábbis a célkitüzésekben - a munkáltatói és munkavállalói érdekek egyeztetésére is. A jogszabály szerint:

> "Az egyeztető bizottság ülésén mindkét félnek módot kell adni arra, hogy álláspontját előterjeszthesse és megindokolhassa..." /145.§.3.bek./

A kor gazdasági és politikai viszonyai között a dolgozói érdekvédelem háttérbe szorult, mivel az egyeztető bizottságok határozatai ellen csak a vállalat igazgatója és az üzemi bizottság fellebbezhetett, illetve bizonyos, a dolgozókat kollektivan érintő kérdesekben a dolgozói csoportok. Amennyiben a kizárólagos ügyek listáját ismételten felidézzük, megállapithatjuk, a dolgozók egyéni érdekérvényesitése a legfontosabb ügyekben alárendelődött a hatalmi elvnek, amit az üzemeken, vállalatokon belül a vállalat egyszemélyi vezetése képviselt.

A birói ut igénybevételét nemcsak a vállalati egyeztető bizottságok szinte minden ügyre kiterjedő kizárólagos hatásköre korlátozta, hanem a munkaügyi biráskodás rendezetlen, anakronisztikus állapota is. Talán a sors iróniája, hogy a magánalkalmazottak - a mezőgazdaság föld magántulajdona miatt ezek számaránya nem csekély - érdekképviseleti lehetősége szélesebb, mint az állami vállalatoknál dolgozóké, mivel ők minden korlátozás nélkül egyenest a bíróságokhoz fordulhattak.

A munkajogi szabályozás alternativitását jól jelzi az eljárási jogokban jelentkező lehetőségrendszer. E lehetőségeken belül a vállalat és a dolgozó törekvése, érdeke többféleképpen fejeződhetett ki.

A vállalat számára a felmondási jog nagyon széles jogkört jelentett. Gyakorlatilag a termelési érdekre hivatkozva bármikor felmondhatott dolgozójának. Felmondással élhetett a vállalat akkor is, ha "a dolgozó munkáját ismételten nem végzi el", azaz igazolatlanul hiányzik, megtagadja a munka elvégzését. E kérdésben a munkajogi szabályozás alternativ, mivel

A vállalat fegyelmi eljárást is indithatott dolgozója ellen, mind az igazolatlan hiányzás, mind a munkavégzés megtagadásának esetében.

Az, hogy az ötvenes évek elején létező munkajogi szabályrendszer mennyire összetett, jól látszik a dolgozó jogszabály által biztositott cselekvési lehetőségeiből. Pl. a bérezésével kapcsolatos konfliktus kirobbanásakor munkaügyi vitát kezdeményezhetett, de ezért fel nem mondhatott. Viszont a jogi megfogalmazás tartalmazza az "egyéb fontos érdek" kifejezést is, ami a dolgozó számára alkalmat teremthetett a felmondásra akkor is, ha felmondási indoka nem fért bele a jogszabály szigoru keretei közé.

A szabadság megállapitásának kérdéseiben, áthelyezés eseteiben a dolgozó előtt nyitva álltak a munkajog által biztositott érdekérvényesitás utjai. Milyen dolgozói csoportok hogyan éltek ezekkel a lehetőségekkel az a további elemzéseinkből pontosan körvonalazható, miképpen az is, a vállalatok-üzemek vezetősége milyen dolgozói csoportokkal szemben milyen jogi eszközöket vett igénybe.

2. <u>A büntetőjog szinre lép</u>

Az ötvenes évek elején a politikai-gazdasági rendszer kiépülésével párhuzamosan egyre több büntetőjogi szabály vonatkozott a munkavégzésre, a dolgozó és a vállalatvezetés bizonyos magatartásaira.

Az 1950-es év elején született meg a tervgazdaság büntetőjogi védelméről szóló jogszabály, az 1950: 4 tvr.

a vállalat fegyelmi eljárást is indithatott dolgozója ellen, mind az igazolatlan hiányzás, mind a munkavégzés megtagadásának esetében.

Az, hogy az ötvenes évek elején létező munkajogi szabályrendszer mennyire összetett, jól látszik a dolgozó jogszabály által biztositott cselekvési lehetőségeiből. Pl. a bérezésével kapcsolatos konfliktus kirobbanásakor munkaügyi vitát kezdeményezhetett, de ezért fel nem mondhatott. Viszont a jogi megfogalmazás tartalmazza az "egyéb fontos érdek" kifejezést is, ami a dolgozó számára alkalmat teremthetett a felmondásra akkor is, ha felmondási indoka nem fért bele a jogszabály szigoru keretei közé.

A szabadság megállapitásának kérdéseiben, áthelyezés eseteiben a dolgozó előtt nyitva álltak a munkajog által biztositott érdekérvényesitési utjai. Milyen dolgozói csoportok hogyan éltek ezekkel a lehetőségekkel az a további elemzéseinkből pontosan körvonalazható, miképpen az is, a vállalatok-üzemek vezetősége milyen dolgozói csoportokkal szemben milyen jogi eszközöket vett igénybe.

2. <u>A büntetőjog szinre lép</u>

Az ötvenes évek elején a politikai-gazdasági rendszer kiépülésével párhuzamosan egyre több büntetőjogi szabály vonatkozott a munkavégzésre, a dolgozó és a vállalatvezetés bizonyos magatartásaira.

Az 1950-es év elején született meg a tervgazdaság büntetőjogi védelméről szóló jogszabály, az 1950: 4 tvr.

E törvényerejü rendelet elemzéseinkben központi helyet foglal el, igy rendelkezéseit bővebben idézzük.

"Büntettet követ el, és ötévig terjedő fegyházzal büntetendő, aki a népgazdasági terv, vagy valamely részletterv megvalósutását veszélyezteti azáltal, hogy valamely dolgot szándékosan megrongál, rendeltetésszerü használatra alkalmatlanná tesz, vagy megsemmisit. /1.§./

Büntettet követ el és öt évig terjedő fegyházzal büntetendő, aki kártevő célzattal igy különösen abból a célból, hogy a népgazdasági terv, vagy valamelyik részletterv megvalósitását veszélyeztesse, avagy a népgazdaság érdekét egyébként sértse.

1. A vállalat /üzem/ müködését megszünteti, vagy korlátozza, avagy annak körében, illetőleg részére a munkát késedelmesen, hibásan, vagy hiányosan végzi, illetve végezteti.

2. Olyan termelést folytat, amely oktalan anyag--energia vagy munkaerőpazarlással jár, nem felel meg a fennálló, vagy várható szükségletek mértékének, vagy jelentkezésük időpontjának, vagy általában az ésszerü gazdálkodás követelményeinek. /2.§./

Büntettet követ el, aki valamely termék, vagy termény előállitására /termelésére/ kezelésére, felhasználására, benyujtására, rendelkezésre bocsátásra, megszerzésére, vagy forgalombahozatalára vonatkozó jogszabályon, vagy jogszabály értelmében tett hatósági rendelkezésén alapuló kötelezettségét szándékosan megszegi és ezzel a népgazdasági terv, vagy valamely részletterve megvalósitását veszélyezteti. /4.§./

A jogszabály sem 1950-ben, sem később nem szól az igazolatla-

nul mulasztók, önkényesen kilépők büntetéséről. Sőt a büncselekmények megállapitásához - az idézett törvényhelyek ezt támasztják alá - az 1-2.§. esetén célzatot, illetve materiális károkozást kiván meg a jogi norma. 1951 december 28-án a Legfelsőbb Bíróság egy egyedi ügy eldöntésével kapcsolatban kimondta a jogszabály alkalmazhatóságát az önkényesen kilépők és az igazolatlanul hiányzók eseteire is.[13] A célzat hiánya, illetve léte szerint az elkövető tevékenységét vagy a 2.§/1. bek./ alapján vagy a 4.§./1/ alapján kellett minősiteni. Ezzel párhuzamosan az elitéltekkel szemben fegyházbüntetés helyett a javitó nevelő munka intézményét vezették be.

A jogalkalmazás központi szervétől származó utasitás jogi erejét tekintve semmis volt, mivel az egyedi esetekben hozott Legfelsőbb Birósági állásfoglalások az alsóbb birságokra nézve nem voltak kötelezőek - legalábbis az Alkotmány szerint. Igy kettős törvényességi ür keletkezett, mivel a Legfelsőbb Bíróság állásfoglalása a jogszabály szövegét nem módositotta - és nem is módosithatta.

1952-1953 között a Legfelsőbb Bíróság itéletére hivatkozva 15 ezer itélet született, olyan itélet, amelyben elmarasztalták a vádlottat, a munkafegyelem megsértése miatt.

A jogi ellentmondást fokozta az a tény, hogy a törvény a feljelentési kötelezettséget ténylegesen a munkahelyekre bizta.

> "A jelen törvényerejü rendeletben meghatározott büncselekmények miatt - az 1.§ esetét kivéve - a bünvádi eljárást csak az Állami Ellenőrző Központ, az Országos Tervhivatallal, vagy a vállalat

/üzem/ tárgya szerinti illetékes, illetőleg a hatóság felett főfelügyeletet gyakorló minisztérium feljelentésére lehet meginditani."

A kialakuló gyakorlat szerint a vállalat jelezte felsőbb szervének, kikkel szemben ajánlatos meginditani a büntetőeljárást, a felsőbb szervek kiválasztották azokat, akik ellen az ügyészségnél feljelentést tettek. Ennek alapján megállapitható, az állami vállalati szervek tényleges felhatalmazást kaptak az állami büntetőelv alkalmazására.

A büncselekményt 1951-ben a munkafegyelem elleni büncselekmények között is emlegették. Ebbe a körbe viszont beletartozott a vállalatvezetés által elkövethető büncselekmények többsége is, igy a munkaerőcsábitás, a kollektiv szerződés rendelkezéseinek megszegése.

A jogi rendelkezések nem tisztázták a büntetőjogi eljárás viszonyát a fegyelmi, illetve a munkajogi viták elintézésére hivatott eljárásokhoz. Igy, amig a végleges rendezés nem történt meg, nem egy esetben ugyanazon cselekmény miatt a dolgozót fegyelmi uton is felelősségre vonták a bünvádi eljárás meginditása mellett.

A jogbizonytalanságot, amit a tulcentralizált és tulszabályozott jogrendszer maga idézett elő, fokozta a büncselekmény elnevezésének tisztázatlansága. Az itéletek feldolgozása során majdnem százféle elnevezést irtunk ki.

1954 elején a Legfelsőbb Biróság IV.sz. Elvi Döntésében megszüntette az 1950:4 tvr kiterjesztő alkalmazását, és kimondta "a munkaviszonynak önkényes kilépéssel történő megszüntetése és az igazolatlan mulasztás önmagában nem büncselekmény". /4/

A Legfelsőbb Bíróság továbbra is fenntartotta azt az álláspontját, miszerint, ha a vázolt két magatartás bizonyos kötelezettségek megszegésén keresztül veszélyezteti a népgazdasági terv megvalósitását, akkor a büncselekmény elkövetése megállapitható. Azonban még akkor sem válik a dolgozó magatartása automatikusan büncselekménnyé, akkor ugyanis, ha a "munkakiesés az üzem adott viszonyai mellett a munkaszervezés normális menetében minden nehézség nélkül pótolható", a dolgozó cselekedete nem veszélyes a társadalomra.

A tervgazdálkodás büntetőjogi védelméről szóló jogszabály mellett találkozunk olyan jogszabályokkal amelyek közvetve, vagy közvetlenül, a gazdálkodás adott rendszerét védik. Ilyen közvetlen védelem az 1950:4 tvr, amely az 1952-es módositásával a toborzási dij vissza nem fizetését a társadalmi tulajdon sérelmére elkövetett sikkasztás speciális esetének tekinti. Közvetett védelem a Büntetőtörvénykönyv - ekkor még kodifikálatlan - Közokirathamisitás büncselekménye, amelyet a munkakönyvet meghamisitó dolgozókkal szemben alkalmaztak.

A toborzási dij vissza nem fizetése és a közokirat hamisitás értelemszerüen együtt járt az önkényes kilépéssel. Egyfelől a toborzási dijat a dolgozó akkor nem fizette vissza, ha nem jogerősen bontotta fel a munkaviszonyát - toborzási dij dolgozó részére történő kifizetésével a dolgozó felmondási szándéka a vállalat ellenszegülésével találkozott -; másfelől a közokirathamisitás munkakönyvvel kapcsolatos alakzatának akkor van értelme, ha a dolgozó az önkényes kilépés

jogkövetkezményeitől félve, e tényt le akarta tagadni. Azzal, hogy a joggyakorlat ezekben az esetekben nem az enyhébb jogszabályt alkalmazta - az önkényes kilépés esetére megállapitott büntetőjogi szankciót -, hanem szabadságvesztéssel büntette az elkövetőket, ujabb mérlegelési lehetőség adódott a jogalkalmazó szerveknél. Ennek következtében a büntetőjog is alternativvá vált, mivel a büntetőjogi szankciók különböző erősségü fokozatai vonatkoztak ugyanarra a magatartásra.

A munkahelyét önkényesen elhagyó dolgozóval szemben a vállalat anyagi követelését polgári jogi uton is érvényesithette. Meg volt a jogi lehetősége arra, hogy a dolgozóval szembeni fellépésben elkerülje a büntetőjogi felelősségrevonás utját. A Csepel /ekkor Rákosi Mátyás/ Vas és Fémmüvek jogi irataanyagában ezerszámra található olyan 100-200.- Ft-os fizetési meghagyás, amelyeket a vállalat a dolgozó tartozásának behajtása miatt bocsátott ki. E fizetési meghagyások nem egyszer a dolgozó ellentmondása miatt polgári peres eljárás alapját képezték, amelyben a biróság nemcsak a vállalatnak adott igazat. A vállalat követelésében szerepelt a munkaruha visszaadása, a leltárhiány követelése, egyszóval mindaz az anyagi igény, amely a büntetőeljárást - sikkasztás cimén - is elindithatóvá tehette volna./5/ A jogi megoldások leirása, ugy gondoljuk, megalapozottá teszik a jog alternativ jellegéről szóló feltevésünket.

A dolgozói helyzet összetevői között a jogi normák alternativitása már kisebb sullyal szerepelt. A dolgozói törekvések a hátrányos helyzet elkerülésére, különösen az adminisztrativ munkaerőgazdálkodás okozta hátrányok valamilyen ki-

védésére irányultak. Legsulyosabb szankció az önkényes kilépéshez és az elbocsátáshoz füződött. A hátrányok elkerülésének taktikáját a büntetőjog eszközrendszere akadályozta.

A hátrányok alapvetően a dolgozó egzisztenciáját érintették. Az azonnali hatállyal elbocsátott dolgozó az ujabb munkábalépésig táppénzben egyáltalán nem részesült, az uj munkahelyén pedig csökkentett táppénzt kapott. A fizetéses szabadság 2 évig 6 napra csökkent, és a dolgozó életveszélyes munkakörben sem kaphatott pótszabadságot. A már esedékes szabadságát elvesztette, uj munkahelyén nem kaphatott toborzási jutalmat. Amennyiben fegyelmi büntetése pénzbüntetéssel járt együtt, uj munkahelyén anyagi hátrányok is érték.

Az önkényesen kilépő egyedül az anyagi hátrányok alól mentesült, különben "jogállása" azonos volt a fegyelmi uton elbocsátott dolgozóéval.

Ismételten felhivjuk a figyelmet arra, hogy az önkényesen kilépő dolgozó "fegyelmezésére" nemcsak az 1950:4 tvr. alapján volt lehetőség. Annak, hogy mégis ez a jogszabály lett az eljárások alapja, a politikai törekvések szolgáltatnak magyarázatot.

3. Összefoglalás

Az ötvenes évek elejére kialakuló jogi normarendszer többoldaluan alternativ volt. Mind a vállalatvezetés, mind a hatóságok számára tartalmazott olyan döntési lehetőségeket, amelyek a különböző jogi normák ugyanazon cselekményekre való alkalmazásán keresztül kialakitották az azonos magatartások eltérő jogi megitélését.

A jogelméleti előfeltevések ellenére a jogrendszer inkonzisztens volt. Az inkonzisztencia egyfelől abban jelentkezett, hogy az ujabb és ujabb jogi normák létrehozását nem követte az ugyanazon társadalmi viszonyt szabályozó más jogi normák felülvizsgálata, másrészt a politikai rend elitje uralomgyakorlását ujabb és ujabb jogi normák életrehivásával "törvényesitette".

A vizsgált jogszabályok a dolgozó és a munkáltató konfliktusaira vonatkoztak. Az elemzés későbbi lépéseiben részletesen bemutatjuk a konfliktusok eltérő erősségét, mélységét. Már most megállapitjuk, hogy a jogilag szabályozott konfliktusok hátterében olyan dolgozói magatartások állanak, amelyek a dolgozói érdekérvényesitések különböző sikján értelmezhetőek. Ennek értelmében a jogi szabályozás e különböző sikon folyó érdekérvényesitésre adott politikai válasznak tekinthető. A válasz erőssége nem a szabályozni kivánt magatartás valóságos sulyától függött, hanem a politikai szabályozás repressziv törekvéseitől, a cselekedetek politikai értékelésétől.

II. A munkafegyelem értelmezése a kor propagandairodalmában és napi sajtójában

Elemzésünk nem lenne teljes annak bemutatása nélkül, hogyan értelmezte a kor a munkafegyelem jelenségét, hogyan tárta azt a széles publikum elé a napi sajtó, hogyan tálalta dolgozóinak az üzemi lap.

A napi sajtó elemzése hozzásegit bennünket a kor egyedülálló légkörének bemutatásához. A felfokozott propaganda hangsulyeltolódásai jelzik a munkafegyelem politikai kezelésének irányait is.

A jogi intézkedések elfogadtatása, a vállalatvezetés kivánt irányba történő befolyásolása, a vállalati-irányitási bürokrácia felkészitése e korban alapvetően a brossurairodalomra támaszkodott. Ennek vizsgálata módot ad, bizonyos - a propaganda által kiemelt - értékek bemutatására, azoknak a mintáknak megismerésére, amelyeket a politikai vezetés törekvéseiben pozitiv példaként állitott az ország dolgozói elé.[6]

1. A munkafegyelem jelenségének értelmezése a brossurairodalomban

Az elemzett brossurák két jól elkülönithető csoportba sorolhatóak. Az egyik csoportba tartozó irások hangvétele "közvetlen", az "életből" ellesett példák, munkásportrék alapján illusztrálta a munkafegyelem fontosságát. A másik csoport "tudományos" babérokra tört, egy része a jogi szabályokat igyekezett sajátos elméleti szemszögből rendszerezni, a másik része a munkafegyelem "társadalomfilozófiai" megközelitéséből

inditva sorolta fel a munkafegyelemre vonatkozó összes ideológiai axiómát.

E két csoport mellett találkozunk egy harmadik csoporttal is, amely a szovjet munkajogi gyakorlat bemutatásával foglakozott.

a/ A munkafegyelem fogalmának változásai

A munkafegyelem problémái 1949-ben vetődtek fel az országos politikai életben. Ekkor Rákosi Mátyás egyik beszédében a munkafegyelmet döntő fontosságu kérdésként emlitette, de a kérdés értelmezése megmaradt a termelés összefüggéseinek keretei között./7/ A propaganda ezt az értelmezést kapta fel és terjesztette. A munkafegyelem megszilárditását a termelési hatékonyság előfeltételének tekintették.

A tervgazdaság adott rendszerének kiépülésével párhuzamosan a munkafegyelem alárendelődött egy "átfogóbb kategóriának", a tervfegyelemnek. A terv teljesitése a propagandaanyagokban öncélként szerepelt, a sugallmazott társadalom és világkép pedig alátámasztotta a tervgazdaság adott rendszerének szükségszerüségét.

> "Ötéves tervünk sikeres teljesitésének és tulteljesitésének egyik előfeltétele a tervfegyelem állandó szilárditása. A tervfegyelemsértések tekintetében intézkedő szerv tehát tudatában kell, hogy legyen a felemelt népgazdasági tervünk alapvető célkitüzéseinek, annak, hogy az országunk iparositásának, népünk életszinvonal emelésének utján a nép államát akarjuk felépiteni, és e célkitüzések ellen vétkezik

> az is, aki a tervfegyelem, állami fegyelem, munkafegyelem megszilárditását nem HARCI KÉRDÉSKÉNT fogja fel".[8]

A tervfegyelmet nem általában értelmezik, hanem azonositják a fennálló politikai rend jogi-politikai utasitásainak maradéktalan elfogadásával.

> "A tervfegyelem: a tervre vonatkozó állami határozatoknak, törvényeknek, rendeleteknek, a felsőbb szervek utasitásainak pontos és maradéktalan végrehajtását jelenti, amely a szocialista ember kötelessége".[9]

A tervtörvény legitimációjában a "népképviseleti legitimációs elv"[10] és a szociálpolitikai hivatkozás is szerepet kaptak.

> "Az egyik tatabányai bányaüzem népmüvelőinek értekezletén M. László elvtárs igy beszélt: 'A terv törvény, a törvényt mi, dolgozók hoztuk, be is kell tartanunk'."[11]

> "Ha megszilárditjuk a tervfegyelmet, lakásokat épithetünk azoknak, akik ma még rossz lakásviszonyok között élnek. Gyorsabban tudjuk gépesiteni a bányát, megkönnyitjük a dolgozók munkáját, emeljük a termelést, nagyobb lesz a bőség, jobban élünk valamennyien".[12]

A munkafegyelem lassan a legfontosabb társadalmi üggyé emelkedett. Ennek következtében a társadalom problémáit egyre többször vezették vissza a fegyelmezetlen munkára.

Az ideológia világképében átalakult a termelés és a gazdaság ábrázolása. A késő, igazolatlanul mulasztó dolgozó más összefüggések keretei közé került. A brossurairodalom sugalmazása szerint a fegyelmezetlen munkás a dolgozói kooperá-

ciót, a tökéletes munkaszervezet müködését akadályozza, a termelési folyamat tervszerü harmóniáját bontja fel.

> "A motorkerékpár első villájának rugótámaszát esztergályozó munkás egy szép napon fél órával később érkezett a munkahelyére. Ugyanakkor a marós, a csiszoló és a két szerelő már dolgozhatott volna, de nem végezhették el a következő müveleteket az alkatrészen. Az elkésés mind a négy dolgozó munkamenetét felboritotta. Ha a rugótámasztó esztergályozása három percig tart, tiz darab alkatrésszel kevesebb készült el azon a napon, mert a dolgozó fél óráig tétlenül állt. Fél óra kiesés pedig, csak 100 %-os teljesitmény mellett is több mint két forint keresetcsökkenést jelent egy-egy dolgozónak. Ezek szerint az esztergályos késése nyolc forinttal kárositotta meg a négy dolgozót. Tiz későn járó már nyolcvan forintot rabol el a vele együtt dolgozóktól, ha az alkatrészen az elkésőn kivül csak négyen dolgoznak folyamatosan. Ez azonban ritkaság. A legtöbb gépalkatrészen sokkal többen dolgoznak. Egy dolgozónak két-három forint nem nagy összeg, de ha az elkésés többször megismétlődik - különösen, ha egy-egy nótorius későnjáró akad - akkor a veszteség már komoly összegekre rug. Arról nem is beszélve, hogy a kieső idő gátolja a terv teljesitését és végső fokon az egész üzem tervszerü munkáját". /13/

A leirásban rejlő üzemkép többszörösen is figyelemre méltó. Egyfelől a már vázolt harmónia - amely a társadalom egészére is jellemző a brossurák szerint - az üzemi élet normális müködési kerete.

Ezt a harmóniát az egyes munkások egyéni hibája, magatartása akadályozza. A dolgozók a brossurairodalom üzemképének tanusága szerint ugyanakkor egy individuumokra épült termelési láncban állanak egymással kapcsolatban, sem a kollektiv munka, sem a kollektiv együttmüködés nem jellemző erre a munkaszervezetre. Azt csak vázlatosan emlitjük meg, hogy a nagyüzemek eléggé furcsa tipusa az, amely a leirt módon szervezi meg az anyagellátást, és raktárkészletek nélkül termel.

Az individuális felelősség elve viszont ezzel az üzemképpel alátámasztható. Az érvelések "a dolgozót individuálisan, egyenként

> "felelőssé igyekeznek tenni esetleges fegyelmi mulasztásaik olyan láncolata, távoli következményeiért, amelyek a nagyüzemi gazdálkodás bonyolult munkaszervezési viszonyai között lényegében be sem következnek, mert egyszerü müvezetői intézkedésekkel, munkaerőátcsoportositásokkal elháritható̊ak".[14]

A felelősség individuális felfogása megalapozta azt a későbbi felfogást, miszerint a fegyelmezetlen dolgozók jellemhibásak, önérdekükkel törődnek, nem szolidárisak dolgozó társaikkal. A szolidaritás tartalma azonban általános és anonim maradt, a munkásosztály ideológiai felfogásából táplálkozva nélkülözött minden valóságos konkrétumot. Igy az individuális felelősség elve a politikai ideológiából vett érvekkel nyerte el végső formáját.

A propagandairodalom üzenete még rejtettebb. A nagy általánosan megfogalmazott, és dedukált értékeket visszaveti-

tette a konkrét munkaszervezet világára, ezáltal egy hamis üzemszervezeti valóságot teremtett.

A munkafegyelem örök természeti törvénnyé vált, a fegyelmet követelő hierarchikus rend, és az utasitásoknak való engedelmesség pedig történeti szükségszerüséggé. Ezek a viszonyok az emberi munkával egyidősek - állitották.

> "Minden emberi élet első alapfeltétele a munka. Az emberi munka mindig társadalomban végzett munka, mindig közös munka. Minden közösen végzett munka eredményességének szükségszerü feltétele a fegyelem. A közös munkát csak ugy lehet elvégezni sikeresen, ha a dolgozók alávetik magukat a meghatározott rendnek, a munkavezető intézkedéseinek. Közös munka nélkül nincsen emberi élet, munkafegyelem nélkül pedig nincsen közös munka. A munkafegyelem tehát végső fokon minden emberi élet szükséges feltétele is".[15]

A munkafegyelem örök rendje és a munkafolyamatot szervező, koordináló viszonyok örök hierarchiája a szocializmus-kapitalizmus dichotómia bevezetésével oldódik fel. A szocializmusban müködő hierarchiák, az alá-fölérendelt emberi viszonyok szükségesek és értékesek, elfogadhatóak, mivel a szocialista társadalom történetileg eleve értékesebb társadalom, mint a kapitalizmus.

> "Minden társadalmi rendnek meg van a maga sajátos munkafegyelme. A feudális-hübéri rendszer a deres fegyelmével az elmaradottságban és a sötétségben tartott jobbágyok legdurvább kényszerével tartotta fenn magát, a földesurak maroknyi csoportja lelketlenül kifosztotta és a legkegyetlenebbül kizsákmányolta a jobbágyokat. A tőkés

rendszerben a fegyelem az éhségtől való félelmen alapszik, a bérmunkások és a parasztok tömegét a gazdasági viszonyok kényszeritik arra, hogy eladják munkaerejüket a tőkésnek. Az ilyen természetü fegyelem eszköz arra, hogy a dolgozók hatalmas többségének kizsákmányolását maroknyi kizsákmányoló fenntartsa és fokozza. A tőkés munkafegyelem elkerülhetetlen zsarnoki kaszárnyarendet ölt, ezt a dolgozó tömegek kiolthatatlanul gyülölik és ellenségként állnak vele szemben".[16]

"... A tőkés társadalom csak viszonylag tudja fokozni a termelékenységet, sőt ellentéteinek kiéleződésekor a kizsákmányolásra törekvés már a termelékenységet csökkenti. Szükségképpen átterjed továbbá az ellentét a munkafegyelem jellegére, mert a munkafegyelem a kizsákmányoló jellegü vezetés és a kizsákmányolt munkásosztályt akarja az utasitás és az engedelmeskedés viszonyában összehangolni, holott minél nagyobb méreteket ölt a kizsákmányolás, különösen a monopolkapitalizmus kialakulásával, annál inkább feszültté válik a munkafegyelem jellege is a különböző ellentétek következtében".[17]

Az érvelés azzal a következtetéssel zárul, hogy a kifejezetten kényszer jellegü tőkés munkafegyelem mellett a szocializmusban önkéntes a fegyelmezett munka normáinak követése. E kijelentés az ötvenes évek világában nyilvánvaló ellentmondás, mivel a politikai és a jogi kényszerintézkedések sokasága keletkezett ekkor a munkafegyelem biztositására. Az ellentét feloldása ismét a politikai ideológiára vár, ami az ellenségképpel, az osztályharc éleződésének elméletével, és a tudatában elmaradt munkás alakjával megalapozta a jogi és politikai kényszerek alkalmazását.

Fel kell hivni a figyelmet arra, hogy a brossurák a munka világának szerkezetét örök jelenségnek irták le, és ezt a merevséget csak a társadalom egészének ideológiailag érzékelt folyamatai oldották fel. Az érvelés mögött tulajdonképpen a Közép-Kelet Európa-i modernizáció alapkérdése rejlik./18/ E helyen röviden utalunk arra, hogy a kibontakozó modernizáció - már a huszas évek szovjet munkaszervezésétől kezdve - átvette a tőkés munkaszervezet számos vezetési, szervezési megoldását. Igy pl. a tömegtermelést folytató iparágak a Taylor tipusu munkaszervezetet emelték az üzemszervezés központjába. A propaganda ezért nem alapozhatott a két társadalmi rend közötti összehasonlitásában a két társadalom különböző tipusu munkaszervezetére, hanem a két társadalmi tipus politikai viszonyaiból dedukálta az üzemeken belüli - vélt, vagy valós - különbséget. Ezzel természetesen mentesült az üzemek belső világának konkrét leirása alól is.

A brossurák a két társadalomtipus összevetését emocionális, sőt népmesei elemek felhasználásával végezték el. Gyakran e mozgalmi zsargonok uralták a szöveget, a sztahanovista, vagy kiemelkedő párttag élmunkás szájába adták a mult sötét világának a megnyilt lehetőségekkel szembeni összehasonlitását.

> "Sokat beszélget Svella János a fiatalokkal. Leginkább a multról, de a jelenről is. Sok emlék raktározódott el az öreg öntő fejében az évek folyamán. A régi emlékek a fiatalok elé tárják a munkás keserves életét a mult rendszerben. Az uj emlékek megvilágitják a felszabadult munkásosztály regyogó eredményeit, fel-

> emelkedését és nagyszerü jövőjét... Elmondta már nem egyszer, hogy milyen élete volt a dolgozóknak a multban, amikor szinte emberszámba sem vették a munkást. Nem törődtek azzal az ország vezetői, hogy a népnek van-e munkája, kenyere, vagy nincsen... Vajon ki nem emlékszik a pesti munkások közül a pesterzsébeti - Cséri telepre? Lerongyolódott, éhező munkanélküliek válogatták ott reggeltől, estig a gyárakból kihordott salak közül az el nem égett, apró koksz-szemeket, hogy maguknak tüzelőt biztositsanak, vagy eladják és a kapott fillérekből kenyeret vásároljanak éhes gyermekeiknek. Svella Jánosnak sem maradt más választása... ott kaparta a salakot ő is napestig, ha a gyárból kényszerszabadságra küldték..."/19/

Mivel a brossurák népnevelőknek, üzemi munkásokkal foglalkozó előadóknak készültek, mindenben azért nem nélkülözhették az üzemi élet problémáinak bemutatását. Ezt azonban egyszerü sémákban, a vázolt deduktiv logikában tették meg, mondanivalójukat főként az öntudatos munkás alakja köré csoportositották.

> "..., aki jól dolgozik nem okoz munkanélküliséget, csak a munkaerőhiányt csökkenti, a terv tulteljesitését, és ezzel az árubőséget segiti elő. ... Ez a magyarázata annak, hogy a tőkés rendszerben az osztálytudatos munkások harcolnak elsősorban a munkafegyelem megszigoritása ellen, de amikor a hatalom a munkásosztály kezébe kerül, ők teremtenek a gyárban példás munkafegyelmet"./20/

A brossurák üzemi világképének egyoldalusága jól látszik azon, hogy a bemutatott üzem, a példát adó termelési szervezet mindig nagyüzem, és még említést sem tesznek a közép-kis üzemekről./21/

A szocialista munkafegyelem tartalma az ötvenes években - a már emlitettek mellett - olyan elemekkel bővült, amelyek nemcsak a munka világán, de a tervfegyelmen is tulmennek.

E tágra fogalmazott fogalom legfontosabb mondanivalója a termelési folyamat résztvevőinek - a munkásoknak és a vezetőknek - érdekkülönbség nélküli harmóniája.

> "A vezetés és a közvetlen munka között fennálló elkülönülés áthidalását azonban már nem akadályozza a gazdasági, politikai és társadalmi ellentét, hanem a munkafegyelem olyan vezetés és munka között teremti meg az utasitás és az utasitások követésének viszonyát, amelyek között ellentét nincs: a vezetés és a közvetlen munka között az érdekközösség viszonya áll fenn, mert mindegyiknek érdeke a termelés és a termelékenység növelése. Ennek következtében soha nem látott perspektiva nyilik meg a szervezés és a munkafegyelem előtt".[22]

Másik két fontos összetevő a már emlitett önkéntesség és kényszernélküliség

> "... a szocialista államban a jog és az erkölcs normái szocialista természetüknél fogva egynemüek, egy és ugyanazon cél érdekében állanak. Végeredményben tehát a kommunista társadalomban a jogi normák az erkölcsi normákban oldódnak fel".[23]

A kényszernélküliség átvezeti a problémát az erkölcs és az etika területére. Igy következik be a munka világának - Huszár Tibor által elemzett[24] - moralizálódása, a munkafegyelem moralizáló megközelitése.

> "Elsősorban és lényegében a munkafegyelem már erkölcsi követelmény, és csak kivételként van szükség arra, hogy a jogrendszer a jogi szankciók segitségével a munkafegyelmet megerősitse".[25]

Az erkölcs és a morál sikján a munkafegyelem a dolgozók tudati hozzáállásától, normakövetési hajlandóságától függ. Igy a munkafegyelem erősitése a propaganda, a meggyőzés feladata.

Az érvelésekbe bekapcsolódott az antropológiai individualizmus etikai racionalizmust hordozó tanitása is. Ennek értelmében a dolgozó és a társadalom uj viszonya alakitja ki a munkához való fegyelmezett viszonyt. Sztálin alapján a helyzetet a következőképpen fogalmazták meg:

> "A szocializmusban tehát a munkafegyelem a munkához való uj viszonyra támaszkodik, amelyet a szocialista társadalom gazdasági és politikai rendszere tölt meg uj erkölcsi tartalommal".[26]

Ezzel végképp kikerült a munkafegyelem a munka és a termelés világából, "lényegében magába olvasztotta a szocialista társadalomhoz, néphatalomhoz, a párt és az állam politikájához való viszonyulás egész terrénumát".[27]

A kibővitett értelmezés lehetővé tetta a büntetőjogi normák alkalmazását. E szerint a fegyelmezetlen dolgozó nem a munkahelyi kötelezettség nem teljesitése miatt büntetendő, hanem mint ellenség a szocialista társadalmi renddel való szembenállása miatt.

b/ A fegyelmezetlen dolgozók csoportjainak bemutatása a brossurákban

A munkafegyelem morális és parttalan felfogása alapot adott arra, hogy politikai vezetés taktikai lépéseinek megfelelően különböző rétegeket állitson be a bünbak szerepébe.

Az első csoport a tőkés társadalmi mult terheit magával cipelők csoportja.

> "A munkásosztály egészében még élnek a hosszu tőkés elnyomás alatt gyökeret vert szokások és nézetek, amelyek bizonyos mértékig akadályozzák a szocialista munkafegyelem teljes megszilárdulását. A dolgozóknak az a rétege ez, amelyet Rákosi elvtárs ugy jellemzett, hogy ők azok, akiket ma már nem fegyelmez a kapitalista kényszer és még nem fegyelmez a szocialista öntudat".[28]

A második csoportba a tudatilag fejletlenek tartoztak.

> "De vannak még mindig a munkások között olyanok is, akik nem látják, vagy nem akarják meglátni a mult és a jelen közötti különbséget, akik gyorsan elfelejtették milyen nyomorban és jogfosztottságban élt a munkás Horthyék Magyarországában. Az ilyen PW fegyelmezetlenül végzik munkájukat, és kárositják társaikat, a becsületes dolgozókat".[29]

A brossurák nagy sulyt fektettek annak bemutatására, hogy a fegyelmezetleneket maguk a dolgozók nevezik meg. Összemosódott továbbá az állami politikai intézmények iránti állampolgári kötelezettség nem teljesitése a tudatos ellenségek aknamunkájával.

> "Széplaki Mihály vájár végott közbe: 'Senkivel sem törődnek ezek az emberek'. Visszaélnek a népi

> demokrácia gondoskodásával, bizalmával, semmire sem becsülik saját munkájukat".[30]

> "A szocialista vállalatok dolgozói között azonban vannak olyanok, akik még nem szabadultak meg a kapitalizmusból örökölt munkára vonatkozó nézetektől. Az ilyen személyek arra törekszenek, hogy minél kevesebbet dolgozzanak, és minél többet kapjanak. Ezek pénzsóvárgástól üzve, önkényesen üzemről üzemre vándorolnak, a munkából gyakran hiányoznak, nem teljesitik a megállapitott termelési normát. A tőkés rendszerben az ilyen emberek a munkanélküliségtől való félelmükben betartották a fegyelmet. De a szocialista társadalomban, ahol egyszer és mindenkorra felszámolták a munkanélküliséget, ezt a körülményt - amely a becsületes dolgozókat még tevékenyebb munkára sarkalja - egyes lelkiismeretlen emberek a társadalom megkárositására használják ki".[31]

E három nagy csoport mellett még számos csoport felbukkan. Az egyik ezek között az elsőgenerációs munkások csoportja.

> "Sztálin elvtárs ezt mondta:
> Meg kell magyarázni a munkásoknak, különösen azoknak, akik nemrég kerültek be a gyárba és az üzemekbe, hogy az indokolatlan hiányzásokkal és azzal, hogy nem emelik a munkatermelékenységet, kárt okoznak a közös ügynek, kárt okoznak az egész munkásosztálynak, kárt okoznak iparunknak".[32]

Az általuk elkövetett fegyelmezetlenségek "atyai hangu" dorgálásokat váltottak ki, - legalább is a brossurák fogalmazása szerint. Ennek oka, hogy a brossurák nem tagadhatják le az elsőgenerációs munkásság ipari beilleszkedésének nehézségét akkor,

amikor éppen egy uj munkásosztály van kialakulóban. Azonban az iparba kerüléssel járó konfliktusok idealizált, meseszerü köntösben jelennek meg.

> "Varga János gödöllői segédmunkás két társával jött a községből. Jelentkeztek a munkaerőgazdálkodásnál, itt leadták munkakönyvüket. Az orvosi vizsgálat után utalványt kaptak két pokrócra, két lepedőre, munkaruhára. Ezzel indultak el az épitésvezetőségre, ahol mindjárt meg is kapták beosztásukat. Másik három munkással kerültek a betonkeverőgép mellé. Varga János nem bizott abban, hogy megállja itt a helyét, életében nem dolgozott még betonozáson, még betonkeverőgépet sem látott. Geréb István azonban, akivel egy szálláson aludtak, megnyugtatta: megtanitlak én komám. Azért vagytok az én brigádomban, hogy megtanitsalak benneteket. Nyolc hónapja dolgozom itt, ne féljetek, nem ördöngősség ez a munka". /133/

Az uj munkások beilleszkedési nehézségeinek leküzdésére a brosurák a következő tanácsot adják a népmüvelőknek:

> "az uj munkásokat a régi, tapasztaltabb munkások mellé kell beosztani, mert csak igy tanulhatják meg az élenjáró, jó módszereket. A dolgozók, különösen az uj fiatal munkások öntudatának a fokozása érdekében hasznos és szükséges, hogy a szakszervezeti funkcionáriusok és bizalmiak beszéljenek velük az épitőmunkások harcos munkájáról. Beszélni kell arról, hogyan éltek a kapitalizmus éveiben, és milyen körülmények között élnek ma. De tudatositani kell, hogy ezek a körülmények nem maguktól születtek, hanem pártunk harcos, következetes politikájának eredményei.

> Épitőmunkásaink, az épitőiparba kerülő uj munkások fejlődését, munkalendületét nagymértékben elősegiti az a tudat, hogy tevékeny részesei az uj szocialista haza épitésének. Ezt az érzést a jó politikai és nevelőmunka fejleszti ki, amely fontos alapja a munkások fegyelmezett magatartásának".[34]

A nevelő és propaganda munkát hangsulyozó tanácsok hátterében felvillantanak az uj munkásosztály valóságos problémái is, a közlekedés hiánya, a család távolléte, az ipari munkára toborzás rendszere, azonban a problémák megoldását a távoli jövő harmónikus viszonyaiba helyezték. Esetleg a fegyelmezetlen munkás - elfelejtve gondjait - a nevelés és a jó szó hatására megjavul, és érvényét veszti a fegyelmezetlenségét kiváltó léthelyzete. A valóság idealizált bemutatása akaratlanul is beszámolt az uj munkásosztály érdekérvényesitési képességének gyengeségéről, a munkaszervezeten belüli viszonyok számukra egyelőre még áttekinthetetlen voltáról.

> "Különösen Varga József lakatos bontotta meg a fegyelmet, kimaradozásával. Varga József nagyon elfogadható okot hozott fel mulasztása igazolására, azt, hogy 180 km-re lakik, és ha szombat délután hazautazik, nem érhet vissza csak hétfő délutánra. Egy ideig a müszakvezető elfogadta ezt az érvet, és igazoltnak tekintették a hiányzást, mindaddig, amig Echrick Vilmos elvtárs fel nem figyelt a rendszeres hiányzásra. Echrick elvtársnak - nagyon helyesen - az volt a véleménye, hogy Varga József esete rossz hatással lehet a többi dolgozóra, hiszen bármikor arra hivatkozhatnak, hogy ők is kimaradnak, ha Vargának lehet. Elhatározta, hogy

beszél Vargával, közösen keresik a megoldást. Már az első beszélgetésnél kiderült, hogy Varga József nem szivesen hiányzik, de családja miatt mégis szükséges, hogy a hétvégén hazamenjen. A párttitkár azt javasolta neki, hogy abban az esetben, amikor haza akar menni, cseréljen müszakot, valamelyik müszak-társával. Beszélje meg a müvezetőjével, hogy az is tudjon róla. Igy a hétfői napon délután dolgozhat. Varga megfogadta Echrick Vilmos tanácsát, és ma már nem mulaszt. Müvezetője és munkatársai minden esetben segitséget nyujtanak neki ahhoz, hogy a heti munkaidőt rendszeresen ledolgozhassa és a családjához minden héten elutazhasson".[35]

Egy másik csoport, a kétlakiak csoportjáé.

A kétlakiság a propagandairodalomban egyértelmüen negativ szinezetet kapott. Elitélték ezt a csoportot, mert ugymond nem tudták levetkőzni korábbi életfelfogásukat, mentalitásukat, életmódjukat. Létében testesitették meg a "kispolgári mételyt", amelyet munkába állásukkal bevittek az öntudatos és politikailag fejlett munkásosztály közé. A munkafegyelmi vétségek nagyrészt ennek a rétegnek köszönhetőek. Megitélésüket szinte egy hajszál választja el a tudatos ellenségtől.

"De nagyrészüket még mindig sok szál köti a faluhoz. E szálak közül legerősebb a föld, legtöbb esetben kevéske föld, melyből megélni nem tudnak, de mégis a régi hagyományok alapján ragaszkodnak hozzá. Ezt a ragaszkodást egyedül a nevelőmunka tudja feloldani. A nevelőmunkától függ nagyrészt az is, hogy a falusi kétlaki dolgozók, akik munkaerejüket az épitkezés és a föld között igyekeznek

megosztani, milyen gyorsan válnak öntudatos ipari munkásokká, olyan kőművesekké, ácsokká, vasbetonszerelőkké, betonozókká, akik hivatásává válik a szakma, akik megtalálják számitásaikat az épitőiparban, akik rájönnek arra, hogy az ipari munkásnak ma már nincs szüksége földre, mert az épitőipar már nem idénymunka, amely mellett földnek is kell lennie, mint kiegészitő megélhetési forrásnak".[36]

A kétlakiság következményét a következőképpen ábrázolták.

"Amilyen következetes éberséget tapasztalunk egyes vasutas dolgozók részéről, ugyanugy akadnak lusta, nemtörődöm, hanyag vasutasok is, akik nem figyelnek fel az ellenséges megnyilvánulásokra, sőt még bátoritják is az ellenséget, magatartásukkal. Az ellenség nemcsak vonatmérényletekkel támad. Ott van sorainkban is. Aláváltásokkal, kisiklatásokkal, kiméletlen tolatásokkal, jelzőmeghaladásokkal, a munkafegyelem meglazitásával próbál ártani az ellenség... Nem elszigetelt jelenség a vasut területén, hogy egyesek elalszanak szolgálat közben, főleg azok, akik földmunkától fáradtan jönnek munkába, és a vasutat ugy tekintik, hogy ott nyugodtan kipihenhetik a munka fáradalmait... A kétlakiak többsége sok kárt okoz vasutüzemünknek, népgazdaságunknak. Nem egész emberként végzik munkájukat".[37]

A kétlakiak mellett a volt alkalmi munkások csoportját is ábrázolják.

"... sokan megfeledkeznek azokról a nehéz esztendőkről, sőt évtizedekről, amikor a munka a mindennapi betevő falatot, az egyszerü sanyaru életet

jelentette. Sőt már magától értetődő állapotnak tekintik a tömegével kinálkozó munkalehetőségeket, mintha ez az állapot az égből pottyant ajándék lenne, nem pedig tervgazdálkodásunk, a magyar nép minden becsületes dolgozója közös erőfeszitéseinek gyümülcse. Az öntudatlan, fegyelmezetlen emberek igen hajlamosak azt hinni, hogy szocialista hazánk fejlesztésének, ötéves tervünk megvalósitásához elegendő ott és addig dolgozni, amig az életfenntartáshoz szükséges kenyeret és szalonnát megkeresik. Aztán rohannak haza, hogy kipihenjék a munka fáradalmait, ahogy azt a régi időkben megszokták. Különösen jellemző ez a faluról felkerülő uj épitőipari munkásokra, akik gondolkodásukban még nem szakadtak el a multtól, és azt hiszik, hogy elég, ha addig dolgoznak, amig maguknak megszerzik a téli pihenéshez szükséges, burgonyára és kenyérre, sóra, petróleimra valót. Aztán mit törődnek azzal, hogy a többi becsületes munkás hogyan teljesiti az évi tervet, hogyan fejezi be az elkezdett munkát".[38]

A legélesebben az ellenség csoportját itélték meg. E csoport "szociológiai paraméterei" homályosak, konkrét leirásukra nem került sor. Ők az általános bünbak szerepét töltötték be. Az ellenség javithatatlan, nem nevelhető, konok és kitartóan ártó szándéku. Velük szemben csak a kiméletlen fellépés a célravezető. Az ellenség, különösen azokban az iparágazatokban tevékenykedik, amelyek az ország védelmi erejének fenntartása szempontjából fontosak.

"A váltókezelőink, váltóőreink egy része nem akarja megérteni, hogy a növekvő forgalom, növekvő éberséget követel meg, nem utolsó sorban pedig az egyre

éleződő nemzetközi helyzet következtében, a sarokba szoritott ellenség elkeseredett támadásokat intéz a vasut ellen".

"Az ellenség odáig vetemedett, hogy az uttörővasut sineire negyvenkilós kődarabot helyezett. Az ellenség ártalmatlan gyerekeket akart elpusztitani, jövőnk zálogát, reménységeinket. Azt az ajándékot akarta szétzuzni az ellenség, amit Pártunk adott a magyar ifjuságnak, a mi gyerekeinknek". /39/

"Ugy kell éreznie minden vasutasnak, hogy aki a munkafegyelmet lazitja, aki önkényesen távol, külön marad a munkahelyétől vagy rendszeresen későn érkezik szolgálatba, aki ittasan áll munkába, aki bérdemagógiát folytat, aki elalszik a munkahelyén, aki hanyagul dolgozik, az mind-mind személyes ellensége, olyan ádáz ellensége, aki az ő fáradtságos munkáját akarja megsemmisiteni, aki az ő szabad életét, boldog jövőjét akarja elvenni tőle... Nem elég tudomásul venni, hogy akadnak a munkafegyelemnek lazitói, gyülölni kell mindazokat, akik a becsületes vasutas dolgozók tizezreinek munkaeredményeit tönkre akarják tenni, gyülölni kell őket és leleplezni". /40/

A munkaszervezeten belüli konfliktusok ezekbe az ellenséges magatartásokba torkollnak bele. A bérezés kérdései, a munkaelőirásokhoz való viszony, a vezetés utasitásainak elfogadása vagy elutasitása, mind megméretnek az ellenség - nem-ellenség mércéjén.

"A norma és bércsalások a munkafegyelem lazaságát mutatják. Ezek mögött a lazaságok mögött ott van a kulákság és a klerikális reakció keze. Szembe akarják állitani aknamunkával a kevésbé öntudatos

> dolgozókat munkatársaikkal, a szocialista épitőmunkával azért, hogy norma-lazaságokkal, csalásokkal megbontsák a fegyelmet és akadályozzák népünk anyagi és kulturális felemelkedését".[41]

> "Az ellenség nagyon jól tudja, hogy milyen nagy jelentősége van a meglevő termelő csoportjaink jó vagy rossz példájának, s ezért igyekszik kártékony elemeit becsempészni a csoport tagjai közé. Az egyes csoportokban akadnak hangoskodók, de dolgozni nem szerető emberek is, akik átveszik és terjesztik ezek ellenséges nézeteit".[42]

A következő, halványan megjelenő csoport az iszákosok, fecsegők, ácsorgók csoportja. A velük szemben ajánlott eszköz a nevelés, a közösség velük való törődése. Az iszákosak megjavitásában nagy szerepet szánnak az elkövető morális lelki alkatának.

c/ A munkafegyelem betartásának pozitiv példái

A pozitiv példák forrása a magyarnál fejlettebb társadalom, a kommunizmust épitő Szovjetunió. Az értékek sikján kiformálódott, a hazafiság, a kollektivizmus, az előirások önkéntes követése, a vezetésnek való feltétlen engedelmesség, a társadalmi érdek önkéntes megvalósitása, a magánérdek feláldozása. Ezek az értékek elsősorban a Nagy Honvédő Háboruban formálódtak ki, ismertetik a brossurák. Nem tévedünk, ha megállapitjuk tehát, hogy ezek az értékek a sztalini militarizált gazdaság müködésének idealizációjából fakadtak. Ezen értékek átvételét a magyar munkaerőgazdálkodás sajátos körülményei is indokolták.

> "A háboru idején a fegyelmezett termelő munka a frontot segitette, most pedig a fegyelmezett

> munka a béketábort erősiti, és béketábor erősitésével sok ezer asszony, gyermek és férfi életét menti meg. A fegyelmezetlen munkás ma olyannak számit, mint az a katona, aki a veszély idején otthagyja az őrhelyét".[43]

A munkafegyelem melletti érvek sorában fontos szerepet töltött be a tulajdonviszonyok uj tipusára való hivatkozás.

> "Mi már elfelejtettük mi a mulasztás, vagy a munkából való elkésés, és elfelejtettük azt is, hogy mit jelent a munkanap elégtelen kihasználása és selejtes öntvények gyártása. Nem, nálunk szilárd munkafegyelem uralkodik, hónapról hónapra tulteljesitjük a tervet. De hogyan is lehetne ez másképpen, hiszen mi magunk vagyunk az ország gazdái. Már pedig melyik gazda kivánna rosszat önmagának".[44]

A vétségeket, a kihágásokat, a fiatal, tapasztalatlan munkások követik el, de az ő kivételes botlásuk a dolgozói öntudatuk kifejlődésével párhuzamosan megbocsátást nyer. Egyéniségük akkor válik felnőtté, ha megtanulják a magánéletük feltétlen alárendelését a társadalmi-politikai céloknak.

> "Ketlinszkájá az Ifju város cimü könyvének főhőse Szergej Golicin egy kissé zabolátlan vérü komszomole megszökött az épitkezéstől és össze-vissza bojong a Távol-Keleten. Igy találkozott össze Galcsonokkal és a két fiatal egymásba szeretett. Szergej nem merte bevallani, hogy otthagyta az "Ifju Várost". Tudta, hogy Galcsonok sohasem bocsát meg neki. De a lány gyanut fogott és faggatni kezdte. Szergej végül is mindent bevallott.
> - Szóval igaz? kérdezte olyan száraz hangon, hogy megbocsátásról szó sem lehetett.

- Én meg akartam mondani Neked - ez volt a válasz.
- Megvetlek Téged, és magamat is. Hol volt a szemem, hol volt a komszomolista lelkiismeretem.
Menj el, vessz el, hogy többé sohasem halljak rólad, ne kerülj többé a szemem elé..."/45/

A szovjet példa elemzéséből hiányzott az anyagi érdek fogalma./46/ Ez a fogalom viszont nem hiámyzott a munkafegyelemmel foglalkozó magyar brossurákból.

A pozitiv példák bemutatása a szovjet modell mellett, különböző munkásportrék megrajzolásán keresztül történt meg.

"A Rákosi Müvek vasöntődéjében mindenki ismeri Svella János 64 éves öntő brigádvezetőt. Valahány öntő van az üzemben, mind Svella brigádjában szeretne dolgozni. Vajon miért? Nem azért, mert ott könnyebb a munka, vagy kevesebbet dolgoznának, a fegyelem is szigoru és ismeretlen a késés, a mulasztás vagy a selejt. Nincs Svellának különleges fegyelmezési eszköze sem, pedig beosztottjainak többsége átképzős, és vidékről felkerült uj munkás, akikről sokan állitják, hogy nagyon nehéz velük boldogulni a fegyelem tekintetében. Svella titka, hogy nemcsak megköveteli a fegyelmet, hanem maga is fegyelmezett, azaz példamutató. Rendszerint ő érkezik elsőként munkahelyére és mindent megszerez, elintéz a brigádja számára, hogy zavartalanul dolgozhassanak, mindenhol ott van, ahol tanácsra, segitségre van szükség.
A brigádtagok aztán követik példáját, hasznositják a tanácsokat, és emelkedik a termelés, több a kereset... Svella már fiatal kora óta tagja a szervezett munkásmozgalomnak. Számos szervezett munkásmegmozduláson vett részt, állását elvesztette, feketelistára került.

A fiatalok szivesen hallgatják az öreg szavát, pedig sokat hallottak már erről, egyik-másik benne is élt néhány évig. De mégis mindig tanulnak a beszédből. Megtanulják, hogy a jelenben azért kell fegyelmezetten dolgozni, többet termelni, hogy az az idő vissza ne jöjjön többé, hogy nekik már ne olyan életük legyen, mint Svella Jánosé volt ötvenhat évig... Svella János a felszabadulás óta állandóan dolgozik, neveli a fiatal öntőket, és a legfőbb gondja, hogy a rábizott munkát becsülettel elvégezze. Ekkor ébredt benne az az érzés, hogy többet, mindig többet és jobbat adjon hazájának, a dolgozók országának, amely az ő életét is gyökeresen megváltoztatta. Svella nem ismer lehetetlent, ha a terv tulteljesitéséről van szó.

Rákosi elvtárs hatvanadik születésnapjára tett felajánlásaikat is sikerrel teljesitették. Ebben a pártszervezet is segitette őket, kaptak még egy darut munkájukhoz.

Svella János hálás az uj életért, a nép államának, s a nép állama elismeri a jó munkát. Svella János el sem tudná mondani hányszor kapott jutalmat... Családja gondatlanul él havi 2500 Ft-os keresetéből. A fia katonatiszt a néphadseregben.

A brigád tagjai, az öntőmunkások tudják, hogy Svella esete nem egyedülálló, mert az országban ezrével vannak munkások, akik ma jól élnek, becsülettel dolgoznak.

A fegyelmezett munka a többlettermelés biztositja a jövőt, az átkos mult a munkanélküliség, soha nem jön többé vissza". /47/

Az élmunkás portréjában fel-fel villan az ötvenes évek munkaszervezetének néhány problémája. Utalást találhatunk az anyagellátás nehézségeire, a technológiai fejlesztések elégtelenségére. A példaként beállitott dolgozó fontos jellemzője továbbá a vállalatvezetéssel való együttmüködés, aminek következtében munkatársainak biztositja a folyamatos munkavégzéshez szükséges feltételeket.

Megállapitható, a példa hőse "elsősorban nem azért értékes tagja az uj társadalomnak, mert kiválóan dolgozik és példásan fegyelmezett, hanem sokkal inkább, mert feltétlenül lojális a fennálló hatalommal szemben, hálás a nép államának, azaz a politikai rendszerhez, a hatalomnak tetsző viszonyulása avatja őt elsősorban pozitiv hőssé, s teszi alkalmassá arra, hogy a munkahelyén is vezető válhasson belőle. Hála, lojalitás, és konformitás ezek a kulcstulajdonságok..."/48/

A brossurákban gyakran a fegyelmezetlen dolgozókkal való szembenállitás emeli ki a pozitiv tulajdonsággal rendelkező munkások példáit.

> "Hallottátok, Kapa Gusztávot elhagyta a felesége. Nem is csoda. Ugyan ki élne egy ilyen emberrel. Egy hónapban nyolcszor-tizszer is kimarad. Most az anyjánál lakik, de az is folyton panaszkodik rá: enni akar, de pénzt meg nem ad. Nem fülik a foga a munkához. A szivem fáj, micsoda rongyokban kell járatnom az unokámat. A szomszédék Katikája most kapott uj kabátot. - Bezzeg, elvtársak másképpen élnek Kovács Laciék. Kovács Laci nem rég nehéz ezrekért vett butort Budapesten, ruhákat is vásárolt a családjának. Teheti, sztahanovista.

2500 Ft-ot is megkeres havonta. De nem is maradt még ki a munkából."/49/

d/ Javaslatok a fegyelmezetlenségek megszüntetésére

"A szocializmust épitő állam egyik legfontosabb feladata az, hogy a dolgozókat a szocialista munkafegyelemre, a munkához való megváltozott viszony felismerésére nevelje"./50/

A legfontosabb javalt gyógymód a dolgozók "helyes" tudati viszonyának kialakitása. A dolgozókat - hangzik a javaslat - meg kell győzni a szocialista társadalom magasabbrendüségéről, "fel kell ismerniük" a társadalom objektiv törvényszerüségeit. Ennek egyik eszköze a politikai agitáció.

"A szocialista munkafegyelem alapja a dolgozónak az államhoz, társadalomhoz, munkához való megváltozott viszonya. Éppen ezért a szocialista munkafegyelem megszilárditásának alapvető eszköze a politikai nevelő, felvilágositó munka annak érdekében, hogy az államnak, a társadalomnak, a munkának ez a megváltozott jellege világossá váljék"./51/

A politikai agitáció - a munkafegyelem kiterjesztett értelmezésének megfelelően - tartalmazza a politikai vezetés politikai normáinak, ideológiájának elfogadtatását, a politikai propaganda napi feladatmeghatározásának terjesztését.

A munkafegyelem erősitésének központi feladatából fakadóan a politikai vezetés minden társadalmi és állami szervezetet felelőssé tett a kampány sikeréért.

"Gerő elvtárs...kifejti, hogy a fegyelem megszilárditása érdekében felvilágositó munkát kell végeznünk mindenek előtt pártszervezeteinknek

> és pártsajtóknak, de ezen tulmenően valamennyi tömegszervezetünknek, szakszervezeteinknek, a DISZ-nek, az MNDSZ-nek, az Sz.H.Sz.-DÉFOSZ-nak, a Békebizottságnak, és sajtójuknak. A népi demokratikus állam valamennyi szervének is részt kell venniük ebben a munkában".[52]

A pártvezetés nem felejtkezik meg a munkahelyek hangulatának alakitásáról sem.

> "Rákosi Mátyás rámutatott, hogy a legfontosabb fegyelmezési eszköz - ismételjük - annak a szellemnek kialakitása, amely elitéli, megbélyegzi a fegyelmezetlenséget, amelyben a fegyelem megsértése, igazolatlan kimaradás, selejtgyártás szégyen és gyalázat".[53]

A legfontosabb állitások egyike volt annak a látszatnak megerősitése, hogy a munkafegyelem szigoritását maguk a dolgozók kezdeményezték. Végső soron az ő feladatukká vált - a brossurák szerint - a fegyelmezetlenségek megfékezése is.

> "... azt is tapasztaljuk, hogy az öntudatos, fegyelmezett munkások egyre élesebben és öntevékenyebben lépnek fel a fegyelmezetlenek ellen. Nemcsak azért, mert a fegyelmezetlenség következtében ők is szenvednek, kevesebb az eredményük, kevesebb a keresetük, hanem mert megértik, hogy a munkafegyelem meglazulása az egész szocialista épitést, az ország felvirágzását is hátráltatja. Azt is tapasztalják az öntudatos munkások, hogy az ilyen fegyelmezetlen a saját igazolására folyton elégedetlen, dohog, hangoskodik, a kákán is csomót keres, és lényegében az ellenség szócsövévé válik,

> Ez is hozzájárult ahhoz, hogy a bányász elvtársak a lógósok, kimaradók, a bumlizók ellen olyan élességgel léptek fel, amely még bennünket is meglepett".[54]

A dolgozói csoportok egymást szabályozó akciói mögött a brosurák az öntudatos munkások tervteljesitési érdekét mutatták fel. A terv teljesitésének társadalmi érdeke teszi az öntudatos dolgozók fellépését indokolttá és jogossá. A fegyelmezetlen dolgozók fel nem ismert érdekei is az öntudatos dolgozók fellépésn keresztül valósulnak meg.

Az öntudatos dolgozók mellett a népnevelők azok, akik a munkafegyelem megszilárditásáért a legtöbbet tehetik. A népnevelők agitációjukban szintén a társadalmi érdek elsődlegességére hivatkoztak.

> "Sikeresen alkalmazzák a tatabányai népnevelők a dorogi VII. akna népnevelőinek kezdeményezését. A mulasztás napján az akna legjobb dolgozóival kimennek a mulasztó lakására, és családja előtt beszélnek vele arról, milyen kárt okozott kimaradásával. - Gondold el - mondotta Varga István vájár egy mulasztónak, akit a lakásán keresett fel, - egy napi müszak elmulasztása nemcsak annyit jelent, hogy népgazdaságunk 10 csille szénnel lett kevesebb, hanem a ti háztartásotok is megrövidült. A népnevelő a mulasztó feleségével is beszélt. Elmondta, hogy mennyit keresnek abban a csapatban, ahol nincs mulasztás. Elérte, hogy a mulasztó másnap munkához látott, és azóta egyszer sem hiányzik a müszakról".[55]

A népnevelők gyakorlatilag a politikai rendszer mellett agitálnak. Agitációjukhoz gyakran a személyes kapcsolatokat is fel-

használják. Ennek érdekében lelkükre beszélnek a fegyelmezetlen munkásoknak.

> "Az a tapasztalatom, hogyha egyenként foglalkozunk egy-egy uj munkással és megvilágitjuk előttük, hogy milyen célkitüzései vannak pártunknak, hogy az ötéves terv őt, és családját mennyire érinti, eredményt tudunk elérni. Munkájuk is jobb, eredményeik is nagyobbak, a fegyelem is megerősödik"./56/

Akcióba léptek az üzemi bizottságok, vállalati szervezetek is.

> "Bérfizetéskor Rabetz Károly kőmüves igen megnyult ábrázattal számolgatta a boritékból kihalászott papirpénzeket. Arra gondolt, hogy ebből megint nem telik cipőre a Jóska gyereknek, és komolyan elöntötte a méreg, amikor az irodától elmenet azt hallotta az egyik ácstól, hogy rádiót készül venni. Dühösen gyömöszölte a pénzt vissza a boritékba, s ekkor a boriték alján egy összehajtott papirlap bökte meg az ujjai végét. Mohón huzta ki, gondolván, hogy hátha egy ottragadt százas. De nem az volt, hanem egy gépirásos levél, amelyet nem kis megdöbbenéssel olvasott.
>
> =Kedves Szaktárs!
>
> Népköztársaságunkban mindenki végzett munkája alapján részesül a javakból. Erre gondolj, amikor holnap ujra dolgozni kezdesz. Ne csak ilyenkor, de a hónap minden napján gondolj arra, hogy fiadnak cipő, feleségednek kendő kell. Mindezt jó munkáddal szerezheted meg.
>
> Az elmult hét során nem végeztél jó munkát. Háromszor elkéstél. Két napot mulasztottál, de a mai napig sem igazoltad. Ez az oka 80 %-os teljesitményednek. Kövesd az élenjárókat, légy fegyelmezett. A Dudás brigád tagjai 312 %-ot, a Kerekes

brigád tagjai 221 %-ot értek el.
Az Üzemi Bizottság.=

Rabetz Károly akkor lepődött meg igazán, amikor a levelet a faliujságon is észrevette. Hát mindenkinek tudnia kell, hogy ő ilyen ember. Csak néhány napig méltatlankodott, mert akivel találkozott, mindenki megkérdezte tőle "Lesz-e cipőre, kendőre való? Rabetz Károly megjavult, nem késett, nem hiányzott többet munkahelyéről".[57]

Az eszközök számbavételekor látható, a munkafegyelem biztositásának kemény - büntetőjogi - eszközei hiányoztak a brossurák által javasolt eszközök közül. Lehetséges, ennek az az oka, hogy a propaganda által sugalmazott társadalomképbe nehezen illeszthető be a 15 ezer elitélt. Természetesen a politikai ideológia érvrendszerével kiegészitve a kényszerintézkedések megindokolhatóak.

A munkafegyelemért vivandó harc feladatát nemcsak a munkások, a feleségek, a népnevelők kapták meg, hanem a müvezetők is.[58] Bár a munkafegyelemért inditott kampány velük szemben is fegyelmező erejü volt, mégis minden brossurában hivatkoznak a müvezetői csoport önálló felelősségére, fellépésének fontosságára.

A közvetlen termelésirányitókkal szemben felhozott állitások szerint e csoport liberális, elnéző, nem érvényesiti kellőképpen a társadalmi elvárásokat.

"Sokan azt hiszik, hogyha lazán és elnézően kezelik a fegyelmezetleneket, akkor attól megjavulnak. A tapasztalat az ellenkezőjét mutatja. A laza és elnéző kezelés miatt romlik a munkafegyelem.

> Az ellenség is rááll erre a vonalra. Nem egyszer tapasztaljuk, hogy az a munkavezető, aki a tőkés időben lelkesen hajcsárkodott, most a lazaság és az elnézés szószólója".[59]

A müvezetők szerepét a munkafolyamaton belüli konszenzus létrehozásában külön tárgyaljuk, itt arra hivjuk fel a figyelmet, hogy a müvezetők ellen folytatott harci kampányok vissza-visszza térő érvei a fentiekből származnak.

A müvezetők mellett az üzemi-vállalati vezetők felé is nyilt, vagy alig leplezett fenyegetések áramlanak.[60] Ezzel a munkafegyelemért inditott kampány az üzemeken belül minden dolgozói és vezetői csoportot elért.

A brossurairodalom áttekintésének végén néhány problémára szeretnénk utalni. Először talán arra, hogy a munkafegyelem akadályozóit rejtve vagy nyiltan, de tulajdonképpen az életszinvonal emelkedésének elmaradásáért is felelőssé tették. Az idézett szövegekből világosan kiolvasható, hogy a propagandaanyagok egy primitiv gazdasági szemlélet keretébe ágyazták bele a termeléskieséseket - a gazdaságot a materiális javak puszta összességére redukálták, az elosztási viszonyokat kikapcsolták - és ezeket a fegyelmezetlenek nyakába varrták.

A fegyelmezetlenség fogalmát a bérköveteléseket hangoztató dolgozókra is kiterjesztették, mint ahogy az adott társadalmi és üzemi viszonyok ellen szót emelő dolgozókat is bevették a fegyelmezetlenek közé. Ezzel az érdekképviseletet, és érdekérvényesitést azonositották a devianciával. /Kákán is csomót keresők, bérdemagógiát folytatók./ Ezek az érvek az adott

életszinvonalpolitika elfogadását, a fizetések és jövedelmek reálértékének csökkentését, az áremelések és a jegyrendszer jogosságát igazolták. Mindazt ugy, hogy az ellenség mellett találtak még egy bünbakot is.

Az érvelések ugyanakkor az egyéni érdekérvényesités kikapcsolását az egyéni érdekre támaszkodva hangoztatták. Állandóan az egyes dolgozó érdekét idézték, individuális és nem kollektiv szükségletének kielégitését hangsulyozzák. /A Te boldogulásodat akadályozzák a fegyelmezetlenek, a Te érdeked a lógósok felszámolása, Te keresel többet, ha nem hiányzol./

2. A munkafegyelem kérdésének megjelenése a sajtóban

A/ A Szabad Nép 1952-es évfolyamának elemzése

a/ A munkafegyelem fogalmának értelmezése, előfordulásának gyakorisága és jellemzői.[61]

A sajtó szóhasználatában a munkafegyelem ugyanolyan tág értelmezést nyert, mint a brossurairodalomban. Ennek ellenére a sajtó jobban koncentrál a termelésre, nem a munkafegyelem vált a bárki ellen folytatott harc parttalan gyüjtőfogalmává. Ez annak köszönhető, hogy a sajtó nevesiti a fegyelmezetlenkedőket, akár egyedi eseteket közölt, akár a vezércikkek általánosításaiban konkrétan rámutatott az elitélni kivánt személyekre és csoportokra.

A munkafegyelem fogalom tartalmának elemei két nagy csoportba sorolhatók. Az egyik csoport az egyéni magatartások gyüjtője, a másik a munkaszervezetek müködéséből származó fogyatékosságok csoportja.

Az első csoportba tartozik az igazolatlan mulasztás, az igazolt mulasztás, táppénzcsalás, selejt termelése, késés, ittasság, lógás, pazarlás, normacsalás.

A második csoportba tartoztak az anyag és szerszámellátás hiányosságai, a technológiai normák, utasitások megszegése, állásidő, gépek rossz kihasználása, hullámzó termelés, vezetői szakismeret hiánya, iparági és vállalati koordináció hiánya.

A két csoport elemei értelemszerüen a szóhasználatban gyakran átfedték egymást, vagy együttesen kerültek megemlitésre. A sajtóban az első csoport előfordulási gyakorisága magasabb, ezekkel a kérdésekkel tehát a Szabad Nép többet foglalkozott, mint a gazdálkodás egészének hiányosságait tükröző problémákkal.

Az 1952-es Szabad Nép 312 cikket közölt a munkafegyelemről. E mellett 9 birói itéletet tett közzé. Amennyiben nem lettek volna ünnepnapok - Rákosi, Sztálin születésnapja, Május 1, amikor e témával foglalkozó cikkek nem jelentek meg a lapban - akkor majdnem minden számban lett volna egy-egy olyan cikk, amely a munkafegyelem kérdését tárgyalja.

A témát önálló és a gazdasági kérdésekről szóló cikkek részeként dolgozza fel a sajtó. Mindezek alapján megállapitható a munkafegyelem központi helyet foglalt el a pártsajtóban.

A munkafegyelemmel foglalkozó irások 20 %-a vezércikk, 36 %-a gazdasági téma keretében jelent meg. Az önálló irások száma 137. Ezek inkább az első két negyedévre koncentrálódtak, a harmadik-negyedik negyedév ritkábban közölt cikkeket e témából.

A munkafegyelem legtöbbször a tervteljesitést ismertető irásokkal állt kapcsolatban. /Jellemző cim például Sz.N. 29. szám: Miért esett vissza a hónap elején a pusztavámi bánya termelése?/

A tervteljesités sikertelensége mellett leggyakrabban a munkasikerek kontrasztjaként mutatták be a fegyelmezetlen munka jellemzőit. E törekvésben nyilvánvalóan a fegyelmezetlenségek társadalmilag káros voltának bizonyitási igénye rejtőzött. Minden próbálkozás ellenére a munkafegyelem be nem tartásából eredő károkat nem sikerült számszerüsiteni - mint a brossuráknak - mégis a szembenállitásos bemutatás ujságirói módszere hosszu időkig fennmaradt. A vezércikkek és a gazdasági cikkek mellett a "Párt és a pártépités" rovatban találjuk a legtöbb irást. Ezekben kihangsulyozták a párttagok egyéni felelősségét a munkafegyelem megszilárditásában, kiemelték a fegyelmezetlenek nevelésének, meggyőződésének fontosságát. Öntudatos párttag fegyelmezetlenséget nem tür el, hangzott a verdikt. Aki mégis elnézi, eltüri a fegyelem megbomlasztását, annak keményen kell bünhődnie, fejtették ki az irások szerzői.

A sajtószerkezetben fontos szerepet szántak az olvasói leveleknek. A levelek legtöbbjében a munkások - leginkább szakmunkások - követelték a fegyelmezetlenkedők megbüntetését, vagy a levelek a fegyelem javitásának konkrét példáit irták le. A brossurairodalom elemzésekor láttuk, milyen fontosságot tulajdonitottak annak, hogy a fegyelmezetlenkedők elleni kampányt munkáskezdeményezésre indult kampánynak állitsák be. Erre a Szabad Nép is nagy hangsulyt fektetett.

A munkafegyelemmel foglalkozó irások 40 %-a gépipar területéről, 27 %-a bányászatból, 14 % a kohóiparból 8 % a textiliparból, 5 % az épitőiparból származott. E rangsor nem tükrözi a munkafegyelem elleni vétségek miatt elitéltek iparágazati megoszlását. Erről a későbbi fejezetekben még szólunk.

b/ Ideológiai világkép és munkafegyelem a Szabad Nép cikkeiben.

Az irások ideológiai töltése nem sokban tért el a brossurák már elemzett valóságképétől. A cikkek az 1945 előtti és utáni társadalmi rendszert éles ellentétként mutatják be.

A felszabadulás előtt nyomor és létbizonytalanság volt az országban. A munkásnyuzó gyárosok, az őket kiszolgáló müvezetők és mérnökök nem kimélték a dolgozókat. A felszabadulás óta minden megváltozott. Létbiztonság, nyugodt, kiegyensulyozott fejlődés tapasztalható. A kialakult rendszert tökéletes és harmónikus.

A társadalomban jelentkező konfliktusok forrása szubjektiv. Abból fakadnak, hogy még nem mindenki ismerte fel érdekét, nem ismerték fel azt a tényt, miszerint az ipari Magyarország megteremtése az ő érdekük is. E tudatlanság akadályozza a termelést, rontja a munkamorált. A tudatlanok egy része a mult rendszer öröksége, másik része az imperialisták hatása alá került.

A Szabad Nép hasábjain megtalálhatjuk a munkafegyelem megjavitásának brossurából ismert eszközeit. A meggyőzés, a pellengérre állitás, az erkölcsi szankciók alkalmazása az eredmény-

re vezető eszköz. A lap publikus jellegéből adódóan egy uj módszert is propagált, felszólitotta a dolgozókat, irják meg a levelező rovatnak, ha fegyelmezetlenséget tapasztalnak.

A sajtó a munkafegyelem megtartásáért felelőssé tette a müvezetőket, a népnevelőket, a párttagságot, és a dolgozókat.

> "Mindebből kialakul a lapot olvasva az általános fenyegetettség képe. Mindenki veszélyeztetve érezheti pozicióját, és megkérdőjeleződhetnek eddigi eredményei". /62/

A munkafegyelem az általános társadalmi felelősség hangsulyozásával vezetett át a munkafolyamat szereplőinek szabályozásához.

A sajtóban is jelen voltak azok a csoportok, amelyek akadályozták a munkafegyelem megszegésével a szocializmus épitését. Mindenekelőtt kétlakiak, akiket "visszahuz" a mezőgazdaság. A lap öntudatos munkások példáit állitotta az olvasók elé, akik visszaadták a földet, leadták az állatokat és beköltöztek a városba, öntudatosan vállalták ezzel a munkásélettel együttjáró életmódot. Ők már nem hiányoznak többé munkahelyükről, mivel betakaritási, vetési és egyéb kötelezettségük megszünt.

A cikkek, nyelvhasználatukban eltértek a brossurák nyelvezetétől. Nagyon erősen hangsulyozták a harc, a háboru, az összeütközés jelenlétét. Sok az olyan kifejezés, amely egy militarista társadalomszemléletből fakadt. Például "üzemek, gyárak növekvő hadserege", "széncsata", "a béke katonája".

Ebben a jelrendszerben a munkafegyelem kérdése harci

jelleget öltött. Az ellenséggel megvivandó harc területének, a két világrendszer történelmi harcának tekintik a kérdéskört.

A lap nagy teret szentelt a munkafegyelem megsértőivel szemben alkalmazott szankciók bemutatására. Részletesen tárgyalta a fegyelmezetlenkedők üzemen belüli kipellengérezését, a dolgozó közösség előtti megalázás különböző módozatait.

A pozitiv példák között szerepelt - a már emlitett eszközök mellett - a dolgozó családjának bevonása a dolgozó fegyelmezetlenkedéseinek megszüntetésében.

A fegyelmezett-fegyelmezetlen dichotómia mellett a lap munkásképe anonim és tuláltalánositott. Sem a fegyelmezetlen, sem a fegyelmezett dolgozókról nem tudunk meg olyan lényeges tulajdonságokat, amelyek őket egyéniségükben, vagy társadalmi hovatartozásukban hus-vér emberekké tenné. Az öntudatos munkások egyetlen jellegzetessége a nagyságrend, azaz, ők "többen" vannak, mint az öntudatlanok. Még talán az ellenséges munkáscsoportok körvonaláról van némi információ, ez azonban a politikai vezetés mindenkori uralmi törekvéseit tükrözte. /Volt szociáldemokrata munkások, régi szakemberek, volt szakszervezeti funkcionáriusok./

A sajtó ideológiai érvelése elegendő alapot ad a büntetőjogi szankciók szükségszerüségének hangoztatásához. A Szabad Nép 1952 Január 1-i száma már közli a Legfelsőbb Bíróság két itéletét, azokat, amelyek nyomán megindult a munkafegyelem ellen vétők büntetőjogi felelősségrevonása.

Az itéletek nyilvánosság elé tárását a lap egész évben folytatta, bár a munkafegyelem megsértése miatt hozott ité-

letek közlése az év során háttérbe szorult a kulákok, beadási kötelezettségüket nem teljesitők ellen hozott itéletek ismertetése mögött. Az itéletek alátámasztásául a lap közölte az öntudatos dolgozók egyetértő leveleit, nyilatkozatait is.

A Szabad Nép 1952-es elemzését összefoglalva elmondható, a lap maximálisan kihasználta a sajtó adta lehetőségeket a politikai vezetés akciójának támogatására. Cikkek és riportok, munkáslevelek tették "életszerüvé" a kampányt, ezzel bebizonyitva a fegyelmezetlen dolgozók felelősségrevonásának társadalmi igényét. Fontos, hogy a sajtó rendszeresen foglalkozott ezzel a problémával, igy nagyobb ideológiai eszmefuttatások nélkül érhette el olvasóiban annak a meggyőződésnek kialakulását, miszerint itt egy örök és lényegbevágó kérdésről van szó. A lap tudatosan a negativ és pozitiv példákat együtt mutatta be, ezáltal a politikai vezetés által preferált értékeket, normákat, viselkedési sémákat meggyőző erővel tudta terjeszteni.

Mindezek ellenére az országos sajtó még mindig távol volt az egyes üzemek belső világától. Holott a fegyelmezetlenségek "elkövetésére" ott került sor.

B. A munkafegyelem értelmezése és kezelése a FOGASKERÉK /Rákosi Mátyás Müvek/ üzemi lap 1952-es évfolyamában

Az üzemi lap 1952-ben megjelent 53 száma közül mindössze 17 nem tartalmazott olyan irást, amely a munkafegyelemmel foglalkozott. A 36 számban 97 cikk szólt a kérdésről. Kb 1/3-uk a Deák-mozgalom eredményeit irta le,/63/ öt olvasói levél volt és nyolc "tanmese". A többi irás konkrét ügyeket ismertetett.

Az év elején - párhuzamosan a központi fellépések kezdetével több cikk jelent meg e témában - a januári számban például 25 - az év végére a kampány gyakorlatilag - az üzemi lapban - kimult.

Az üzemi lapban a Szabad Néppel szemben, a konkrét esetek dominéltak.

A FOGASKERÉK-ben megjelentek a politikai vezetők beszédeinek részletei, de közölték a Legfelsőbb Bíróság reprezentativ itéletét is. Az olvasói levelek tanusága szerint a politikai vezetés beszédeiből áradó iránymutatás a hétköznapokban a cselekvés vezérfonalává vált. Az olvasói levelek egyik része tehát a politikai irányvonal legitimálását látta el.

Az olvasói levelek konkrét üzemi problémákat is szóvá tettek. Anyagellátási zavarokat, az üzemi étkeztetés fogyatékosságait, a termelési kooperáció akadozását hangsulyozták. E témák a FOGASKERÉK-ben gyakrabban és konkrétabban fordultak elő, mint a Szabad Nép számaiban.

A dolgozói megitélések befolyásolására közölték a tanmeséket és csasztuskákat. A tréfának szánt rövid irások

egyrészt a felső politikai vezetés által preferált értékeket közvetitették, másfelől aprópénzre váltották az ország vezetőinek beszédeit.

"Gyári jegyzet

Nem kifizetődő népszerüség

- Ez már mégis csak sok - mérgelődött magában Oportó József - a tengelyegyengető üzem müvezetője, amint észrevette, hogy Fityula Károly nem jött be dolgozni.
- Ugy látszik - "kijött a lépés" - gondolta, s közben nagyot sóhajtott, kár, hogy nem voltam vele.

...

- A hiányzók neveit kérem - mondta a telefonba egy férfi hang, amiből Oportó azonnal ráismert Szigora ÜB titkár hangjára.
- Kérem Szigora elvtárs, a mai nap folyamán egyedül Fityula Károly nem jött be, de biztos beteg - tette hozzá gyorsan.
- Miből gondolja? - adta fel a kérdést Szigora ÜB titkár, talán nem szokott hiányozni?
- Szokott ugyan hiányozni, de máskülönben nagyon rendes ember - válaszolta.

... Másnap reggel két hétre visszamenőleg kérte az ÜB az igazolatlan hiányzók neveit, majd egy hónapra. Fityula neve nyolcszor, Lagymatagé pedig ötször szerepelt rajta. Négy óráig nemcsak Fityula és Lagymatag, hanem Oportó is kapott értesitést, hogy egy kis barátságos beszélgetésre jelenjen meg az ÜB irodájában.

Egy órát sétálgatott nyugodtan Oportó, amig rá került a sor, s félóránként a két lógós pedig savanyu arccal távozott.

...

- Ide hallgasson Oportó elvtárs - szólt hozzá Szigora ÜB titkár. - Ez a két főlógós most méltó büntetést kapott. Három hónapon keresztül 25 %-os fizetés csökkentéssel dolgoznak, és ha ezután sem javulnak meg, bíróság elé állitják őket -

- mondta nyomatékosan, - de nehogy azt higgye, maga simán megussza a dolgot. Javasolni fogjuk, hogy váltsák le magát, mert aki védelmébe veszi azokat, akik üzemünk tervteljesitését akadályozzák, nem méltó arra, hogy müvezető legyen... Haza felé menet pedig egyre csak azt dünnyögte maga elé, hogy: Már az is baj, hogy "népszerü" akarok lenni a dolgozók előtt". /64/

A "költők" sem tétlenkedtek:

A "selejt bosszuja"

Éjjel van már Hanyag Lajos alszik
Csend van, - de ni, léptek zaja hallik.
Halkan jönnek, éjfélt ver egy óra,
Rémek napja gyül találkozóra.

Hanyag Lajos felretten álmából
Lassan tünik szeméből a mámor...
Italboltban mulatott ő este,
Kábult ezért a lelke, teste.

Kezek nyulnak felé a sötétben
"A gépednél hanyag vagy és tétlen".
Ha dolgozol, gyártasz minket sorra
Nem gondolsz csak pálinkára, borra!

Pontatlan vagy, és nem használsz mércét
El is késel, ma is késtél ismét.
Munkád hanyag, nem törődsz a gyárral,
És mit gyártasz? sok selejtet kárral.

A sok szellem verte mint a répát,
Jó keményen, nem ismertek tréfát.
A nagy tengely ugy vágta őt fejbe,
És felébredt az ágya előtt ülve.

Boldog volt, hogy ez nem igaz, álom,
Jól dolgozni "eztán erre vágyom"!
Párttitkárnak igy szólt erős hittel
Nem lesz selejt több, hidd el.

Megváltozott Hanyag Lajos neve,
Ritkán látja vendéglő környéke.
Pontos ma már, - selejtje nincs - elvből,
Ti többiek okuljatok ebből". /65/

Természetesen a költemény eszmei mondanivalója is tágabb, mint a vers szituációja. A bün egyrészt elnyeri méltó büntetését. Igazolást nyert - másrészt, - hogy a felvilágositás - itt az álom megvilágositása - eredménnyel jár, a dolgozók puszta tudati aktussal termelési magatartásuk megváltoztatására nevelhetők. A kampány eredményességének igazolása az üzemi lapok fontos feladata volt. Ami a politikai vezetésnél utasitás, a propagandában eszköz, az az üzemi életben valósággá vált. Az elképzelések helyessége beigazolódott.

Az üzemi lap nagy gondot forditott a faliujságra, az üzemi nyilvánosság fórumára. A faliujságot az eredményes nevelés fontos eszközének tekintette. Részletes példákkal ismertette a faliujság cikkeit, tanácsokat adott a faliujság szerkesztésére.

Az üzemi lapban helyet kapott a müvezetők, üzemvezetők élénk birálata liberalizmusunk elitélése is. /Lásd: a Gyári eset cimü tanmesét./

A propagandairodalom bemutatása után megvizsgáljuk a vállalatok, üzemek vezetése hogyan kezelte a fegyelmezetlen dolgozókat, kiket és miért vont felelősségre, milyen fontosságot tulajdonitottak a munkafegyelemnek.

III. A munkafegyelem problémái 1952-ben a vállalatoknál és üzemeknél

1. A vállalatok és üzemek vezetésének intézkedései a munkafegyelem megszilárditásáért

Elemzésünket az 1952-es évre korlátozzuk. Természetesen tisztában vagyunk azzal, hogy mind az 1951-es év, mind az 1952-őt követő évek vizsgálata is fontos és elkerülhetetlen, azonban e munkát még nem tudtuk elvégezni. E fejezetben továbbá csak azoknak a vállalati intézkedéseknek ismertetésére szoritkozunk, amelyeket a vállalatok és üzemek vezetőségei kifejezetten a Párt- és Kormányhatározatok végrehajtása érdekében hoztak. Ismertetésünk anyagát az Uj Magyar Levéltárban és a Fővárosi Levéltárban gyüjtöttük./66/

A vállalatok-üzemek számára általánosan kötelező utasitás volt a 34/1950/I.26.MT. rendelet. E rendelet intézkedett a közületi vállalatok fegyelmi szabályzatáról. Ez az a bizonyos utasitás, amely a Munka Törvénykönyvének hatálybalépése után is fennmaradt, e rendelet vette ki a fegyelmi eljárást a munkaügyi viták elintézésének általános szabályai alól. A rendelet a munkafegyelem fogalmát szélesen határozta meg, sokkal szélesebben, mint a Munka Törvénykönyve. Igy például a felsorolás tartalmazta a munkabérre, munkaruhára vonatkozó csalás, károkozás eseteit is./67/ Az iratanyagokból megállapitható, a vállalatok-üzemek vezetősége a Munka Törvénykönyv hatálybalépése után is a kormányrendelet munkafegyelem értelmezését tekintette irányadónak, fegyelmi uton büntették a munkával kapcsolatos bármilyen norma-

sértést. Kiderült az is, a fegyelmi büntetést alkalmazták a balesetokozás, a balesetvédelmi rendszabályok megszegése, védőberendezés használatának elmulasztása, technológiai normaszegés esetén is. A rendelet pontos és taxativ felsorolása erre lehetőséget adott, mig a Munka Törvénykönyve csak bizonyos jogértelmezésekkel alapozhatta meg ezekben az esetekben a fegyelmi felelősségrevonást. /III/1. Dokumentum./ Látható, az inkonzisztens jogi szabályozás a vállalatvezetés kezébe olyan eszközöket összpontositott, amely a fegyelmezési gyakorlat kiszélesitését tette lehetővé.

1952 elején nemcsak politikai kampányok, hanem konkrét irányitói utasitások is születtek a vállalatok fegyelmi gyakorlatának szabályozására. Ilyen volt a Kohó és Gépipari miniszter 893/1952-es utasitása is. /III/2. Dokumentum./

A rendelet kiemeli, hogy az öntudatos, fegyelmezett dolgozók követelésére került sor a szigoritó intézkedések bevezetésére, valamint, hogy "a legnagyobb nehézségeket az iparban is a munkafegyelem meglazulása okozta". A Rákosi beszéd egy-két elemének emlitése után a konkrét utasitások következtek.

> "A munkafegyelem megszilárditását az igazgatónak központi feladatává kell tennie. Különösen fontos az igazolatlan mulasztások és az önkényes kilépések elleni küzdelem."

Az utasitás több olyan eszközt sorolt fel, amelyek igénybevételével a munkafegyelem megerősitése eredményesen elérhető.

Ezek:

1. Politikai nevelőmunka /agitáció, propaganda/.
2. Üzemegységek vizsgálata /Az egyes üzemek pozitiv kezdeményezésének vállalatra történő kiterjesztése az igazgató feladata/.

3-4. E két pont alapján vált rendszeressé a büntetőjogi felelősségrevonás. Az utasitás megismétli a L.B. állásfoglalásának lényegét, majd ismerteti a követendő eljárást. A miniszteri utasitás a feljelentést két esetre ajánlja;

"a/ sorozatosan ismétlődő /notórius/ igazolatlan mulasztás;

b/ ismételt vagy más sulyos mulasztással, fegyelemsértéssel párosuló önkényes kilépés".

A b/ pont ujabb választási lehetőséget adott a vállalatvezetésnek. Nyilvánvaló ugyanis, hogy a "sulyos" minősitésre minden egyes esetben csak külön mérlegelés után kerülhetett sor.

5. A kilépéshez való igazgatói hozzájárulás megtagadását irja elő. Az indoklás szerint "az ezen a téren fellépő liberalizmus ugyanis a munkafegyelem meglazulásához vezetett".

Ezzel a vállalatvezetés a dolgozók munkahelyváltoztatási szándékát eleve megkötötte, és a munkahelyváltoztatásokban rejlő dolgozói érdekek érvényesitését lehetetlenné tette. A dolgozó kérése elutasitása után vagy munkaügyi vitát kezdeményezett - egy felsőbb utasitással kellett most már szembeszállnia - vagy ön-

kényesen kilépett, amennyiben továbbra is kitartott szándéka, elhatározása mellett.

6. Az adminisztrativ ellenőrzés megszilárditása.

Következik ez abból a szükségletből, hogy az ismételt fegyelemsértések számának megállapitása pontos nyilvántartást igényelt.

A rendelet fő törekvése a nevelés, a meggyőzés eszközeinek vállalati szinten történő megállapitása, miként ezt a brossurák és a sajtó is hangoztatta. Mégis, a rendelet intézkedései között e nevelés és meggyőzés eszközei csekély sulyban szerepeltek, a lényeg a büntetőjogi intézkedések igénybevételének ismertetése volt.

A büntetőjog bevezetéséhez hosszu folyamat vezetett. Megszigoritották az önkényesen kilépett dolgozók jogállását, majdnem lehetetlenné tették a felmondást, megreformálták a munkakönyvek nyilvántartását. /III/3. Dokumentum./ Felduzzasztott adminisztrativ apparátus dolgozott a nyilvántartások pontos vezetésén, a fegyelmezetlenkedők, szabálytalankodók felderitésén. A büntetőjog igénybevétele a munkaerőgazdálkodás addig is szigoru rendjét még tovább szigoritotta. Ugyanakkor a szigoritások magukkal hozták a tulszabályozásra jellemző tünetegyüttest is, a hatáskörök átfedését, az illetékességi szabályok áttekinthetetlenségét. Igy például az egyik levél tanusága szerint /III/4. Dokumentum./ még áprilisban sem volt mindenkinek világos elképzelése arról, ki hol, kit jelenthet fel. Pedig a központi jogszabályok világosan intézkedtek ebben a kérdésben. A jelenség számunkra azt mutatja, hogy a központi jogi normák-törvények,

törvényerejü rendeletek, Minisztertanácsi rendeletek - csak akkor jutottak el a cimzettekhez, ha azokat a vállalatokat irányitó bürokrácia szervezeti normaként, utasitásokban közölte a vállalatokkal. E probléma további jogelméleti-jogszociológiai vizsgálódásokat igényelne.

A büntetőjogi itéletek nagy száma /2 év alatt 15 ezer itélet/ ellenére a felső gazdasági-politikai vezetés elégedetlen volt a vállalatvezetés szigorával. 1953 elején - értékelve az 1952-es évet - egy, a Rákosi Mátyás Müvekben megtartott vizsgálat eredményeit a következőkben foglalták össze.

> "Az igazolatlan mulasztások, az önkényes kilépések nem emelkedtek, de véleményünk szerint ezen a vonalon a müszaki vezetésnek nem nyujt elég segitséget az üzemi párt és szakszervezet..."/68/

Pár hónappal később kelt jelentés szerint:

> "Az utóbbi félév során számos jelentésünkre, előterjesztésünkre - amelyek a munkafegyelem megszilárditását célozták - vezérigazgatói utasitások, párt és szakszervezeti határozatok születtek. Annak ellenére, hogy a határozatok egy része végrehajtást nyert, említésre méltó javulás nem következett be. Ennek egyik oka, hogy a Párt és a Kormány intézkedéseit, valamint ennek szellemében a vállalatok felé kiadott konkrét döntéseket a vállalatok egy része formálisan hajtotta végre, amely annak következménye, hogy a dolgozókkal való törődést egyes gazdasági és pártfunkcionáriusok nem tették magukévá...
>
> Ez a nagymérvü lazulás azt mutatja, hogy a vállalatok vezetői /üzemvezetői és müvezetői/ liberálisan kezelik a munkafegyelem kérdését, és

csak a mindenáron való terv-teljesitéssel törődtek...

A termelés átcsoportositásával kapcsolatban hozott párt és kormányhatározatok /1953 juniusi határozatok - Gy.T./ szükségessé teszik a munkafegyelem fokozottabb megszilárditását, az eddigi módszerek és konkrét intézkedések nem bizonyultak elégségesnek...

Elengedhetetlenül szükségessé válik, hogy minden vállalatnál az igazgatók, következésképpen a müszaki vezetők, a párt és a szakszervezeti funkcionáriusok határozottabban és még konkrétabban vegyék kezükbe a vállalatnál, illetve az üzemen belüli munkafegyelem megszilárditásának kérdését..."/69/

E jelenségek mögött megbuvó társadalmi-munkaszervezeti összefüggéseket - fontosságuk miatt - másutt elemezzük.

A vállalatvezetés minden esetre nem tanusithatott "liberalizmust" a javító-nevelő munkára itéltekkel szemben. Erről az igazságügyminiszter utasitása gondoskodott. /III/5. Dokumentum./ Az utasitás az igazgatót tette felelőssé a büntetés végrehajtásáért, annak előirásszerü lefolytatásáért. A büntetés igazi része a szociálpolitikai, munkaköri kedvezmények megvonása. Legfontosabb vonása a vállalathoz visszaküldött dolgozók "bünbak" szerepének állandó hangsulyozása. A javító nevelő munkára itélt mindezek mellett ki volt téve a legkülönbözőbb önkényes vállalatvezetői döntéseknek.

" A vállalat igazgatójának azonban jogában áll, hogy az elitéltet termelési érdekből a javító-nevelő munka alatt kedvezőtlenebb munkakörülmények között foglalkoztassa".

"Az elitélt a javitó-nevelő munka tartama alatt egyéni teljesitménye miatt jutalomban nem részesithető".

"A birói itéletben meghatározott munkabércsökkentés nem terjed ki az elitéltnek betegsége esetére járó juttatásokra /táppénz, segély/.

A munkahelyéről önkényesen kilépő munkavállaló táppénze azonban 1 évig a javitó-nevelő munka tartalma alatt a tényleges jövedelmének, vagy napi átlagának vagy átlagos napi bérének ötven százaléka".

Végül ez a rendelet szabályozta a fegyelmi büntetések és a birói itéletek közötti viszonyt is. A fegyelmi határozatot jogerős birói itélet esetében hatályon kivül kell helyezni. Ezzel megszüntették az addig fennálló párhuzamosságot.

A javitó-nevelő munka letöltésének rendszere ujabb vizsgálatokat igényel. Ennek ellenére ugy gondoljuk, a rendelet ismertetése szükséges volt. A vállalat elitélt dolgozójának visszakerülvén a vállalathoz, e jogszabály alapján jogilag szentesitett szigoruan alárendelt dolgozói pozicióban kellett beilleszkednie. Ezen tul, egy jogilag megerősitett vállalatvezetéssel került szembe, amelynek utasitásait - a börtönbe vonulás veszélye mellett - végre kellett hajtani.

Ugy gondoljuk a büntetőjogi eljárás célja megfogalmazható e helyzet létrehozásában. A szankciórendszer ezáltal vált a többi dolgozó előtt is kézzelfoghatóvá, a szankciók fenyegetése valóságossá.

2. A vállalatoknál 1952-ben folyó munkaügyi viták és fegyelmi ügyek jellemzői

a/ A munkaügyi viták néhány sajátossága

Munkaügyi viták alatt azokat a munkavállaló és munkáltató közötti vitás ügyeket értjük, amelyek nem fegyelmi ügyek, de a Munka Törvénykönyvének definiciója értelmében a munkaviszonyból erednek.

A jegyzőkönyvek és az iratok tanusága szerint a vállalatok, üzemek dolgozói nagy számban fordultak az egyeztető bizottsághoz. /IV/1. Dokumentum./ Bérkategóriába történt besorolás elleni kifogás, rendbirság elleni fellebbezés, munkaköri normák meghatározása szerepeltek az esetek között éppugy, mint a vállalatvezetői intézkedések elleni felszólalások, különböző vállalati döntések elleni fellebbezések. Az egyeztető bizottságok döntései nem voltak egyoldaluak, mind a vállalat, mind a dolgozó jogorvoslatot nyerhetett.

Megállapitható, a Munka Törvénykönyvében szabályozott eljárás az ötvenes évek munkaszervezetén belül müködőképes és elfogadott utja volt a munkáltató és munkavállaló közötti konfliktus rendezésének. Azonban az egyeztető bizottsághoz fordult dolgozók munkaszervezeti poziciója specifikus jegyeket mutatott. A vállalati-üzemi adminisztráció közép és felső vezetése, a vállalati osztályok előadói, a termelést közvetlenül irányitó müvezetők és csoportvezetők, esetleg szakmunkások, inditották ezeket a munkaügyi vitákat.

A jegyzőkönyvek szövege szerint az egyeztető bizottságok előtt lefolytatott tárgyalások hangneme nyugodt, intoleranciától mentes, mind a vállalatvezetés, mind a dolgozó kifejthette álláspontját, előadhatta véleményét. A tárgyalások kedvező fórumnak bizonyultak a megegyezés létrehozásában.

b/ A fegyelmi ügyek általános jellemzése

A fegyelmi ügyek a dolgozóknak tágabb csoportját érintették, mint a munkaügyi viták elintézésére szolgáló általános eljárás. A vállalatok-üzemek apparátusának közép és felső vezetői éppugy szerepeltek a fegyelmi uton felelősségre vontak között, mint a segédmunkások, betanitott munkások. Az anyagok ismeretében megállapitható, a segéd és betanitott munkások vannak tulsulyban. Mivel a vállalatok a fegyelmi vétség meghatározásánál az 1950-es rendeletét vették alapul, a fegyelmi ügyek is sokszinüek. Gyakorlatilag végtelen számu magatartás, normasértés került a vállalatvezetések fegyelmi hatáskörébe. A főbb tipusokat az alábbiak szerint határozhatjuk meg.

1/ E tipusba soroljuk azokat az eseteket, amikor a feszitett tervgazdálkodás következményében például hibásan készülnek el a létesitmények, épületek, fogyatékosak a termelési technológiák, de ezért a munka eredményét létrehozó dolgozók kapnak fegyelmit. /Dokumentumaikban erre vonatkozólag a tatabányai bányászlakások ügye a példa./

2/ A politikai vagy jogi normák megsértése, ha azok a munkavégzés feltételeire generálisan-munkaidő általános szabályozása, munkaviszony keletkezésére, megszüntetésére vonatkozó normák - érvényesek.

Ide számitjuk az igazolatlan hiányzást, késést, önkényes kilépést. Az adminisztrativ munkaerőgazdálkodás előirásainak semmibevétele, a munkanormák, nyilvántartás, jelentési kötelezettségek nem teljesitése.

3/ Ide tartoznak a baleseti előirások be nem tartása, a mások testi épségét sértő cselekedetek.

Tipizálásunk induktiv és nagymértékben hipotetikus. Minden esetre a három tipus között lényeges különbségeket figyelhetünk meg.

Az első tipusba tartozó ügyek szereplői a vállalatok-üzemek közép-felső vezetői, de nagyon ritkán fizikai munkások is kaptak minőségi kifogások miatt fegyelmit.

Látható továbbá, hogy e tipus esetében a büntetés és felelősségrevonás kifejezett célja a gazdaság müködéséből származó fogyatékosságok átháritása, szubjektiv hibaként történő feltüntetése.

A második tipus ügyei sokoldaluan összetettek. Ez a területe egyfelől a büntetőjogi beavatkozásnak, ami országos kampány nyomán hatolt be a vállalat életébe, másrészt a fegyelmileg felelősségre vont dolgozók javarészt fizikai munkások, segéd- és betanitott munkások.

E területre estek az igazolatlan hiányzás esetei is. Ebben a vállalatvezetésnek a legnagyobb a jogalkalmazói autonómiája, mert itt egyrészről fegyelmivel intézheti el az ügyeket, másrészről javasolhatja a büntetőjogi eljárás megindítását is. Nagyon sok fegyelmi ügy keletkezett a központositott tervgazda-

ság adminisztrativ rendszabályainak megsértéséből. /Statisztikai jelentések el nem készitése, a nyilvántartásra, éberségre vonatkozó szabályok megszegése./ Ezeket a fegyelmezetlenségeket ismét specifikus dolgozói csoportok követték el, a vállalatok-üzemek ügyvitellel, könyveléssel foglalkozó dolgozói.

A harmadik tipus főleg 1952-ig dominált a fegyelmi ügyek között. A Rákosi Mátyás Müvekben például 1950-ben a balesetvédelmi előirások be nem tartása dominált a fegyelmi eljárásban. A következőkben az első két tipussal foglalkozunk részletesen.

c/ 1.sz. tipus jellemzői

A "Dokumentumok"-ban közölt fegyelmi ügy /Dokumentum IV/2./ tipikus dokumentuma az ötvenes évek magyar társadalmának. Az eset előzményeihez hozzátartozott, hogy a Szabad Nép éles hangu cikkben követelte a "felelősök megbüntetését". Ezért az épitkezések ellenőrzésével megbizott beruházási vállalat kénytelen volt megkeresni a felelősöket. Az iratanyagokból kibontakozik a beruházásokra általában jellemző helyzetkép. Rossz, kényszerpályán futó tervezés, a müszaki normák becserélése politikai normákkal, a határidők feszitettsége miatt kimaradó technológiai müveletek. Mindezek a normaszegések - gazdaságtörténeti és szociográfiai munkák megállapitásai szerint - mindennaposak voltak. A normák be nem tartására a gazdaságpolitika kényszeritette rá a termelés különböző szintü résztvevőit. A felelősségkeresés, bünbakállitás légkörében a gazdaság objektiv nehézségeinek elemzése helyett néhány vélt, vagy valósi felelősre háritották át a fe-

lelősséget. A fegyelmi ügyek jogilag szélesen értelmezett listája alkalmas volt erre.

Az érintettek munkaszervezeti poziciója esetünkben is a vállalat felső és közép vezetői szintjén látható. A velük szemben alkalmazott büntetés "sulytalansága" tükrözi ezt a pozíciót, és tükrözi azt is, hogy mind a felelősségrevontak, mind a felelősségrevonók tisztában vannak a játékszabályokkal, tudták, hogy az épitkezés fogyatékosságai nem az ő magatartásukból eredtek. Ezt az egyik vállalatvezető meg is fogalmazta. Sajátos vonása még az ügynek, hogy a vállalatvezetés fegyelmileg felelősségre vont emberei nem nyugszanak bele a fegyelmi határozatba, hanem fellebbeztek. Fellebbezésükben egy szikrája sincsen a következményektől való félelemnek, hanem érveikben a gazdasági mechanizmus belső müködésére hivatkoztak, saját felelősségül elháritásával a gazdálkodás adott rendszerének fogyatékosságaira tették a hangsulyt. A fellebbezés, az éles problémalátás megkülönbözteti őket más fegyelmi ügyek szereplőitől is.

d/ 2.sz. tipus jellemzői

A fegyelmi ügyek sokféleségét tanusitja a Dorogi Erőmü Vállalat fegyelmi ügyekben hozott egyik határozata. Igazolatlan hiányzás, müvezetői utasitás megtagadása, védőétel egyedüli elfogyasztása szerepel a határozatban. /Dokumentumok V/1./ A már emlitett sajátosság mellett - miszerint segédmunkások az ügyek főszereplői - még egy jellegzetességet állapithatunk meg, a pénzbüntetések gyakoriságát. Erre az akkori szabályok lehetőséget adtak.

Az általunk vizsgált és fontosnak itélt magatartások

az önkényes kilépés és az igazolatlan hiányzás. Többször elismételtük a vállalatvezetésnek e két dolgozói cselekedet esetében milyen alternativ jogi eszközök álltak rendelkezésre. Az iratok és dokumentumok szerint a vállalatvezetés nagymértékben élt is ezzel a lehetőséggel, a fegyelmi eljárást mindkét esetben igénybe vette. Példáink bizonyitják, még olyan kiemelt nagyberuházás esetében is, mint a sztalinvárosi vasmü /Dokumentumok V/2, 3,4/, fegyelmi uton büntették meg a vétkes dolgozókat. Ez az eljárás a fegyelmi elleni fellebbezés biztositásával - az elbocsátott dolgozó hátrányos helyzete ellenére is - enyhébb fellépésnek minősithető, mint a birósági eljárás.

Mind az igazolatlanul hiányzókkal, mint az önkényesen kilépőkkel szemben tehát igénybe vette a vállalatvezetés a munkajogi eszközöket. Tette ezt még 1952-ben is, amikor a felső politikai utasitások a büntetőeljárás megindítására ösztönözték.

Irataink és Dokumentumaink lehetővé teszik a büntetőeljárás alá vont dolgozók jellemzését.

Első pillanatra látható a vállalatvezetés és irányitó szervei közösen választották ki azokat, akik ellen megtették a bünvádi feljelentést. A vállalatvezetés "kinálata" mindig nagyobb, mint az eljárás alá vont dolgozók tényleges száma. A vállalatvezetés először elkészitette a listát azokról, akiket "érdemes" bíróság elé állitani, azaz, akiknél "a tények és körülmények alapján egyértelmüen megállapitható a büncselekmény elkövetése". Igaz, hogy a büncselekmény megállapitása - a jog szerint - még az ötvenes években is a bíróságok feladata, azonban a gazdasági

irányitás szervei és a vállalatok vezetősége lehetőleg el akarták kerülni azokat a számukra kellemetlen helyzeteket, amelyeket az általuk javasolt személyek "ártatlansága" teremtett volna. A tekintély és a hatalmi suly megőrzése miatt átvették az igazságszolgáltatás szervezeteinek szerepét.

A jegyzőkönyvek és fegyelmi határozatok, feljelentések ismeretében állitjuk, a bíróságok elé került ügyek sem a dolgozók magatartásában, sem a cselekedetek motivumaiban nem különböztek a fegyelmi uton elintézett ügyektől. Ilyen különbségre csak akkor derithetünk fényt, ha nem az egyedi ügyeket vizsgáljuk, hanem az ügyek sokaságát. A birósági itéletek elemzése deritette ki, miszerint az elitéltek társadalmi paramétereikben, helyzetükben sajátos csoportot alkottak, csoporthomogenitásuk a társadalmi periféria változói mentén állapitható meg. Ezzel szemben a fegyelmileg ugyanazon a magatartásért felelősségre vontak csoportja heterogén, tanulók, szakmunkások, adminisztrativ alkalmazottak is szerepeltek itt. Természetesen e megállapitások pontosabb kutatásokat igényelnek, a kiválasztás specifikusságát egyelőre csak az elitéltek oldaláról tudjuk bizonyitani. Az elemzés következő részeiben az adatok részletes ismertetésére visszatérünk. A fejlesztési javaslatok /Dokumentumok V/5, 6./ részletes élet és pályaképet adtak a bíróságok elé állitani kivánt dolgozókról. Az elitéltek és a javasolt személyek társadalmi státuszában, munkaszervezeti pozíciójában lényeges eltérés nincsen.

A vállalati érvelésekből kitünik, a vállalatok-üzemek vezetősége a dolgozók személyiségével, általános magatartásával

elégedetlen, "notórius" javithatatlanoknak tartja őket. Más esetekben /Dokumentumok V/8./ a vállalat az alig egy-két hónapja ott levő, de rendszeresen nem dolgozó munkatársai ellen kívánja meginditani az eljárást. Nyilvánvaló, a vállalat helyzete, népgazdasági sulya, az iparfejlesztésben betöltött szerepe, erősen befolyásolta a kiválasztás szempontjait. A szempontok különbözősége mégis azonos társadalmi paraméterekkel jellemezhető csoportot eredményezett. A feljelentés megtétele során müködő többszörös szürőréteg lehetővé tette a téves bejelentések, hamis állitások kiszürését /Dokumentumok V/9./, illetőleg bizonyos jogi előirások betartását.

Az iratok alapján képet kaphatunk a különböző szankciók egymásraépüléséről is. /Dokumentumok V/10./ Először a fegyelmi eljárást lezáró munkajogi szankció, majd a büntetőjogi felelősségrevonás - amit a dolgozó "javithatatlansága" miatt inditottak el - próbálta meg a munkavállalót a "helyes" utra terelni, a munkafegyelem társadalmilag - politikailag - megfogalmazott normáinak követésére ösztönzi. A vádlott dolgozó sulyos szociális, egzisztenciális hátrányokkal küzdött, alig volt mit ennie, alkoholista, s minden bizonnyal nem 1945 után lett azzá. Ügyében a generális represszió elvét érvényesitették, többször hivatkoztak a "példa demolarizáló jellegére", valamint arra, miszerint "nem engedhető meg, hogy fontos munkahelyen foglalkoztatott dolgozók a vádlott magatartásához hasonló magatartást tanusitsanak".

A "fontos munkahelyen dolgozók" kitétel egy kazánfütő segédmunkás esetében jelzi a kor ideológiai és politikai uralmának differenciálás nélküli kontrollra törekvését, hiszen ebben a törekvésben minden magatartás lényegessé válik - illetve lényegessé tehető - a generális szankció alkalmazás logikájának megfelelően.

Az 1952-es év nagy kampánya a vállalatoknál nem sok eredménnyel járt. Mutatják ezt azok a statisztikák, amelyek az önkényes kilépésekről, igazolatlan hiányzásokról készültek.

"Igazolatlan hiányzások munkaóra-számai

1952. II. negyedév	3398
1953. "	2073
1952. Julius	1573
1953. Julius	1208"/70/

/R.M. Müvek/

1953-ban már nemcsak a segéd és betanitott munkások, hanem a szakmunkások is tömegesen léptek ki. E nagyarányu szakmunkaerővándorlást az 1953. juniusi kormányhatározat nyomán egyenlőtlenül kiépülő, kezdetleges munkaerőpiac hozta létre.

> "Az önkényesen kilépők számának emelkedése részben a felvételi tilalom következménye. /Ugyanis a vállalatok tekintettel arra, hogy felvételi tilalom miatt felvételeket nem eszközölhettek, nem engedték el hozzájárulással dolgozóikat, akik ebbe nem nyugodtak bele, hanem önkényesen kiléptek./ Részben pedig annak az általános kilépési törekvéseknek következménye, melyeket az alábbiakban részletezünk:

- Az RM Gépgyárak vállalatai általában ugyanakkora létszámmal rendelkeznek, mint a mult évek során, és a vállalatok által végzett munkák sem változtak, a gyártmány összetétele azonos. Igy az R.M. Gépgyárak norma és bérkategória szintje általában mozdulatlannak mondható.

- Az utóbbi évek normarendezései során megfelelő és egyenletes feszitések keletkeztek az egyes szakmáknál, különösen a müszaki normával bérezett forgácsoló szakmákban.

  Jelenleg az a helyzet, hogy a vállalatoknál általában rendezettebb kategóriával és normával dolgoznak, mint azoknál a vállalatoknál, amelyek felé a munkaerővándorlás megindult. Igy például az öntődeegységből XY öntő, aki 1934 óta dolgozott az öntődében, azzal lépett ki önkényesen, hogy a Motor és Öntvénygyárban 3000 Ft-ot kereshet, a jelenlegi 1700 Ft-os keresetével szemben". /71/

E munkaerőmozgások hatására - amelyek gyökere az életszinvonal politika és gazdaságpolitika lényegében rejtőzött - a nagyüzemek a munkafegyelem megszilárditásának igényével léptek fel, azonban 1954-re a büntetőbiróságok igénybevételének lehetősége megszünt.

A példa rávilágit a munkafegyelem kérdésének egy eddig elhanyagolt oldalára. A munkafegyelem megerősitésének ürügyével akarták a vállalatok vezetései véghezvinni a munkaerő adott munkaszervezethez - üzemekhez - kötését, a munkások adott bér- és kereseti viszonyok között tartását. E törekvésükben, ami az életszinvonalpolitika országos gyakorlatát kiegészitette - partnerei lehettek a felső szintü politikai vezetésnek.

1954-ben, a beruházások visszafogását követő tömeges elbocsátások, leépitések hatására a munkafegyelem megerősitéséért vivott országos kampány megszelidült, csendessé vált. E kérdéskörre külön visszatérünk.

e/ A H-né ügy

Az esettanulmányszinezetü dokumentumelemzést azért iktattuk be irásunkba, hogy általa képet kapjunk arról is, mire lehetett a felsoroltakon kivül még alkalmazni a fegyelmi eljárást, illetőleg a jogi tulszabályozással együttjáró joghézagok hol és milyen ponton alkalmasak a szervezeti érdekek dolgozóival szembeni érvényesitésére. Esetünkben a fegyelmileg elbocsátott dolgozó a vállalat felső szintü vezetésének tagja. /Dokumentumok V/1./ A dolgozó vállalati beosztása azért érdemel figyelmet, mivel a fegyelmi szabályzatból nem látszott egyértelmüen megállapithatónak, fellebbezésének elbirálására ki az illetékes. Csak hosszu szabályértelmezések után derült ki, osztályvezetői beosztása belefér-e a fegyelmi szabályzat "vezető állásu dolgozó" kategóriába. E kérdés lényeges, mivel a vezető állásu dolgozók felett /Belügyminisztériumhoz tartozó vállalatról lévén szó/ a szolgálati felettes gyakorolta a fellebbezési jogkört. Amennyiben a "vezető állásu dolgozó" kategóriába beosztása nem esett bele, ugy fellebbezésének elbirálása a vállalaton belül marad, azaz ügyében a legfőbb ellenfele, az igazgató dönt. A jogértelmezés hosszura nyult ideje alatt a vállalat státusza megváltozott, s a dolgozó különben sem tartozott a vezető állásu dolgozók közé, igy ügyében végül a vállalat vezetője döntött.

A fegyelmi elhuzódása azt is jelentette, hogy gyakorlatilag az ügy tartama alatt állás nélkül volt, mivel a fellebbezés nem volt halasztó hatállyal az elbocsátást kimondó fegyelmi határozatra.

A fegyelmi eljárás alá vont dolgozó - ez az iratokból egyértelmüen kiderül - az igazgató személyes ellenfele. A közöttük zajló konfliktus az eljárás egész menetét beárnyékolta. A hatalmi harc az igazgató győzelmével ért véget.

Az eset kapcsán a jogi normák hiányosságai és fogyatékosságai is napfényre kerültek. A fegyelmi jogkör gyakorlójának - az igazgatónak - jogi lehetősége volt a beosztottal szemben fegyelmi eljárást kezdeményezni még akkor is, ha konfliktusuk rendezésére a munkaügyi viták elintézésének általános utja is rendelkezésre állt. Az igazgató döntésétől függött, mikor nyilvánitja a dolgozó magatartását fegyelmi uton büntetendő magatartássá s mikor nem. Ehhez persze hozzátartozik, hogy a munkaügyi viták általános rendezésére nyitva álló lehetőséget a dolgozók vették inkább igénybe, s nem a vállalat. A fegyelmi eljárás igy a vállalatvezetés kezében, a munkaügyi viták elintézésének általános eljárását is helyettesitette. A fegyelmi eljárást ezért átszőte a vállalati-üzemszervezeti hierarchia, de ez a hierarchia rányomta bélyegét a munkaügyi viták általános elintézésének munkajogi lehetőségére is.

Az ügy mögött ott huzódtak a korra jellemző társadalmi konfliktusok. Az osztályvezetőnő, mint munkáskáder, szembekerült a vállalat vezető beosztásu mérnökeivel, müszaki dol-

gozóival. E konfliktus tudatositása a korszak ideológiájába csomagolva történt meg, az ellenségkép fantomjai rányomták a szereplőkre billogukat. Másfelől, a tulhierarchizált és tulszabályozott vállalati szervezet müködési zavarait az igazgató - konfliktusának objektiv értelmet adva - ellenségének róta fel.

A példa, mint "cseppben a tenger" mutatja, a fegyelmi eljárásokban olyan konfliktusok is megjelentek, amelyek nem tartoztak szorosan egyik általunk felállitott tipusba sem. A vállalatvezetés - legálisan összpontositva a jogokat kezébe - eszközökben nem válogatva távolitotta el a neki nem tetsző dolgozót. A konfliktus ebben az esetben sem valamilyen meghatározott objektiv standardizált norma megsértése miatt robbant ki, hanem a magánéleti erkölcs, a politikai vélemények különbözőségei teremtették meg az ellensegeskedések alapját. A jog - éppen mivel csak jog - formálisan szabályozza a társadalmi viszonyokat, emberi kapcsolatokat. Ennek tartalmát a mindenkori konkrét társadalmi érdek és hatalmi viszonyok töltik ki. A személyes konfliktus a jog adta lehetőségek között öltötte magára a legális és törvényes viszonyok mezét, ebben az értelemben nem bizonyult "törvénytelennek".

3. A fegyelmi ügyek funkciója a vállalatok-üzemek működésében

Az alábbiakban megpróbáljuk tézisszerüen összefoglalni, a fegyelmi eljárások milyen szerepet töltöttek be az ötvenes évek munkaszervezeteiben.

Legfontosabb szerepük az adott uralmi viszonyok védelme volt. A fegyelmi eljárást nem egyszer olyan esetekben indították, amikor a dolgozó a fennálló szervezeti hierarchia értékeit, normáit sértette meg. Az uralmi viszonyok alatt nem a politikai uralom politikai szervezetrendszerét, hanem a gazdasági-szervezeti hierarchiává transzformálódott politikai viszonyokat értjük. Igy fonódott egybe a munkaszervezet normáinak védelme az adott politikai rend védelmével. A fegyelmi ügyek nagy része a társadalom uralmi viszonyainak stabilitását szolgálta.

A társadalmi stabilitás védelme akkor hatásos, ha a társadalom tagjai, társadalomban elfoglalt helyzetüket végleges-nek tudják. A társadalmi státusz a munkaszervezeti munkamegosztási poziciókban ölt alakot. A poziciók adott rendszerének védelme a társadalom tagjainak adott hierarchiába történő betagozódását jelentette. Ezért a hierarchiát el kellett fogadtatni, a hierarchiát felboritani szándékozó törekvéseket, - melyek mindig érdek és hatalmi törekvések, - pedig büntetni. A fegyelmi ügyek nagy része a vezetői utasitások megtagadása, a vállalatvezetés normáinak semmibevétele miatt indultak. De az önkényes kilépés is ide tartozott, amikor az uralmi rend stabilitását a munkaerő-gazdálkodás adminisztrativ rendszabályainak védelmén keresztül látták el.

A fegyelmi eljárások a represszió, a megtorlást és a prevenciót, a megelőzést egyaránt szolgálták. Az ügyek nagy részének mondanivalója - erre utal az a módszer is, ahogy a nyilvánosság elé tárták - a hasonló pozíciót betöltő dolgozóknak szólt. Az üzenetben közölték velük a normaszegésre esedékes szankciót, valamint az esetleges fellépések veszélyességét.

Az igazi elrettentést azonban a büntetőbíróságok által megbüntetett 15 ezer dolgozó esete szolgálta. Mind az eljárás, mind az elitélt ítélet utáni helyzete alkalmasnak bizonyult e csoport bünbak szerepének aláhuzására, mivel munkahelyükre visszakerülve a normaszegés helytelenségének két lábon járó példázataivá váltak.

A bünbakok másik része a faliujságok szégyentábláira került fegyelmezetlen dolgozók voltak.

A dolgozói magatartásszabályozásnak ezek az eszközei nem választhatók el a korban beinduló modernizációs folyamat sajátosságaitól. Amennyiben a fegyelmi ügyek a dolgozói ellenállások letörését látták el, pontosan elemeznünk kell, miért, milyen formában került ezekre sor, hogyan fonódott össze érdekérvényesités és ellenállás a fegyelmi ügyekkel érintett dolgozói csoportoknál. Erre a következőkben teszünk kisérletet.

IV. A munkafegyelem problémájának társadalomtörténeti háttere

1. A munkafegyelem néhány makroökonómiai összefüggése

Nem gondoljuk, hogy nagy titkot árulunk el annak a tételnek kimondásával, hogy a korszak gazdaságtörténetének összefüggései kulcsfontosságuak a munkafegyelem társadalmi szerepének megismerésében. Eddig csak részeiben megfogalmazott problémafelvetésünket is egészebbé kerekithetjük a kor gazdasági viszonyainak elemzésével.

Az összefüggések szálai messze vezetnek. A politikai vezetés gazdaságpolitikai koncepciójának megértéséhez elengedhetetlenül szükséges annak a történelmi helyzetnek bemutatása, amely az ötvenes, negyvenes évek fordulóján egészében kondicionálta a magyar társadalom folyamatainak alakulását. A két világrendszer éles szembenállása, mindkét oldal nagymértékü fegyverkezése, Tító Jugoszláviájának kiátkozása, a koreai háboru, csak villanásszerüen jelzik a nemzetközi politikai viszonyok állapotát. Minden esetre az 1949-re kialakult világpolitikai helyzet hatására a magyar politikai vezetés iparfejlesztési elképzeléseit a hadiipar és a haditermelés kiépitésének javára módositotta.[72] "A kialakuló, eluralkodó hibás politikai, katonai szemlélet, a gazdaságosság, a termelékenység szempontjait háttérbe szoritotta" - állapitja meg Berend T. Iván.[73]

Olyannyira igy történt, hogy a pártvezetés állás-pontja szerint "...a beruházásokat mindenkor a politikai szempontok szabják meg, és a gazdasági mutatók csak másodlagos szerepet tölthetnek be".[74]

Az egyoldalu ágazatfejlesztés, az autarkiás, "tehát háborus konfliktus esetén is funkcióképes"[75] gazdaság kiépitése meghatározta a gazdaságpolitika egészének alakulását.

A háborus készülődés improduktiv beruházások hatalmas tömegét vonta maga után, a könnyüipar és mezőgazdaság elsorvasztását eredményezte, valamint az életszinvonal radikális csökkenését. A hadigazdálkodás uralkodóvá válása a magyarázat a tervfelemelések, tervfeszitések soha nem szünő sorozatára.[76]

A gazdaságpolitikai célokról megállapitható, a nyilvánosságra hozott gazdaságpolitikai célok a politikai vezetés számára nem jelentettek komoly kötelezettséget, mivel a gazdaságpolitikai gyakorlat e célokkal ellentétesen müködött. A hadiipar fejlesztése, a nehézipar kiépitése az életszinvonal és a mezőgazdaság rovására történt, amiről a nyilvánosságra hozott gazdaságpolitikai célkitüzésekkel ellentétben csak a belső szervezeti-politikai irányitó apparátus tudhatott.[77] Az életszinvonalpolitika célkitüzései továbbra is nagy sulyt kaptak a propagandában, a sajtóban, demagóg igérgetéssé züllesztve le azok valóságos értékét.

A mezőgazdaság és az életszinvonal tudatos visszafejlesztésének rendkivül sulyos következményei voltak. Egyfelől a politikai hatások az 1956-os őszi tragédia előidézésében jelentkeztek, másfelől a gazdaságpolitika következményeként a munkaerő társadalmi reprodukciójának feltételei is leépültek. Mind az infrastruktura, mind az oktatás, müvelődés, mint "nem termelő ágazatok" csekély mértékben részesedtek a megtermelt nemzeti jövedelemből. A munkaerő társadalmi reprodukcióját biztositó feltételek alacsony szintentartása mellett a gazdaságpolitikai vezetés egyre nagyobb követelményeket állitott a saját maga által is preferált gazdasági ágazatok elé. Igy pl. a bányászat tervelőirányzatát egy év alatt 35-40 %-kal emelték, ami már teljesithetetlen előirás lett.

A munkaerővel szemben támasztott követelményrendszer - alacsony életnivó mellett egyre nagyobb helytállás - kiélezte a társadalmi feszültségeket. E feszültségek a rendőri-politikai terror eszközeivel csak ideig-óráig voltak kezelhetőek.

A gazdaságpolitikai gyakorlat oda vezetett, hogy a gazdaságpolitika által előtérbe helyezett ágazatokon belül is megjelent a rablógazdálkodás, a természeti feltételek összerütlen, maximalista kihasználása, pazarlása. Ez a gazdálkodási mód kiváltotta egyrészt a termelésben dolgozó müszaki értelmiség elégedetlenségét, másrészt a feszitett követelmények miatt fokozódó baleseti veszély, a munkavédelmi előirások be

nem tartása az állandó veszélyhelyzetben dolgozó munkások ellenállását. E két csoport egyet nem értésének a növekvő munkahelyváltoztatásokban adott hangot. A munkahelyváltoztatásokban megjelenő ellenállások leküzdését a politikai vezetés a fegyelem, a terv és munkafegyelem betartásával vélte elintézhetőnek./78/

A gazdaságpolitika másik fontos hatása a mennyiségi szemlélet uralkodóvá válása, a minőségi termelés háttérbe szoritása volt. Ezzel együtt járt a fogyasztási cikkek választékának beszükitése.

A fogyasztási cikkeket előállitó ágazatokban megjelent a szériagyártás, a modernnek tekinthető tömegtermelés, azonban a piac kikapcsolása, a gazdaság "védőfallal" történő körülbástyázása a szériagyártást alapvetően más társadalmi-gazdasági körülmények közé illesztette be, mint a tőkés társadalmak szériagyártásra alapozott fogyasztási cikk termelését.

A termelés irányitásának bürokratikus, utasitásokon alapuló központositott rendszere, a valóságos érték és árviszonyok kikapcsolása a termelés minden elemében éreztették hatásukat.

Az anyagellátási gondok, a termelés feltételeinek politikai értékeken alapuló elosztása, a dolgozói csoportok érdekeinek kikapcsolása, a termelés mennyiségre orientált követelményei rendszeressé tették a rossz minőségü, selejtes

termékek gyártását, az anyagpazarlást, a munkafolyamat alacsony hatékonyságu szervezését.

A gazdasági racionalitás figyelmen kivül hagyása a politikai vezetést állandó adminisztrativ beavatkozásra késztette, mivel a gazdálkodás egész mechanizmusa csak az adminisztrativ beavatkozások állandó jelenlétében müködött.

"A trösztök és a központok utasitásait is figyelembe véve 1951 első felében minden bányaüzem 1024 minisztériumi és egyéb felső szerv által kiadott körrendeletet és utasitást kapott"/79/ jellemezte a helyzetet Berend T. Iván.

A vállalatvezetés és a vállalati gazdálkodás érdekeinek semmibevétele az adminisztrativ eszközök igénybevételét a vállalatvezetéssel szemben is szükségessé tette.

A politikai rendszer központi értéke ezért lehetett a fegyelem, a rend, ami alatt a központi-adminisztrativ normák feltétlen érvényesitését értették. A központi elképzelések valóra váltását szolgálta a tervtörvény mindenek felett lebegő misztikus alakja. E célt szolgálta a büntetőjogi eszközök igénybevétele is, ami a példaállitás erejénél fogva represszív eszközével váltotta ki a megelőzést, a prevenciót./80/

A beavatkozások nagy része hatástalan maradt. A munkafegyelem betartásának adminisztrativ eszközei pl. nem tudták megakadályozni az önkényes kilépéseket, igazolatlan hiányzásokat, nem tudták megakadályozni, mivel a büntetni ki-

ván magatartás szorosan következett az adott gazdasági rendszerből. A dolgozói fellépések a gazdálkodási mechanizmusra adott válaszként értékelhetőek.

E tény a vállalatvezetés esetében is kimutatható. Az anyagpazarlást büntetőjogilag szankcionálták, de a mennyiségi mutatókon alapuló tervgazdálkodás, a tervmutatók tulfeszitése eleve maga után vonta az anyagpazarlást, mivel e mutatószámokat csak a szükségesnél több anyag beépitésével lehetett teljesiteni.

A gazdasági feltételek mellett "Képtelenség volt folytonos termelést elérni, és felszámolni a hó végi, negyedév végi hajrákat, amikor maximális anyag- és munkaerőpazarlással = teljesitették = a tervet".[81]

Megállapitható a politikai vezetés az önmaga által teremtett helyzet következményeként keletkező társadalmi konfliktusokat a dolgozói-vezetői magatartások szabályozásával kivánta kezelni. A feszültségek feloldásának ezen utja a legszorosabban összefüggött a magyar társadalom politikai uralomgyakorlásának ekkor kiépitett formájával. A politikai érdekképviselet leépitésével együtt járt, hogy a társadalmi viszonyokból fakadó konfliktusokat tudati szintü problémának tartották.[82]

A politikai vezetés a társadalomban jelentkező problémákat "természetes közegükből átemelte" az abszolutizált tudati problémakezelési sikra, itt mint morális, mint

etikai, mint jogi problémákat akarta megoldani. A problémakezelés e stratégiája együtt járt az adminisztrativ eszközök kiméletlen igénybevételével, ami elvezetett a jogi szabályozás lehetőségeinek tulértékeléséhez.[83] Igy azonosult a társadalmi problémák megoldása, a társadalmi konfliktusok feloldása a magatartásirányitás, magatartásbefolyásolás eszközeivel, a propagandával, a meggyőzéssel és a büntetéssel.

2. Munkaerőgazdálkodás és munkafegyelem

A makroökonómia rövid áttekintése után meg kell vizsgálnunk a munkaerőgazdálkodás e korban kiépült rendszerét, mivel a munkaerőáramlás irányitása, a munkaerőszükségletek kielégitése, a munkaerőgazdálkodás politikai-jogi szabályozása közvetlen összefüggésben állnak a munkafegyelem összetett problémakörével.

A társadalmi mobilitással foglalkozó elemzések, irások tanulsága szerint 1949-től nagyarányu átrétegződés kezdődött meg a magyar társadalom szerkezetében.[84] E mozgások szorosan kapcsolódtak a gazdaságfejlesztés gyakorlatához, az iparfejlesztés uralkodó elképzeléseinek megfelelően a mezőgazdaságból az iparba áramlott a munkaerő. E strukturális mobilitás kiegészült egy nagyarányu intergenerációs mobilitással, tömegesen megnyitva ezáltal a társadalmi rétegződés hierarchiájának alján elhelyezkedők előtt a "felemelkedés", a jobb megélhetés utjait.

A nagy társadalmi mozgásokat részleteiben elemezve több olyan szabályszerüséget fedezhetünk fel, amelyek a társadalmi feszültségek akkumulációjához járultak hozzá.

A mezőgazdaságból iparba áramlást siettette a politikai vezetés torz és elhibázott mezőgazdasági politikája. A parasztság a beszolgáltatási kényszer, a kényszerszövetkezetesitás elől menekülve földet, termelési eszközt maga mögött hagyva tömegesen ment az iparba dolgozni. Ennek következtében a müvelés alatt álló földterület radikálisan csökkent./85/ Amennyiben a dolgozó ipari munkavállalását nem követte földjének állami-szövetkezeti tulajdonba, használatba vétele, ugy a beszolgáltatási kötelezettség előirásai földjéis kiterjedtek.

Ugyanakkor országosan előfordult, hogy a tagositások következtében a müvelés alatt álló földterületek hozama is csökkent. A helyzet odáig fajult, hogy 1952-re a helyi tanácsok már nem vették át állami kezelésbe az elhanyagolt földeket, hiába ajánlották ezeket fel az iparba vándorolt dolgozók. Még a vállalatok vezetőségei is megpróbáltak közbejárni dolgozóik érdekében, mindhiába. A földtulajdon - néha kényszerüen vállalt - léte az iparban foglalkoztatott dolgozót kiszolgáltatta a kétlakiság ellen inditott politikai-propaganda kampánynak. Láttuk, e dolgozói csoport a munkafegyelemmel

foglalkozó sajtó és propaganda anyagokban mint az egyik legfőbb vétkes csoport nyert említést./86/

Az uj ipari munkáscsoport egyik forrása a kisipar volt. A kisipar - sokak számára érthetetlen okokból történő - leépitése mögött az a gazdaságpolitikai törekvés állt, hogy az elsorvasztott kisipar munkásait, alkalmazottait átirányitsák az ipari munkaerőtartalékok népes táborába./87./

Az ipari foglalkoztatottak másik jelentős csoportja a munkanélküliek köréből került ki. 1948-ban a munkaközvetitő irodák havonta kb 50 ezer munkanélkülit regisztráltak./88./ E szám természetesen nem mond semmit az éves összlétszámról, mint ahogy a létszámingadozásokról sem. A munkanélküliek tekintélyes része 20 év alatti ill. 55 év feletti volt, és 50 %-ban szakképzetlen. A helyreállitási időszak végére, illetve az első ötéves terv kezdő évére a munkanélküliek nagy serege felszivódott.

A munkaerő tömeges kiképzésének kezdetéig az iparositás első két évében /49-50/ a munkaerőutánpótlás emlitett három csoportja kevés munkaerőt adott a gazdaságpolitikai célkitüzések megvalósitását megkisérlő népgazdaság számára.

A munkaerőigények kielégitetlensége miatt a munkaerőtervezés, a munkaerőmozgások adminisztrativ irányitása előtérbe került./89/ Regisztrálták az önkényesen kilépőket, nyilvántartották az üzemen belüli munkaerőtartalékokat, végül országos hálózattal megszervezték a Munkaerőtartalékok Hivatalát. Mindezzel párhuzamosan bevezették a munkakönyvet, az

adminisztrativ ellenőrzés egységesitett dokumentumát.

A munkaerőpolitika a gazdasági fejlesztések munkaerő igényének biztositásában számolt egy negyedik munkaerőforrással, a gazdaságilag nem preferált gazdasági ágazatokból leépitésre kerülő munkáslétszámmal. Ezek a dolgozók alkották az átképzősök e korban népes csapatát.

A feszitett tervek munkaerőigényei előtérbe állitották a munkaerőtoborzást. A munkaerő toborzására szervezett országos és vállalati hálózat minden erőfeszités ellenére sem volt képes feladatának eleget tenni. Pedig 1952-től szigoru büntetőjogi normák védték a munkaerőtoborzás egész rendszerét. Amennyiben a toborzott dolgozó önkényesen kilépett, nem önkényes kilépés, hanem sikkasztás miatt itélték el, ami - mint ezt a jogi normákkal foglalkozó fejezetben elemeztük - szabadságvesztés büntetéssel járt együtt.

A munkaerőtoborzásra a tervgazdaság részeként érvényes volt mindaz, ami a tervgazdaság egészére. A munkaerőigények mennyiségi szemlélete, a nem megfelelő szakmaszerkezet kiközvetitése, a szakszerütlen toborzási szervezés nagyban hozzájárultak a társadalmi feszültségek növekedéséhez.

Nehezitette a helyzetet a fogadó vállalatok munkásszállóinak állapota, a vállalati infrastruktura hiánya. Egy sztalinvárosi jelentés irta le az uralkodó állapotokat: "A telepre kerülő uj, toborzott munkaerőket egészségügyi szempontból megvizsgáltuk, s 30 %-a tetves. Az állandóan nö-

vekvő munkaerők számához viszonyitva kevés az orvos... A jelenlegi ivóviz ellátás egészségügyi szempontból aggályos. A dolgozók ideiglenes barakkokban és a már elkészült lakóépületekben laktanyaszerüen vannak elhelyezve ... a mosakodás nehézségekbe ütközik ... a lakóházakban a vizsvezeték nincs még bekapcsolva, és igy a WC nem müködik... Az MTH kirendeltség munkája feleslegesnek tünik. Nyilvántartást vezetnek, amelyből kitünik, hogy pl. március hónapban Dunapenteléről 100 dolgozó távozott, de ennek okairól nem tudnak felvilágositást adni. A szervezett munkaerőgazdálkodás sok kivánnivalót hagy maga után, mert a vállalatok által korábban igényelt munkaerőt visszaküldték". /90/

A korszak propagandája pozitiv értéknek tekintette a munkaerőhiányt. Hosszutávu törvényszerüségnek állitották be, s az adminisztrativ munkaerőgazdálkodás szükségességét ezzel magyarázták.

A munkaerőgazdálkodás adott rendszere társadalmi konfliktusokat hivott életre. A munkafegyelem vállalati dokumentumai bizonyitották, e konfliktusok megszüntetésére a politikai vezetés előszeretettel nyult a munkafegyelem kérdéséhez. A iparositás okozta konfliktusokat a dolgozók mulasztásaira vezette vissza, s e magatartásokat fegyelmezetlenségként kezelte. A fegyelmezetlennek kikiáltott dolgozókat megfosztották a munkahelyváltoztatások lehetőségétől, igy az adott körülmények között végzett munka vállalására kényszeri-

tették őket. A munkaerőgazdálkodás rendszerére nemet mondó dolgozók mint renitens elemek szabályozhatók és ellenőrizhetők lettek. Ezekkel az intézkedésekkel akadályozták meg azokat a dolgozói fellépéseket, amelyek a végzett munka körülményeit vitatták, s a szociális helyzetre, a bér-kérdésre, a munkásszállók helyzetére kérdeztek volna rá. Ugyanakkor a dolgozói csoportoknak, vagy magának a dolgozónak a munkaerőgazdálkodás megkötéseivel szemben egyetlen fegyvere maradt, a csendben, feltünés nélküli kilépés. Mindaddig tehát, amig a munka társadalmi feltételeiben nem történt változás a munkafegyelem megszigoritására hozott intézkedések hatástalanok maradtak.

Az adminisztrativ kényszerintézkedések tehát a munkaerő gazdálkodásban leképződött uralmi viszonyokat védték a dolgozók törekvéseivel, érdekeivel szemben.

3. A modernizáció során kialakult munkaszervezet müködésének néhány jellemző vonása

Elméleti fejtegetésünk fontos állomásához érkeztünk. A munkafolyamat társadalmi környezetének ismerete mellett elengedhetetlen feladat szemügyre venni a munkafolyamatot közvetlenül felépitő szervezeti és hatalmi viszonyokat. A társadalmi makrotanfolyamok ugyanis - nézetünk szerint - a munkafolyamat alakulását kondicionálják ugyan, ellenben a feltételek és mozgásterek alakitása nem zárja ki a munkafolyamat autonóm

rendszerének kialakulását, és müködését. Igy pl. az életszinvonalpolitika vázolt alakulása a dolgozók társadalmi helyzetét nagyban lerontotta ugyan, azonban, hogy melyik dolgozói csoport, milyen körülmények között, hogyan reagált erre az életszinvonalesésre, az a reagálások szinterétül szolgáló üzem és munkaszervezet belső összefüggéseiből is következett.

Meg kell emlitenünk, amig a történeti-gazdaságtörténeti kutatások az ötvenes évek magyar társadalmának makrostrukturális folyamatait viszonylag pontosan feltárták, addig a társadalmi élet mikrofolyamatairól keveset tudunk. Ezért a következő fejtegetések inkább hipotézisek, egy következő kutatás inditásának tézisei, mintsem egy gazdag tényanyagvizsgálatból leszürhető megállapitások.

A. A munkafolyamat és a modern ipari munka /Általános modell/

A magyar munkaszervezet világának megértéséhez összehasonlitási modellként alkalmazható az ipari munka taylori-fordi munkaszervezetének leirása. E modellben elhelyezhető a munkatevékenység nagyüzemekre jellemző kooperációs rendszere, és leirhatók azok a cselekvési lehetőségek, amelyek forrása a tudományos munkaszervezés nyomán kibontakozó uj munkaszervezeti struktura./91/

A tudományos vezetés megjelenése előtt a munkatevékenység tervezésével, végrehajtásával a munkások és a mü-

vezetők foglalkoztak. A munkavégzéshez szükséges feladatok kijelölését, a munkavégzés tervezését és végrehajtását, az anyagok és szerszámok kiválasztását, a munka ellenőrzését e két csoport látta el./92/ A munkavégzés ezen formája alkalmas terep volt a munkások tőkével szembeni ellenállásának kifejlődésére, a munkások kollektiv fellépésének megvalósitására. A munkások; mivel közösen végezték el a munkafeladatokat; az együtt dolgozás, a közös munka alapján kollektiven fejezhették ki érdekeiket, kollektiven folyamodhattak a teljesitményvisszatartás taktikájához.

Az üzemi életben kulcsszerepet játszottak a kvalifikált munkások, és szervezetük a szakszervezet. Olyannyira, hogy a 20. század első éveiben a tőkés vállalatvezetés szerepüket már-már elviselhetetlen korlátnak találta./93/ A tőkeértékesülését akadályozó munkásellenállások leküzdésének egyik fő eszköze lett később a tudományos munkaszervezés /vezetés/ rendszerének széles körü bevezetése.

A taylori-fordi tipusu munkaszervezet minden lényeges vonását e tanulmány keretei között nem tudjuk tárgyalni. Csak a legfontosabbakra hivjuk fel a figyelmet.

> "Taylor szerint a munkásellenállás és ezen keresztül a teljesitményvisszatartás megszüntetésének feltétele a munkások szaktudáson alapuló központi szerepének megszüntetése a munkafolyamatban"./94/

Ezért a munkák elvégzéséhez szükséges tevékenységet és időt

részekre bontották, majd a munkások részekre osztott tudását osztályozták.

A tudományos vezetés ezt követően az irányitás és végrehajtás tevékenységét választotta szét. Igy megteremtette a munkavégzés feletti különböző kontrollok kiépitésének lehetőségét. Az ellenőrzés és irányitás feladatainak különválasztása bevallottan a munkásautonómia felszámolását szolgálta.

A munkafeladatok "tudományos elemzésre" alapozott elosztása és koordinálása hatásában izolálta a munkásokat.

> "Az igy kialakitott munkakörökben a munkafeladatok hatékony végrehajtása nem igényli a csoportösszetartást". /95/

A taylori elképzelések H. Ford által megvalósitott gyakorlatában gyökeresen uj elemek épültek be. Ilyen elem volt a futószalag bevezetése, amely a munka ritmusát, a müveletek gyorsaságát, tehát a munkás erőkifejtését meghatározta. A munkavégzés végső soron technikai kontroll alá került. Természetesen ezzel párhuzamosan a müveleti standardizációnak is széleskörü lehetősége nyilt meg. Lényeges hatás volt a kvalifikálatlan munka tömeges alkalmazásának bevezetése is. A tömeggyártósorok elterjedése a munkaszervezet központjába a betanitott munkást állitotta.

Az uj munkaszervezet ujrarendezte az ipari munkásság sorait. A kvalifikált munkásság pozicióvesztésével párhuzamosan alakult ki a betanitott munkásság érdekérvényesitésben gyenge, de számarányokban erős csoportja. A két munkáscsoport

egymással is folytatott rivalizációs harca - amelyre példákat a sztrájkok és munkabeszüntetések történetében találunk - és e két csoport eltérő cselekvési lehetőségei differenciáltá tették a munkásellenállások formáit, gyengitve a kollektiv, erősitve az egyéni akciók gyakoriságát. A nagyszámu uj ipari munkás munkábalépésével a munkásmagatartásokban olyan célok és értékek jelentek meg, amelyek forrása nem a hagyományokkal rendelkező ipari munkáskultura volt.

A munkamonotómia kedvezőtlen társadalmi hatása, a kvalifikált munkások szervezeteinek munkaszervezeten belüli deprivációját követő társadalmi feszültségek a tőkés vállalatvezetés - és később a Roosevelt kormányzat-társadalom és szociálpolitikai akciórendszerét váltotta ki. Egyrészt a magas munkabéreken keresztül magas - átlagon jóval felüli - jövedelmet biztositottak a futószalag mellett dolgozó munkásoknak, másfelől a munkaerő társadalmi reprodukciójának magas szintjét - a tőkés állam kontrollja alatt - szociálpolitikai intézkedésekkel és az infrastruktura kiépitésével biztositották. Az uj munkaszervezet kiépitésének záróepizódjai közé tartozott a szakszervezetek politikai intézményrendszerbe történő integrációja. A szakszervezet hatalmi deprivációját a politikai intézményes szférába kompenzálták./96/

Az uj munkaszervezet kialakitásában a tőkés társadalom valamennyi intézménye részt vett, igy a munkaszervezeti változás mögött az egész társadalom folyamateggyüttese megta-

lálható. A munkaszervezet változás kiváltotta a társadalom intézményeinek, és jelentősebb érdekcsoportjainak uj tipusu konszenzusát. E konszenzus napjainkban is jellemző a fejlett ipari társadalmakra.

A munkaszervezet történetének rövid felvillantása lehetőséget ad a munka feletti kontroll különböző tipusainak - vázlatszerü - megfogalmazására./97/

A tradicionális kontroll a tudományos vezetés megjelenése előtti munkaszervezetre jellemző. A munkavégzés során a munkások kollektiv cselekvési lehetőséggel rendelkeznek, ami a vállalatvezetés részéről az állandó jelenlét szükségességét váltotta ki. A termelési folyamat közvetlen irányitói és a müvezetők állandóan a helyszinen tartózkodnak, ugyanakkor jelentős döntési, cselekvési lehetőséggel is rendelkeznek. A közvetlen munkaszervezeti vezeté állandó konfliktusban van a dolgozói kollektivákkal, igy a dolgozók érdekeik képviseletének képességét, tudását állandóan gyakorolhatják, elsajátithatják.

A technikai kontrollra alapozott munkaszervezet jellemzője, hogy

> "a munkásmagatartások kondicionáló tényezői a munkafolyamat fizikai-tárgyi feltételeibe épülnek be".[98]

A vezetés a technikai rendszerek szervezésén, tervezésén keresztül ellenőrzi a dolgozók munkavégzését. A müvezetés nincs

közvetlenül jelen a termelés minden percében, ezzel együtt feladatköre is megváltozott. A termelés irányitói tevékenységüket a termelés értékelésére koncentrálhatják.

> "A bürokratikus kontrollt megtestesitő munkaszervezetekre elsősorban az a jellemző, hogy az irányitás-ellenőrzés funkciói nem a munkafolyamat látható, fizikai jellemzőibe, hanem a kapcsolódó társadalmi viszonyrendszer szabályozásában jelennek meg".[99]

A munkafolyamatban felmerülő minden magatartást és viselkedést részletekbemenően stabil normákban, előirásokban szabályoznak, és ezen előirások érvényesek a munka teljesitményének értékelésére is. A munkások és a vezetés kapcsolata "hivatalosan kodifikált".

> A bürokratikus kontroll esetében a vállalatvezetés "nem egyszerüen a munkatevékenységek ellenőrzésére, hanem a beosztottak személyiségének megfelelő alakitására törekszik".[100]

Csak ezáltal biztositható, hogy megbizható, előrelátható, nagy biztonsággal tervezhető munkahelyi viselkedés alakuljon ki. Az ideális munkás ezek szerint azonosul a vállalati célokkal, értékekkel, nem késik és a vezetés "kéréseit" nem utasitja vissza.

A munkavégzés feletti kontroll tipusa alapvetően meghatározza a munkások cselekvési lehetőségét, az érdekérvényesités társadalmi képességének minőségét.[101] E tényezők formálják a munkáscsoportokat társadalmi csoporttá.

A cselekvési lehetőségek széles terét nyitja meg a hagyományos kontrollon alapuló munkaszervezet. Azonban még a pretaylori munkaszervezetben sem oszlanak el egyenlően a cselekvési lehetőségek a különböző munkáscsoportok között. A munkatevékenység jellege, a munkafolyamatban elfoglalt helyzet, az értékek és motivációk konkrét szerveződése "rangsorolja" a dolgozói csoportokat. Az összetartozást, a kollektiv együttműködést magas fokon megvalósitó munkáscsoportok a vállalatvezetés számára kiemelkedő fontossággal rendelkeznek, mivel az igazgatási, vezetési elképzelések hatékonysága nagymértékben függ az e csoportokkal folytatott alkufolyamatok eredményétől.

A centrum csoporttal szemben különböztetjük meg a perifériához tartozó dolgozói csoportokat, "akik tevékenységükkel minimális befolyást gyakorolnak a végtermék minőségére, az általuk végzett munka könnyen betanitható és pótolható, továbbá felvételük nem ütközik különösebb nehézségekbe a helyi munkaerőpiacon. A munkafolyamatban gyakorolt vezetői hatalom fenntartása szempontjából szerepük elhanyagolható". /102/

A technikai kontrollra alapozott munkaszervezet esetében a centrum-perifériai viszony mentén elhelyezkedő munkáscsoportok kapcsolata olyan konfliktusokkal terhelődik meg, amelyek a technológiai kontroll kiépülésének következményei.

Mivel a munkaszervezet egyik sajátossága a "vezetés visszavonulása" a dolgozói elégedetlenség tárgya a szalagmunka lesz, a "szalagrendszerü munkaszervezet". A munkaszervezet

kritikája a munkaszervezetben funkcionálisan egymásraépülő munkáscsoportokkal szembeni elégedetlenséggel jár együtt, az előkészitésben, tervezésben, normázásban dolgozó munkások és alkalmazottak iránti kritikában csapódik le. Az ellentmondások és konfliktusok kihordási terepe gyakran a centrum-periféria viszony mentén kiépülő munkacsoport-struktura. Ezzel viszont csökken a kollektiv fellépések esélye, a periféria mentén elhelyezkedő csoportok számára pedig majdnem minimálisra csökken ez az esély./103/ Az izoláció, az egymástól való tanulás, az együttmüködés szükségességének hiányai megakadályozzák a dolgozói kollektivák közös fellépésének kialakulását, jellemzővé válik a versenyszituáció, amit a néha tulhajtott teljesitménybérezés még jobban kiélez.

A technikai kontroll kiépülése ugyanakkor nem szüntette meg a munkásautonómia objektiv lehetőségét. Ebben a lehetőségrendszerben nagy szerepet játszik a centrum-periféria viszonyok konkrét alakulása. Az autonómia a perifériai csoportok számára majdnem kizárt.

A technikai kontroll a vezetés számára nem kevés előnnyel jár. Igy pl. a technikai kontrollra épülő munkaszervezet önállótlan, passziv munkásmagatartásokat hoz létre. A dolgozói érdeklődés előterében bérkérdések állanak.

A bürokratikus kontroll elvileg minden dolgozói csoportra kiterjed./104/ Ugyanakkor a termelési folyamat zavara esetében szükséges a termelési folyamatba való beavatkozás,

ami alapot ad a dolgozói önállóság kialakulásához, a munkás-autonómia bizonyos szintjének eléréséhez.

Mindezekből látható, a munka feletti kontroll tipusai nem kapcsolják ki a munkások autonómia lehetőségét a munkaszervezetben, viszont ez a lehetőség egyenlőtlen és differenciált formában oszlik el a különböző dolgozói csoportok között. A dolgozói csoportok egymás közötti viszonyában megjelennek a munkaszervezet funkciói által kialakitott konfliktusok, létrehozva ezáltal az együttmüködés és kollektivfellépés gazdag játékterét.

A vállalatvezetés cselekvési lehetőségei a különböző tipusu munkaszervezetekben szintén nem predeterminált. A vállalatvezetés számára előnyös dolgozói magatartások - pl. a technikai kontroll esetében a dolgozói önállótlanság - más termelési-piaci szituációk esetében kifejezetten hátrányossá válhatnak. A vállalatvezetésnek is figyelembe kell vennie a különböző dolgozói csoportok érdekét, a munkafolyamat zavartalanságának biztositása miatt velük meg kell egyeznie - azaz konszenzust kell kötnie. E konszenzus tartalma attól függ, milyen csoportról van szó, az milyen pozíciót foglal el a munkaszervezet rendszerében, milyen előtörténettel rendelkezik.

B. A munkafolyamat és munkaszervezet modernizációjának alakulása az ötvenes évek elején Magyarországon

Az 1945 előtti Magyarország iparában kétféle munkaszervezet tipus dominált. Egyrészt továbbéltek a tudományos vezetés előtti munkaszervezetek, másrészt elterjedtek a taylori-fordi alapelvekre épitett munkaszervezetek. A hagyományos tipusu munkaszervezetből nőtt ki a szakmunkásság szakszervezeti mozgalomban, munkásmozgalomban, szociáldemokrata pártban betöltött monopól pozicióját./105/

A tudományos munkaszervezés igazából a harmincas évek végére kibontakozó hadikonjunktura iparfejlesztő hatásával párhuzamosan terjedt el. A gépgyártás mellett elsősorban a textiliparban vezették be a taylori alapelveket./106/

A negyvenes-ötvene évek fordulóján kibontakozó modernizáció tehát nem homogén munkaszervezet-strukturával találta szembe magát. Ez azt is jelentette: többféle, egymástól eltérő logikán alapuló társadalmi viszonyrendszer kapcsolódott a munkaszervezet müködéséhez. Láttuk, eltérő társadalmi müködési feltételei vannak mind a hagyományos, mind a modern munkaszervezetnek, de a két munkaszervezet más-más munkásrétegződéshez vezethet. Erre a strukturális sokszinüségre jó példa a két világháboru közötti Csepel társadalma./107/

Az 1950-es évek elején kibontakoztatott modernizációs hullám az elvek és a formális előirások sikján taylori-fordi alapelveken nyugvó munkaszervezet kialakitására töre-

kedett. E törekvéseket jól jelzik a munkaszervezet működési keretét adó társadalmi viszonyok hierarchikus kapcsolatrendjének kiépitése, a teljesitménybérezés bevezetése, a munkanormák standardizációja. A munkaszervezet kiépitése azonban csak látszólag szolgálta a tudományos munkaszervezés alapelveinek megfelelő munkaszervezet kialakitását. Elmaradt a tudományos vezetés alapelveinek teljes körü bevezetése, a normamegállapitások a politikai igényeket szolgálták, valamint a munkaszervezés tudományos alapjából ideológiai szürők beépitésével számüzték a tudományos eredményeket, a nomamegállapitásokat a "tapasztalatra" helyezték./108/ A taylori munkaszervezet működésének legnagyobb akadálya azonban a munkaszervezet működési feltételeit kialakitó erőforráskorlátos hiánygazdaság volt.

A működési zavarokat csak fokozta a centralizált tervgazdaság politikai és gazdasági működésképtelensége, a tervalkuk állandóan változó játéktere. Mindezek következtében - a magyar iparra azóta is jellemző - sajátos munkaszervezet tipus jött létre; olyan, amely sajátosan ötvözi egybe a taylori-fordi alapelveket a bürokratikus előirásokkal; az un. kvázi bürokratikus munkaszervezet./109/ Természetesen e mellett megmaradtak - máig változó szervezeti viszonyok között - a modernizációt megelőző munkaszervezet tipusok is.

A taylori alapelveken alapuló munkaszervezet kiépitésének társadalmi okai az ötvenes években a következők voltak:

1/ Kialakult a nagyipari tömeggyártás. A magyar iparfejlesztések ezen időszakban követett mintája, a szovjet modell; már létrejöttekor felszivta a tudományos vezetés elveit. /110/ Lenin álláspontját azóta is sokszor idézték, kevésbé közismert azonban a sztálini iparfejlesztések nyomán kialakuló munkaszervezetek belső működési logikája. A további kutatások szükségességét hangsulyozva azt megállapithatjuk, hogy a militarista, bürokratikus normák mentén szerveződő hierarchiák ráépitése a munkafolyamatra a sztálini korszak egyik eredménye volt. Az izolált részmunka tevékenységeket ezáltal koordináló szervezeti rendszer a taylori-fordi alapelvekből sokat hasznosithatott.

2/ A nagy iparfejlesztések hatására a mezőgazdaságból az iparba, iparilag kvalifikálatlan munkaerőtömeg áramlott át. E munkaerő munkábaállitása csak a betanitott munkára alapozott munkaszervezet keretei között bizonyult megoldhatónak. Ezzel párhuzamosan a politikai hatalomért vivott harcában, majd később, politikai uralmának fenntartásáért a Rákosi féle vezetés támadást inditott a szakmunkásság ellen, főként a régóta szervezett-szakszervezeti tag, szocdem-munkások ellen. A munkáscsoportok autonómiájának politikai felszámolása rákapcsolódott a munkaszervezet uj tipusának kiépüléséből származó autonómiavesztés folyamatára.

3/ A hatékonyság kérdései társadalmi méretü problémaként már a szovjet átalakulás kezdeteinél megfigyelhetők. A tudományos munkaszervezés adaptációja is ennek volt köszönhető./111/ A magyar modernizáció folyamán kialakitott tervgazdaság az állandó tervtulteljesitési kényszerével hatékonysági problémák sorozatát hozta létre. Ennek tudható be a bérrendszer átalakitása, a sztahanovista mozgalom normaemelésekre történő felhasználása.

A politikai élet küzdelmeinek elemzéséből nem látjuk egészen pontosan, mi történt a munka világának mindennapi történetében. A politikai élet szemügyrevétele elárulja azonban, hogy a régi - és a modernizáció előtti hagyományos munkaszervezetben nagyfoku autonómiával rendelkező - munkásgárda ellenállt a modernizációs törekvéseknek, vagy legalábbis ellenállni próbált a hatalmi pozicióját veszélyeztető kihivásnak. A szervezett érdekérvényesitès hiánya, az érdekképviselet politikai kifejezésformáinak felszámolása azonban a munkáselenállás formáit átvezette a teljesitményvisszatartás, munkaütemlassitás máig is jól ismert üzemen belüli világába. A taylori alapelveken nyugvó munkaszervezet eleve korlátozza a munkásautonómiát - végeredményben ezért született meg. Mig azonban a modern iparfejlesztés nem egy esetben a változás ellen ható munkásellenállásokat a szociálpolitikai intézmények kiépitésével, a szervezett érdekképviselet legalitásának megteremtésével le tudta törni, addig az ötvenes évek elején e politikai

és szociálpolitikai engedmények elmaradtak, sőt nagyban romlottak a munkaerő-reprodukcióhoz szükséges társadalmi feltételek.

Mindezek hatására olyan formái alakultak ki a munkásfellépéseknek, amelyek áttekinthetetlenek, változékonyak, normáik megfogalmazhatatlanok, ezért minden formalizálási kísérletnek ellenállnak.

A leirtak ellenére állitjuk azonban, a politikai játékszabályok beszükülése, az uj munkaszervezet kiépitésének munkásautonómiát korlátozó hatása nem számolták fel a vezetés és munkáscsoportok közötti alkuk rendszerét, nem tették szükségtelenné a munkaszervezet müködéséhez szükséges konszenzushoz vezető tárgyalásokat. A megegyezést szabályozó normák és informális utak rendszere volt az az ujdonság, amely szorosan kötődött a modernizáció során kialakitott uj tipusu munkaszervezet müködéséhez.

A már emlitett kvázi-bürokratikus munkaszervezet esetében

> "arról van szó, hogy a hagyományos, vagy technikai kontroll szervezeti strukturáját feltételező munkafolyamatok esetében is a bürokratikus ellenőrzési rendszer segitségével kivánják a termelési rendszer fenntartásához szükséges érdek és cselekvési egységet létrehozni..."/112/

A formális-bürokratikus előirások mellett jellemző erre a munkaszervezetre, hogy müködése egyszerüen elképzelhetetlen a

munkások szakmai tudásán alapuló egyéni vagy kollektiv beavatkozás nélkül. A vezetés funkcionális hatása alig érezhető a végrehajtás szintjén, ami a vezetés hatékonyságát is erősen lerontja. A hatékonyságot romboló tényezők között szerepel a vezetés adminisztrativ feladatokkal történő tulterhelése, az értekezleteken való részvételek sokasága, a felettesekkel való érintkezés formálisan kötött rendszere. Az ötvenes években a munkahelyi vezetésnek különösen sok ilyen tipusu feladatot kellett elvégezni.

A vezetést, lekötöttsége megakadályozta a termelési folyamat irányitásában, amely igy részben a munkáscsoportok kezébe csuszik át. Ennek következtében a "kvázi-bürokratikus" munkaszervezetben a relativ autonómia lehetősége nyilik meg bizonyos munkáscsoportok számára. A lehetőség kialakulása nem kötődik szorosan a kvalifikáció szintjéhez, a munkáscsoportok iparon belüli előéletéhez. Az autonómia játékterét a munkaszervezet konkrét müködése alakitja ki, változékony keretek között huzva meg határait. E munkaszervezet-tipusban is szükséges tehát az érdekek egyeztetésén alapuló egyetértés kialakitása, különben a munkafolyamat zavartalansága nem biztositható.

> "Ugyanakkor a munkafolyamatban résztvevő minden egyes társadalmi partner közötti érdekkonfliktusok konstruktiv megoldására ... nehezen, vagy egyáltalán nem kerül sor. A vállalati vezetés üzem és mühelyszintü képviselői tehát a munká-

> sok azon csoportjával, rétegével folytatnak érdemi tárgyalásokat, akiknek a tevékenysége révén a rendelkezésünkre álló korlátozott ösztönzési és egyéb eszközökkel, illetve a lehető legkisebb idő- és energia ráforditásával garantálni képesek az érdekek kompromisszumának minimális szintjét. A vezetés a termelés folytonosságának fenntartására irányuló törekvése során szisztematikusan a dolgozók lehető legszükebb rétegére támaszkodik, ezáltal a maga számára is a "teljesitmény-visszatartás" cselekvési stratégiáját tartja rentábilisnak".[113]

A vezetés stratégiája, pontosabban fogalmazva a munkaszervezet müködése, alakitja ki a centrum-periféria jelenségkörének e tipusra is jellemző sajátosságát.

A vezetéstől átvállalt feladatok honorálása hosszu béralkuk tárgya lehet. Ebben a centrumhoz tartozó dolgozói csoportok erősebb nyomást fejthetnek ki a vállalatvezetésre, mint a kollektiv fellépésre gyenge esélyekkel rendelkező periféria-csoportok. A lehetőségek különbözősége viszont riválissá teszi a munkásság centrum-periféria viszonyok mentén szerveződő csoportjait. Ez gazdagitja a vezetés taktikai eszköztárát, másrészt a dolgozói csoportok egymás feletti kontrolljának kialakitására vezethet.

A kvázi-bürokratikus munkafolyamat tehát az üzemen belüli latens alkufolyamatokon alapul. A munkafolyamat müködése csak ez által biztositható. Az ötvenes években a vezetés és a munkáscsoportok - politikailag tiltott - megegyezé-

sére méginkább szükség volt. Ennek szükségessége nemcsak a modernizáció során kialakitott kvázi-bürokratikus munkaszervezet müködése miatt merült fel, hanem a feszitett tervgazdaság erőforráskorlátos hiánytendenciáinak érvényesülése miatt is./114/

A gazdaság müködőképessége, a termelés folyamatossága, a termelési feltételek akkut hiánya következtében a szervezetileg jogilag előirt, politikailag megerősitett normák sorozatos megszegése utján volt biztositható. Igy pl. a vállalatvezetés - a tervcélok teljesitését tartva szemelőtt, mivel léte ennek sikerétől függött - a termelés eredményessége szempontjából fontos munkáscsoportnak tágabb mozgásteret biztositott./115/ Vagy a hiánygazdasággal együttjáró tulmunkák, évvégi hajrák sikere nagyban attól függött, a "holtidényben" milyen konszenzus alakult ki a vállalatvezetés és a munkások között. Ebben a szabadság kérdése, az otthoni mezőgazdasági munka megtürése éppugy helyet kaptak, mint a bérezés és jutalmazás kérdései.

A vezetés a számára előnyös helyzetekben, a számára előnyös befektetéseket mérlegelve még nagy erőfeszitések árán is hajlandónak mutatkozott a termelési feltételek összességét biztositani azoknak a munkáscsoportoknak, amelyek ezáltal a termelés menetében kiemelkedőt nyujthattak./116/

A hiányosságból fakadó termelési zavarok egyenesen megkövetelték az aktiv munkáscselekvéseket, a kényszerhelyet-

tesitès, az átcsoportositás a dolgozók cselekvő együttmükö-dése nélkül nem vezettek volna eredményre. Tudjuk, ezek a kérdések a mai munkaszervezetben is felmerülnek, azonban a megváltozott politikai szabályozás következtében e folyamatok szinte természetesek.

Mind a kvázi-bürokratikus munkaszervezet, mind a hiánygazdaság leirása megalapozza a munkásautonómia létére vonatkozó megállapitásunkat. Az üzemeken-vállalatokon belül a munkafolyamat konkrét, történetileg kialakuló szervezetére ráépülve létrejöttek mind a munkásautonómia, mind az egyéni--kollektiv fellépések lehetőségei, éppugy, mint ahogy a vállalatvezetés taktikai eszköztára is kialakult. Ezek a folyamatok latens, politikailag nem artikulált térben zajlottak le. A munkafegyelem jelenségének értelmezésében mindezeket figyelembe kell venni.

4. A munkafegyelem értelmezése a munkaszervezeti modernizáció magyarországi sajátosságainak tükrében

A munkafegyelem társadalmilag összetett problémakörét nem jellemezhetjük kielégitő módon, ha az üzemen belüli folyamatokról, a modern munkaszervezet magyarországi tipusának kiépüléséről elfeledkeztünk.

A vállalati munkafegyelmi ügyek leirásakor láttuk, a vezetés különbözőképpen viszonyul a dolgozói csoportjaihoz, a jog adta alternativ lehetőségeket maximálisan kihasználva

eltérő szankciókkal sujtja a munkafegyelmi vétségeket elkövető dolgozók csoportjait. Nem tévedünk, amennyiben azt állitjuk, a vállalatvezetés, e taktikájának kialakulására a munkaszervezet müködésének sajátosságai adtak lehetőséget. A dolgozók és a vezetők együttmüködése, konszenzusa - ami a kvázi bürokratikus munkaszervezet egyik fontos következménye - kiváltja a centrumcsoportok és perifériacsoportok munkaszervezeten belüli magatartásának eltérő megitélését. E konszenzus - a centrumcsoporttal - oda vezetett, hogy az érdekképviseletben gyenge, társadalmi helyzetében periférián levő csoportokat sujtották a keményebb szankcióval.

A vállalatvezetést fontos érdeke füzte - a tervteljesités - a dolgozókkal történő megegyezés fenntartásához, illetve kialakitásához, miként ezt a munkafegyelemről, helyzetéről készitett csepeli dokumentum is bizonyitja. A politikai vezetés mindenkire kiterjedni akaró represszív büntetési törekvése megtört tehát a valóságos viszonyok konkrét talaján, de természetesen a "maradék ügyek" is elegendő munkával látták el a bíróságokat.

A dolgozói helyzetet jellemző lehetőségek elemzésekor láttuk, a munkaszervezet jogi szabályozása tulajdonképpen a dolgozói érdekérvényesitést egyetlen egy magatartásformára redukálta, a csendes, "zajtalan" fellépésre, az önkényes kilépésre, illetve az igazolatlan hiányzásra. Mindkét magatartás a munkaszervezettel való elégedetlenség kifejezője, ezt

már Taylor is felismerte./117/ Lényeges különbség van azonban az elégedetlenség mértéke között. Az önkényes kilépés végleges szakitási szándékot jelent a munkaszervezettel, mig az igazolatlan hiányzás lehetőséget ad a megszakadt konszenzus helyreállitásához. Az érdekérvényesités jelenléte viszont mindkét magatartás esetében kimutatható. Erről az egyről a kor szereplői meg voltak győződve, mivel az önkényesen kilépők és igazolatlanul hiányzók megbüntetését a politikai vezetés a példastatuálás szándékával határozta el. Ezéltal a magatartásminta terjedésének igyekeztek gátat vetni.

A munkaszervezettel szembeni fellépések egyéni és kollektiv formában történhetnek. A két forma társadalmi tartalma jelentősen eltér egymástól, azonban a kvázi-bürokratikus tipusu munkaszervezet inkább az izolált, egyéni fellépéseknek teremt táptalajt, mintsem a kollektiv értékeken nyugvó csoportellenállásnak. Levéltári irataink, és a fegyelmi ügyek jegyzőkönyvei megerősitik ezt a tényt.

Az elégedetlenségnél erősebb minőséget képvisel az ellenállás. Feltételezhető, a munkaszervezettel szembeni fellépésekben jelentkeztek a dolgozói ellenállások is, erre mind a korszak társadalompolitikája, mind a munkaszervezet átalakitása objektiv lehetőséget adott.

A korszak társadalompolitikája - a már emlitett életszinvonalvisszaesés, a munkába állitási kényszerek - az elégedetlenségeken tulmenően az ellenállás bizonyos formáit

is kiváltotta, s mivel ezekre nyilt, legitim formában nem kerülhetett sor, maradt az ellenállások csendes, passziv alakja, a munkaszervezetből történő önkényes eltávozás, a hétvégi pihenő önkényes meghosszabitása.

A munkaszervezet modernizációja kétféle - egymástól lényegesen különböző - ellenállási tipust hozott létre. Egyrészt a volt kvalifikált szakmunkások - pozicióvesztésből fakadó - ellenállását; ezt politikai módszerekkel történtek, másrészt a változásokkal együttjáró strukturaátalakulás kiváltotta nem kvalifikált-periférián levő - munkáscsoportok ellenállását is. E dolgozói csoportok; mivel az érdekérvényesités társadalmi leckéjét nem tanulták meg; ellenállásuk egyetlen kifejezési formáját alkalmazták, a munkaszervezet elhagyását, az önkényes kilépést.

Mindezeket a gondolatokat előre kell bocsátanunk a büntetőbiróságok által elitéltek helyzetének jobb és pontosabb megértése miatt.

D O K U M E N T U M O K

Csőgyár
Biztonsági megbizott
Ügyintéző: S/GI.

Budapest, 1953. IV. 3.
334

T. M. Elvtárs!

Jelentem, hogy 1952. év III. negyedévi fegyelmi tüntetések száma:

összesen 21 fő

Az 1953. január havi fegyelmi büntetések:

16687	S. István balesetveszélyes darukötözésért	20.- Ft
1739	H. Istvánné baleseti jelentés elmulasztásáért	10.- Ft
3134	Sz. Ilona, 1984 K. Magda, 7967 S. Jánosné balesetjelentés elmulasztásélrt	30-30.- Ft
19877	V.Sz. Pál balesetét nem jelentette be	10.- Ft
18953	V. Ferenc balesetét nem jelentette	20.- Ft
18426	K. Margit darusnő balesetvesz. cselekedete miatt	100.- Ft
17631	K. Sándor balesetét nem jelentette be	10.- Ft-ra

lettek fegyelmi uton büntetve.

1953. február havi fegyelmi büntetések:

	K. József hengersori müvezető védőberendezés időben való el nem készitése miatt	50.- Ft
	L. Béla gondnok a vasuti ürszerelvényt határidőre nem tette szabaddá	50.- Ft
15426	K. Margit darusnő figyelmetlensége majdnem sulyos balesetet okozott	100.- Ft
19984	J. Vince védőberendezését nem használta	15.- Ft
19929	J. János balesetvédő előirást nem tartotta be	20.- Ft
15432	T. Ferenc szabálytalanul ment fel a darura	50.- Ft
17211	H. János csőrakatot életveszélyesen rakta meg	50.- Ft
18062	G. Ferenc köszörülésnél védőszemüveget nem használt	10.- Ft

III/1.

18305 A. István nem jelentette balesetét az üzemében irásbeli szigoru dorgálásban részesült

8 fő még szigoru dorgálásban részesült.

A március havi fegyelmi büntetéseket mellékelten a havi jelentő lapon megküldjük.

Jelentem, hogy az alábbi müvezetőktől lett megvonva 3 hóra a prémium a 30 napon tuli balesetekért.

B. Károly Furócső O. Ferenc Blokkmühely.

Az alant felsorolt müvezetők már beadták fellebbezésüket

K. Sándor	El.csőheg.	H. György	Raktár
K. József	Appretura	B. György	Appretura
T. Sándor	Appretura	Sz. István	Csőraktár
B. Gyula	Furócső		
L. Gyula	Elektromos részleg, egy halálos baleset miatt le van tartóztatva. Börtönbüntetését tölti.		

Csőgyár
Biztonsági megbizott

III/2.

0 - 8029

Szigoruan bizalmas!

M.h. 893/1952. K.G.M. szám.

A munkafegyelem megszilárditása.

U t a s i t á s

az iparági főosztályok, ipari központok és állami vállalatok /egyesülések/ vezetőihez.

A munkafegyelem terén tapasztalható hiányosságok kiküszöbölése és a munkafegyelem megszilárditása érdekében a következőket rendelem:.

I.

A munkafegyelem meglazulása

Rákosi elvtárs a Központi Vezetőség előtt november 30-án tartott beszámolójában megállapitotta, hogy a legnagyobb nehézségeket az iparban is a munkafegyelem meglazulása okozza. Igazgatóink még nem ismerték fel eléggé ennek a kérdésnek a jelentőségét. Sokan azt hiszik, hogyha lazán és elnézően kezelik a fegyelmezetlenségeket, akkor a fegyelmezetlen dolgozók megjavulnak. A tapasztalat az ellenkezőjét bizonyitja. Ugyanakkor az is tapasztalható, hogy az öntudatos, fegyelmezett munkások egyre élesebben lépnek fel a fegyelmezetlenségek ellen.

Rákosi elvtárs beszámolójában leszögezte, hogy a legfontosabb fegyelmezési eszköz annak a szellemnek a megteremtése, amely elitéli, megbélyegzi a fegyelmezetlenséget,

amelyben a fegyelem megsértése, az igazolatlan kimaradás, a selejtgyártás szégyen és gyalázat.

II.

A munkafegyelem megszilárditása: központi feladat

A munkafegyelem megszilárditását az igazgatónak központi feladatává kell tennie. Különösen fontos az igazolatlan mulasztások és az önkényes kilépések elleni küzdelem.

A feladat megoldásának egyik elengedhetetlen feltétele az, hogy az igazgatók a munkafegyelemmel kapcsolatban hozott jogszabályokat következetesen megtartsák és ezek végrehajtását a vállalat valamennyi dolgozójától a legkeményebben és leghatározottabban megköveteljék.

1. Politikai nevelőmunka

A munkafegyelem megszilárditása nem szoritkozhat pusztán adminisztrativ intézkedésekre. Rendkivül fontos a politikai nevelőmunka megszervezése: ennek tudatositása, hogy tervünk végrehajtásához fegyelmezett, lelkes munka szükséges, és hogy a fegyelmezetlenség, lazaság a terv végrehajtását hátráltatja és fegyelmi, esetleg büntető-eljárást és ennek megfelelő büntetést von maga után. A politikai nevelő-munkában az igazgató vegye igénybe a Párt és a szakszervezet segitségét.

2. Az üzemegységek vizsgálata

Az igazgató üzemegységenként vizsgálja meg a munkafegyelem lazulásának mérvét és egyuttal deritse fel a lazulás okait. Az egyes üzemek, üzemrészek összehasonlitása után az igazgató

a munkafegyelem megszilárditásán jól munkálkodó üzemrészek helyes módszereit és tapasztalatait általánositsa a többi üzemrészre is. Tárja fel azonban az igazgató a helytelenül müködő üzemrészek hiányosságait is, hogy ezáltal elősegitse azok kiküszöbölését.

3. Büntető rendelkezések

A Szabad Nép f. hó 4-i számában közzétette a Legfelsőbb Biróság itéletét, amelyben a Biróság megállapitja, hogy az önkényes kilépés és az igazolatlan mulasztás veszélyezteti a népgazdasági terv, vagy valamely részletterv megvalósitását, sérti a szocialista épités érdekeit, támadja népköztársaságunk gazdasági rendszerét és ezért a társadalomra veszélyes.

Az önkényes kilépés és az igazolatlan mulasztás akkor is büncselekmény, ha kártevő célzat nélkül követték el. Ebben az esetben a büncselekményt a tervgazdálkodás büntetőjogi védelméről szóló 1950. évi 4. számu törvényerejü rendelet 4.§-ának /1/ bekezdésében meghatározott büntettnek kell minősiteni.

A Legfelső Biróság álláspontja szerint az ilyen büntettek elkövetőivel szemben a szocialista öntudatra és a munkafegyelemre való nevelés érdekében általában javitó-nevelő munkát kell alkalmazni. /A javitó, nevelő munka egy hónaptól két évig terjedhet. Az elitélt ezt általában régi munkahelyén 10-25 %-kal csökkentett munkabér mellett végzi el. Ha az elitélt a büntetés tartama alatt hanyagul dolgozik,

ujabb fegyelmezetlenséget követ el, a javító-nevelő munkát a Bíróság börtönbüntetésre változtatja át./

4. Feljelentés

A munkafegyelemnek önkényes kilépéssel vagy igazolatlan mulasztással elkövetett megsértése tehát a tervgazdálkodás büntetőjogi védelméről szóló törvényerejü rendeletbe ütköző büntett. Az ilyen büntettek miatt a bünvádi eljárást a törvényerejü rendelet 18.§-a alapján csak az illetékes miniszter feljelentése alapján lehet megindítani. A vállalat tehát a feljelentést csak a Minisztérium utján teheti meg.

Általában a következő kirivó esetekben lehet feljelentést tenni:

a/ Szorosan ismétlődő /notórius/ igazolatlan mulasztás.

b/ Ismételt vagy más sulyos mulasztással, fegyelemsértéssel párosuló önkényes kilépés.

A feljelentésben részletesen elő kell adni a fegyelemsértés összes körülményeit, különösen azokat, amelyek a birói eljárás szükségességét alátámasztják. Pontosan meg kell jelölni a dolgozó személyi adatait is.

A feljelentést "szigoruan bizalmas" jelzéssel közvetlenül a Bér- és munkaügyi főosztályra kell megküldeni. A Minisztérium az ügyet megvizsgálja és a feljelentést a vizsgálat eredményéhez képest az Államügyészségnél megteszi. Feljelentés esetén fegyelmi eljárást inditani nem szabad. A feljelentést gyorsitott birói eljárás követi.

5. Hozzájárulás a kilépéshez

Az igazgató csak alapos indokok esetén adjon hozzájárulást a dolgozó kilépéséhez, az ezen a téren fellépő liberalizmus ugyanis a munkafegyelem meglazulásához vezet.

6. Az igazolatlan mulasztások és késések nyilvántartása

Egyes vállalatok nem vezetik rendszeresen a dolgozók személyi kartonjain az "igazolatlan mulasztások és késések" nyilvántartására rendszeresitett rovatot. A vállalatok a jövőben rendszeresen vezessék a nyilvántartást az igazolatlan mulasztásokról és késésekről.

III.

Az iparági főosztály közvetlen feladatai

Az iparági főosztály legfontosabb feladata, hogy ellenőrizze a vállalatoknak a munkafegyelem megszilárditásával kapcsolatos munkáját és a szükséges intézkedések meghatározásában egyuttal közvetlen segitséget is nyujtson.

1. Ellenőrzés

A főosztály az ellenőrzések során ne szoritkozzék annak vizsgálatára, hogy a vállalat a rendelkezéseket hogyan tartja meg, hanem a helyszinen, az üzemekben, mühelyekben tanulmányozza a munkafegyelem lazaságának okait, amiből azután a közvetlen feladatok is következnek. A legfontosabb tehát az ellenőrzés elmélyitése: nem az iróasztal mellől, hanem a helyszinen kell a munkafegyelem megszilárditásának kérdéseit vizsgálni.

2. A főosztályvezető személyes ellenőrzése

Az iparági főosztályok vezetői január hónap folyamán személyesen is végezzenek ellenőrző munkát.

3. Az iparági főosztály munkaügyi osztályának feladata

Az iparági főosztályon a munkaügyi osztály felelős a munkafegyelem megszilárditásáért folyó munka összefogásáért. Ezt a munkát a munkaügyi osztályon egy előadó főfeladatává kell tenni. A munkafegyelem megszilárditásának feladatát azonban nem lehet reszortmunkává szükiteni, azt az egész főosztály ügyévé kell tenni. A széleskörü ellenőrző munkába vonja be a munkaügyi osztály a főosztály legfejlettebb munkatársait is.

4. Üzemellenőrzési terv

A főosztály az első negyedévre és ezen belül részletesen január hónapra készitsen üzemellenőrzési tervet. A terv végrehajtásával kapcsolatos munkát a munkaügyi osztály fogja össze. A terv elkészitésére és a Bér- és munkaügyi főosztályhoz történő eljuttatására határidő: január 15.

5. Heti beszámoló

A főosztály munkaügyi osztálya minden hét szombatján adjon szóbeli beszámolót a Bér- és munkaügyi főosztály részére az ellenőrzések során szerzett tapasztalatokról.

Előadó: B. Anna, Bér- és munkaügyi főosztály, Bp. V. Teleki Pál utca 21.sz. V.em. 515. Telefon: 313-786.

Budapest, 1952. január 9.

Kossa István sk.
Kohó és gépipari miniszter

III/3.

A munkafegyelem megszilárditásáról szóló minisztertanácsi rendelet végrehajtása. 3.701/M/139-1/1951.

A Budapesti Városi, valamint valamennyi megyei Tanács VB Elnökének /VIII. épitési osztály/.

Székhelyeiken.

A munkafegyelem megszilárditását célzó egyes rendelkezések módositásáról és kiegészitéséről szóló 161/1951. /VIII.28./ M.T. sz. rendeletnek a tanácsi épitőipari vállalatok körében való végrehajtásával kapcsolatban, a Munkaerőtartalékok Hivatalával egyetértésben az alábbiakat rendelem el.

1. A minisztertanácsi rendelet 1.§.-a szerint, ha a munkahelyéről önkényesen távozó a felmondási idő alatt elvégzendő munkát megtagadja, őt azonnali hatállyal - fegyelmi uton - el kell bocsátani.

Minthogy ennek a rendelkezésnek gépies végrehajtása ellenkeznék a szocialista jogszolgáltatás elveivel, minden esetben tájékoztatni kell a munkát megtagadni szándékozó dolgozót az azonnali hatályu elbocsátásnak a rendelet 2.§.-ában megállapitott, sulyos következményeire /3 hónapig 10 % keresetcsökkentést, stb./.

Ehhez képest az önkényes eltávozás okait meg kell vizsgálni és felvilágositás, vagy egyeztető bizottsági eljárás utján arra kell törekedni, hogy a vállalatot önkényesen elhagyók száma a termelési érdekekre tekintettel csökkenjen.

Ha pedig a munkavállaló a fentiek ellenére sem tölti le a felmondási időt, a fegyelmi tárgyalást 15 napon belül meg kell tartani és arra a munkavállalót meg kell idézni. A fegyelmi határozatot a munkavállaló távollétében is meg kell hozni és a munkakönyvében "elbocsátva" megjegyzést kell beirni. A munkakönyvet azonban csak a felmondási idő letelte után nyolc napon belül lehet kiadni. A fegyelmi határozatot a munkavállalóval szóban, meg nem jelenés esetén irásban kell közölni. Egyidejüleg tudomására kell hozni, hogy a munkakönyve mikor vehető át. Ha a munkavállaló a felmondási idő leteltét követő nyolc napon belül munkakönyvét nem venné át, később már

csak 25 forintos bélyeggel ellátott kérdőiv benyujtása ellenében kaphatja meg azt, a helyi tanácstól.

2. Az önkényes kilépés és a fegyelmi uton való elbocsátás következményeiről az igazgatói rendelkezések utján /falitábla/ a dolgozókat tájékoztatni kell.

A vállalat igazgatója kérje fel az üzemi bizottságot, hogy a más vállalattól kiközvetitett önkényesen kilépő, illetőleg fegyelmi uton elbocsátott munkavállalóval levélben közölje azokat a hátrányokat, amelyek a rendelet értelmében őt sujtják.

3. Az önkényesen kilépőkről és a fegyelmileg elbocsátottakról nyilvántartást kell vezetni. A nyilvántartás egységes vezetésére a Nyomtatványellátó Vállalatnál beszerezhető "Önkényesen kilépettek és fegyelmi uton elbocsátottak nyilvántartása" cimü nyilvántartó könyv /3227-14.sz./ szolgál. Minden hét szombat déli 12 óráig, a vállalattól az azon a héten önkényesen kilépett, vagy fegyelmi uton elbocsátott munkavállalókról és ipari tanulókról, a nyilvántartó könyv első és második perforált ivén jelentést kell tenni a Munkaerőtartalékok Hivatala részére /Budapest V., József Attila u. 8./. Az átirással vezetett ivek harmadik példánya a nyilvántartó könyvben marad.

Külön nyilvántartást kell vezetni azokról az önkényesen távozókról és azonnali hatállyal elbocsátottakról, akik a vállalat állományába kerültek.

Mindkét nyilvántartás vezetését 1951. szeptember 1.-i hatállyal meg kell kezdeni.
Ha 1951. augusztus 28.-a után a vállalat szabálytalanul olyan önkényesen távozott, vagy fegyelmi uton elbocsátott munkavállalót venne fel, aki nem áthelyezés, vagy toborzás utján került a vállalathoz, ezt a körülményt haladéktalanul be kell jelenteni a megyei munkaerőirányitó kirendeltségnek /amely a megyei Tanács munkaerőgazdálkodási osztálya mellett müködik/, vagy pedig a járási vagy városi munkaerőgazdálkodási előadónak. Ezek a szervek kijelölik azt a vállalatot, ahova az ilyen munkavállalót szabályszerüen át kell helyezni /az uj vállalat nevét, cégét és cimét is fel kell tüntetni a munkakönyvben/.

Az áthelyezett munkavállalót figyelmeztetni kell arra, hogy ha a kijelölt munkahelyet azonnal el nem foglalja, önkényes kilépőnek minősül. Ha pedig a munkavállaló ilyen esetben egyeztető bizottsághoz fordulna, az egyeztető bizottság illetékesség hiányában utasitsa vissza az előterjesztett panaszt.

Olyan vállalathoz, melyet nem az illetékes Tanács kirendeltsége, vagy munkaerőgazdálkodási előadója jelöl ki, a szabálytalanul alkalmazott munkavállalót áthelyezni nem szabad.

1951. augusztus 28.-át megelőző időben szabálytalanul alkalmazottakat nem kell a fentiek szerint áthelyezni. A vállalat igazgatója azonban tartozik jelentést tenni ezekről a szabálytalan alkalmazásokról is.

4. Nyomatékosan felhivom a VB Elnök elvtársat, hogy az épitési osztály utján a munkafegyelem megszilárditását célzó 161/1951. /VIII.28./M.T.sz. rendelet, valamint a fentebb közölteket a vállalat igazgatójával egyéb érdekelt szerveivel, továbbá termelési és brigád-értekezleteken, valamint az igazgatói rendelkezések közlése céljára szolgáló falitáblákon, a dolgozók előtt is a legrészletesebben ismertesse és magyarázza meg.
VB Elnök elvtárs az idézett M.T.sz. rendelet, valamint a jelen rendeletemben foglaltak betartását az épitési osztály utján állandóan ellenőrizze.

/Előadó: Dr.R.Gyula, VI.em.4. Tel.: 123-420. 191.m./

Budapest, 1951. október 8.

Trautmann Rezső s.k.

III/4.

GYŐRI ERŐMŰVEK
Győr

L. Károly
R. István

Győr, 1952. IV. 11.

ERŐMŰVEK IPARI KÖZPONT
Titkárság
BUDAPEST

Tárgy: Munkafegyelemmel kapcsolatos feljelentések.

Közlöm a vezérigazgató elvtárssal, hogy az üggyel kapcsolatban én az ERIK munkaügyi osztályától ü.i.: Pázmány, kaptam egy utasitást Czotter Sándor miniszter elvtárs aláirásával, amelyben felhatalmazást ad, a feljelentésre. Kimondottan a közvetlenül történő feljelentésre. A feljelentés megtételével egyidőben annak másolatát az illetékes főosztályon keresztül a miniszter elvtárshoz haladéktalanul fel kell terjeszteni. Én IV. 3-án közvetlen feljelentést tette a Győri Ügyészségnél 3 volt alkalmazottunk ellen. Ezen feljelentés két példányát felküldtem az ERIK munkaügyi osztályának, a főosztály felé való továbbitás végett. E hó 10-én kaptam egy ujabb utasitást a felterjesztésekre vonatkozólag. Ezen utasitás közli, hogy az igazgatónak csak feljelentési javaslati joga van. A két utasitás egymást keresztezte.
Ennek tudható be, hogy én az első utasitás szerint jártam el. A feljelentés hiányossága, hogy nem jelölte meg azt a felelős személyt, aki a biróság előtt bizonyitani tudja az önkényes kilépést. Természetes a jövőben az utólag kapott szempontok szerint fogok eljárni. Kérem a fentiek tudomásul vételét.
Felelős személy: T. Ferenc munkaügyi csoportvezető.

L. Kornél IV.11. s.k.

9863/1-1952.I.M.II/1.

Az igazságügyminiszter utasitása a javitónevelő munka végrehajtására.

Tárgy: Az önkényes kilépések, igazolatlan mulasztások büntetése.
Javitónevelő munka végrehajtása a vállalatnál.

A munkafegyelem lazasága jelenleg népgazdaságunk további fejlődésének egyik legnagyobb fékje.
Ezt az öntudatos és fegyelmezett dolgozók felismerik. A társadalmi elitélés légköre mindinkább körülveszi a fegyelmezetlen, munkakerülő munkavállalókat.

Elérkezett az idő, hogy azokat a fegyelmezetlen dolgozókat, akiket a meggyőzés, a Párt és a Kormány ismételt felhivása kötelességük teljesitésére nem indit, a büntetőbiróságok itéletei kényszeritsék és neveljék a munkafegyelem megtartására.

Az ügyészségek ezért a munkafegyelem legsulyosabb megsértőivel szemben /: önkényes kilépők, igazolatlan mulasztók :/ büntető eljárást tesznek folyamatba és a bünösöket a biróságok a tervgazdálkodás büntetőjogi védelméről szóló törvényerejü rendelet alapján elitélik.

Azokkal a fegyelmezetlen dolgozókkal szemben, akik társadalmi rendünknek, tervgazdálkodásunknak nem tudatos ellenségei, a biróságok itéleteiben nem börtönt, hanem javitónevelő munkát szabnak ki, azaz arra kötelezik őket, hogy meghatározott munkahelyen - általában régi munkahelyükön - csökkentett munkabér mellett dolgozzanak bizonyos ideig.

A javitónevelő munkára kötelező itélet végrehajtásáért és annak ellenőrzéséért a vállalat igazgatója felelős.

Ennek a feladatnak lelkiismeretes és pontos teljesitésétől függ annak a célnak az elérése is, hogy a biróságok itéletei a vállalat munkafegyelmét megszilárditsák, a fegyelmezetlen,

a termelést hátráltató dolgozókat fegyelemre neveljék és a termelés fokozását elősegitsék.

A vállalat igazgatójának tennivalói a javitónevelő munka végrehajtásával kapcsolatban.

1./ A javitónevelő munkára kötelező birói itélet tartalmazza.

A javitónevelő munka egy hó-tól két évig terjedhet s annak tartamát a birói itélet határozza meg.
A bíróság az elitéltet arra kötelezi, hogy rendszerint munkahelyén, önkényes kilépés esetén pedig annál a vállalatnál, amelytől legutoljára önkényesen kilépett, munkát végezzen.

A munka végzésére kötelezett munkájáért - a javitónevelő munka tartama alatt - csökkentett munkabérben részesül. A csökkentés mértékét a bíróság az utéletben állapitja meg s az az egyébként járó dijazás egytized részénél kisebb és egynegyed részénél nagyobb nem lehet /: 10-25 % :/.
A bíróság a csökkentés mértékét az eset körülményei szerint - az elitélt személyi körülményeire, a kötelességszegés sulyára figyelemmel - az egyébként járó dijazás tiz, tizenöt, husz vagy huszonöt százalékában állapitja meg.

A csökkentés birói itéletben megállapitott mértékét a vállalat semmiféle okból nem változtathatja meg.

2./ A javító nevelő munka megkezdése.

A jogerős birói itéletet az ügyész haladéktalanul közli annak az üzemnek, vállalatnak igazgatójával, amelyben az elitéltnek a javitónevelő munkát teljesitenie kell. Az itéletet igazgatói rendelkezésben közölni kell a vállalat /: üzem :/ összes dolgozóival.

A javitónevelő munka végrehajtását az itélet közlését követő legközelebbi munkanapon kell megkezdeni. A javitónevelő munkának itéletben megállapitott tartamát ettől a naptól kell számitani.

Jelentés.

A vállalat igazgatója az ügyésszel haladéktalanul közölni köteles, hogy a javitónevelő munkára kötelezett a munkát megkezdte. Értesitenie kell az ügyészséget arról is, ha a munkára kötelezett a kijelölt munkahelyen nem lép munkába.

3./ Az elitélt munkája a javitónevelő munka végrehajtása alatt.

A vállalat igazgatójának, illetve az általa erre a feladatra kijelölt felelős személynek, valamint az elitélt közvetlen munkavezetőjének figyelemmel kell kisérniök, hogy az elitélt munkakötelességének lelkiismeretesen eleget tesz-e és a munkafegyelmet megtartja-e.

A javitónevelő munkára kötelezettet általában abban a munkakörben kell foglalkoztatni, amelyben korábban dolgozott. A vállalat igazgatójának

azonban jogában áll, hogy az elitéltet termelési érdekből a javitónevelő munka ideje alatt kedvezőtlenebb munkakörülmények között foglalkoztassa. Az elitéltet a javitónevelő munka tartama alatt magasabb munkakörbe /: magasabb bérkategóriába :/ helyezni, például csoportvezetővé, müvezetővé előléptetni nem szabad.

A javitónevelő munka tartama alatt az elitéltet elbocsátani vagy más vállalathoz áthelyezni csak az illetékes ügyészség előzetes hozzájárulásával szabad.

4./ Az elitélt munkabére a javitónevelő munka tartama alatt.

A munkabérek a birói itéletben megállapitott csökkentése az elitélt valamennyi pénzbeli járandóságára kiterjed.

Nem terjed ki a csökkentés a kiküldetés, külszolgálat vagy áthelyezés esetén járó költségtéritésre /: 33/1951./I.31./ M.T.sz.r. :/, a családi pótlékra, ujitási dijra /: M.T. 127.§. :/, továbbá azokra a téritésekre, amelyek a vállalatot az érvényben lévő rendelkezések alapján a munkavállaló étkeztetéséhez és elszámolásához való hozzájárulás cimén terhelik. Munkaruha, védőétel és hasonló juttatások a javitónevelő munka ideje alatt is változatlanul megilletik a munkavállalót.

Az elitélt a javitónevelő munka tartama alatt egyéni teljesitménye miatt jutalomban nem részesithető.

A javitónevelő munkára kötelezett bérét a javitónevelő munka ideje alatt is a terhelt bérkategóriájának megfelelően, a bérelszámolásra vonatkozó általános szabályok szerint kell számfejteni. A csökkentés összegét az elitélttel a bérfizetési jegyzék szelvényivén közölni kel.

Az elitéltnek egyébként járó munkabér és a birói itélettel megállapitott csökkentett munkabér közötti különbözetet /: a 10, 15, 20 vagy 25 %-os :/ - a bérelszámolás okmányain való feltüntetés mellett le kell vonni s ezt az összeget /: az elitélt teljes keresményének, valamint a beküldött összeg rendeltetésének megjelölésével :/ minden bérfizetési napon az illetékes államügyészség székhelyén müködő Igazságügyi Gazdasági Hivatal megfelelő bevételi csekkszámlájára be kell fizetni. Az ügyészségnek az itélettel együtt csekklapokat is fognak a befizetés céljára küldeni.

5./ A javitónevelő munka kihatása.

Az elitélt a javitónevelő munka végrehajtása alatt is munkaviszonyban áll. Az itélet azonban a fentebb közölteken kivül még a következőkben hat ki a munkaviszonyra:

a./ a betegállományban töltött idő nem számit be a javitónevelő munka tartamába. Ha tehát az elitélt a javitónevelő munka ideje alatt betegállományba kerül,

a javitónevelő munka a betegségre való tekintet nélkül felgyógyulása után folyik tovább,

b./ a birói itéletben meghatározott munkabércsökkenés nem terjed ki az elitéltnek betegség esetére járó juttatásokra /: táppénz, segély, stb. :/,

A munkahelyéről önkényesen kilépő munkavállaló táppénze azonban 1 évig a javitónevelő munka tartama alatt a tényleges javadalmazása napi átlagának vagy átlagos napibérének ötven százaléka,

c./ elitélt a javitónevelő munka tartama alatt rendes szabadságot nem vehet igénybe,

d./ abban az évben, amelyben a javitónevelő munka tartama lejárt az elitélt rendes szabadságidejének megállapitásánál a javitónevelő munkában töltött időt figyelembe venni nem szabad. Az ezt követő években azonban a javitónevelő munka idejét a szabadság megállapitásánál figyelembe vehető szolgálati időbe be kell számitani.

Ha az elitélt a javitónevelő munka végrehajtásának megkezdése előtt rendes szabadságát már igénybe vette, ugy az elitélttel szemben levonásnak nincs helye azon a cimen, hogy a javitónevelő munka idejét beszámitani nem szabad.

e./ az ártalmas munkakörben való foglalkoztatottság alapján járó pótszabadság a javitónevelő munkára kötelezettet is megilleti,

f./ a javitónevelő munka tartama alatt fizetésnélküli szabadságot engedélyezni nem szabad.

g./ a szülési szabadság a javitónevelő munkára kötelezett nőt is megilleti, de a javitónevelő munka tartamába ennek ideje nem számitható be,

h./ rendkivüli szabadság a javitónevelő munka tartama alatt is engedélyezhető, de annak idejét a javitónevelő munka tartamába beszámitani nem szabad,

i./ tanulmányi szabadság is engedélyezhető azzal, hogy a javitónevelő munka tartamába a tanulmányi szabadság ideje sem számitható be. A tanulmányukat folytató dolgozót a törvényben biztositott munkaidőkedvezmény a javitónevelő munka tartama alatt is megilleti,

j./ az egy évet meghaladó időre javitónevelő munkára elitéltnek orvosi javaslatra indokolt esetben az ügyészség engedélyével rendes szabadságot lehet engedélyezni, ez különösen vonatkozik az ártalmas munkakörben foglalkoztatottakra.

6./ Fegyelmi eljárás és javitónevelő munka viszonya.

a./ A birói itélet előtt hozott fegyelmi határozat a javitónevelő munkára kötelező birósági itélettel hatályát veszti, ha az itélet és a fegyelmi határozat alapjául a munkavállalónak ugyanazon cselekménye szolgált.

Ha a bíróság itéletében ugy rendelkezett, hogy az elitélt javitónevelő munkát a korábbi munkahelyén köteles végezni, ahonnét önkényesen eltávozott, illetőleg, ahol igazolatlanul mulasztott, ezzel hatályát veszti az a fegyelmi határozat, amellyel a munkavállalót korábban a vállalattól emiatt azonnali hatállyal elbocsátották.

b./ A birói itélet a javitónevelő munka tartama alatt elkövetett fegyelmi vétség tekintetében a vállalat igazgatójának fegyelmi jogkörét nem érinti. Az ügyész előzetes hozzájárulása nélkül azonban az elitéltre a javitónevelő munka végrehajtása alatt elkövetett kisebb szabálytalanság, mulasztás, vagy fegyelmi vétség miatt csak rendbirságot, szóbeli feddést, vagy irásbeli megrovást szabad kiszabni.

Ha az elitélt által elkövetett fegyelmi vétség ennél sulyosabb fegyelmi büntetés kiszabását teszi indokolttá, ugy erről, valamint a tervezett intézkedésről az illetékes államügyészséget előzetesen értesiteni kell.

Ilyenkor az ügyész határoz abban a kérdésben, hogy a fegyelmi vétség miatt a javitónevelő munka hátralévő idejének börtönbüntetésre való átváltoztatását inditványozza-e a bíróságnál vagy pedig fegyelmi büntetés kiszabását tartja indokoltnak s erről a vállalat igazgatóját értesiti.

7./ A javitónevelő munka átváltoztatása börtönbüntetésre.

Ha az elitélt a munka végzésére vonatkozó kötelezettségét neki felróható okból nem teljesiti, ha fegyelmezetlenül termel, egy munkanapot igazolatlanul mulaszt, rendszeresen késik, stb., erről az illetékes államügyészséget haladéktalanul értesiteni kell. Az államügyészség értesitéséért a vállalat igazgatója felelős.
A bíróság ilyenkor az ügyészség inditványára, amennyiben ezt indokoltnak látja - ugy határoz, hogy a javitónevelő munka még hátralévő tartamát börtönbüntetésként kell végrehajtani.
Felhivom a vállalatok igazgatóinak figyelmét arra, hogy a javitónevelő munka alkalmazása csak akkor lehet hatásos eszköz az üzem munkafegyelmének megszilárditására, ha a vállalat igazgatója az elitéltnek a javitónevelő munka ideje alatt elkövetett sulyos munkafegyelemsértését haladéktalanul közli az államügyésszel. Ellenkező esetben a javitónevelő munka célját nem érheti el s a többi dolgozók előtt is hatástalan eszköznek fog feltünni.

8./ A javitónevelő munka végrehajtásának jelentése.

A javitónevelő munka tartamának letelte után a vállalat igazgatója a javitónevelő munka végrehajtásáról az illetékes államügyészségeket haladéktalanul értesiteni köteles. Közölni kell a javitónevelő munka lejártának napját s röviden tájékoztatni kell az ügyészséget az elitéltnek - a javitónevelő munka ideje alatt tanusitott - magatartásáról.
Az államügyészség ezután az elitélt részére irás ad arról, hogy letöltötte a javitónevelő munkát.

A javitónevelő munka tartásának letelte után az elitélttel szemben azokat a hátrányokat, amelyek a javitónevelő munkára kötelezésből folynak, tovább alkalmazni nem lehet.

9./ Az ügyész ellenőrzési joga.

Az államügyészség ellenőrzést gyakorol, hogy a javitónevelő munka végrehajtása megfelelően történik-e. Ezért az ügyész a vállalatot időnként meglátogatja.
A vállalatok igazgatói az ügyésznek a javitónevelő munka végrehajtásának ellenőrzéséhez szükséges minden felvilágositást és segitséget adjanak meg.

Budapest, 1952. évi január hó 9. napján.
Dr. Molnár Erik sk. igazságügyminiszter

A kiadmány hiteléül:
aláirás sk.
sk. vezető

J e g y z ő k ö n y v

felvétetett a Városépitő Beruházási Vállalat Egyeztető Bizottságának 1952. február 4-én tartott ülésén.

Jelen vannak: K. László, S. István, H. József és
G. Andrásné.
Jegyzőkönyv vezető: dr. T. Endréné.

Az Egyeztető Bizottság ülését K. László, mint soros elnök megnyitja. Bejelenti, hogy az ülésnek négy napirendi pontja van.

1. K. László ismerteti G. Miklósné fellebbezését, melyben az 1951. évi 7.sz. törvényerejü rendelet 14.§. a./ pontja és 143.§. /1/ bekezdésében foglaltakra, valamint jó munkájára való hivatkozással magasabb bérosztályba való besorolását kéri.

G. Miklósné és G. István szaktárs meghallgatása után a szaktársnő fizetési fellebbezésével kapcsolatban az Egyeztető Bizottság a következő határozatot hozta.

Tekintettel arra, hogy a felső bérosztályba való besorolására jelenlegi munkakörében lehetőség nincsen, de mivel a munkáját az előadója szerint jól végzi, az Egyeztető Bizottság javaslatot tesz a vállalatvezetőség részére, hogy a jelenlegi bérosztályának alsó határáról, jelenlegi bérosztályának felső határára emeljék fel.

2. K. László ismerteti H. Károly fellebbezését, melyet a január 19-i igazgatói határozat ellen adott be. A birság a 82.§. és 113.§.-ra való hivatkozással szabta ki a 72.- Ft birságot és zárta ki a december havi premizálásból. Fellebbező az itéletet igazságtalannak és a Munkatörvény paragrafusaival ellenkezőnek tartja. Állitja, hogy ő a felhivásnak eleget tett és az iróasztalban talált másolatok nem tőle származnak. A határozatban hivatkozott 82.§. kimondja, hogy a birság nem lehet több, mint egy napi kereset. A 113.§. /2/ felsorolja a kiszab-

ható büntetéseket és szabályozza a fegyelmi eljárást. Minthogy ügyében fegyelmi eljárás nem volt erre a §-ra való hivatkozást tévesnek tartják.

Az Egyeztető Bizottság meghallgatja L. János vállalatvezető elvtárs véleményét. Szerinte a 72.- Ft birság a kétségtelen hanyagságért a prémium elvonása pedig rossz munkája miatt, van, melyért a rendőrség részére végzett munkánál le is kellett váltani.

H. Károlyt is meghallgatta az Egyeztető Bizottság, aki a fellebbezésben is felhozott érveket hozta fel.

H. Károly szaktárs fellebbezése ügyében az Egyeztető Bizottság a következő határozatot hozta:

Tekintettel arra, hogy H. szaktárs ügyében fegyelmi tárgyalás nem volt és igy fegyelmi határozatot sem hoztak, csak rendbirságról van szó, amely egynapi fizetésénél magasabb nem lehet. Ezért az Egyeztető Bizottság a 72.- Ft-os rendbirságolást jogosnak tartja, mig a prémiumelvonást december hónapra hatálytalanitja azzal, hogy a vállalatvezetőség ezt H. Károly részére fizesse ki.

Indok: H. Károly részére a kézbesitett rendbirságolási határozat semmi mást nem tüntet fel, csak az iróasztalában elfekvő sárga másolatot, mig a vállalatvezető szaktárs által megemlitett egyéb dolgok indoklásaként nincsenek feltüntetve.

B. K. László ismerteti K. Lóránd fellebbezését, melyben a 44. bérosztályba való besorolását kéri, azzal az indokolással, hogy ő az utépitési csoport vezetője és három müszaki besorolt dolgozó munkáját irányitja.

K. szaktárs és L. szaktárs meghallgatása után az Egyeztető Bizottság a következő határozatot hozta.

IV/1.

K. Lóránd szaktárs gyakorlatban a csoportvezetői munkakört betölti, minthogy a szükséges három fő műszaki beosztott a vállalatvezetőség tanuskodása szerint is megvan, igy a csoportvezetői fizetés jogosságát állapitja meg. Fizetése 1952. február 1-től kezdődő hatállyal a vállalatnál szokásos csoportvezetői fizetésnek megfelelően 44. bérosztály, havi 2.007.- Ft.

4. Utolsó napirendi pontként K. Károly szaktárs fellebbezését ismerteti K. szaktárs. K. szaktárs arra való hivatkozással, hogy az osztályvezetői teendőket, annak hosszas betegsége alatt ellátta, és mivel 6-7 személy munkáját irányitja, kéri magasabb besorolását.

K. Károly ügyében az Egyeztető Bizottság a következő határozatot hozta: Tekintettel arra, hogy a vállalatvezetőségtől az osztályvezető helyettesei kinevezést nem kapta meg és ezt a munkakört gyakorlatban is csak akkor töltötte be, amikor az osztályvezetője kórházban volt, jelenlegi beosztása mellett a fizetési besorolását az Egyeztető Bizottságnak nem áll módjában megváltoztatni.

K.m.f.

K. sk.
elnök

T. Endréné sk.
jkv. vez.

S. István elvtársnak
H.

Értesitem az elvtársat, hogy a vállalati Egyeztető Bizottság 1952. április 11.-én megtartott ülésén a vállalati fegyelmi határozat ellen beadott fellebbezésével kapcsolatban a következő javaslatot terjesztette a vállalatvezetőség elé:

Az Egyeztető Bizottság az összes tényeket figyelembe véve javasolja a vállalatvezetőség felé - mivel fegyelmi ügyről van szó - hogy S. István csoportvezető szaktárs fegyelmi pénzbirságát 50 %-ban mérsékelje.

Indoklás: az E.B. megállapitotta, hogy bár S. elvtárs a részlethibákra az épitési naplóban a kivitelező vállalat figyelmét felhivta, mulasztást követett el azáltal, hogy a hibákat csak általánosságban jegyezte meg és azokra egyenként konkréten nem mutatott rá. Mulasztást követett el akkor, amikor naplóbejegyzésének a vállalatvezetőség utján nem szerzett érvényt és a hibák kijavitását kellőképpen nem szorgalmazta.

Budapest, 1952. április 16.

G. Andrásné sk.
elnök

dr. T. Endréné sk.
jkv. vez.

FEGYELMI HATÁROZAT.

Tárgy: T. Miklós villanyszerelő fegyelmi ügye.

A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának 34/1950.M.T.számu rendelete 5.§. 2. bekezdésében a vállalat vezetőjének adott és rám átruházott hatáskörnél fogva T. Miklós villanyszerelővel szemben felmerült fegyelmi vétség tárgyában hozzám beterjesztett kivizsgálási jelentés alapján a következő

f e g y e l m i h a t á r o z a t o t

hozom.

T. Miklós villanyszerelőt vétkesnek mondom ki a 34/1950. M.T.sz. rendelet 6.§./1/ e./ pontjában meghatározott fegyelmi vétség elkövetésében és ezért őt az idézett rendelet 7.§./1/ pontja értelmében a szóbeli megrovásban részesitem.

I n d o k o l á s .

Megállapitottam, hogy nem a kellő elővigyázattal végezte munkáját, aminek következtében akácfagallyazás közben tüskeszurást kapott a jobb térdén, s néhány napot kiesett a munkából.

Szombathely, 1952. november 4.

s.k.
igazgató
XI.4.

Városépitő Beruházó Vállalat Igazgatóságához

B u d a p e s t

Az ellenem hozott fegyelmi határozatot, mely A 34/1950. M.T.sz. rendelet 7.§ /1/ bekezdés 3. pontja alapján történt kérem ezen határozat felülvizsgálását.

I n d o k l á s :

A fegyelmi határozatban nem nyert megállapitást az a körülmény, hogy munkámat szándékosan végeztem volna rosszul. A fegyelmi határozat kimondja, hogy mulasztást követtem el, más a mulasztás és más a gondatlanság vagy szándékos mulasztás. Ha én mint csoportvezető munkámat a fent emlitett rendelet alapján szándékosan rosszul végeztem volna, akkor 1951. január 1-től, amióta hármas csoportnak vezetője vagyok 6 db 104 személyes legénységállót és 714 lakást, melyet ugy Tatabányán, mint Oroszlányban és Győrben a szolgáltató üzemeknem minden hiányosság nélkül adtam át.

A fegyelmi határozat rámvonatkozó pontja alapján, mint legfőbb hibát megemliti, hogy a Tatabányai Ujvárosi A és B épületnél előfordult kémények nem a régebben előirt gerincfölötti 80 cm magasságig, hanem csak 40 cm magasra lettek falazva. Nagyrészt abból adódott, hogy a kéményeknek nem volt huzata.

A lakóépületet az É.M. Tervezési főosztálya által jóváhagyott tipusterv szerint épültek, és ezeken a tipusterveken feltüntetett méreteket nem állt módomban megváltoztatni.

Meg kell emlitenek, hogy a hófogó rácsok elhagyásának következményeire jóelőre felhivtam a főosztályvezető figyelmét, mely az É.M. felé is jelentette és mégsem tudtuk elérni azt, hogy hófogó rácsok készitését az É.M. engedélyezze.

A kémények használata alkalmával lett csak megállapitható, hogy a kémények alacsonyra falazása miatt és a 4 db kályha bekötése miatt a kémények tul lettek terhelve.

Tényként le kivánom szögezni azt, hogy az épitésügyi szabályzat 140.§. /3/ bekezdésében előirja, hogy minden háztartási tüzhelyen 70 cm^2 füstvezeték keresztmetszetet kell számitani. A Tervező Iroda által tervezett kétszer kétszobás lakóházhoz 280 cm^2-nek kellett volna lenni. A Tervező Iroda e helyett 194 cm^2 kéményeket tervezett négy db tüzhelyhez.

Bár én 1951 szeptemberében, mikor a kéményhibák jelentkeztek, ugy L. János vezérigazgató elvtársnak, mint B.M. főosztályvezetőjének B. elvtársnak jelentettem és a helyszinre ki is szálltunk, amikor a kéménytoldásokat is elrendeltük napló szerint. 1952. január 20-dika körül ugy a vállalatvezetőségnek, mint a főosztályvezetőnek, mint az osztályvezetőnek jelentettem, hogy a kéményhibák sulyosbodtak és ugyanakkor a kivitelező vállalatot is utasitottam a hibák kiküszöbölésére, bár a hibák, mint az utólag kiderült, a Szabad Nép megjelenése után, amikor a VÁTI kéményszakértője, mely a kémények 80 cm magasitását javasolta és az akkor kijelölt brigád, mely ugy a VÁTI képviselőjéből, mint Városépitő Beruházó Vállalat és kivitelező vállalat képviselőjéből állott és ez kiegészitette magát a Komárom megyei Kéményseprő Vállalattal. Ez a brigád megállapitotta, hogy azon hibák, melyek előálltak a kéményeknél, tervezési hibából adódtak.

Magam részéről le kell szögeznem, hogy hivatkozott rendelet énrám semmi esetre sem vonatkozik és nem érzem magamat ezen kéményhibákért felelősnek, mivel ezek tervezési hibákból származtak.

Budapest, 1952. március 7. S.I. s.k.

A felülvizsgálatot benyujtása után, a korábban hozott fegyelmi büntetést helyben hagyom.

Budapest, 952 III 25-én P. sk.

Városépitő Beruházási Vállalat Egyeztető Bizottságának
Helyben.

Mult hó 28.-án Tatabánya-ujvárosi bányászlakások épitkezésével kapcsolatban felmerült panaszok alapján fegyelmi vizsgálatot folytattam le S.I. szaktársunkkal szemben, melynek lefolytatása után S. szaktársat a Mt. 34/1950. számu rendelet 7.§. 1. bekezdés 3. pontja alapján 300.- Ft pénzbirsággal sujtom.

A nevezett szaktárs a vonatkozó rendelet 25.§. értelmében fellebbezéssel élt.+/ Kérem az E.B.-t, hogy S. szaktárs fegyelmi ügyét vizsgálja ki. Csatoltan megküldöm a nevezett szaktárs fellebbezését, továbbá a lefolytatott fegyelmi vizsgálat jegyzőkönyvét.

Egyben kérem az Egyeztető Bizottságot, hogy személyemet hallgassák meg.

Budapest, 1952. március 19.

+/ a felolvasás után a büntetését helyben hagyom, a nevezett kérésére továbbitom azt az E.B.-hez.

aláirás sk. III.25.

IV/2.

J e g y z ő k ö n y v

Felvétetett a Városépitő Beruházási Vállalat Egyeztető Bizottságának ülésén 1952. május 24-én.

Jelen vannak: a vállalat részéről H. József, és G. Andrásné, a szakszervezet részéről: R. Kálmán és P. József.

Az Egyeztető Bizottság ülését H. József - mint soros elnök - megnyitja. Bejelenti, hogy az ülésnek 1 napirendi pontja van: U. István épitészmérnök és M. Rezső helyszini ellenőr fellebbezése, melyben a Vállalatvezetőség 192/Sz/1952.sz. fegyelmi határozatát fellebbezik meg.

U. István a meghallgatása során előadja a fellebbezésben már leirtakat és még hozzáfüzi, hogy a rendelet értelmében csak 8 naponként köteles az ellenőr az épületet ellenőrizni, az emlitett födémeket pedig nem 8 nap, hanem rövidebb idő alatt épitették.

M. Rezső meghallgatása során előadja, a fellebbezésben leirtakon kivül, hogy mielőtt L. kiment az épületre ellenőrizni, ő már jelentette, hogy a 31.sz. Tröszt rosszul dolgozik. Az épületet ő rendszeresen ellenőrizte, napi 15 órát dolgozott, mert az ellenőrzésen kivül felmérési, épitési stb. naplókat is kellett igazolnia. Felhozza, hogy a rossz minőségü munkát az is előidézte, hogy nincs a kivitelezőnek megfelelő szakembere. A födémboltozatok lebontásával és ujra való felépitésével anyagkár nem állott elő, esetleg csak egy minimális mennyiségü habarcs többlet kellett. Elismeri, hogy valóban nem rögzitette az épitési naplóba az észlelt hibákat és azt, hogy a födémeket le kell bontani.

L. János vezérigazgató meghallgatása során előadja, hogy ilyen hanyagul végzett munkát, mint a Várpalotai vájár tanuló iskolánál tapasztalt, még nem látott, mióta a szakmában dolgozik.

Éppen ezért fenntartja a 400.- Ft-os pénzbüntetés kirovását. Előadja még a továbbiakban, hogy M. szaktárs maga ajánlotta a tergtől eltérő födém készitését, hogy ezáltal megtakaritást tudjon elérni, de ez nem lett volna hiba, mert más épületeknél is használták ezt a födémet és másutt jól bevált. A munka szakszerütlen és hanyag, és ellenőrizve nem volt. 102 m2 födémet kellett lebontani és erről semmiféle naplóbejegyzés nem volt. A válaszfal egyszer le lett bontva és ujra felrakták 3 mm-es drótbehuzás nélkül.

A felek meghallgatása után az Egyeztető Bizottság egyhanguan egyetért a Vállalatvezető 192/1/Sz/1952.sz. fegyelmi határozatával és nem javasolja annak megváltoztatását.

Indoklás:

Az Egyeztető Bizottság megállapitja, hogy M. szaktárs hibát követett el akkor, amikor a 7 mezőt lebontatta és erről sem a csoportvezetőjét, sem a vállalatvezetőt nem értesitette, sőt naplóbejegyzést sem tett erre vonatkozólag. A további munkálatok ellenőrzését sem végezte kellőképpen, amelyet pedig fokozottabb mértékben kellett volna gyakorolnia, minthogy tudatában volt annak, hogy a munkálatok szakszerütlenül folynak. U. szaktárs fellebbezésével ellentétben az Egyeztető Bizottság megállapitja, hogy a kiküldetési elszámolás alapján március 19.-től 21.-ig, tehát 3 napig a munka folyamata alatt Várpalotán tartózkodott és kötelessége lett volna a munkálatok ellenőrzése.

K.m.f.

H. József sk.
elnök

J. Barnáné sk.
jegyzőkönyvvezető

IV/2.

HELYI IPARI MINISZTÉRIUM
KOMMUNÁLIS FŐOSZTÁLY

A Városépitő Beruházási Vállalat ellenem 120/1952. szám alatt hozott határozat ellen, törvényes időben

f e l l e b b e z é s s e l é l e k .

A fenti szám alatt hozott, rám nézve sérelmes fegyelmi határozatot egész terjedelmében megsemmisiteni és engem az ellenem emelt vád és következményei alól kérem felmenteni.

I n d o k o k :

A fegyelmi hatóság 34/1950.M.T.sz. rendelet 6.§. 1./ bekezdés c./ alpontjában mondott ki vétkesnek. Ez a ténymegállapitása a fegyelmi bizottságnak helytelen ténybeli következtetésen és jogszabálysértésen alapszik.

A fegyelmi határozatban nem nyert megállapitást az a körülmény, hogy én munkámat szándékosan rosszul végeztem volna.

A fegyelmi határozat kimondja, hogy mulasztást követtem el. Más a mulasztás, más a gondatlanság és más a szándékosan roszszul végzett munka. Ha én mint müszaki főosztályvezető munkámat a hivatkozott 6.§. 1. bekezdés d./ alpontja értelmében szándékosan rosszul végezném, vagy hanyagságból sulyos kárt okoznék, ugy engem nem 200 Ft. pénzbüntetésre kellene itélni, - hanem állásomtól kellett volna megfosztani.

A fegyelmi határozat 1. pontja mint legfőbb hibát megemliti, hogy a kémények nem a régebben előirt gerinc fölötti 80 cm magasságig, hanem csak 50 cm. magasan lettek falazva, s nagyrészt az okozta a kémények hibás müködését.
A lakóépületek az É.M. tervezési főosztálya által jóváhagyott typustervek szerint épültek, s ezeken a typusterveken feltüntetett méreteket nem állt módomban megváltoztatni. Meg kell emlitenem, hogy a hófogórácsok elhagyásának esetleges káros kö-

vetkezményeire jóelőre felhivtam az É.M. tervezési főosztályának figyelmét, de mégsem tudtam elérni azt, hogy a hófogórácsok készitését az É.M. elrendelte volna Tatabányán és Oroszlányban. Éppen igy csak a kémyének használata alkalmával lett megállapitható, hogy a különleges légköri viszonyok miatt mégis 80 cm. magasra kell a kémyényeket felfalazni a gerinc fölé.

Az épületen felmerült egyéb hibák és hiányosságok sajnos majdnem minden épitkezésen előfordulnak - még a lelkiismeretesebb ellenőrzés mellett is. Ezeket a hibákat és hiányosságokat az ideiglenes átvétel alkalmával az átvevő bizottság jegyzőkönyvben lerögziti és felszólitja a kivitelező vállalatot a müszaki hiányok pótlására és a hibák kijavitására záros határidőn belül. Ezt általában a kivitelezők végre is hajtják.

Ez Tatabányán nem történt meg. Ha a müszaki főosztály jelentést kap erről időben, ugy az É.M. utján módját találta volna a kivitelező vállalatot kényszeriteni a müszaki hibák helyrehozatalára.

Meg kell emlitenem, hogy a müszaki ellenőrök létszáma elégtelen volt ahhoz, hogy az ellenőrzésük alatt készülő épületeket alaposan és részleteiben épités alatt is ellenőrizhessék az igen nagy mennyiségü adminisztrációs munkájuk elvégzése mellett. Az ellenőrök létszámának elégtelen voltáról a Vállalatvezetőségnek tudomása volt, mert az osztályvezetői értekezleten számtalanszor felmerült, az összes osztályvezetők szóvátették, hogy feladatukat a legnehezebb körülmények között látják el ilyen létszám mellett, de a vállalatvezetőség ezen segiteni nem tudott.

Rá kellett mutatnom a határozat indoklásának 2. bekezdésében felvett tényre, hogy 1951. szeptemberében maga a vállalatvezető, L. János elvtárs és a B.M. részéről B. Kálmán főosztályvezető elvtárs intézkedtek Tatabányán a helyszinen, hogy az észlelt hibákat küszöbölje ki a kivitelező vállalat. A vállalatvezető-

ség velem, mint müszaki főosztályvezetővel sem irásban, sem szóban nem közölte, hogy milyen hibákat észlelt és milyen intézkedéseket foganatositott, hogy a hibák kiküszöbölésének végrehajtását hathatósan ellenőrizhettem, vagy ellenőriztethettem volna.

Ugyanis vállalatunk 1951-ben 2028 drb. lakást tartalmazó épületeket készitett el és adott át a használó üzemeknek és ezenkivül kb. még 2500 lakást tartalmazó lakóházak épitését kezdte meg. Fizikailag lehetetlen, hogy ilyen nagymennyiségü épületet oly részletességgel tudnék ellenőrizni, hogy a felsorolt hiányosságokról - ha arról külön jelentést nem kapok - tudomást szerezzek és személyesen intézkedhessem azok megszüntetéséről.

A tatabányai kémyének rossz müködésének okát a helyi ellenőr is már 1951-ben megállapitotta és a kéménytoldalék felszerelésével már elintézettnek tudtam.

Ujabban csak a Szabad Nép cikkének megjelenése előtt pár nappal jelentette a csoportvezető, hogy a kéménytoldók nem voltak megfelelők és egyéb hibák is vannak. Erre S. csoportvezetőnek megmondottam, hogy a kéményeket falazzák kellő magasságba.

Magam részéről nem akarok rendkivüli leterheltségemre hivatkozni, abból a szempontból, hogy nem tudok elég sürün helyszini ellenőrzést tartani, csak le kell szögeznem, hogy a hivatkozott 6.§. 1. bekezdés d./ alpontja énrám semmiesetre nem vonatkozhat.

Budapest, 1952. március 4.

B. József sk.

IV/2.

F e l l e b b e z é s

a 192/1/Sz/1952.sz. fegyelmi határozat ellen.

Fenti számu fegyelmi határozatban L. János igazgató 400.- Ft pénzbirsággal sujtott a várpalotai vájáriskola I.em. feletti födémének /padlásfödém/ helytelen, szakszerütlen boltozása miatt.

Indokolásul felhozza, hogy "bár a naplóbejegyzésekből nem tünik ki az, hogy a hibás boltozások és válaszfalak épitése idején U. István az épitkezést ellenőrizte volna, viszont M. Rezső vallomása szerint U. István a szóbanforgó idő alatt volt az épitkezés szinhelyén. U. Istvánnak, mint csoportvezető helyettesnek, kinek ellenőrzése alá a szóbanforgó épitkezés is tartozott, kötelessége lett volna az épitkezés menetét ellenőrizni és mint szakképzett mérnöknek, különösen kötelessége lett volna az épitési ellenőr munkáját figyelni, ellenőrizni és ugy irányitani, hogy az megfelelően fejlődhessék és a közös ellenőrzésükre bizott munkán ilyen sulyos hiba nem fordulhasson elő".

Az előbbi bekezdésben foglalt indoklást nem fogadhatom el és a kirótt büntetést nemcsak igazságtalannak, hanem jogtalannak is tartom. Ugyanis, amikor 1951. novemberében, mint csoportvezető-helyettes és több munkahely központi vezetője besorolásomat kértem, L. János igazgató béremelési kérelmemre válaszolva közölte, hogy olyan, mint csoportvezető-helyettes, vállalatunknál nincs rendszeresitve és igy a béremelésnek nincs helye. 1952. január közepén a vállalatvezetőség megbizott a Várpalota-Inota Kooperációs Iroda felé vállalatunk részéről a kooperációs összekötői feladat ellátásával. Ez a feladat azt jelenti, hogy az egész beruházást azon földrajzi helyen koordinálni kell, a beruházást akadályozó gátló körülményeket a Kooperációs Irodával közösen kitárgyalni és elháritani, az épitkezésekkel kap-

csolatos tárgyalásokon résztvenni és az azon hozott határozatok keresztülvitelét végrehajtani, illetve végrehajtatni.

Tehát a fenti feladatkör nem engedte meg részemről, hogy az épitési munkálatokat rendszeresen müszakilag is ellenőrizzem, annál is inkább sem, mivel helyszini ellenőr tartózkodott a munkahelyen. Mint szakképzett mérnök, amint időm engedte - kb 2 hetenként - müszakilag is ellenőriztem, vagy a helyszini ellenőrrel közösen, vagy pedig egyedül és amennyiben a munkával kapcsolatosan észrevételem volt, ugy azt az épitési naplóban rögzitettem.

A fegyelmi vizsgálat tárgyát képező I.em. feletti födém boltozását III.28.án kezdte meg a kivitelező vállalat és én, noha ezen idő alatt jártam Várpalotán, a vájáriskola épitését másirányu tárgyalásaimon való részvétel miatt ellenőrizni nem tudtam. III.25.-én a vájáriskola otthon-épületének alapozásával kapcsolatban egy értekezleten való részvétel céljából a jelenlevő bizottsággal bejártuk az épületet és ott állapitottuk meg, higy a boltozás nem szakszerüen készül. Nem helytálló tehát L. igazgató azon megállapitása, hogy a fenti hiányosságot ő vette észre és az ügyben való további vizsgálatot az ő elrendelése nélkül a helyszini ellenőr és én ne folytattuk volna le és a szakszerütlen munkát ne bontattuk volna le. Ugyanis az előbbi hiányosság megállapitása után a bizottság egy része az otthon alapkiemelési munkáit tekintette meg már, amikor L. János igazgató és B. József müszaki főosztályvezető gépkocsival a helyszinre érkeztek. A bizottság már lent lévő tagjaitól és tőlem értesült a szakszerütlen munkáról és velem együtt vizsgálta felül a boltozásokat, ahol én voltam az, aki egy hibásan falazott födémre ráálltam és abból egy rugással dütöttem le néhány téglát. Ha a munkahelyet III.18.-a és III.25.-e között láttam volna, mint szakképzett mérnök már akkor is észre-

vettem volna és ugyanugy lerugtam volna a hibás munkát L. szaktárs jelenléte nélkül is, mint ahogyan az ő jelenlétében is megtettem. Ha pedig takargatni akartam volna a hiányosságokat, akkor nem jártam volna el a fentiekben előadottak szerint.

Az ügy kivizsgálására P. János lett vizsgálóbiztosul kijelölve. P. szaktárs az ügyet kivizsgálva, vizsgálóbiztosi jelentésében lerögzitette és velem is közölte, hogy az ügyben fegyelmi vétséggel vádolható nem vagyok.

Közlöm tivábbá, hogy a Városépitő Beruházási Vállalatnál vezetett kiszállási könyv adatai alapján is ellenőrizhető, hogy II.19.-én a 17,16-os vonattal utaztam Várpalotára, ahonnan 21.-én reggel Ajkára utaztam tovább és onnan tértem haza Budapestre. Közbeeső időben III.25.-ig Budapesten tartózkodtam.

Az előzőekben előadottak alapján kérem az Egyeztető Bizottságot, hogy fegyelmi határozatot felülvizsgálni és azt igazságosan mérlegelve, részemre kedvezően megváltoztatni, a fegyelmi vétséget megszüntetni és a kiszabott büntetést eltörölni szíveskedjék.

Jelen fellebbezésemet a Bánya- és Energiaügyi Minisztérium Személyzeti Főosztályának is megküldöttem.

Budapest, 1952. május 20.-án.

U. István sk.

IV/2.

F e l l e b b e z é s

a Tatabánya-Ujvárosi 312 lakásos bányászház épitésénél velem kapcsolatban hozott fegyelmi határozat ellen, melyet orvoslás végett az Egyeztető Bizottsághoz terjesztek be.

A fegyelmi határozat 1. pontja leszögezi, hogy a hibát főleg a kémények alacsony volta okozta; a határozat 2. pontja leszögezi, hogy a hibát kétségtelenül elősegitette a tüzhelyek és kályhák gyári hibája; a fegyelmi határozat 3. pontja leszögezi a vizsgálati jegyzőkönyvek alapján, hogy a felmerült zavarokat a helytelen bekötések, kisebb keresztmetszet, tervszerütlen elfalazások s több hibák okozták.

Tényként le kivánom szögezni azt, hogy az Épitésügyi Szabályzat 140.§. /3/ bekezdésében előirja, hogy minden háztartási tüzhelyhez 70 cm2 füstvezeték keresztmetszetet kell számitani. A tervező iroda által tervezett 2 x 2 szobás lakásokhoz 4 db tüzelési hely lett számitásba véve. A 4 db tüzelési helyhez tervezett kéménytüzelési keresztmetszet 14/12 cm, azaz 196 cm2 méretü. Az Épitésügyi Szabályzatnak megfelelően a 4 db tüzelési helyhez 4 x 70, azaz 280 cm2 keresztmetszet lett volna szükséges. Ezt a keresztmetszetet véve alapul, a kémény ürméretét a 14 x 14 cm helyett 18 és 1/2 x 14 cm méretüre kellett volna tervezni. A kémény tulterheltségét az is nagyban befolyásolta, hogy a 4 db szoba nem egy lakás keretén belül volt tervezve, hanem két különböző lakásnak volt a tartozéka és ebből kifolyólag előfordulhatott, hogy a 4 db tüzhely egyidőben lett tüzelve.

Sulyos tervezési hibának tudható be az is, hogy a kémények magassága a gerinctől számitva 50 cm-re volt tervezve, az előirásos 80 cm helyett. Ezt bizonyitja az is, hogy a most elrendelt 80 cm-re való felmagasitások és a tüzhelyek javitása után a füstnek a lakásokba való kiömlése megszünt.

Ehhez kivánom leszögezni azt, hogy 1951. őszén L. János vállalatvezető S. István csoportvezetővel és B. Kálmán EM tervfőoszt. vezetővel együttesen egy tatabányai kiszállás alkalmával észlelték a kémények hibáját, mely ügyben a vizsgálat eredménye az lett, hogy a kémyének kéménytoldóval lettek elátva s ezzel az ügy nyilván lezárult, mert S. István csoportvezető nekem jelentést nem tett, csak a Szabad Népben megjelent cikkből értesültem arról, hogy a tatabányai lakásoknál a kémények rosszak.

A fentiekből kiindulva, elbirálható az, hogy nem én, mint az osztálynak a vezetője vagyok felelős a fenti hibáknak az előfordulásáért és fennállásáért, hanem felvetem azt a kérdést, hogy mennyiben hibáztatható ezért az épitkezés ellenőre, akinek a hatásköre nem terjed ki odáig, hogy a tipusterveknek a kéményrendszerén változtasson. Ezen felül az épitési ellenőr, aki a fenti munkálatokat ellenőrizte, nemcsak Tatabánya 312 lakás, hanem több földrajzi helyen több épitkezés tartozott ellenőrzése alá, s igy természetszerü következmény az, hogy falazásnál hanyag munka előfordulhat, mivel az ellenőr sok esetben 8 naponként is képtelen az épitkezéseit ellenőrizni. Ha figyelembe veszem azt, hogy a fenti épitkezésnek 1951.III. hó óta állandó helyi ellenőre van, még ebben az esetben is könnyen előfordulhat rosszindulatu, hanyag falazás, mert fenti ellenőrnek, névszerint Sz. Bélának Tatabányán a 312 lakás mellett 1 db tanácsház, 1 db iskola, 1 db technikum, 2 x 44 lakás, 2 db legénységálló is tartozott ellenőrzése alá, amely tulhaladja azt a normát, melyet egy fő megfelelően tudjon ellenőrizni.

Ha mindezeket nem veszem figyelembe, akkor is felvetődik a kérdés, mégpedig az egyéni felelősség elve alapján. Amellett, hogy a vállalatvezetőség személyesen tett az ügyben intézkedést, s

a csoportnak a vezetője mint elintézett ügyet lezárta, hogyan vagyok én felelősségre vonható, mégpedig a 34/1950. M.T. sz. rendelet 6.§. /1/ bekezdés 1. pont d./ alpontjában, amely a szándékos rossz munkát fejezi ki.

Ezeknek alapján kérem az Egyeztető Bizottságot, hogy az ügyemmel, illetve fegyelmi határozatommal érdemileg foglalkozni szíveskedjék, annál is inkább, mert az ellenem hozott fegyelmi határozatból az tünik ki, hogy mindenféle körültekintés mellőzésével engem a nép vagyonának szándékos rongálójaként feltüntetve lett összeállitva, melyet a leghatározottabban visszautasitok.

Budapest, 1952. március 4.-én.

K. László sk.
osztályvezető

J e g y z ő k ö n y v

felvétetett 1952. február 27.-én a Városépitő Beruházási Vállalat hivatalos helyiségében, a tatabányai bányászlakások kéményeinek hibás megépitése tárgyában lefolytatott fegyelmi tárgyaláson.

Jelen vannak: P. János vezérigazgató helyettes, H. József belső ellenőr és G. Andrásné jegyzőkönyvvezető.

P elvtárs elsőnek B. József müszaki főosztályvezetőt hallgatja meg. Ismerteti a fegyelmi vétséget, majd hangsulyozza, hogy a vállalaton belül a munkafegyelem biztositása a vállalat összes dolgozóinak kötelessége és becsületbeli ügye, a munkafegyelem biztositásáért elsősorban a vállalat vezetője felelős, ezért a vállalat dolgozóinak fegyelmi hatósága a vállalat vezetője, vagy annak megbizásából a helyettese. Az ellenőrzésekkel kapcsolatban felveti az egyéni felelősség kérdését és annak fontosságát.
Majd kérdést intéz B elvtárshoz, hogy a tatabányai kémények ügyében az ellenőrzési osztály részéről tettek-e a Szabad Nép cikkének megjelenése előtt jelentést, és ha igen, akkor mikor?

B. Ez évben, mikor a fütés elkezdődött S szaktárs feljött hozzám és jelentette, hogy a kályhákkal baj van és kéménytoldókat szereltek fel, hogy a huzatot elősegitsék, "Mondtam, hogy célravezetőbb lenne - mivel a kémények 30-40 cm-re vannak csak a gerinc felett - a kémények meghosszabbitása". "Ha előbb tudtam volna ezt, az É.M. tervezési főosztályának jelentettem volna, hogy a tervezés rossz". "De sajnos ezt csak későn jelentették nekem, akkor mondtam, hogy a célravezető az lenne, ha a kéményeket 80 cm-rel felemelnék a gerinc fölé". "Azt hittem, hogy az intézkedés megtörtént, erről azután jelentést nem kaptam, csak a cikk megjelenése után tudtam meg, hogy nem igy csinálták".

P. Az eddigi jegyzőkönyvek alapján megállapitottuk, hogy három konkrét dolog idézte elő a hibát. 1./ A kémény rövidre való tervezése. 2./ A kályhék és tüzhelyek gyártási hibája. 3./ A kivitelezési hibák. A kivitelezési hibák érintenek bennünket a legjobban, mert az ellenőrzés során ezt vállalatunknak észlelni kellett volna. A hibák egy részét az átvételnél észrevételezték, de a kijavitásra intézkedés nem történt. Kapott-e B. elvtárs jelentést erre vonatkozóan?

B. A jegyzőkönyvnek tartalmazni kellett a hibák felsorolását és azok kijavitásának határidejét. Minden egyes jegyzőkönyvvel nem tudok külön foglalkozni, csak a fontosabb jegyzőkönyveket olvasom át. Ha az ellenőr és a csoportvezető nem tud elég eréllyel fellépni és a kivitelező nem javitotta ki a hibát, ezt jelenteni kellett volna nekem, hogy ezt továbbvigyem az É.M. felé, de nekem nem jelentették ezt.

P. Mikor ellenőrizte az épitkezést B. elvtárs?

B. A Tervhivatallal voltam kint szeptember végén, de akkor még nem volt szó a kéményekről.

P. Elsőizben S. 1951. szeptember hóban jelentette L-nak, hogy a kémények nem jók, akkor L. és B. elvtársak kimentek és elrendelték a kéménymagasitást.

B. Erről nem tudtam, ezt csak utólag tudtam meg.

P. Az osztályvezető jelentette, hogy a tatabányai épitkezésnél minőségi hiányosságok vannak.

B. Jelentette és magam is láttam, hogy nemcsak Tatabányán, de mindenhol keményfa nélkül falazzák a kéményeket. Ezt a sok helyen rossz minőségi munka okát abban látom, hogy az átképzősökkel nem elég alaposan foglalkoznak. Ez a müvezetés hiánya és vállalatunknak ebből az esetből azt a tanulságot kell levonni, hogy az ellenőreink sokkal jobban foglalkozzanak a munkájukkal.

H. B azt mondja, hogy S. 1951. szeptemberben jelentette neki, hogy a kéményekkel baj van, milyen utasitást adtál akkor?

B. Szóban mondtam S-nek, hogy a kéményeket meg kell magasitani.

P. Amennyiben B elvtársnak több megjegyezni valója nincsen, ugy megköszöni jelenlétét és behivja K-elvtársat.

Mikor jutott tudomásodra, hogy Tatabányán panaszok és rendellenességek vannak a kéményekkel?

K. Ezeket a rendellenességeket senki nem jelentette, csupán a levelezésből jutott tudomásomra szeptember hóban, mikor a kéménytoldókról volt szó.

P. A bizottság akkor kéménymagasitást rendelt el és kéménytoldókat szereltettek helyette, erről volt-e tudomásod és jelentették-e, hogy ezzel milyen eredményt értek el?

K. Én kéménytoldókról tudok és tudomásom volt róla, hogy ezt fel is szerelték. Jelentést akkor nem kaptam utána, csak a Szabad Nép cikkéből értesültem a továbbiakról.

P. Később, mikor már laktak az épületben jelentette a csoportvezető, vagy az ellenőr, hogy hibák vannak?

K. Nekem az ideiglenes átvételi jegyzőkönyvben azt kell ellenőriznem, hogy a használhatóságot a tanács kimondta-e, az átvétel-átadás megtörtént-e, mennyi a határidő a fennálló hibák kijavitására.

P. Szeptember hóban tudomásomra jutott, hogy kéménytoldókat kell tenni, tehát hibák vannak. Ellenőrizted-e azt azután?

K. Ez nem az én feladatom, kb. 1951. december hóban ellenőriztem az épitkezést.

P. B-től kaptál-e utasitást, hogy ellenőrizzed az épitkezést a kéményekkel kapcsolatban?

K. Erre nem kellett utasitást kapnom, mert a csoportvezető feladata az ellenőrzés és a helyi ellenőr feladata, ha megakad ezzel, akkor köteles nekem jelenteni.

P. A Szabad Nép cikke nyomán brigád alakult a hibák kijavitására. A jegyzőkönyvből kitünik, hogy 3 hiba okozta a füstölést. Ezek ismeretesek előtted.

K. Ismételten leszögezi, hogy a magasépitési osztály más elbirálás alá esik, mint egy adminisztrativ osztály, mert itt sok kilóméterről van szó és elég nehéz az ellenőrzés. A csoportvezetők hatásköre egész szélesen ki van terjesztve az ellenőrzés, a határidő betartása, a hibák kijavitásánál, ezek a csoportvezető feladatai. Az osztályvezetőnek figyelemmel kell kisérni, hogy a csoport hogyan müködik és hogyan zárulnak a munkái. Én mem tudok kimenni a helyszinre most a számlázások miatt és ilyen okok sokszor fennforognak.

P. Az egyéni felelősséget a legnagyobb mértékben ki kell szélesiteni és a beruházásokat a legszélesebb körben kell ellenőriznünk, és ha segitség kell, igénybe kell venni a helyi tanácsokat és pártszervezeteket is. Az ilyen hibák esetén egész biztosan kapunk segitséget a párttól és tanácstól, ez a felvilágositó munka előnyére is válik.

Felszólitja ezután K-elvtársat, hogy kiván-e még szólni, és mivel több megjegyeznivalója nincsen, behivja Sz-szaktársat.

A jegyzőkönyveket ismered, amit a Szabad Népben megjelent cikk után felvettünk. A jegyzőkönyvekben r hiba volt megállapitható. Vállalatunknak a kivitelezés vonalán elkövetett hibái érintik. Mióta ellenőrzöd a tatabányai épitkezést?

Sz.1951. március 20.-a óta.

P. Jelenvoltál-e az átvételnél, mikor a 312 lakás elkészült?

Sz. Jelen voltam. Az épitkezés átvételét M. Péter vezette.

P. A hibákat általánosságban felvettétek, de részletesen nem vettétek fel. Ez igen nagy hiba volt, mert az átvételét ugy kell megejteni, hogy minden részlet át legyen vizsgálva.

Sz. Az átvételnél mindent átnéztünk.

P. Az átvételnél nem néztétek át a kéményeket, pedig az épitkezés folyamán láttátok, hogy kéményfa nélkül falazták.

Sz. Kezdetben kéményfával dolgoztak, de azután azt abbahagyták, ezen én is csodálkoztam.

P. Akkor milyen intézkedést tettél?

Sz. Benaplóztam, hogy használják a kéményfát.

P. Miért nem szereztél érvényt az ellenőrzési jogodnak?

Sz. Régen is falaztak kéményfa nélkül, az nem feltétlenül fontos.

P. A kéményfához azért kellett volna ragaszkodni, mert a minőségi munka rossz volt. A jövőben olyan érvényt kell szerezni az ellenőrzésünknek a minőségi munkánál, még ha le is kell bontani bizonyos épületrészeket.

Sz. Csak az első épületnél van komoly hiba, a többi épitkezésnél már nincsenek kéményhibák. Az épitkezés elején rohammunka folyt, ez is oka a hibáknak. A többi kéménynél nincs baj.

P. A lakók panaszkodtak mikor beköltöztek, hogy rossz a kémény. Milyen intézkedést tettél erre?

Sz. Szóltam az épitésvezetőségnek, aki kihivatta a kéményseprő vállalatot, ezek kigolyózták a kéményeket és azt mondták, nincs semmi baj.

P. Mikor a Szabad Nép rámutatott a hibákra, még akkor is fennálltak ezek a hibák, miért huzódott ezek kijavitása eddig?

Sz. A Szabad Nép cikke után, de már előtte is folytak a kéményjavitási munkák. A kéményseprő vállalat azt mondta, hogy a kémények jók, ezt már a felülvizsgálat alkalmával is mondták. Később azt mondta a kéményseprő vállalat, hogy a tüzhelyeket rendbehozza 60.- Ft-ért és többet nem fog füdtölni. A lakók egy része megcsináltatta a saját számlájára, de aztán abbamaradt ez a munka.

P. Szóval, a kivitelező vállalat nem hozta rendbe a tüzhelyeket és te sem intézkedtél erre.

Sz. Jelentettem S-nek, de intézkedést nem tettem. Ebben az időben M. is kijárt még.

P. Hogyan állt az épitkezés mikor te átvetted?

Sz. Mikor a munkát átvettem az A épület már tető alatt volt és a B épület is.

H. A kéménylukak egymással szembehelyezése is fennáll, de lehet, hogy ez a lakók kivánságára történt.

P. A hiba az, hogy nem ellenőrizték lakásról-lakásra a kéményt, vagy nem kértek a kéményseprő vállalattól egy irást, hogy legolyózták a kéményeket és azok jók, felelősség terhe mellett. Az épitkezésnél fennállnak szerelési és más hibák is. Ezeket is fokozottabban kell ellenőrizni. Az asztalosmunkát már az üzemben ellenőrizni kell. Ha a műszaki átvételnél a hibák 16 napon belül elvégezhetők, akkor átvesszük az épületet, de ha nem, ugy nem vesszük át. A 16 nap alatt azonban ki kell javitani a munkát. Ha a kivitelező vállalat nem végezné el a hibák pótlását, ugy van erre megfelelő szerv, amelyet értesiteni kell és meg kell tenni a feljelentést a kivitelező ellen. Ennél az épitkezésnél elmulasztottátok ezt. Nem kértétek a helyi tanács, a párt, a szakszervezet segitségét, pedig ilyen esetben segitséget adtak volna. Mi forduljunk a Szabad Néphez és ne a Szabad Nép hozza fel a hibát. Helytelen az, hogy nem szereztek ér-

vényt az ellenőrzésnek. Ha a munka minősége rossz, inkább le kell állitani a munkát.

Sz. A szerelvények a fürdőszobában igen silányak. A szerelők azt mondják, hogy ez gyártási hiba és fel kell szerelni. Az ablak, ajtókilincs, a kezében marad a bányásznak. A kivitelező felel a rejtett hibákért, mert nem lehetünk mindég mindenütt. Szakmunkásokat kell nevelni arra, hogy lelkiismeretesen dolgozzanak. Tanoncokkal épittetik a kéményeket. Az asztalos munkánál is hibák vannak. A fa nedves, a fal nedves, holott csak száraz épületbe lehetne az asztalosmunkát felrakni. Nem lett volna szabad tessauer ablakot tervezni. A földtöltés sem elég száraz. En igyekeztem a munkát megjavitani, de a rejtett hibákat nem láthatjuk.

P. A hiba ott van, ha ilyen nagyobb hibát láttok, nem tesztek hathatós intézkedést. Nem jelentetted a sulyponti épitkezés hibáit az osztályvezetőnek.

Sz. A csoportvezető minden héten kint van, neki tudomása volt róla. A lakók a kéménylyukat befalazták, amelyik nekik nem volt jó.

P. Kb. hány kémény nem volt jó?

Sz. Kb. 10 lakás, ami főleg az A épületben van a már elmondottak miatt.

P. Miután Sz-szaktársnak több mondanivalója nincsen, behivja S-szaktársat.

Mióta ellenőrizte M. a Tatabánya-ujvárosi épitkezést?

S. 1950. szeptember 18.-tól, amig Sz. jött. Akkor már az A és B épület tető alatt volt.

P. M. jelentette-e a hibákat, mint csoportvezetőnek?

S. Nem jelentette, de láttam a rossz minőségi munkát és napló bejegyzést tettem arra vonatkozóan.

P. M. után Sz. ellenőrizte az épitkezést, tett-e jelentést arra nézve, hogy hibák és hiányosságok vannak?

S. Nem tett, csak abban az egy esetben, mikor L. elvtárssal kint voltunk, a többi hiányosságot én is észrevettem és naplóbejegyzést tettem. Az átvételnél nem voltam jelen, csak M. és Sz. voltak jelen és hiába volt at, hogy 3 épületet vettek át egy nap alatt.

P. Ilyen nagyfontosságu munkánál a csoportvezetőnek is ott kell lenni az ideiglenes átvételnél. Ezt a jövőben igy fogd fel.

Az eddig elhangzottak alapján megállapitást nyert, hogy nem volt részletes átvétel, csak általánosságban.

S. Valóban igy volt, az átvétel és ez nem helyes. Nem tudja, hogy mikor a tervre rá van irva, hogy tükörkép, miért nem igy készitették el a kivitelezővel.

P. A fegyelmi vizsgálat vállalatunk részéről azzal foglalkozik, hogy az ellenőrzésnél milyen hibák voltak, a kivitelező milyen hibákat követett el. Akkor, mikor L. elvtárs és B. kint voltak és utasitást adtak a kémények magasitására és ezt nem ugy hajtották végrem ezt jelentetted-e?

S. Erről nem tettem jelentést. Valóban kéménymagasitásról volt szó, de a VÁTI kéménytoldókat javasolt.

P. Mikor a lakók beköltöztek további panaszok hangzottak el a kéményekkel kapcsolatban, jelentetted-e?

S. B-nek jelentettem, K-nek nem, mert ő ugy is ismerte a levelezésből az ügyet.

P. Kiment-e K, vagy B. akkor az épitkezést ellenőrizni?

S. Nem voltak kint.

P. Egy nagy hibát követtetek el, hogy ezeket a kérdéseket elhuztátok. A jövőben arra kérlek, az ellenőrzésnek érvényt kell szerezni mindenképpen, ha kell még a munka leállitásával is. Ha az épületen hanyagul dolgoznak, ezt meg kell szüntetni. A tanácsokkal és helyi pártszervezetekkel vegyétek fel a kapcsolatot, mert ezek biztosan segitséget adnak.

S. Kint voltam és ugy a vállalatvezetőtől, mint Sz-től igéretet kaptam, hogy a hibákat ki fogják javitani, a kéményeket kigolyóztatják. Eljártam a pártszervezetnél is, de nem adott segitséget, sőt elvitt 40 embert a bányához dolgozni. Ez jegyzőkönybe is van véve, mikor a tanács kint volt a tanácsháza épitkezésénél.

Beismeri, hogy sulyos hibát követett el vállalatunk.

P. Mivel több megjegyeznivalója nincs az elvtársnak, a tárgyalást bezárja.

K.m.f.

D O R O G I E R Ő M Ü V Á L L A L A T
D O R O G

Fegyelmi határozatok.

Május hó folyamán történt késések és egyéb munkafegyelmet sértő szabálytalanságok miatt.

P. Mária s. munkást, mert 26.-án munkahelyén 2 perccel később jelent meg,
d o r g á l á s s a l ,

P. Károly s. munkást, mert máj. 11.-én 1 óra 22 perccel később jelent meg munkahelyén, 10.- Ft pénzbirsággal,

P. György s. munkást, mert a kötélpályánál mint csoportvezető nem tartott rendet és a munkavállalóknak kiszolgáltatandó védőételt saját maga fogyasztotta el, 20.- Ft pénzbirsággal,

V. Károly és R. Lászlóné s. munkásokat, mert a kötélpálya üzemeltetésénél a munkájukat hanyagul és nemtörődömséggel végezték el, 10-10.- Ft-os pénzbirsággal,

Sz. Rezső s. munkást, mert a müvezetőjének ezt az utasitást, hogy a kötélpályáról a salakpincébe menjen dolgozni, nem teljesitette, 1 napi átlagkeresettel,

O. József iparostanulót, mert 3 órát iskolából igazolatlanul hiányzott félnapi keresettel és 10.- Ft pénzbirsággal
s u j t o t t a , a

aláirás s.k.
vállalati igazgató

Dorog, 1953. junius hó 6.-án.

SZTÁLIN VASMŰ GÉPGYÁRA
IGAZGATÓSÁG.

160/1952. fegy. szám.

O. Miklós, V. István és Z. János elleni fegyelmi ügyben az Mt. 111.§-ában biztositott jogkörömnél fogva - mint fegyelmi hatóság - a lefolytatott vizsgálat alapján a következő

f e g y e l m i h a t á r o z a t o t

hoztam.

O. Miklós született 1933-ban Szombathelyen, anyja neve: K. Anna szombathelyi /Németh Istbán ut 11.sz. a./ lakos, nőtlen, vasesztergályos,

V. István született 1933-ban Csipkereken, anyja neve: L. Ilona, csehmindszenti lakos, nőtlen, vasesztergályos,

Z. János született 1929-ben Tiszapolgáron, anyja neve: B. Margit, foglalkozása: marós,
vétkesek az Mt. 112. §-ának 3. pontjába ütköző fegyelmi vétségben azért, mert 5 napot igazolatlanul mulasztottak, munkahelyüket önkényesen elhagyták és ezzel a munka- és tervfegyelmet és a szocialista munkaerkölcs szabályait megsértették, ezért őket

az Mt. 113. §-ának /2/ bekezdése 6. pontja alapján azonnali hatályu elbocsátással büntetem.

A jelen határozat ellen, annak kézbesitésétől számitott 15 napon belül fellebbezésnek van helye a vállalati Egyeztető Bizottsághoz. A fellebbezésnek a büntetés végrehajtására nincsen halasztó hatálya.

V/2.

I n d o k l á s :

Terheltek beismerése, valamint az iratoknál elfekvő bizonyitékok alapján tényként állapitottam meg, hogy terheltek 1952. október 15.-én léptek a Sztálin Vasmü Gépgyára szolgálatába, később azonban minden elfogadható ok nélkül munkahelyüket elhagyták, 5 napon keresztül igazolatlanul hiányoztak és végül önkényes kilépéssel akartak távozni vállalatunktól.

Ezért őket a rendelkező részben foglalt fegyelmi büntetéssel büntettem, mert ugy találtam, hogy ezzel a büntetéssel terheltek jövőbeni magatartására nevelő hatással leszek.

Terheltekkel szemben enyhitő körülményt nem találtam, sulyosbitó körülményként vettem, hogy akkor, amikor a Sztálin Vasmü Gépgyára egyike a legjobb kereseti lehetőségeknek, ahol a dolgozók a szállásért, fütésért, világitásért semmi sem fizetnek, ugyanakkor terheltek a Sztálin Vasmü Gépgyárát minden alapos ok nélkül elhagyni kivánják és ezzel a munka és tervfegyelmet lazitják.

Sztálinváros, 1952. október 23.

K sk.
igazgató

SZTÁLIN VASMŰ GÉPGYÁRA
IGAZGATÓSÁG.

125/1952. fegy. szám.

SZ. János betanitott vasesztergályos ellen inditott fegyelmi ügyben az Mt. 111. §-ában biztositott jogkörömnél fogva - mint fegyelmi hatóság - a lefolytatott vizsgálat alapján a következő

f e g y e l m i h a t á r o z a t o t

hoztam:

SZ. János 19 éves budapesti születésü és lakos, nőtlen, anyja neve B. Mária, havi keresete 5-600.- Ft, betanitott vasesztergályos munkavállaló

vétkes az Mt. 112.§. 3. pontjába ütköző fegyelmi vétségben, melyet azzal követett el, hogy a munkafegyelmet, a tervfegyelmet és a munkaerkölcs szabályait megsértette.

Ezért őt az Mt. 113. § /2/ bekezdésének 6. pontja alapján azonnali hatályu e l b o c s á t á s s a l büntetem.

A jelen határozat ellen, annak kézbesitésétől számitott 15 napon belül fellebbezésnek van helye a Vállalati Egyeztető Bizottsághoz. A fellebbezésnek a büntetés végrehajtására nincsen halasztó hatálya.

I n d o k l á s :

A terhelt beismerése és az iratoknál elfekvő bizonyitékok alapján tényként állapitottam meg, hogy Sz. János munkavállaló 1952. augusztus hó 9.-től 1952. szeptember 9.-ig igazolatlanul távolmaradt, a munkát nem vette fel.

Távolmaradását igazolni nem tudta, az egész időt munkakerüléssel töltötte. A tervfegyelmet és a munkafegyelmet lazitotta. Ezzel a szocialista munkaerkölcs szabályait megsértette.

Terhelt magatartása az öntudatos dolgozók felháborodását váltotta ki, ezért őt a rendelkező részben foglalt büntetéssel büntettem.

Úgy találtam, hogy ezzel a büntetéssel megnevelem e terhelthez hasonló gondolkodásu, magáról megfeledkezett dolgozót és e terheltet a munkafegyelemre szoktatom.

Sztálinváros, 1952. szeptember 10.

K. sk.
igazgató

V/4.

Sztálin Vasmü Gépgyára
87/1952. fegy. sz.

Sz. János technikus munkavállaló elleni fegyelmi ügyben, az Mt. 111. §-ában foglalt jogkörömnél fogva, mint fegyelmi hatóság, az alábbi

fegyelmi határozatot

hoztam:

Sz. János, aki Szegeden, 1920. julius 21-én született, anyja neve: Silágyi Mária, lakhelye: Budapest, II., Gül Baba u. 6., vétkes az Mt. 112. §. 1. és 3. pontjába ütköző fegyelmi vétségben, amelyet azáltal követett el, hogy betegség ürügye alatt munkahelyétől hónapokig igazolatlanul távol maradt és ezen idő alatt társadalmi tulajdon elleni sikkasztás, valamint egyrendbeli folytatólagosan elkövetett csalás büntettét követte el. - Ezért őt az Mt. 113. § /2/ bekezdés, 6. pontja alapján azonnali hatályu elbocsátással büntetem.

Jelen határozat ellen - annak kézhezvételétől számitott 15 napon belül fellebbezésnek van helye a Vállalati Egyeztető Bizottsághoz. A fellebbezésnek a büntetés végrehajtására nincs halasztó hatálya.

I n d o k o l á s :

Terhelt folyó év április eleje óta - betegség ürügye alatt = munkahelyétől igazolatlanul távol van. A Budapesti Központi Járásbiróság, mint büntetőbiróság B/d. 41.747/1952/2.sz. jogerős itéletével nevezettet egyrendbeli társadalmi tulajdon elleni sikkasztás, valamint egyrendbeli folytatólagosan elkövetett csalás büntettéért egy évi és hat hónapi börtönbüntetésre itélte. - Nevezett vállalatunktól a használatra kapott 2 darab pokrócot - mint birtokában lévő, társadalmi tulajdont képező ingóságot - jogtalanul eltulajdonitotta azáltal, hogy azokat magával vitte Budapestre és ott 100 forintért eladta.

Sztálin Vasmü Gépgyára
87/1952. fegy. sz.

Sz. János technikus munkavállaló elleni fegyelmi ügyben, az Mt. 111. §-ában foglalt jogkörömnél fogva, mint fegyelmi hatóság, az alábbi

fegyelmi határozatot

hoztam:

Sz. János, aki Szegeden, 1920. julius 21-én született, anyja neve: Szilágyi Mária, lakhelye: Budapest, II., Gül Baba u. 6., vétkes az Mt. 112.§. 1. és 3. pontjába ütköző fegyelmi vétségben, amelyet azáltal követett el, hogy betegség ürügye alatt munkahelyétől hónapokig igazolatlanul távol maradt és ezen idő alatt társadalmi tulajdon elleni sikkasztás, valamint egyrendbeli folytatólagosan elkövetett csalás büntettét követte el. - Ezért őt az Mt. 113. § /2/ bekezdés, 6. pontja alapján azonnali hatályu elbocsátással büntetem.

Jelen határozat ellen - annak kézhezvételétől számitott 15 napon belül fellebbezésnek van helye a Vállalati Egyeztető Bizottsághoz. A fellebbezésnek a büntetés végrehajtására nincs halasztó hatálya.

I n d o k o l á s :

Terhelt folyó év április eleje óta - betegség ürügye alatt - munkahelyétől igazolatlanul távol van. A Budapesti Központi Járásbiróság, mint büntetőbiróság B/d. 41.747/1952/2.sz. jogerős itéletével nevezettet egyrendbeli társadalmi tulajdon elleni sikkasztás, valamint egyrendbeli folytatólagosan elkövetett csalás büntettéért egy évi és hat hónapi börtönbüntetésre itélte. - Nevezett vállalatunktól a használatra kapott 2 darab pokrócot - mint birtokában lévő, társadalmi tulajdont képező ingóságot - jogtalanul eltulajdonitotta azáltal, hogy azokat magával vitte Budapestre és ott 100 forintért eladta.

- Vádlott ezzel a magatartásával méltatlanná vált arra, hogy ötéves tervünk egyik legnagyobb alkotásánál, a Sztálin Vasmü Gépgyárában alkalmazásban maradjon, ezért őt a legsulyosabb fegyelmi büntetéssel, azonnali hatályu elbocsátással kellett büntetnem.

Sztálinváros, 1952. junius 4.

K. sk.
igazgató

aláirások sk.

DOROGI ERŐMŰ VÁLLALAT
D O R O G

DOROG, 1952. május 26.

P
Sz. József
Sz/Gy 11389

Erőművek Ipari Központ
Munkaügyi Osztály,
B u d a p e s t

Tárgy: Feljelentési javaslatok.

Igazolatlan hiányzásokért és önkényes kilépésekért az alább felsorolt munkavállalók ellen fellebbezési javaslatot teszünk azzal, hogy azt az illetékes államügyészséghez továbbitani szíveskedjenek.

1./ V. Károly /cigány/ született 1926. január 22.-én Esztergomban, apja neve: B. Antal, anyja neve: V. Margit; nős, 3 gyermek, katona volt. Lakik: Esztergomtábor, Eperjesi u. 103.
Nevezett munkavállaló február 21.-én, április 11., 12.-én és 27.-én igazolatlanul mulasztott, a vállalatvezetőség tekintettel arra, hogy mint cigány a rendes helyhez kötött munkához nem volt hozzászokva, igyekezett nevelés utján a helyhezkötöttséghez hozzászoktatni; annak ellenére f. hó 23.-án betartva a 2 hetes felmondási időt, vállalatunktól önkényesen kilépett.

2./ M. Károly született Sajószentpéteren 1924. augusztus 6.-án. Nős, 1 gyermek, feleségétől különváltan él. Apja neve: M. János, anyja neve: G. Mária. Katona nem volt, lakik: Esztergomtábor, Nyitrai u. 34.
Nevezett munkavállaló a Dorogi Szénbányáknál 1949.III.22.-től 1950. szeptember 18.-ig állott alkalmazásban, ahonnét önkényesen lépett ki. Vállalatunknál f.hó 2.-án és 3.-án igazolatlanul hiányzott. Nevezett, mint ipari őr áll alkalmazásban.

3./ V. Ferenc ipari őr, született Hegyköz-Tóttelek /Bihar m./ 1916. augusztus 26.-án, nős, 4 gyermek, apja neve: V. Ferenc, anyja neve: V. Anna. Lakik: Leányvár, Erzsébet u. 103.

DOROGI ERŐMŰ VÁLLALAT
D O R O G

Erőművek Ipari Központ
Munkaügyi Osztály,
B u d a p e s t

DOROG, 1952. május 26.

P
Sz. József
Sz/Gy 11389

Tárgy: Feljelentési javaslatok.

Igazolatlan hiányzásokért és önkényes kilépésekért az alább felsorolt munkavállalók ellen fellebbezési javaslatot teszünk azzal, hogy azt az illetékes államügyészséghez továbbitani szíveskedjenek.

1./ V. Károly /cigány/ született 1926. január 22.-én Esztergomban, apja neve: B. Antal, anyja neve: V. Margit; nős, 3 gyermek, katona volt. Lakik: Esztergomtábor, Eperjesi u. 103.
Nevezett munkavállaló február 21.-én, április 11., 12.-én és 27.-én igazolatlanul mulasztott, a vállalatvezetőség tekintettel arra, hogy mint cigány a rendes helyhez kötött munkához nem volt hozzászokva, igyekezett nevelés utján a helyhezkötöttséghez hozzászoktatni; annak ellenére f. hó 23.-án betartva a 2 hetes felmondási időt, vállalatunktól önkényesen kilépett.

2./ M. Károly született Sajószentpéteren 1924. augusztus 6.-án. Nős, 1 gyermek, feleségétől különváltan él. Apja neve: M. János, anyja neve: G. Mária. Katona nem volt, lakik: Esztergomtábor, Nyitrai u. 34.
Nevezett munkavállaló a Dorogi Szénbányáknál 1949.III.22.-től 1950. szeptember 18.-ig állott alkalmazásban, ahonnét önkényesen lépett ki. Vállalatunknál f.hó 2.-án és 3.-án igazolatlanul hiányzott. Nevezett, mint ipari őr áll alkalmazásban.

3./ V. Ferenc ipari őr, született Hegyköz-Tóttelek /Bihar m./ 1916. augusztus 26.-án, nős, 4 gyermek, apja neve: V. Ferenc, anyja neve: V. Anna. Lakik: Leányvár, Erzsébet u. 103.

Nevezett munkavállaló a Fővárosi Utépitők Vállalatnál /Budapest/ 1950. augusztus 8.-tól 1950. október 16.-ig állott alkalmazásban, ahonnét önkényesen lépett ki. Vállalatunknál 1952. január 15-től mint ipari őr áll alkalmazásban. Április hó 16., 17., és 18.-án igazolatlanul hiányzott. A hiányzásokat betegségre való hivatkozással akarta indokolni, de orvosi igazolást a vállalatunknak még a mai napig sem tudott benyujtani.

4./ L. András segédmunkás, született 1916. október 26-án Dunabogdányban. Nős, apja neve: L. András, anyja neve: N. Rozália. Katona volt. Lakik: Esztergom, Bajcsy Zs. u. 4.
Nevezett munkavállaló az Esztergomi Szerszámgépgyárnál 1950. IX. 9.-től 1950. IX. 15.-ig állott alkalmazásban, ahonnét önkényesen lépett ki. Vállalatunknál 1952. február 16.-től áll alkalmazásban. Április hó 16-án, május 11.-én és 16.-án igazolatlanul mulasztott. A május 11.-i mulasztása bérfizetést követő napon történt, amikoris szemtanuk állitása szerint nevezett leittasodott.

Vállalatunk részéről birósági tárgyaláson a fent közölt adatokat a szükséges okmányokkal Sz. József munkaügyi vezető fogja igazolni.

P.H.

2 db. sk. aláirás

V/6.

BARCIKAI ERŐMŰ V.
KAZINCBARCIKA

OJ/Mné
G.J.

Kazincbarcika, 1952. május 2.

Erőművek Ipari Központja
R.I. igazgató elvtárs részére
B u d a p e s t

Tárgy: Javaslat ügyészségnek való átadásra.

M. hó 3-i körlevelünk alapján a Diósgyőr-Nyugati erőműből az alábbi két munkavállalót javaslom az ügyészségnek való átadásra.

M. Miklós salaktéri dolgozó. Szül.: 1921.XI.23. Diósgyőr. Anyja: G. Hermina. Lakik: Diósgyőr, Szervezet-u. 46. A Diósgyőr-Nyugati erőműben 1951. IX. 6. óta dolgozik. 1951. december hó folyamán 3 alkalommal, 1952. febr. hóban 3, március hóban 1 alkalommal hiányzott igazolatlanul. Április 1-vel katonai szolgálatra kapott behivót s közben, mint létszámfelettit visszaküldték. Munkahelyén csak 17-én jelentkezett. IV. 25-én a Miskolci Honv. Kiegészitő Parancsnokságtól behivójegyet kapott felülvizsgálatra, amit személyesen bemutatott a Telepvezető /J/ elvtársnak s kijelentette, hogy már nem hajlandó dolgozni s kérte a leszámolását. IV. 24-én a bérkifizetésnél is már 13 órakor felöltözve látták, holott a munkaidő 6-14 óráig tart. Nem egy esetben figyelmeztetve lett, hogy az igazolatlan hiányzás, illetve a munkaidő teljes ki nem használása milyen következményeket von magaután.

Nevezett többszöri kioktatás és elbeszélgetés ellenére viselkedését mind a mai napig nem változtatta meg, amit a legutóbbi napok eseményei is igazolnak. Javaslom az ügyészségnek való átadásra.

V/6.

O. András salakos, szül.: 1932. III. 3.-án, Anyja: L. Gizella, lakik: Diósgyőr, Szervezet-u. 9. sz. A Diósgyőr-Nyugati erőmünél 1951. XII. 12.-óta dolgozik.
Február hó folyamán 3, március hóban 3, április 21-ig bezárólag 4 igazolatlan hiányzása volt.

A munkához való viszonya a lehető legrosszabb, nem egy esetben fel lett szólitva, s fel lett hiva a figyelme a munkafegyelem megszilárditására hozott rendelkezésekre. Semmi garanciát nem látunk arra vonatkozóan, hogy nevezettnek a munkához való viszonya a Diósgyőr-Nyugati erőmünél megjavulna.
Ügyészségnek való átadásra javaslom.

A törvényszéki tárgyaláson az erőmüvet J. József telepvezető fogja képviselni.

Mellékelten küldjük a DIMÁVAG Gépgyártól kapott "Munkaviszony igazolás" tárgyu levelet M. Miklósra vonatkozóan.

1 db. melléklet.

BARCIKAI ERŐMÜ V.
G. János sk.
igazgató

J e g y z ő k ö n y v

készült a munkafegyelem megsértésével kapcsolatos vizsgálat alkalmával a Győri Erőmü Vállalat hivatalos helyiségében, 1952. év ápr. hó 3-án.

A vállalatvezető a munkaügyi csoportnál elfekvő jelentő lap tömb, valamint az igazolatlan mulasztásokról készitett kimutatás alapján megállapitja, hogy:

1952. év február 1. napját követően 3 munkavállaló hagyta el önkényesen munkahelyét, ezek a munkavállalók az alábbiak:

1./ K. János 1931. március 29-én Győrött született, anyja neve: S. Mária győri /Gyár ut 19.sz./ lakós 1952. február 22-én önkényesen elhagyta munkahelyét előzetes bejelentés nélkül, a munkavállaló segédmunkásként volt alkalmazva és hat havi átlagkeresete 1000.- Ft körül mozgott.

2./ D. Lajos 1930. március 15-én Győrött született, anyja neve: K. Julianna győri /József Attila 141. sz./ lakós 1952. február 27-én előzetes bejelentés nélkül munkahelyét önkényesen elhagyta, mint segedmunkás dolgozott, havi fizetése: ugyancsak 1000.- Ft körül mozgott.

3./ M. Gyula 1932. április 13-án Győrött született, anyja neve: K. Erzsébet győri /Ecet u. 9.sz./ lakós 1952. március 28-án előzetes bejelentés nélkül önkényesen kilépett. M. Gyula 1952. február hónap 20, 21 és 29-napján igazolatlanul távolmaradt a munkából és emiatt a vállalatvezető őt pénzbirsággal sujtotta. Molnár Gyula segédmunkásként dolgozott és havi keresete 1000.- Ft körül mozgott.

A vállalat munkaerőszükségletéből 7 munkaerő hiányzik. A fentebb emlitett D. Lajos, M. Gyula és K. János az alatt az idő alatt, mig a vállalatnál dolgoztak, fegyelmezetlen magatartásuak voltak, ami rossz hatással volt a többi dolgozóra is.

V/7.

K. János és M. Gyula 1951. év december hó 30. napján, mig D. Lajos 1952. év február hó 13. napján lépett munkába a vállalatnál.

A Bánya- és Energiaügyi Miniszter Elvtárs 1952. évi február hó 15. napján, az 1951. 31.sz. Tvr. 36.§.-ának 2. bekezdése alapján adott felhatalmazásával élve feljelentést teszek K. János, M. Gyula és D. Lajos győri lakósok ellen a tervgazdálkodás érdekét veszélyeztető büntett miatt.

Győr, 1952. évi április hó 3.-án.

L.K. sk.

V/8.

Kohó és Gépipari
Minisztérium
20. Főosztály.
Budapest.
Sztálin u. 113.

2. V. 29.

Sz/K 1761 Bné.

B.né
Személyzeti

Igazolatlan távollevők névsora

Mellékelten megküldjük a már több mint egy hónap óta igazolatlanul távollevők névsorát. Kérjük, hogy a nevezettek ellen az eljárást sziveskedjenek megindítani.

R. Géza sk.
Szem.o. vezető.

Sztalin Vasmü Gépgyára
Személyzeti Osztály.

Sztalinváros, 1952. V. 29.

F E L J E G Y Z É S

azon munkavállalókról, kik több mint egy hónapja igazolatlanul távolmaradtak a munkahelyüktől.

B.Imre s.m. Öntőde
Apostag, 1932.VII.19.
anyja: K. Mária
Állandó lakása: Budapest, XI., Muskotály u. 14.
Belépett: 1952. III. 5.
Jelenleg sem dolgozik.

S. Bálint s.m. Öntőde
Debrecen, 1915. X.14.
anyja: C. Mária
Állandó lakása: Debrecen, Jerikó u. 19.
Belépett: 1952. III. 7.
Jelenleg sem dolgozik.

M. Ferenc s.m. Öntőde
Csanádapáca, 1925. VIII. 3.
anyja: Sz. Margit
Állandó lakása: Csanádapáca, Munkásház 14.
Belépett: 1951. X. 4.
Jelenleg sem dolgozik.

K. Lajos s.m. Öntőde
Rózsajárás, 1932. VII. 25.
anyja: Sz. Erzsébet
Állandó lakása: Csorva, 8444.
Belépett: 1952.III.
Jelenleg sem dolgozik.

O. Ernő s.m. Öntőde
Eger, 1933. V. 18.
anyja: B. Jolán
Állandó lakása: Ózd, II. Vörösmarthy u. 1.
Jelenleg sem dolgozik.

B. Ferenc s.m. Öntőde
Dunaföldvár, 1932. X. 29.
anyja: S. Teréz
Állandó lakása: Dunaföldvár, Jánoshegy u. 1.
Belépett: 1952. I. 23.
Jelenleg sem dolgozik.

H. Ferencné
takaritónő Öntőde
Ujvidék, 1924. V. 6.
anyja: Sz. Mária
Állandó lakása: Vecsés, Ságvári u. 3.
Belépett: 1951. X. 30.
Jelenleg sem dolgozik.

B. József s.m. Öntőde
Püspökpuszta, 1932. IX. 12.
anyja: M. Erzsébet
Állandó lakása: Lánycsók, Petőfi u. 349.
Belépett: 1952. II. 26.
Jelenleg sem dolgozik.

Sz. Ferencné
takaritónő, Öntőde
Ráczalmás, 1905. X. 6.
anyja: U. Katalin
Állandó lakása: Ráczalmás, Dózsa u. 25.
Belépett: 1952. III. 24.
Jelenleg sem dolgozik.

Cs. Sándorné
takaritónő, Öntőde
Piricse, 1919. XI. 23.
anyja: N. Julia
Állandó lakása: Kulcs, Bem u. 11.
Belépett: 1952. IV. 9.
Jelenleg sem dolgozik.

S. László s.m. Öntőde
Pápa, 1928. V. 31.
Anyja: S. Franciska
Állandó lakása: Budapest, VIII., Csáki u. 43.
Belépett: 1952. I. 17.
Jelenleg sem dolgozik.

V. László s.m. Öntőde
Patahalom, 1927. V. 5.
anyja: H. Anna
Állandó lakása: Patahalom.
Belépett: 1952. II. 26.
Jelenleg sem dolgozik.

G. Kálmán s.m. Szállitás
Szentgyörgyvölgy, 1901. XI. 12.
anyja: Sz. Klára
Állandó lakása: Domján u. 2.
Belépett: 1952. II. 19.
Jelenleg sem dolgozik.

S. Istvánné konyhai-dolgozó
Kecel, 1923. IX. 5.
anyja: Sz. Julia
Állandó lakása: Baja, Póch Nándor u. 1.
Belépett: 1952. I. 3.
Jelenleg sem dolgozik.

1952. május 28.
dr. Bó/Sné
Bizalmas!!!

F e l j e g y z é s

A elvtárs részére /NEB/

Tárgy: a Sztálin Vasmü Gépgyára egyes dolgozói ellen igazolatlan mulasztás miatt megindult büntető ügyek állása.

Amint A elvtárs előtt ismeretes, a Sztálin Vasmü Gépgyárának számos dolgozója ellen igazolatlan mulasztás miatt büntetőfeljelentés történt, akik közül az adonyi járásbiróság az alább felsoroltakat itélte el:

H. József	5	hónapi	javitónevelő	munka és	10 % bércsökk.
Sz. József	2	"	"	"	10 % "
W. János	6	"	"	"	10 % "
V. József	5	"	"	"	10 % "
V. Artur	3	"	"	"	10 % "

V. Artur a büntetőitéletet követően tovább részegeskedett s a munkát nem vette fel, ezért a büntetőbiróság a javitónevelő munkát börtönbüntetésre változtatta át. Nevezettet letartóztatták és jelenleg börtönbüntetését tölti.

Sz. József a javitónevelő munkát nem tudta megkezdeni, mert a tisztiorvos kórházi kezelésre /alkoholelvonó kura/ utalta be.

Az illetékes államügyészség f. hó 27.-én d.e. 10 órakor ismét kiszállt a Sztálin Vasmü Gépgyárába és az alább felsorolt munkavállalókat kihallgatásuk után, amennyiben az ügyészség megitélése szerint ügyük alkalmas a birói eljárásra, azonnal biróság elé állitja és ellenük itéletet is fognak hozni.

D. Róbert	K. Tibor,	N. János,
G. Bálint,	M. Gyula,	R. Emil,
Sz. Sándor,	V. István,	
Sz. János,	V. Gyula.	

Az államügyészség B. Lajos ügyében az eljárást megszüntette, mivel a nyomozás során megállapitást nyert, hogy nevezett nem volt igazolatlanul távol, hanem távolléte idején fizetett szabadságon volt. A téves bejelentés miatt a mulasztást elkövető személy ellen a Sztálin Vasmü Gépgyárának fegyelmi hatósága a fegyelmi eljárást elrendelte.

B. János ügyében az államügyészség nem emelt vádat, mert 3 hónapon belül nem volt 4 nap igazolatlan mulasztása, s igy az Igazságügyminisztérium a vádemeléshez nem járult hozzá. B. János egyébként az utóbbi időben rendesen végzi munkáját, mivel az államügyészi kihallgatás hatással volt rá.

K. István, T. József és W. György ügyében a nyomozati iratok az államügyészséghez most érkeztek meg és feldolgozás alatt állnak:
az alább felsorolt munkavállalók ügyében az iratok a különböző rendőrhatóságokhoz vannak nyomozásra kiadva:

B. József,	H. Géza,	M. József,	Sz. László,
B. Imre,	T. Gábor,	S. Sándor,	Zs. Sándor.
F. Ferenc,	K. Béla,	P. Miklós,	
H. Imre,	K. Vince,	S. László,	

Az igazolatlan mulasztókkal szemben egyébként az eljárás a legerélyesebben folyik. Ebben az ügyben eljártunk az Igazságügyminisztériumban és az Igazságügyminisztérium ennek folytán az illetékes államügyészséget utasitotta, hogy az igazolatlan mulasztókkal szemben a legsürgősebben és legerélyesebben járjon el.

Közbenjárásunkra egyébként az Igazságügyminisztérium a rendőrhatóságokat is utasitotta, hogy az egyéb büncselekmények folytán megindult büntetőeljárás során a gyanusitottakkal szemben megfelelő eréllyel járjon el és ne történjék olyan eset, amilyen már egyszer előfordult, hogy egy nagy összeget sikkasztó munkavállalót a rendőrség szabadlábra helyezett.

Feljelentést tettünk dr. O. Zoltán, a Sztálin Vasmü Gépgyára értékesitési osztályának volt vezetője ellen is, mert a megtartott házi vizsgálat során megállapitást nyert, hogy nevezett a megrendeléseket tasakrendszer szerint tartotta nyilván, a tasakok vezetése helytelen, hiányos és felületes volt, - a megvizsgált 528 megrendelés közül 254 megrendelés állapota ismeretlen, - az értékesitési osztály és a termelési intézőség között a kooperáció hiányos volt, előfordult számtalan esetben, hogy a megrendelésekre a vállalat részéről szállitás történt, azonban miután a készáruraktár megkerülésével, átvételi elismervények nélkül, közvetlenül az üzemből került az anyag a megrendelőhöz, az igy leszállitott árukat leszámlázni nem lehetett s ezzel a vállalatot kb. 300.000.- forint kár érte.

K. Gyula, a Sztálin Vasmü Gépgyára anyagbeszerzési osztályának vezetője ellen is feljelentést tettünk, mivel az anyagbeszerzési osztályon a házi vizsgálat megállapitása szerint teljes szervezetlenség uralkodott. K. Gyula az ügyek zömét magának tartotta fenn és ahelyett, hogy vezette volna osztályát, az egyes ügyek közvetlen intézésével elaprózta magát.

Dr. O. Zoltán és K. Gyula ügyében az államügyészség a nyomozást befejezte, az iratokat az Igazságügyminisztériumba felterjeszti a további utasitások megadása céljából.

Az államügyész véleménye szerint mindkét személy esetében a gondatlanság megállapitható, de a mulasztások oka részben

Közbenjárásunkra egyébként az Igazságügyminisztérium a rendőrhatóságokat is utasitotta, hogy az egyéb büncselekmények folytán megindult büntetőeljárás során a gyanusitottakkal szemben megfelelő eréllyel járjon el és ne történjék olyan eset, amilyen már egyszer előfordult, hogy egy nagy összeget sikkasztó munkavállalót a rendőrség szabadlábra helyezett.

Feljelentést tettünk dr. O. Zoltán, a Sztálin Vasmü Gépgyára értékesitési osztályának volt vezetője ellen is, mert a megtartott házi vizsgálat során megállapitást nyert, hogy nevezett a megrendeléseket tasakrendszer szerint tartotta nyilván, a tasakok vezetése helytelen, hiányos és felületes volt, - a megvizsgált 528 megrendelés közül 254 megrendelés állapota ismeretlen, - az értékesitési osztály és a termelési intézőség között a kooperáció hiányos volt, előfordult számtalan esetben, hogy a megrendelésekre a vállalat részéről szállitás történt, azonban miután a készáruraktár megkerülésével, átvételi elismervények nélkül, közvetlenül az üzemből került az anyag a megrendelőhöz, az igy leszállitott árukat leszámlázni nem lehetett s ezzel a vállalatot kb. 300.000.- forint kár érte.

K. Gyula, a Sztálin Vasmü Gépgyára anyagbeszerzési osztályának vezetője ellen is feljelentést tettünk, mivel az anyagbeszerzési osztályon a házi vizsgálat megállapitása szerint teljes szervezetlenség uralkodott. K. Gyula az ügyek zömét magának tartotta fenn és ahelyett, hogy vezette volna osztályát, az egyes ügyek közvetlen intézésével elaprózta magát.

Dr. O. Zoltán és K. Gyula ügyében az államügyészség a nyomozást befejezte, az iratokat az Igazságügyminisztériumba felterjeszti a további utasitások megadása céljából.

Az államügyész véleménye szerint mindkét személy esetében a gondatlanság megállapitható, de a mulasztások oka részben

szervezési, részben ellenőrzési hiányosságokra vezethetők vissza. A mi álláspontunk az, hogy mindkét ügyben széleskörü nyomozást kell lefolytatni, melynek során megállapitható lesz, kik azok a személyek, akik még felelősséggel tartoznak fent nevezetteken felül azért, hogy ilyen nagy szervezetlenség állott elő. Ebben a vonatkozásban eljártunk az Igazságügyminisztériumban is, mert csak egy széleskörü nyomozás lefolytatása és annak eredménye alapján a felelős személyeknek biróság elé állitása után lesz elérhető, hogy a Sztálin Vasmü Gépgyárában fennálló hiányosságok és lazaságok felszámolást nyerjenek.

dr. B. sk.

NEHÉZIPARI BERUHÁZÁSI VÁLLALAT
mint a KOHÓ ÉS GÉPIPARI
MINISZTÉRIUM XX. Főosztálya

Budapest, 1952. április 16.
dr. Bó/Vo.

Budapest, VI., Sztálin ut 113. szám

T.
Államügyészség
Székesfehérvár

Tárgy: Sz. László elleni feljelentés.

Sz. László a Sztálin Vasmü Gépgyára, sztálinvárosi állami vállalatnál, mint segédmunkás 1951.XI.5-től kezdődőleg dolgozik. Nevezett 1951.XII.28-tól 1952.I.8.-ig, I.27., 28., 29., 30. és II.1-től kezdve jelenleg is, munkahelyéről igazolatlanul távolmaradt.

Fentiek alapján Sz. László ellen az 5 éves terv büntetőjogi védelméről szóló 1950. évi 4. tv. rendeletbe ütköző büncselekmény elkövetése miatt

f e l j e l e n t é s t

teszek és kérem, hogy nevezett ellen az eljárást sürgősen megindítani szíveskedjék.
Sz. László személyi adatai, született: Rácalmás, 1932.VI.18. Anyja neve: H. Erzsébet. Állandó lakása: Rácalmás, Erzsébet ut 350. Ideiglenes lakása: Sztálinváros.

B. János sk.
főosztályvezető h.

SZTÁLIN VASMŰ GÉPGYÁRA
SZTÁLINVÁROS

1952. április 25.
Dr. E.
Jogügyi

Sztálin Vasmü
Jogügyi Osztályának
Budapest. V.,
Váci utca 18.sz.

Tárgy: Önkényes eltávozások bejelentése.

Zs. Sándor született Rákosszentmihályon 1932. október 28-án, anyja: Battyán Borbála, esztergályos, állandó lakása: Budapest, Rákosszentmihály, XVI., Mária u. 43. 1952. április 4.-én állásából önkényesen kilépett.

ifj. W. József született 1931. febr. 26-án, anyja neve: N. Mária, lakatos /szül. hely: Nagykanizsa/, állandó lakása: Budapest, VII., Podmaniczky u. 75. - Munkahelyéről már kétizben, éspedig f.é. március 15., 17. és 18-án, vagyis összesen 3 napig - majd folyó hó 6., 7. és 8-án = 3 napig igazolatlanul távolmaradt. - Vállalatunkhoz mult hó 10-én lépett be, igy nem egészen egy hónap alatt 6 napot mulasztott igazolatlanul.

V. József dunapataji születésü, 23 éves, anyja neve: Sz. Teréz, gépmunkás, állandó lakása: Dunapataj, Béke tér 8.sz., 1952. április 9. óta távol van vállalatunktól. Ellene egyéb okok miatt is fegyelmi eljárás van folyamatban. /8 óra után nővel tartózkodott a szálláson és a gondnokot megpofozta./

H. József budapesti születésü, anyja neve: M. Anna, lakása: Budapest, X., Pongrác u. 9., öntődei segédmunkás, 1952. március 28-tól április 29. napjáig munkahelyétől távol volt.
A H. Józseffel felvett jegyzőkönyvet csatoltan megküldjük. Nevezett jelenleg dolgozik.

Kérjük, hogy fentiek ügyét abból a szempontból, hogy ellenük bünvádi eljárást kiván-e a K.G.M. XX. Főosztálya inditani, elbirálni és bennünket a Főosztály döntéséről értesziteni sziveskedjenek.

aláirás sk.

SZTÁLIN VASMÜ GÉPGYÁRA
K. sk.
igazgató

Sztálin Müvek Gépgyára
Személyzeti Osztálya

Sztálinváros, 1952. IV. 23.

K I M U T A T Á S

F. Ferenc szállitás: Kiskunhalas, 1912. anyja: V. Etelka
1951.XII.1. dolgozik vállalatunknál mint s.m.
Igazolatlanul távol: II.4-5-7-8, és 12.-én
össz: 5
Jelenleg dolgozik.
Állandó lakása: Kiskunhalas.
Felsőöregszőlő 309.

B. Lajos öntőde: Zalaszentgotthárd. 1925. anyja neve: Sz. Mária,
1951.XII.1. dolgozik vállalatunknál mint öntő.
Igazolatlanul távol: IV.17-18-19-21-22-23.
össz: 6
Jelenleg sem dolgozik.
Állandó lakása: Budapest, XXI. Völgy utca 16.

M. József öntőde: Törtel, 1906. anyja neve: Á. Julia, 1952.II.19.
dolgozik vállalatunknál mint s.m.
Igazolatlanul távol: IV.17-12-19-21-22-23.
össz: 6
Jelenleg sem dolgozik.
Állandó lakása: Budapest, XXI., Szent János u. 55.

B. Imre öntőde: Orgovány 1928. anyja neve: F. Mária, 1951.II.23.
dolgozik vállalatunknál, mint s.m.
Igazolatlanul távol: II-ban 2 nap
III-ban 5 nap
össz: 7.
Jelenleg dolgozik.
Állandó lakása: Orgovány, Toldi u. 183.

K. Vince Öntőde: Korencsa, 1934. II.8., anyja neve: H. Rozália,
1953. I. 23. dolgozik vállalatunknál mint s.m.
Igazolatlanul távol: II-ben 4 nap
III-ban 4 nap
össz: 8
Jelenleg dolgozik.
Állandó lakása: Zina, Kaposvári ut 88.

P. Miklós mechanika: Pesterzsébet, 1926. XII. 16. anyja neve:
K. Erzsébet.
1952. II. 11. dolgozik vállalatunknál, esztergályos.
Igazolatlanul távol: III.1., 17-18-19-31.
IV. 1-2-3.
össz: 8
Jelenleg dolgozik.
Állandó lakása: Budapest, XX., Jókai u. 87.

K. Béla mechanika: Békésgyula, 1931.XI.22. anyja neve: N. Mária.
1951.VI.15. van vállalatunknál, mint kovács.
Igazolatlanul távol: I.5.-25., III.29.
IV. 1-3-ig.
össz: 7
Jelenleg dolgozik.
Állandó lakása: Budapest, XIII., Petneházi u. 31.

H. Imre mechanika: Rábamohács, 1904., anyja: M. Rozália.
1951. VII. 16. van vállalatunk alkalmazásában,
lakatos.
Igazolatlanul távol: IV.2-3-6-7-9-10.
össz: 6
Jelenleg dolgozik.
Állandó lak: Bpest, XX., Teleky u. 8.

T. József mechanika: Barcs, 1931. anyja: K. Lujza
1941. XII. 12. van vállalatunk alkalmazásában, s.m.
Igazolatlanul távol: I. 2-3-4-28.
II. 16.
III. 25., IV. 3.

össz: 7.
Jelenleg dolgozik.
Állandó lakása: Barcs, Jókai u. 1.

J e g y z ő k ö n y v

felvétetett 1952. május 22-én az Ajkai Erőmü Vállalat kalorikus irodájában.

Jelen vannak az alulirottak.

Tárgy: K. Lajos igazolatlan mulasztása.

K. Lajos f. hó 18-án és 19-én igazolatlanul müszakot mulasztott, amellyel kapcsolatban megejtett vizsgálat alkalmával K. Lajos az alábbiakat adja elő:

Feleségem a közelmultban halt meg, igy élelmezése nehézségekbe ütközik. F. hó 18-án, vasárnap is az volt a helyzet, hogy az üzemi konyhán nem főztek, étkezésemet nem tudtam sehogysem megoldani, amikoris az egyik ismerősöm felhivta a figyelmemet, hogy a bódéi iskolában megtartott müsoros délutánon különböző ételeket lehet kapni. Ezért elmentem és ott, mivel éhes voltam, nagyobb mennyiségü tésztát fogyasztottam. Nem tagadom, hogy ezután bort is ittam. A hirtelen, nagyobb mennyiségü tészta és bor megártott. Mivel este 22 óra felé már éreztem, hogy nem vagyok olyan állapotban, hogy munkába állhassak, ezért jobbnak láttam, ha kissé ittas állapotban munkahelyemen nem jelenek meg. Kb. éjjel 1 óra felé tértem haza, amikor azonban a hirtelen elfogyasztott nagyobb tészta-mennyiségtől és utaltól rosszul lettem és igy az alvás után még másnap sem jöttem rendbe.

Hétfőn d.e., mivel az ajkai tanácsnál elintézendő ügyem volt, bementem Ajkára. Onnan visszatérve ismét megittam 2x3 dl bort, amitől azonban rosszul lettem ugy, hogy hétfőn este nem jelentkeztem munkára.
Belátom, hogy eljárásom a legnagyobb mértékben rossz volt, mert üzememet a történtekről nem értesitettem, az orvosnál

sem voltam. Szégyenlem, hogy öreg fütő létemre ilyen dologba keveredtem. Sajnos azonban a megtörténteken segiteni má nem tudok. Minden igyekezetemmel azon leszek, hogy a jövőben ilyen eset elő ne fordulhasson.

K.m.f.

K. Lajos sk.

V. sk. L. sk.

Devecseri Járásbíróság. /Hősök tere 1. Távb. 13./
B.20.927/1952/3. szám.

A N é p k ö z t á r s a s á g n e v é b e n !

A devecseri járásbíróság büntetőtanácsa, Helyben. 1952. évi a u g u s z t u s hó 11. napján tartott nyilvános tárgyalás alapján meghozta a következő

i t é l e t e t :

K. L a j o s terhelt, aki 1893. december 30-án született Ajkán és ott is lakik, magyar állampolgár, nős volt Sz. Karolinnal, kazángépész az ajkai Erőmünél, 7-800 Ft keresettel, 1 háza van, 570 □-öl földdel, szülei: + János és G. Zsuzsanna, 1945 előtti foglalkozása ugyanaz, büntetlen előéletü, özvegy.
B ü n ö s tervgazdálkodást veszélyeztető büntettben.
A járásbíróság ezért: javitónevelő munkára itéli őt,
Kötelezi arra, hogy munkahelyén 4 /négy/ hónapig 15 /Tizenöt/ %-al csökkentett dijazásért dolgozzék.
Amennyiben a javitónevelő munka idején bármiféle munkafegyelem-lazitást követ el, különösképpen, ha ittasan akar munkába állni, vagy lerészegedés folytán nem felel meg kötelességének, a javitónevelő munka még le nem járt részét a bíróság ugyanolyan tartalmu börtönbüntetésre változtatja át.

A vádlottat a munkaadó továbbra is ugyanazon a munkahelyen alkalmazza. A bérfizetések időpontjában a neki járó, munkadijból levont 15 % illetményrészt a bérelszámoló a veszprémi Igazságügyi Gazdasági Hivatal 108.898. számu csekkszámlájára fizesse be.

Az eddig esetleg felmerült és az azután előálló bünügyi költségek megfizetésére kötelezi őt a bíróság.

I n d o k o l á s :

A bíróság a tárgyalás adatai, különösképpen a vádlott és a munkaügyi előadó nyilatkozata, továbbá a tárgyaláson ismer-

tetett nyomozati iratok alapján a következő tényállást veszi bizonyitottnak:

A vádlott az ajkai Erőmü alkalmazásában van már 1943 óta. Ez év elejéig különösebb panasz nem volt ellene. Május elején felesége meghalt, s e feletti bánatában ivásra adta magát s annyira lerészegedett, hogy máju 18-19-én munkahelyére nem ment be. Julius 3-ára virradó éjjel este 10 órás kezdet helyett csak 1 órakor jelentkezett munkára, de olyan részeg volt, hogy a kapus nem engedte be őt a gyárba. Másnap reggel felkereste a körzeti SZTK kezelőorvost és gyomorfájásról panaszkodott. Mivel az orvos ilyen tüneteket észlelt és az előzményekről nem nyert tájékozást, a vádlottat négy napi betegszabadságra irta ki. Vádlott ezt az igazolást be is mutatta a vállalatnak, s ezen az alapon a vádlott igazolatlan hiányzónak számitott. Azonban a tanuként kihallgatott vállalati munkaügyi előadó tudomására jutott, hogy a vádlott tulajdonképpen részegség következtében betegedett meg s ezt a hirt közölte a kezelőorvossal. Tőle azt a felvilágositást kapta, hogy ez az értesülés megfelelhet a valóságnak, mert a részegség következtében kapott gyomorrontásnak is azonos tünetei vannak egyéb okból bekövetkezett megbetegedéssel. Ezen az alapon aztán a vállalat igazolatlan hiányzónak tekintette a vádlott elmaradását, s igy terhelődött az ügy a biróság elé.

Vádlott az első kéthónapos mulasztását elismerte, a másik négynapos mulasztást azonban betegségére való hivatkozással nem akarta elismerni. A tanu kihallgatása után azonban erre nézve is elismerő nyilatkozatot tett.

A biróság tehát bizonyitottnak veszi, hogy a vádlott hat napot igazolatlanul hiányzott a munkából.

A villamosenergiát termelő üzemek munkája a nemzetgazdaság szempontjából nagyon fontos. Ehhez képest az ott mutatkozó munkafegyelem lazitás sulyosan esik latba.

Nem engedhető meg, hogy fontos munkahelyen foglalkoztatott dolgozók a vádlott magatartásához hasonló magatartást tanusitsanak.

A biróság a vádlottat az 1950: 4. tvr. 4.§. /1/ bekezdésében irt büntettben bünösnek találta.
Cselekményére azonban ezuttal még nem szabadságvesztés büntetést szabott ki, hanem a Btá. 48.§-a értelmében javitónevelő munkára itélte őt, mert ugy találta, hogy ezzel az intézkedéssel a vádlottból ujból öntudatos dolgozó nevelődik, aki további tevékenysége során bizonnyal nem hagyja majd cserben munkáját és ujból méltóvá válik munkatársai megbecsülésére.

A büntetés mérvének megállapitásánál enyhitő körülményként vette figyelembe a biróság a vádlott beismerését, büntetlen előéletét és felesége elvesztése folytán előállott nyomott kedélyállapotát.

A bünösség megállapitásának következtében a bünügyi költségek viselésére kellett őt kötelezniink a Bp. 244.§-a értelmében.

Devecser, 1952. augusztus 11.
G. Sándor sk. dr.Cs. István sk. K. Ferenc sk.

Az itélet jogerős és végrehajtható,
K.m.f.t.
A kiadmány hiteléül: M. Éva sk. ir.kez.

K. Lajos elvtársnak
Helyben.

A 34/1950. MT. sz. rendelet II. fejezet 5. §-ának 2. bekezdése szerint megadott felhaatalmazásánál fogva a 6. szakasz 1. bekezdése c./ pontjába ütköző fegyelmi vétség miatt, melyet azzal követett el, hogy V. hó 18. és 19-én igazolatlanul távol maradt, ezért a kifizetett szabadságából 2 napot kitöltöttnek veszünk.

Jövőbeni miheztartás céljából felhivjuk figyelmét, hogy munkáját ezután lelkiismeretesen és pontosan végezze, hogy hasonló vétség ne forduljon elő, mert a jövőben kénytelen lennék mulasztásával kapcsolatosan az ügyészség felé a feljelentést megtenni.

Amennyiben javulás áll be munkakészségében, a megadott jogomnál fogva ezen fegyelmi feljegyzést személyi lapjáról töröltetni fogom.

Ajka, 1952. junius 7.

sk. aláirás

AJKAI ERŐMŰ VÁLLALAT
AJKA

1952. julius 10.
A/2930/1952. B. Béla

M. Államügyészség
V e s z p r é m

Munkafegyelem megsértése alapján K. Lajos kazángépész /: ki Ajkán 1893. dec. 30.-án született, anyja: G. Zsuzsanna, özvegy, nős volt, Sz. Karolinnal, lakik Ajka II. Kossuth L. utca 46. sz. alatt :/ ellen feljelentéssel élek az alantiak alapján:

nevezett folyó év május hó 18, 19.-én igazolatlanul távolmaradt műszakjáról, melyért fegyelmi uton fizetett szabadságából 2 napot kitöltöttnek vettem. Egyben fegyelmileg felhivtam figyelmét, hogy a jövőben hasonló eset előfordulása esetén az ügyészség felé megteszem feljelentésemet. Erre a figyelmeztetésre azért volt szükség, mert ismétlődő eset volt nála az 1951. évről.

Folyó év julius hó 2.-án az esti 20 órás müszakra ismét nem jelent meg munkahelyén, hanem csak éjfél után 1 órakor jelentkezett a portán munkára. Másnap az orvos által igazolta azt, hogy beteg, igy 2.-tól 5.-ig betegállományban volt.

Tudomásunkra jutott, hogy K. Lajos 2.-án a délutáni órákban ittas állapotban volt, sőt a kapuban feküdt, mivel lakására nem birt bemenni. 5.-én a kezelőorvosánál érdeklődtünk állapota iránt, aki előadta, hogy hasmenéses, szédüléses rosszullétről panaszkodott, mely az orvos szerint valóban fenn is állott.

Ezután ismertettem az orvossal K. Lajos illuminált állapotát, mire az azt a választ adta, hogy az előzményeket nem ismerve, el kellett fogadnia a panaszolt betegséget.

A jövőre vonatkozólag kér bennünket, hogy hasonló esetben a vizsgálat megjelenése előtt őt a körülményekről tájékoztassuk telefonon.

K. Lajos táppénzét B. felvilágositása alapján, továbbá amiatt, hogy 5.-én ellenőrző orvosi vizsgálaton nem jelent meg - az orvos megvonta. - Előbbeniek alapján feljelentésemet még táppénzcsalás elkövetésének megkisérlésével is ki kell egészitenem. Kérem az ügy demoralizáló hatására való tekintettel az ügyet sürgősen elküldeni.

B. Béla sk.
igazgató

J e g y z ő k ö n y v .

Felvétetett 1952. január 26.-án a Városépitő Beruházási Vállalat hivatalos helyiségében.

Tárgy: H. Ernőné fegyelmi tárgyalása.

Jelen vannak: L. János vezérigazgató, Sz. Ernő párttitkár, K. Andrásné személyzeti csoportvezető, J. Sándor B.M. ellenőrzési osztályáról és H. Ernőné elvtársnő.

L. elvtárs ismerteti a fegyelmi vád pontjait H. Ernőnével.

1./ pontként elmondja, hogy a tatabányai épitkezésre vonatkozó terveket helytelen cimzés következtében, 30 nappal később kapta meg a kivitelező vállalat, igy a munkák 30 nappal később indultak meg. Hasonló eset fordult elő az Ózd-i épitkezés terveinek megküldésénél is és a győri ipari viz részére szállitandó szivattyu és motorok előrendezési összege adatainak a VII/4. osztály felé való megküldésénél is, ennek ellenére, hogy a Vállalatvezetés felhivta Hné figyelmét a fokozatosabb ellenőrzésre és munkájának gondosabb végzésére.

Hné kijelenti, hogy a tatabányai tervek póstázásáról nem tud semmit.
A behivatott K. Károly elmondja, hogy tudomása szerint a tatabányai terveket S. Béla, a Tervosztály dolgozója és M. Lászlóné csomagolták és küldték el.

S. Béla és M. Lászlóné meghallgatása után bebizonyosodott, hogy a terveket nem S. Béla csomagolta és küldte el, hanem az Igazgatási Osztály dolgozói.

Hné kérdést tesz fel, hogy mikor figyelmeztette őt a Vállalatvezetőség, hogy jól végezze munkáját és ne hanyagul.

L. elmondja, hogy a Vállalat belső ellenőre és ők is többizben figyelmeztették osztályvezetői értekezleten.
Hné megjegyzi, hogy neki nem adtak segitséget a munkájához, 5 óra előtt pár perccel adták le a postát és sokszor rossz cimzéssel. Az ózdi épitkezés terveinek helytelen postázását ismeri.

L-elvtárs 2./ pontként ismerteti, hogy Hné a Vállalaton belül a dolgozókból maga köré klikket csoportositott, amellyel a vállalatvezetést és a Párt alapszervezete vezetőségének megdöntésére törekedett, ezzel akadályozta a vállalaton belül a zavartalan munkamenetet és a vállalat tervteljesitését. A munkáskáderek és az értelmiségiek között ellentétet szitott a klikken keresztül, amit V. Ferenc a Belügyminisztérium Tervfőosztályán elismert és elismerte azt is, hogy Hné klikkjéhez tartozik.

Hné ugyanezt a klikk rendszert csinálta előző munkahelyén is, két táborra szakitotta a DISZ-t és jellemezte őt, hogy állandóan a vezetőmunkáskádereket furta.

Hné az elmondottakat nem ismeri el, tiltakozik ez ellen, sőt azt állitja, hogy L. csinálta a munkáskáderek között és az értelmiségiek között az ellentétet. Pl. erre V. György osztályvezetőnek való beállitása.

L-elvtárs 3./ pontként elmondja, hogy Hné nem tartja be a munkafegyelem legalapvetőbb szabályait sem, mint osztályvezetőnek a munkában és viselkedésben az osztályához beosztott és a vállalat dolgozói előtt jópéldával kellene élenjárni, ezzel szemben naponként rövidebb-hosszabb időt, több esetben félnapokat is K. Lászlónál egyéni be-

beszélgetéssel tölt, illetve K. László fönt nála, ezzel a munkafegyelmet lazitja.

Hné az ismertetett pontot nem ismeri el.

K. Andrásné ezzel szemben elmondja, hogy B. Károlyné Párt-titkár és ő is állitják és bizonyitják, hogy a 3.-ik pontban elmondottak megfelelnek a valóságnak.

L. elvtárs 4./ pontként ismerteti, hogy Hné hanyag munkájának következtében az irattárból több ügyirat eltünk, pl. sok rózsaszin másolatról nem tudott számot adni az irattár, amit a B.M. Tervfőosztályáról kiküldött elvtársak is megállapitottak.

Hné a sárga másolatokkal kapcsolatos kérdésben kijelenti, hogy állithatnak ebben a fegyelmi tárgyalásban azt, amit akarnak, őt nem érdekli.

L. elvtárs 5./ pontként elmondja, hogy a BM VII/4. osztályának 40 db szerződést kellett volna átküldeni, az Igazgatósági Osztály azonban nem tudja igazolni, hogy a szerződéseket valóban elküldték, mert a kézbesitőkönyvben csak a kisérő szám van beirva és csak utólag lett behamisitva a "Cs" betü azzal a célzattal, hogy az már az átadáskor is benn volt. Ez a szembesitések folytán tisztázódottt és az Igazgatási Osztály kézbesitője elismerte, hogy a "Cs" betüt utólag irta be. A 40 db szerződést az Igazgatási Osztály nem birta megkeriteni, azokról másolatot kellett készitení.

Hné a 40 db szerződéssel kapcsolatban elmondja, hogy nem félrevezetési célzattal irták be a kézbesitőkönyvbe utólag a "Cs" betüt.

T. Ferencné kézbesitő elmondja, hogy valóban utólag jegyezte be a "Cs" betüt, de nem félrevezetési szándékkal.

L. elvtárs 6./ pontként elmondja, hogy Hné szabályszerüen kiadott utasitásokat nem hajtotta végre. A sárgamásolatokat nem csatolta az eredetihez és nem őrizte meg.
Az irattárat nemrendezték annak ellenére, hogy az osztályvezetői értekezleten erre a vállalatvezetés több esetben utasitotta, igy nem volt megállapitható a másolatokon és az eredeti iktatmányokból fennálló hiány. Az Igazgatási Osztály nem hajtotta végre azt az utasitást sem, hogy az irattárból bárki által kivett iratok helyett, aláirással ellátott cédulát kell betenni. Az irattárba bárki bemehetett és bármit kivehetett anélkül, hogy ezért valaki szólt volna. Igy az Igazgatási osztály vezetője és dolgozói nem tudtak arról, hogy ki milyen ügydarabot vitt ki. 1951. szeptember 28-án a BM Tervfőosztályától kint járt egy elvtárs, megállapitotta, hogy az irattár rendezetlen, sok ügydarab hiányzik, amiről az Igazgatási Osztály nem tud, utasitást adott, hogy a sárgamásolatokat egyeztessék a rózsaszin másolatokkal és az igy mutatkozó hiányról november 15-ig pontos kimutatást készitsen. Ezt a kimutatást az Igazgatási Osztály határidő után készitette csak el és az akkor elkészitett kimutatás is hiányos és pontatlan volt, szerepelnek benne olyan számok, amelyek az irattárban megvoltak, ezzel szemben nagyon sok a hiány, ami a kimutatásban nem szerepel és az Igazgatási Osztálynak nincs is tudomása róla. A sárgamásolatokon kivül még rózsaszin másolatok is hiányoznak, ezt a BM Tervfőosztályától kintjáró elvtársak is megállapitották. A hamis hiányjegyzék összeállitásával, nemcsak a vállalatvezetőséget, hanem a Vállalat Felügyeleti Hatóságát is félrevezette, nem forditott kellő gondot az iratok kezelésére, azok megőrzésére, elhanyagolta a hozzá beosztott dolgozó munkájának ellenőrzését, feladatát hanyagul látta el.

Hné. A sárga másolatok lerakásával és megőrzésével kapcsolatban elmondja, hogy tul rövid idő állt az irattár rendelkezésére a lerakáshoz. Az előadók a dossziékat valóban kivitték, de már elkeveredett több ügyirat.

P. Józsefné elmondja, hogy az irattár még mindig nincs rendben, ezt annak tulajdonitja, hogy előtte 5 irattáros volt, akik mind más rendszer szerint irattároztak, és senki nem adott rá utasitást, hogy hogyan, vagy miképpen csinálja a munkáját. Mikor ő idekerült a Vállalathoz, két napig segitett neki H. Erzsébet, aki szintén nemigen ismerte az irattárat és utána ott hagyták őt egyedül minden segitség és felvilágositás nélkül. Elmondja, hogy az osztályvezetőtől csak a sárgamásolatok lerakásánál kapott segitséget, másban semmi segitséget nem kapott.

Hné a másolatok egyeztetésével kapcsolatban azt állitja, hogy fellelhető másolatokat mind egyeztették, tehát ezt a pontot nem ismeri el.

L-elvtárs 7./ pontként ismerteti, hogy H. Ernőné olyan magatartást tanusitott, amely munkakörének ellátására méltatlanná teszi, mint osztályvezető az Amerikában lévő nővérétől kapott nylon harisnyát árusitotta és közben dicsérte az amerikai gyártmányokat, a magyar gyártmányu harisnyákat pedig becsmérelte. Ezzel kimutatta kozmopolita beállitottságát.

Hné a nylon harisnyákkal kapcsolatban kijelenti, hogy ez nem igaz, ez egy aljas rágalom.

P. János elmondja, hogy egyszer beszélgetés közben előjött a szó arról, hogy a feleségének születésnapja lesz és ő harisnyát akar venni neki. Erre Hné azt mondta, hogy nem érdemes ilyen harisnyákat venni, mert többet ér egy nylon harisnya, és ha nem sürgős neki, akkor ő hoz, mert ő szokott kapni Amerikából csomagot s ebben szokott lenni nylon harisnya is.

Hné. Azt mondja, hogy ez nem igaz, ki lehet mutatni az IKÁN keresztül, hogy ő soha nem kap csomagot Amerikából.

P. Határozottan állitja, hogy Hné igenis, azt mondta, hogy kap csomagot Amerikából csak nem az ő nevére jön, hanem valamilyen rokonának a nevére, erre már nem emlékszik pontosan, hogy kinek a nevére.

Kné is elmondja, hogy neki is mondta Jné, hogy Amerikából szokott csomagokat kapni, bizonyiték erre az is, hogy Mnénak felajánlotta, hogy szerez neki screptomicint Amerikában lakó rokonaitól.

Kné. Felteszi a kérdést, hogy Hné összeegyeztethetőnek tartja-e azt, hogy osztályvezető létére a mai külpolitikai helyzetben levelet irjon Amerikába, hogy küldjenek neki screptimicint és milyen hatást váltana ki ez a dolgozókból. Hné van olyan jól képzett, hogy tisztába kellett neki lenni ennek a politikai hatásával.

Hné azt válaszolja, hogy ezt csak egy dolgozótársának a megsegitésére akarta tenni.

L ismerteti a 8./ pontként, hogy H. Ené a Népköztársaság alapintézményei és alapintézményeinek vezetői ellen becsmérlő és rágalmazó kijelentéseket tett. Azt mondta, hogy a VII. ker. Pártbizottság és a Belügyminisztérium elkente és elfektette azokat a konkrét dolgokat, amelyekben ő a segitségüket kérte. Ezt annak is tulajdonitja, hogy a B.M.-ben igen sok sötét alak van. Ugyanezt a kijelentést B elvtársnő előtt is megismételte. Rágalmazta továbbá az egyik Miniszter elvtársat is és becsmérelte azzal a kijelentéssel, hogy ő igen jól ismeri és nagy hantázónak koruptnak és mindent a saját személyén keresztülnézőnek tekinti.

Hné. Elismeri, hogy valóban mondta, hogy a B.M. és a VII.ker. Pártbizottság elkente a dolgokat és segitséget nem adott. Ezt most is fenntartja. A VII. ker. Pártbizottság nem ellenőrizte

Nem ellenőrizte a Pártszervezet munkáját, összesen két alkalommal küldtek ki instruktort.

Kné. Megjegyzi, hogy nagyon csodálkozik, hogy a Párt ne segitett volna, mert neki mindig segitséget adott, pedig nem is Párttitkár.

L-elvtárs leszögezi, hogy a Minisztérium állandóan ellenőrzi és segiti a vállalatot.
Hné kijelenti, hogy neki személy szerint nem adott segitséget a Párt, sem a Minisztérium.

Kné felteszi a kérdést, hogyha a Minisztériumot és a Pártbizottságot kérte, hogy segitsenek és azok nem segitettek, hanem elkenték a hibákat, akkor miért nem tett intézkedést, és miért nem ment a Miniszterhez.

Hné kijelenti, hogy ő elment a Miniszterhez.

Kné elmondja, hogy Hné gyanusitotta és rágalmazta B-elvtársat és azt mondta, hogy neki nagyon gyanus ez az ember.

Hné ezt beismeri és kijelenti, hogy ez természetes, mert ő sok komoly dolgot vetett fel B-elvtársnál és erre nem tett az elvtárs semmi intézkedést.

H. elmondja, hogy Hné neki tette azokat a kijelentéseket, amikkel O. Károly Miniszterelvtársat rágalmazta és becsmérelte.

Hné ezt tagadja. Elmondja, hogy ő csak azt mondta, hogy ők a Pártháznak átadták a megőrzött butort, mások meg kiigényelték azt, de ezeket az embereket már kizárták a Pártból.

H állitja, hogy Hné igenis mondta a lerögzitett kijelentéseket.

Hné felveti, hogy egy dolgot kihagytak a fegyelmi indokok közül, azt, amikor a postát 5 nappal később hozták el a postáról.

L-elvtárs ezután ismerteti ezt az ügyet is és elmondja, hogy a posta között voltak olyan számlák is, aminek a késés következtében a határideje lejárt és csak komoly utánjárásokkal sikerült elintézni azt, hogy vállalatunk nem kapott 2400.- Ft pénzbirságot.

Hné elmondja, hogy ő megkérdezte a hivatalsegédet, hogy elhozták-e a postáról a leveleket, erre azt mondta, hogy igen, elhozták. Neki feltünt, hogy miért olyan kevés a szignálni való posta.

Hné visszatérve az előzményekre, hogy ő klikket szervezett maga köré, megjegyzi, hogy a választás után a szaktársak mentek hozzá, hogy miért nem mondta legalább egy szóval, hogy nem ő lesz a vezetőségi tag, hogy legalább felkészülhettek volna. Ha őneki klikkje lett volna, akkor a klikk előre tudott volna a választásról.

L-elvtárs megkérdezi, hogy Hnénak van-e még valami hozzászólása, vagy megjegyzése.

Hné kijelenti, hogy nincsen.

A tárgyalás alapján L-vezérigazgató meghozza a fegyelmi határozatot:

A Minisztertanács 34/1950./I.27./M.T.sz. rendelet 6.§. 1./ pontja b./ és e./ alpontja, a 6.§. 2./ pontja és 3./ pontja alapján azonnali hatállyal való elbocsátás.

A határozatot H Ernőnével szóbelileg közli L-elvtárs.

Hné megjegyzi, hogy ezt ő ugy sem fogadja el.

K.m.f.

3 db aláirás sk.

H Ernőné a jk. aláirását
megtagadta.

F E L L E B B E Z É S

a VÁBEV-nél 1952. január 26.-án ellenem megtartott fegyelmi tárgyalással szemben, ahol L. János vezérigazgató elnökölt és a 34/1950./1.27./M.T. 6.§.1. pontja és a 34/1950.M.T.sz. rendelet 7.§.1. bekezdés 6. pontja alapján azonnali hatállyal elbocsátottak.
Indoklás csatolva a fellebbezés mellé.

ÖNÉLETRAJZ.

H Ernőné. szül. G. Mária, születtem Nagykikindán 1924-ben. Apám MÁV altiszt, édesanyám napszámba járt mosni, takaritani. Ketten vagyunk testvérek, mindketten négy középiskolát végeztünk. 1938-ban Belgrádba kerültem szüleimmel, ott Konzerv- és Harisnyagyárban dolgoztam, mint munkás. Itt kezdtem megismerni és megszeretni a munkásmozgalmat. Ehhez hozzásegitett nagybátyám is, aki az Épitők Szakszervezetének volt vezetőségi tagja. 1941-ben a fasiszta bevonulás után délvidékre kerültünk. 1943-ban kaptam csak állást Falánkán egy Futura-főbizományosnál. Anyám 1944-ben meghalt, apám rövidesen megnősült, igy teljesen egyedül maradtam. 1944 októberében többszöri felszólitás után el kellett hagyni a várost, mivel hadszintérré nyilvánitották. Igy kerültem Budapestre nagybátyámhoz, aki ide jött Belgrádból a fasiszta horda elől, mivel közismert ember volt. Itt értem meg a Vörös hadsereg felszabaditását. A felszabadulás után azonnal bekapcsolódtam a társadalmi munkába, majd 1945. májusában beléptem a M.K.P.II.ker. szervezetébe, ahol aktivan dolgoztam. Sulyos betegségem azonban megakadályozott további munkámban, majd az orvosok javaslatára délvidékre, Kiszomborra kerültem. Itt rövid idő mulva a MADISZ ujjászervezésével bizott meg a Párt. Másféléven keresztül titkára voltam

a kiszombori szervezetnek. Itt munkalehetőség nem volt, igy 1948-ban visszamentem Pestre és Dr. H Lászlóné révén kerültem a "Termőföld", majd a Közérthez pénztárkezelőnek. Innen bekerültem a Vasbeton Gyárépitési Vállalat Rózsa-utcai festőmühelyébe anyagraktárkönyvelőnek. Jó munkám révén bekerültem a vállalat központjába anyagkönyvelőnek. 1948-ban a felülvizsgálat során II/3 körzet kádere lettem mindaddig, mig 1949-ben férjhez nem mentem és vidékre költöztem, Borotára. Férjemet Kiszomboron ismertem meg a Pártban, mivel ő és egész családja párttagok. Férjem kisparaszti szülőktől származik, négy középiskolát végzett, földmüveléssel foglalkozott. Pártunk javaslatára az Á.M.G. irnok-gyakornoki tanfolyamra és onnan helyezték a borotai gépállomásra. Ott a gépállomás pártszervezetében vettem aktivan részt a munkában, mivel kint tanyán, a gépállomás területén laktunk, majd a gépállomással beköltöztünk a faluba. 1950. tavaszán bekapcsolódtam a helyi M.N.D.Sz. munkájába. Rövid idő mulva megválasztottak ügyvezetőnek, ahol komolyan folytattam a harcot, a falusi osztályharcot a kulákság és a klerikális reakció ellen. Férjemet a Párt Mezőgazdasági Akadémiára javasolta /Gödöllőre/, és az ő nyugodt tanulása érdekében feljöttem Pestre és régi vállalatomnál a Vasbetonnál ismét elhelyezést nyertem, mint könyvelő. Az alapszerv DISZ vonalra tett, igy, mint DISZ politikai-körzetvezető müködtem mindaddig, mig a II. ker. Pértbizottsága javaslatára 1950. decemberében a VÁBER-hez kerültem, mint nem függetlenitett párttitkár. 1951. októberében az uj vezetőségválasztásnál a Párt-bizottság határozata alapján nem lettem metválasztva, mivel Jugoszláviában születtem, ott vannak rokonaim és nővérem kinn él Amerikában, akikkel kapcsolatot nem tartok.

Hivatkozom arra, hogy amikor L Jánost megleptem, az a következőképpen történt: 1951. januárjában, a hivatali idő befejezése után, egy erre előző vállalatunktól egy K Pál nevü DISZ-taggal

visszamentem, ekkor még a József Nádor tér 7. szám alatti irodánkba L. János vezérigazgatóhoz, hogy az áthelyezésemmel kapcsolatban egy ügyet tisztázzunk, az egyik szobába belépve, a vállalat egyik dolgozóját és L. János vezérigazgatót láttam két összetólt iróasztal tetején kéjes vágyaik kielégitése közben. Másnap L. Jánost kérdőre vontam, először tagadta, majd magyarosan kifejezve magát, bevallotta: "megizéltem", mehet az izébe!" Ekkor rámutattam arra, hogy ez helytelen magatartás, nem egyezik Pártunk irányával, annál is inkább, mert sokan kerültek már igy az ellenség hálójába. Ez volt köztünk az első nézeteltérés okozója, amikor L. János vezérigazgató ugyanazt a dolgozóját a vállalatnak titkárnőjévé akarta megtenni, és ezt több esetben éles vitában sikerült megakadályoznom. A következő pár napban beszéltem a vállalat ezen nődolgozójával, aki eleinte ugyancsak tagadta, majd később bevallotta.

Azóta ugy a Párt, mint a gazdasági munkámba igyekezett gátolni és ellentétet szitani, hogy a kötelező jóviszony megromoljon közöttünk, melyet a termelés érdeke megkövetel. Engedjék meg az elvtársak, hogy hivatkozzam arra, hogy L. János vezérigazgató felvett egy Árpádsávos/?/ karszalagos nyilast, amire felhivtam a figyelmét és szakszervezeti részről utasitást kapott, hogy azonnali hatállyal küldje el. A női átminősitéseknél, annak ellenére, hogy figyelmét K. Géza ü.b. titkár és más szaktársak is felhivták, ennek ellenére B. Gézánét átminősitette, akit rá egy pár napra kitelepitettek Budapest területéről, mert a férje gróf Teleky Pál titkára volt. A vállalatnál volt egy Sz. Viktor nevü volt katonatiszt, aki a váci püspöki uradalomnak volt évekig erdőmérnöke, ez az ember volt az E-osztálynak helyettes vezetője és egyben a rejtjeles csoport vezetője, amin nagy viták voltak. Ez az ember is át lett engedve egy másik vállalathoz. Ugyanakkor ez az ember sógora volt A. Gyula E-osztály vezetőnek, aki a váci püspök-

nek ministrálni szokott. Átminősitette D. R. Zoltánnét is, hogy több fizetést tudjon neki biztositani. Ugyanakkor elküldtek a vállalattól egy B. nevü szaktársat arra fel, hogy előző vállalatától idetelefonáltak, hogy sikkasztott. Ez a szaktárs rá egy pár hétre a dunapentelei épitkezésen vállalatvezetői kinevezést kapott. Megemliteni kivánom, hogy L. Jánost, amikor a már emlitett nődolgozóval rajtakaptam az iróasztal tetején, rájöttem, hogy tulórája be van irva. Megkértem H. vállalati ellenőrt, hogy nézzen ennek utána. Az, ahelyett, hogy utána nézett volna, megmondta L. Jánosnak, aki ezért rátámadt, hogy miért nyomoztatok én a nevezett szaktársnő után. Én nem voltam hajlandó megalkudni ezekben a dolgokban, ezért minősitenek engem ellenségnek. Ha tovább fejtegetem ezeket a kérdéseket, meg kell emliteni vállalatunk főkönyvelőjét, A. Mártont, aki nyiltan, osztályértekezleten hangoztatta azt, hogy azért rossz a vállalat tervteljesitése, mert a vállalatnál sok a munkáskáder. Ha már a tervteljesitésről van szó, kénytelen vagyok felhozni, hogy milyen lehet ott a tervteljesités, ahol vitéz P. János a müszaki igazgató és állandó viták voltak arról, hogy a munkáskádereket nem szereti és a népnevelőket tette felelőssé a terv lemaradásáért. A munkáskáder-kérdésben hivatkozom K. elvtárs egyik termelési értekezleten elhangzott vitájára vitéz P. Jánossal. Szeretném még felhivni a figyelmet arra, hogy a fegyelmi jegyzőkönyv és a fegyelmi határozat nem tartalmazza, ami január 26.-án elhangzott. Ugyanis K. Andrásnénak ilyen hozzászólásai voltak, például: "olyan botrányos életmódot folytattam, hogy ennyi ember előtt szégyeli elmondani". "Erősen olyan ize van a dolognak, mintha a szaktársnő rá lett volna erre beszélve, és én, amikor rajtafogtam szegény vezérigazgatót, ezzel tartottam kézben és akkor ütöttem a Népi Demokrácia fejére, amikor én akartam". Mikor megemlitettem, hogy nem engem, hanem

L-t kellene fegyelmi elé állitani, azt válaszolta, hogy "ne sértegessem szegény L-t" Kné feltette a kérdést, hogyha én azt láttam, hogy a B.M. ebben az ügyben nem csinál semmit, miért nem mentem egészen H. elvtársig, mire én azt válaszoltam, hogy voltam, de az intézkedésről viszont nem vagyok hajlandó nyilatkozni. "Magát mindenki gyülöli, engem mindenki szeret, és nem furcsa az elvtársnőnek, hogy minden véletlen ellene szól?"

Azt a megjegyzést is tette, hogy én az osztály beosztottjaival orditoztam és gorombáskodtam. Kérem erre vonatkozólag az osztály dolgozóit kihallgatni. Visszatérek arra, hogy hogyan nyugtalanitották a vállalat dolgozóit. Például: a prémiumkérdéssel kapcsolatban egész évben nagy viták és veszekedések voltak, mert majd minden hónapban más formát kértek, a vállalásra és a kiértékelésre, vagy A. Márton nem engedte, hogy M. Sándor megrendelje a januári nyomtatványokat "mert ugyis beolvadunk a B.M.-be, vagy feloszlunk". Felemliteni kivánom még, L. János egyik nyilatkozatát egy népnevelő értekezleten, amikor a vezetőségválasztásra készültünk, hogy ki biztosit minket arról, hogy a vezetőségválasztásra beadott javaslatok el lesznek birálva". Szeretném megkérdezni, hogy nem a Párttal szemben való bizalmatlanság-e, vagy a párttitkár nyilvános lejáratását célozta-e ez a kijelentés.

Kifogásolom és erélyesen visszautasitom a fegyelmi tárgyaláson a B.M. részéről kiküldött J-elvtárs kijelentését. Arra a kifogásomra, hogy ilyen vádak alapján azt is lehetne mondani, hogy megöltem valaki anyját, azt válaszolta, hogy "na még az is kiderülhet", - "és az elvtársnő nagyon sokat beszél".

A határozat 1./ bekezdésére vonatkozólag először is kérem az egyeztető bizottság vizsgálatát arra, hogy mennyiben terheli felelősség az osztályt érte, ugyanis K szaktársam szerint a

csomagot fél 6 órakor hozták le, hogy azonnal postázzuk ki. Ezen felül, amikor ez az ügy kitudódott, én kórházban voltam, és a vizsgálat után az egyéni felelősség elve alapján K szaktárs pénzbüntetést kapott érte. Most ellenem mint vádpont szerepel egy lezárt ügy, holott a polgári birróságok előtt is törvény, hogy egy ügyért nem lehet kétszer büntetni. Annál is inkább igazságtalannak tartom azt a beállitást, mert a szóban lévő legénységállás épitkezése hatósági intézkedésre le lett állitva és ezen felül a tatabányai épitkezéseknél is nagy arányu lemaradások vannak a tervteljesitésnél, tehát nem állhat fenn az, hogy a kivitelező vállalat pontosan ezek a tervek miatt nem tudta az 1951. évi tervét teljesiteni. A határozat 2./ bekezdésére vonatkozólag kénytelen vagyok megállapitani, hogy valótlanság a figyelmeztetés, mert a tatabányai ügy kipattanása után még kb. egy és fél hónapot, mint beteg távol voltam a vállalattól. Az ügyiratok rossz kézbesitésre vonatkozólag ugyancsak kérem a bizonyitást, mert tul általános jelleggel szerepel a határozatban.

A határozat 3./ bekezdésére és a 2./ oldal első bekezdésére vonatkozólag le kell szögeznem, hogy tényleg megtörtént, de az osztály több dolgozója tanum lehet arra, és biztositani tudom, hogy J. Sándorné a munkakörére ki lett oktatva, sőt Sch Miklósné, akinek a munkakörét átvette, személyesen ment el Jnéval a munkakör betanitására. Ezen felül én magam voltam az, aki keveseltem a postát és vizsgálat tárgyává tettem.

A határozat 2. oldalának b./ pontja ellen a legélesebben tiltakozom, ugyanis az ellenem felhozott aljas vádak nem fedik a valóságot és erre vonatkozólag semmiféle konkrét bizonyitékot a fegyelmi tárgyaláson felhozni nem tudtak és ezután sem fognak tudni. Az egész alávaló eljárást teljesen Pártromboló tevékenységnek minősitem, s az egésznek csak az a célja, hogy engem és néhány elvtársat szembeállitsanak az ilyen és ehhez

hasonló provokációk alapján az uj alapszervi vezetőségünkkel. Kérem a bizonyitást ugy V. Ferenc, mint előző munkahelyem DISZ szervezet kettészakitásáról, amelynél hivatkozom K. György DISZ titkárra, valamint Gy. Sándor volt személyzeti felelősre /VASBETON/ és hivatkozhatom még több elvtársra, akikkel együtt voltam a Vasbeton Gyárépitési Vállalatnál, többek között K. Béla elvtársra is.

A másik oldal c./ pontjának azon részére, hogy egyéni beszélgetést folytattunk K. elvtárssal, visszautasitom, és egyben megállapitom, hogy én és K. elvtárs abban az időben akkor beszélgettünk hosszabb időt egymással, amikor az oktatás beinditását kellett biztositani. Ugyanis én abban az időben párttitkár voltam, K. elvtárs pedig tudomásom szerint még ma is oktatási felelős. Igy még ma is előfordul, hogy néha anyagot ad át az oktatásra vonatkozólag, szóba kell állnunk, de ezen felül is, egy vállalat dolgozói vagyunk, és igy hivatalból is sokszor szóba kell állnunk egymással. Itt szeretném felhivni a figyelmet arra, hogy a vezetésem alatt álló osztály egyike annak, ahol a munkafegyelem a legerősebb.

A határozat 2./ oldal 4. bekezdésére vonatkozólag megállapitom, hogy terveltünésről most hallok először, pedig ez sulyos eset és kérem a legszigorubb bizonyitását annak, hogy milyen tervek és ügyiratok vesztek el az irattárból, mert az ilyen általános jelleggel meghatározott vádak alapján nem lehet valakiről itéletet mondani. A rózsaszinü másolatok, melyek a magasépitési osztályon lettek megtalálva, még abból az időből valók, amikor iktatmánypótlólap nem is létezett és a vállalatunktól egy régen eltávozott dolgozó iratai voltak. Az irattár egy teljesen szabadonálló helyiségben volt és 5 óra után a tulórázók azt vittek el belőle, amit akartak, vagy maga az előadó a beérkező ügyiratot maga lerakta és igy az iktatásban nincs is kivezetve.

A határozat 2./ oldal utolsó bekezdésére vonatkozólag /Tné/ megállapitom, hogy nyitott levéllel ment, melyre fel volt tüntetve, hogy melléklet is van. Egyébként az nem lett bebizonyitva, hogy nálunk-e, vagy náluk tünt-e el a csomag.

A határozat 3./ oldal a./ pontjával kapcsolatban leszögezem, hogy a sárga másolatok le lettek adva, de a határozatban volt, hogy maradnak abban a dossziéban, melyeket az előadók leadnak, igy a Terv- és Előkészitő Osztály teljes szekrénnyel hozta az iratait, s ezek teljesen külön lettek kezelve. Csak szeptember 28.-a után kaptam utasitást arra, a vállalat ellenőrzésétől /H/, hogy november 15.-re az irattárat egyeztetni kell, mire én kijelentettem, hogy nem birom a felelősséget vállalni erre a rövid időre, tekintettel arra, hogy 25-30.000 ügyiratról volt szó és külön munkaerőt a vállalatvezetőség nem biztositott.

A határozat 3./ oldal b./ pontját valótlannak minősitem, kérem bizonyitani, hogy ki vitt ki az irattárból elismervény nélkül iktatmányt. Kérem erre vonatkozóan kihallgatni az irattárost. Visszautasitom azt a vádat, hogy az irattárból bárki bármit kivihetett, mióta zárható irattár van.

A határozat c./ pontjára az előbbiekben válaszoltam, de a hamis jelentésre vonatkozólag megállapitom, hogy teljesen felelőtlen beállitás, egy ilyen hatalmas munka után ilyen megállapitást tenni.

A határozat 4./ oldalának 1./ bekezdésében hivatkoznak a 34/1950. M.T.sz. rendelet 6.§. 2./ pontjára és kifejtik, hogy nylon harisnyát árultam a vállalat dolgozóinek /a fegyelmi tárgyaláson dolgozókról volt szó/. Kérem a bizonyitást, mert egy embernek a szavára /P/ ezt konkrét ténynek venni nem lehet. Ilyen cimen akárkit akár halálra is lehet itélni.

Egyébként a hivatkozott rendelet a botrányos életmódra, erkölcstelenségre, vagy részegeskedésre vonatkozik, igy megállapitom, hogy a női mivoltomban ért sérelem, ugyanis engem H. Ernőnének hivnak és nem L. Jánosnak, ezen felül nem engem fogtak rajta a két összetólt iróasztal tetején, hanem L. Jánost. Tekintettel a férjezett családi állapotomra, kérem az egyeztető bizottság szigoru vizsgálatát ebben az ügyben, és állitójának fegyelmi elé való állitását.

A határozat 4.! oldalának utolsó bekezdésére vonatkozólag megállapitom, hogy aljas rágalom az, hogy Népköztársaságunk vezető személyeit becsmérveltem volna, vagy alapintézményre tettem volna sértő kijelentést. Ellenben elfogadom azt a kitételt, hogy sem a VII. ker. Pártbizottságtól, sem a B.M.-től nem kaptam segitséget munkámhoz, mig párttitkár voltam. Vezetőségválasztó taggyülésen a beszámolómban ki is tértem erre. Itt hivatkozom Gy. elvtárs önkritikájára a VII. ker. pártválasztmány gyülésen, hogy "többet kell foglalkoznunk a hivatali pártszervezetekkel".

A határozat 5./ oldalának 1./ bekezdésére vonatkozólag meg kell mondanom, hogy aki ezt állitja, arról az emberről már régen megállapitottam, hogy részrehajló és ez kizárja azt, hogy vele ilyesmiről beszéltem volna. Ezzel a kérdéssel a fellebbezés elején már foglalkoztam.

Ami a fegyelmi tárgyalást magát illeti, meg kell mondanom róla, hogy előre értesitést nem kaptam, csak munka közben felhivtak a vállalat vezetői szobába, ahol a kérdések özönét zuditották rám, a válaszaimat módositva leirták papirra és a végén alá akarták velem iratni, melyet megtagadtam.

Az egész vádirat azt bizonyitja, hogy ellenségként vagyok kezelve, mert le mertem leplezni L. nőügyét és a Párt irányvonalával ellenkező müködését. Ezt bizonyitja az is, hogy régen

elintézett ügyeket hoznak fel ellenem olyan csoportositásban, hogy rögtön meglátszik rajta az, hogy egész évi gyüjteménye azoknak a hibáknak, melyeket elkövethet egy olyan osztály, melynek minden egyes dolgozója fizikai munkás volt, és a legegyszerübb munkára is be kellett tanitani. Ehhez a gyüjteményhez párosultak azok az aljas rágalmak, melyeket egyszerüen kitaláltak ellenem. Ehhez hozzájárul az, hogy az osztályt egész évben mindenki szervezte, az iktatás más és más formájára, vagy pedig például egy év alatt öt irattáros váltotta egymást az irattárban. Az osztályvezetők és előadók különböző értekezleteken figyelmeztetve lettek arra, hogy a postát időben adják az expedicióra. Ebben a kérdésben a vállalatvezetőség járt elől rossz példával, mert a postájukat fél 5-5 óra között, vagy még utána is adták le, nem is postázásra, hanem kézbesitésre.

Szeretném felhivni a figyelmet még arra, hogy a vállalaton belüli munkafegyelemnek a megerősitését az sem segitette elő, hogy L. János vállalatvezető Dr. S. Imre kulákcsemete és Dr. Sz. Sándor röpgyülésen való eltávolitása után gyászbeszédet mondott felette, hogy nem lehet senkit sem azért felelősségre vonni, mert kevés békekölcsönt jegyzett.

Megjegyezni kivánom, hogy a két szaktárs nem azért lett elbocsátva, mert kevés békekölcsönt jegyzett, hanem azért, mert egyes személyek felett birálatot gyakorló karikaturát a falról Dr. S. Imre letépte, Dr. Sz. Andor pedig ebben a munkában és a kölcsönjegyzés ellen való agitációban segitette őt. Egyébként az eltávolitásukat kimondó röpgyülésen az elnök szerepét L. János töltötte be, és a végszót az eltávolitásukról ő mondta ki azonnali hatállyal. Megjegyezni kivánom még, hogy a B.M. Tervfőosztály vezetőke, B. Kálmán utasitása L. János felé az volt, hogy Dr. S-t hozzájárulással, Dr. Sz-t

pedig azonnali hatályu elbocsátás, munkakönyvbe való bejegyzéssel távolitsa el a vállalattól. Ezt L. János megváltoztatta, s Sz. Andort is hozzájárulással bocsátotta el a vállalattól.

Tudomásom szerint egy fegyelmi tárgyalás jegyzőkönyvének tartalmaznia kell a fegyelmi bizottság határozatát is, s itt meg kell állapitanom, hogy a fegyelmi tárgyaláson G. Andrásné vezette a jegyzőkönyvet, nem gyorsirással, viszont a fegyelmi határozatot, amikor kérésemre kiadták, Dr. T. Endréné gépelte egy másik szobában.

Kérem az egyeztető bizottságot, hogy az ügyemnek a tárgyalására egy vállalaton kivüli gyors- és gépirónőt hozzanak a jegyzőkönyv vezetésére.

Budapest, 1952. január 29.

H. Ené sk.
Budapest, II., Fő utca 40.

VÁROSÉPÍTŐ BERUHÁZÁSI VÁLLALAT 52.febr.4.

Belügyminisztérium Tervfőosztály
Budapest

Tárgy: H. Ernőné fellebbezése fegyelmi ügyében hozott határozat ellen.

H. Ernőné munkavállaló által az 1952. évi január hó 26-án megtartott fegyelmi tárgyalás alapján az 1952. január hó 28-án hozott fegyelmi határozat ellen beadott fellebbezését a 263/1950/XI.1./M.T.sz. rendelet 2.§. /1/ bekezdése, illetve a 5480/1950. OMBSz rendelet 23.§-a alapján elbirálás végett felterjesztem.

Mindenekelőtt jelentem, hogy H. Ernőné a fellebbezését nem a vállalat vezetőségéhez adta be, hanem fellebbezésének az idemellékelt másolati példányát K. Géza üzemi bizottsági titkár küldte fel hozzám. Ez az eljárása is fellebbező nagyfoku fegyelmezetlenségét mutatja.

A fellebbezésben foglaltakkal kapcsolatban a következőket jelentem. H. Ernőné iskolázottságánál fogva képes lett volna arra, hogy a kezelési teendőket elsajátitsa és az igazgatási osztály munkáját megfelelően irányitsa.

Kezelési teendők gyakorlati elsajátitására elegendő időt és minden támogatást biztositottunk részére. Éppen emiatt hanyagságáért és mulasztásaiért több izben csak figyelmeztettem és sok esetben kértem, hogy feladatkörét pontosan végezze. A figyelmeztetés nem használt. Többszöri kérelem ellenére a beosztott dolgozókkal nem foglalkozott, azokat nem irányitotta és az ellenőrzést teljes mértékben elhanyagolta, ugy annyira, hogy az utóbbi időben nap mint nap. kiütköző hibák türhetetlenné váltak és azonnali hatásos intézkedést követeltek, amint ezt a B.M. kiküldöttei is megállapitották.

A vád tárgyává tett fegyelmi vétségek bizonyitást nyertek és mert a sorozatos hibák azonnali kiküszöbölése vált szükségessé

további bizonyitási eljárástfeleslegesnek és csak időhuzásnak tartottam, ezért meghoztam a fegyelmi határozatot.

A fellebbezésben felhozott gyalázkodások és általános megjegyzések a tényeken és tanuvallomásokon alapuló itélet megdöntésére véleményem szerint nem alkalmasak és fellebbezőnek a célja ezzel csak az időhuzás, a vállalat vezető dolgozóinak bemocskolása és az ellenségeskedés szitása.

A fellebbezést, a vizsgálati eljárás jegyzőkönyvének, és a fegyelmi határozatnak egy példányát felterjesztve kérem, hogy azt soronkivül elbirálni sziveskedjék.

Melléklet: 3 db

P.H. Városépitő Beruházási Váll.
L. János sk. vezérigazgató

Városépitő Beruházási Vállalat
12021-29/1952.VII/22.
Tárgy: H. Ernőné
fegyelmi ügye.

52.febr.7.
H/GE.

Belügyminisztérium Tervfőosztály
B u d a p e s t

Vállalatunk igazgatási osztálya vezetőjének H. Ernőnének az első foku fegyelmi véghatározat ellen beadott fellebbezését illetékes elbirálás végett felterjesztettük.

A felterjesztett iratokat a fenti rendelettel azzal az utasitással kaptuk vissza, hogy a fellebbezést elbirálás végett az egyeztető bizottság elé kell terjeszteni. Mielőtt a rendelkezést végrehajtanánk, szükségesnek tartom az idevonatkozó jogszabályokra való hivatkozással azt kérni, hogy sziveskedjék a kérdést ujból megfontolás tárgyává tenni.

A Mt. 143.§. /1/ bekezdése szerint az Egyeztető Bizottság kizárólagos hatáskörébe tartoznak azok a viták, amelyek:

a./ a bérosztályba és fokozatba való besorolása,
b./ a munkaidő vagy a tulmunka szabályozása,
c./ a rendes szabadság mértéke,
d./ a munkaruha igényjogosultság,
e./ védőételek kiszolgáltatása,
f./ áthelyezés és
g./ a munkaviszony megszüntetése kérdésében - akár a munkaviszony tartama alatt, akár annak megszünése után - merülnek fel.

A munkaügyi viták elintézéséről a Magyar Népköztársaság kormányának 263/1950./XI.1./ M.T.sz. rendelet 7.§. /1/ bekezdése szerint kizárólag egyeztető eljárás utján tartoznak azok a munkaügyi viták, amelyek a következő ügyekben merülnek fel:

a./ besorolás a kollektiv szerződéssel, vagy jogszabállyal megállapitott bérpsztályokba és fokozatokban,
b./ a munkaidő, vagy tulmunka szabályozása,
c./ a szabadság mértékének megállapitása,
d./ munkaruhára való igény elbirálása,
e./ védő táplálék kiszolgáltatása,
f./ hozzájárulás a munkaviszonynak a dolgozó részéről való megszüntetéséhez abban az esetben, ha az igazgató a hozzájárulást megtagadta,
g./ eljárás a fegyelmi határozatok ellen benyujtott fellebbezések tárgyában.

A hivatkozott rendelet 2.§. /1/ bekezdése szerint a vállalatok vezetői dolgozóinak munkaviszonyából eredő munkaügyi vitákat szolgálati uton, a vállalat közvetlen irányitására hivatkozott hatóság intézi el. Ezek a munkaügyi viták sem az Egyeztető Bizottságok, sem a munkaügyi birósógok elé nem tartoznak.
/2/ bekezdés szerint a vezető állások jegyzékét az Országos Munkabér Bizottság állapitja meg és az O.M.B. Közlönyben közzé teszik.

Az 5480/1950. O.M.B.sz. rendelet 23.§. szerint a 263/1950. MT. sz. rendelet 22.§. /1/ bekezdése szempontjából vezető dolgozóknak kell tekinteni az osztályvezetői és ennél magasabb beosztásu dolgozókat.

Ez ügyben az O.M.B. jogügyi osztályán dr. Szabó elvtárstól tájékoztatást kértünk, aki közölte, hogy az idézett 263/1950.M.T.sz. rendelet 22.§.-ának éppen az volt a célja, hogy a vezető állásu dolgozók fegyelmi ügyének másodfoku elbirálását az irányitásra hivatott hatósághoz vigye át, kivéve azt a vállalati egyeztető bizottság hatásköréből. A nevezett által adott felvilágositás szerint a vezető dolgozók éspedig az osztályvezetők és ennél magasabb beosztásu dolgozók fegyelmi ügyének másodfoku elbirá-

lása kizárólag az irányitásra hivatott hatóság jogkörébe tartozik és az ilyen alkalmazottak fellebbezésének elbirálását a vállalati egyeztető bizottság semmi körülmények között sem vonhatja hatáskörébe.

Az előadottak figyelembevételével kérjük az ügyet ujból megfontolás tárgyává tenni és a fellebbezés ügyében érdemben határozni.

Melléklet: 3 db

L. aláirás
sk.

Országos Munkabér Bizottság Titkárságának,
Budapest.

A minisztérium közvetlen felügyelete alá tartozó Városépitő Beruházási Vállalat vezérigazgatója a Mt.111.§. /1/ bekezdésében biztositott jogkörében a vállalat igazgatási osztálya vezetőjének fegyelmi ügyében elsőfoku fegyelmi határozatot hozott.

A fegyelmi határozat értelmében a vállalat vezérigazgatója a 34/1950.M.T. számu rendelet 7.§ /1/ bekezdés 6./ pontja alapján az igazgatási osztály vezetőjét - aki a 42. bérosztályba volt besorolva - azonnali hatályu elbocsátással büntette.

A határozat ellen az érdekelt dolgozó fellebbezéssel élt.

A fellebbezést a vállalat vezérigazgatója a 263/1950.XI.1./M.T. számu rendelet 22.§ /1/ bekezdése, továbbá az 5480/1950.O.M.B. számu határozat 23./ pontja alapján elbirálás végett felterjesztette a belügyminisztériumhoz. Nevezett arra hivatkozott, hogy az O.M.B. Titkárságának jogügyi osztályán ilyen értelmü tájékoztatást kapott.

Véleményem szerint a fellebbezést az alább kifejtettek alapján a vállalati egyeztető bizottságnak kell elbirálni.

A Mt. a munkafegyelemre vonatkozó rendelkezéseket és a munkaügyi vitákra vonatkozó rendelkezéseket külön tárgyalja. Ebből következik, hogy a fegyelmi eljárás és a munkaügyi vita két külön természetü kérdés. De ez következik a két eljárás egymástól eltérő jellegéből is.

Kétségtelen, hogy a 263/1950.M.T. számu rendelet 7.§ /1/ bekezdése az egyeztető bizottságok hatáskörének megállapitásánál a g./ pontban megemliti a fegyelmi határozatok ellen benyujtott fellebbezésének tárgyában való eljárást is, ezzel az intézkedéssel azonban - véleményem szerint - a fegyelmi ügyek nem válhat-

nak munkaügyi vitákká. Ezekre vonatkozóan tehát továbbra is a 34/1950.M.T.számu rendelet vonatkozó rendelkezései az irányadók. Ez következik abból is, hogy 263/1950.M.T. számu rendelet a 34/1950.M.T. számu rendelet nem módositotta.

Rá kell mutatnom még arra, hogy a Mt. végrehajtásáról szóló 30/1951.M.T. számu rendelet 81.§ kifejezetten ugy rendelkezik, hogy a 34/1950.M.T. számu rendeletnek a Mt. 111-119.§-ával nem érintett rendelkezései hatályban maradnak. Hatályban maradnak tehát a 34/1950.M.T. számu rendeletnek a fegyelmi ügyekben beadott fellebbezések elbirálására vonatkozó része is.

A továbbiakban a hivatkozott rendelet 99.§-ának /1/ bekezdése ugy rendelkezik, hogy a 263/1950.M.T. számu rendeletnek és az 5480/1950. O.M.B. számu határozatnak a Mt. által nem érintett rendelkezései hatályban maradnak.

A Mt. 143.§. /1/ bekezdése külön felsorolja az egyeztető bizottság kizárólagos hatáskörébe tartozó munkaügyi vitákat.

A Mt.-nek végrehajtásáról szóló előbb hivatkozott rendelet rendelkezései szerint tehát a 263/1950.M.T. számu rendelet 7.§-ának /1/ bekezdése hatályon kivül helyezettnek tekintendő.

A Mt-nek emlitett felsorolásában a fegyelmi ügyek, mint munkaügyi viták nem szerepelnek, tehát még abban az esetben sem vonatkozhat most már a fegyelmi ügyekre a 263/1950.M.T. számu rendelet 7.§. /1/ bekezdésének g./ pontja folytán munkaügyi vitának minősülnek.
A kifejtettek folytán véleményem szerint jelen ügyben a 34/1950. M.T. számu rendelet rendelkezései az irányadók és ennek folytán a fellebbezés elbirálására a vállalati egyeztető bizottság hivatott.
Kérem fenti ügyben állástfoglalni és arról mielőbb értesiteni sziveskedjék.

Budapest, 1952. február 14.-én.

K.Kelemen sk. aláirás sk.
52.II.20.

Tisztelt Miniszter Elvtárs!

Kérem, hogy a nagy elfoglaltsága mellett egy néhány percet az ügyemmel foglalkozni sziveskedjék.

A Városépitő Beruházási Vállalatnál az igazgatási osztály vezetője voltam, és ahogy a 2 db mellékletből kitünik, azonnali hatállyal, fegyelmi uton elbocsátottak január 26.-án. Január 29.-én a fellebbezésemet beadtam a vállalatvezetőségéhez, melyet tudomásom szerint az akkori felügyeleti hatóságunkhoz, a Belügyminisztériumhoz továbbitottak.

Közben a felügyeleti hatóságban változás állott be, s igy feltételezem, hogy az ügyemet már ott sem tárgyalták, ami abból is kitünik, hogy több, mint egy hónapja beadtam és nem kaptam rá választ.

Azzal a kéréssel fordulok a Miniszter Elvtárshoz, hogy az ügyemet kivizsgáltatni sziveskedjék, hogy attól a sok aljas rágalomtól, mellyel meg akartak bélyegezni, mentesüljek és a munkakörömbe való visszahelyezést megkapjam.

Budapest, 1952. március 17.-én.

Szabadság!

H.Ernőné sk.
Bp.II., Fő utca 40.

VI/7.

Helyi Ipar Minisztériuma
Kommunális igazgatóság

B i z a l m a s !

H. Ernőné fegyelmi ügye.
68.sz./1952.

Városépitő Beruházási Vállalat
L. János Vezérigazgató kezéhez

B u d a p e s t
Somogyi Béla ut 25.

Tárgyban nevezett fegyelmi ügyére vonatkozó összes iratokat visszaküldöm azzal, hogy a fellebbező által benyujtott fellebbezés következtében a törvényes rendelkezések szerint járjon el.

Tájékoztatásul a jövőben felmerülhető fegyelmi ügyekre vonatkozóan is a következőket közlöm.

A Munka Törvénykönyvének 111.§. 1. bekezdése szerint a munkafegyelem biztositásáért elsősorban a vállalat igazgatója a felelős, ezért a vállalaton belül a fegyelmi jogkör a vállalat igazgatóját illeti.

A vállalat igazgatója és helyettese felett a fegyelmi jogkör a közvetlen felügyeletet gyakorló szerv vezetőjét illeti meg.

A jelen esetben tehát H. Ernőné munkavállaló felett a fegyelmi jogkör gyakorlására a vállalat vezérigazgatója a jogosult.

A vállalat vezetője által meghozott fegyelmi határozat kézbesitendő a fegyelmi eljárás alá vont munkavállalónak, aki a 161/1951/VIII.28./M.T. rendelet 4. szakasza értelmében fellebbezéssel élhet.

A fellebezés elbirálására az egyeztető bizottság jogosult a 34/1950/I.26./M.T. 25.§. értelmében.

Az egyeztető bizottság tennivalóit ezidőszerint a 263/1950/ /XI.1./M.T. rendelet értelmében szervezett üzemi egyeztető bizottság látja el. Ez az egyeztető bizottság 4 tagból áll,

akik közül kettőt a vállalat igazgatója, kettőt pedig az üzemi bizottság jelöl ki, egy év tartalmára. A kijelölt tagokat a kijelölő szervek megbizásuk tartama alatt is visszahivhatják.

Az egyeztető bizottság a vállalat vezetője által meghozott fegyelmi határozatot csak a már hivatkozott 34/1950/I.27./M.T. rendelet 25. - 30. §§-ai keretei között teheti vizsgálat tárgyává, tehát a fellebbezést elutasithatja, vagypedig javaslatot tehet az egyeztető bizottság a vállalatvezető felé a fegyelmi határozat megváltoztatására. A vállalatvezető a javaslathoz semmiféle vonatkozásban nincs kötve.

A még 1952. február 7. napján kelt és a Belügyminisztérium Tervfőosztályához cimzett felterjesztésében foglaltak téves álláspontot fejtenek ki.

Felhivom, hogy a fent hivatkozott jogszabályokat tegye részletes tanulmányozás tárgyává.

Amennyiben H. Ernőné munkavállaló munkakönyvét még nem adta volna ki, ugy felhivom, hogy a Munkaerőtartalékok Hivatala elnökének 2/1952/IV.1./15-ik számában/ járjon el.

Végül felhivom a Vezérigazgató elvtársat arra, hogy a jövőben semmi körülmények között ne engedje meg a fegyelmi ügyek elbirálásának elhuzódását.

A Vezérigazgató elvtársnak a jövőben is fenn áll az a kötelezettsége, hogy a mehozott fegyelmi határozatát hozzám terjessze fel.

Tájékoztatásul megjegyzem, hogy H. Ernőné munkavállaló ügyében meghozott fegyelmi határozatot hivatalból saját hatáskörömben megváltoztatni nem kivánom.

Az egyeztető bizottság előirt lefolytatandó eljárás után ujabban meghozandó határozatát is jelentse, illetve terjessze fel.

Megjegyzem azt is, hogy a már meghozott fegyelmi határozat végrehajtására a fellebbezésnek a 34/1950/I.27./M.T. 25. §. 2./ bekezdése értelmében halasztó hatálya nincs.

Budapest, 1952. április 10.

P. Mihály sk./
az igazgatóság vezetője

Jegyzetek az első részhez

1., A jogi rész elemzéseihez felhasználtuk Ferenczi Katalin: "Jogi lehetőségek a vállalat és a dolgozó közötti konfliktusok megoldására 1951-52-ben" cimü tanulmányát. A tanulmány az MTA Szociológiai Kutató Intézet könyvtárában található, és e kutatás számára készült.

2., Ferenczi Katalin elnevezése. Tulajdonképpen azokat a szabályokat nevezzük igy, amelyek a formális szabályozás szempontjából széles jogi keretet biztositanak érdekmotivált magatartások kifejtéséhez, de ezeket a magatartásokat a tényleges politikai-hatalmi szabályozások sikján megakadályozzák.

3., Igazságügyi Közlöny 1951. 14.sz. tartalmazza a Legfelsőbb Bíróság L.B. B.IV. 80 208/1951 sz. határozatát.

4., Kádár Miklós: Büntetőjog. Egyetemi jegyzet. Kézirat. Budapest 1955.

5., Az erre vonatkozó iratok a Fővárosi Levéltár iratanyagában találhatók meg. FL. XXIII.106.III.Osztály iratai 1950-52.

6., Ebben a fejezetben felhasználtuk Székely László: "A munkafegyelem fogalma az ideológiai propaganda irodalomban 1950-1953 között" cimü tanulmányát. A tanulmány e kutatás számára készült, megtalálható az MTA Szociológiai Kutató Intézet Könyvtárában.

7., Rákosi Mátyás: Válogatott cikkek és beszédek. Budapest 1952. 460.o.

8., A munkafegyelem védelme. Összeállitotta Rácz Endre. Tervgazdasági kiadó. Bp. 1952. 7.o.

9., u.o.

10., E problémakörre Pokol Béla tanulmányát ajánljuk. Pokol Béla: Stabilitás és legitimáció. Valóság 1983/1.

11., Hogyan harcoljanak a népmüvelők a munkafegyelem megszilárditásával a több szénért? MDP.KV.Agit- és Prop.Osztály kiadása. 24.old.

12., u.o. 25.old.

13., Endrődi László: Harc a munkafegyelemért a Rákosi Mátyás Művekben. Népszava könyvkiadó Bp. 1952. 11.old.

14., Székely László megállapitása. Id.mü. 13.old.

15., A munkafegyelem megszilárditásának állami eszközei. Munkaerő Tartalékok Hivatalának /MTH/ kiadványa. Bp. 1952. 5.old.

16., A. Ljapon: A munka szocialista megszervezése. Népszava Kiadó Bp. 1952. 15.old.

17., A közületi Vállalatok fegyelmi szabályzata. Összeállitotta és a magyarázatokat irta: Weltner Andor. Bp. 1950. 13.old.

18., E proglémaösszefüggésben csak a modernizációs folyamat kényszerpályáira hivjuk fel a figyelmet. A térség történelmi dilemmája máig is a felzárkózás vagy lemaradás közötti alternativa eldönthetetlensége. Átvenni a tőkés munka szervezetét, müködtetni azokat a társadalmi mechanizmusokat, amelyek e munkaszervezet kiépülését követik, avagy kisérletezni az uj munkaszervezettel, akár a lemaradás kockázatával is.

19., Endrődi László: Id. mü. 4-5. old.

20., u.o. 8. old.

21., A közép és kisüzemek sulya ebben az időben sem volt elhanyagolható. A brossurák üzemképére az elmondottak mellett még egy sajátosság jellemző volt, a gépipari üzemszervezet általános üzemszervezeti modellként történő kezelése. E jellegzetességekben kétségkivül az iparositás jellemző vonásait érhetjük tetten, a nagyüzemek és a gépipar fejlesztésére koncentrált beruházási politikát.

22., A közületi vállalatok fegyelmi szabályzata. 14. old.

23., U.o. 15.old.

24., Huszár Tibor: Gondolatok a munkaerkölcsről. Magvető. Bp. 1982. különösen 110-156. oldalak.

25., A közületi vállalato ... 16. old.

26., U.o. 20. old.

27., Székely László megállapitása. Id. mü. 32. old.

28., Endrődi László Id. mü. 10. old.

29., uo.o. 17. old.

30., Hogyan harcoljanak a népmüvelők .... 6. old.

31., M.G. Alexandrov: A szocialista munkafegyelem. Népszava kiadó 1950. 8. old.

32., Ljapin: A munka szocialista ... 17. old.

33., Zoltán Péter: Szilárd munkafegyelmet az épitőiparban. Népszava könyvkiadó 1952. 10. old.

34., uo. 10-11. old.

35., Endrődi László id.mü. 29.old.

36., Zoltán Péter: id. mü. 6. old.

37., Az uj fegyelmi szabályzat a munkafegyelem megszilárditásának eszköze. Vasut Politikai Osztály kiadása. 8-9. old.

38., Az uj Fegyelmi Szabályzat... 6.old.

39., u.o. 7.old.

40., u.o. 10-11.old.

41., Szilárditsuk meg a munkafegyelmet. Állami Gazdaságok Igazgatóságának Nevelési Osztály Kiadványa Budapest 1950. 28.old.

42., Állami fegyelem, munkafegyelem, a szövetkezeti vagyon védelme. Földmüvelésügyi Minisztérium Tájékoztatási Osztály kiadása. 14. old.

43., Tanuljunk fegyelmet a szovjet emberektől. Magyar-szovjet Baráti Társaság Lap- és Mozgalmi anyag Kiadó Vállalat. 2. old.

44., u.o. 6. old.

45., u.o. 16. old.

46., Erre a következtetesre Székely László jutott.

47., Endrődi László: Id.mü. 7. old.

48., Székely László: id.mü. 79. old.

49., Hogyan harcoljanak a népmüvelők ... 10. old.

50., A közületi vállalatok. 21. old.

51., A munkafegyelem megszilárditása és a munkakönyvi rendszer MTH kiadványa Budapest 1954. 7. old.

52., A közületi vállalatok ... 21. old.

53., A tervfegyelem védelme. 121. old.

54., u.o. 127. old.

55., Hogyan harcoljanak a népmüvelők ... 9. old.

56., u.o. 17. old.

57., Zoltán Péter: Id. mü. 22-23. old.

58., Varga László: Pató Pálok, vagy Sztahanovisták? Magvető Bp. 1984. 90. old.

59., A tervfegyelem védelme. 127. old.

60., Ezt elemzi Varga László is idézett könyvében.

61., A következő fejezethez felhasználtuk

Gábor Luca - Schneider Márta: Munkafegyelem a sajtóban. A Szabad Nép és a Fogaskerék 1952-es évfolyamainak elemzése. c. tanulmányát.

A tanulmány e kutatás céljaira készült, megtalálható az MTA Szociológiai Kutató Intézet könyvtárában.

62., Schneider Márta idézett mü. 35. old.

63., A Deák mozgalom története ma még feltáratlan. Varga László idézett könyvében utal ugyan a müvezető nevével jelzett mozgalomra, levéltári kutatások alapján tisztázni kell azonban e mozgalom szerepét

az ötvenes évek magyarországi üzemeinek életében. A mozgalom eredeti célkitüzése a munkafegyelem megszilárditása volt.

64., Gábor Luca id. mü. 22. old.

65., u.o. 23. old.

66., A Fővárosi Levéltárban a Csepel /Rákosi Mátyás/ Müvek iratanyagába, az Uj Magyar Központi Levéltárban a következő vállalatok iratanyagába nyertünk betekintést:

Bánya és Energiaügyi Minisztérium XIX-F-9 jelzet
Nehézipari Minisztérium XIX-F-11 "
Épitésügyi Minisztérium XIX-F-2 "

67., Rendelet 6.§-a.

68., RM Müvek iratanyaga. Fővárosi Levéltár. 02382/1952.sz.

69., u.o. 0558/1953.sz.

70., u.o. 03041/53.sz.

71., u.o. 0233/53 sz.

72., Berend T. Iván: A szocialista gazdaság fejlődése Magyarországon 1945-1979. Bp. Kossuth. 87. old.

73., Berend T. Iván: Gazdaságpolitika az első ötéves terv megindításakor. 1948-1956. Bp. Közgazdasági és Jogi Kiadó /KJK/ 95. old.

74., u.o.

75., u.o.

76., u.o. 92.old.

77., Berend T. Iván: A szocialista gazdaság ... 89. old.

78., A müszaki értelmiség és a hatalom kapcsolatának szépirodalmi példáját mutatja be Galgóci Erzsébet Vidravas cimü regényében.

79., Berend T. Iván: A szocialista gazdaság ... 116. old.

80., Egy; a vidéki napilap szerkesztőségének szóló levél szerint az itéletek közzétételének az az indoka, hogy a munkába álló dolgozók a jövőben ne kövessék el az elitéltek által elkövetett büncselekményeket. MTH iratanyag: Elnöki Iratok, 3005/52.sz.

81., Berend T. Iván: A szocialista gazdaság ... 118. old.

82., E problémakört elemzi Kulcsár Kálmán: A mai magyar társadalom Bp. Kossuth 1980. c. könyvének 92. oldalán.

83., u.o.

84., Legjobb monografikus feldolgozása a témának Andorka Rudolf: A társadalmi mobilitás változásai Magyarországon 1945-1980. cimü könyve. /Gondolat 1982./

85., Berend T. Iván: A szocialista gazdaság ... 120. old.

86., A társadalomtörténeti feldolgozások a bejáró ingázó munkáscsoportok életmódját, mobilitását pontosan feltárták. A gazdag szociográfikus-szociológiai irodalom mellett utalhatunk a munkásosztály viták anyagaira, illetve azokra a párt és állami határozatokra, amelyek e csoporttal külön foglalkoznak.

87., A kor munkaerőgazdálkodására lásd Darvas Péter: Munkaerőgazdálkodás és szakoktatás 1949-1956. c. tanulmányát. OKI 1984.

88., Darvas Péter - Gyekiczky Tamás: Adalékok a népi demokrácia oktatástörténetéhez. 1945-1956. 36.old. /Kézirat OKI 1985./

89., u.o. 38. old.

90., Az 1951-ben keltezett levél levéltári száma XIX-A-16-a 39/405.

91., A munkaszervezet elemzésekor a következő müvekre támaszkodtunk: Makó Csaba: A taylorizmustól a munkaszervezeti reformokig Bp. Akadémiai 1985.
Makó Csaba: Munkafolyamat és társadalmi konszenzus /Doktori értekezés kézirata/ MTA Szociológiai Kutató Intézet Bp. 1983.

92., Makó Csaba: A taylorizmustól ... 9-30. old.

93., u.o.

94., Makó Csaba: Munkafolyamat és ... 16. old.

95., u.o. 28. old.

96., u.o. 30. old.

97., u.o. 218. old.

98., u.o. 220. old.

99., u.o.

100., u.o.

101., Az érdekérvényesités folyamata több mozzanatból tevődik össze. Nem elég az objektiv cselekvési lehetőség, hanem az érdekérvényesitésre legjobb esélyekkel rendelkező munkáscsoportoknak meg is kell tanulniuk a fellépések, törekvések kifejezési eszközéül szolgáló normákat, értékeket; el kell sajátitaniuk az érdekartikulációk "hétköznapi ideológiáját".

102., Makó Csaba: Társadalmi konszenzus és ... 235. old.

103., u.o. 250. old.

104., u.o. 283. old.

105., A két világháboru közötti magyar társadalomtörténettel foglalkozó történészek a szakmunkásság politikai hegemóniáját ma már történeti pontossággal mutatják be. /Pl. Lackó Miklós: A probléma gyökere a dualizmus korabeli Magyarországig nyulik vissza, amit Hanák Péter: Magyarország a Monarchiában /Gondolat 1976/ cimü könyvében kitünően elemez./

106., Varga László: id. mü 32. old.

107., Kiss József: Vázlat Csepel társadalomtörténetéhez 1919-1945.
Müvelődési Minisztérium ML. Főosztály Szociológiai Füzetek 36.sz. Bp. 1984.

108., Rákosi Sándor: Normarendezések 1948-1950-ben Tanulmányok a Népi demokrácia negyven évéről c. kötetben. /Bp. Kossuth 1985./ 201. old.

109., E fogalom pontositásáról lásd Makó Csaba: Munkafolyamat és ...

110., Makó Csaba: A taylorizmustól a munkaszervezeti... 47. old.

111., u.o.

112., Makó Csaba: Munkafolyamat és ... 297. old.

113., u.o. 310. old.

114., Kornai János: A hiány. Bp. KJK. 1978.

115., A csepeli munkafegyelmi helyzetről irt levél is erről tanuskodik.

116., Arra gondoltunk, hogy a sztahanovista élmunkások számára a vállalatvezetés biztositotta mindazokat a munkafeltételeket, amelyeket a "normál" termelési folyamat résztvevői számára nem. Erre szép példa Wajda: Márványember c. filje.

117., Taylor: Üzemvezetés. A tudományos vezetés alapjai. Bp. KJK 1983. 29. old.

I. Az elitéltek társadalmi helyzete

Minden szociológiai vizsgálat szembetalálkozik azzal a nem könnyen eldönthető problémával, hogyan, mi módon jellemezhető az a társadalmi környezet, ahonnan felmérésének mintájába tartozó személyek - mint a társadalmi tények hordozói - származnak. Az elméleti megfontolások mellett természetesen fontos szerep jut a kutatás során rendelkezésre álló információknak annak eldöntésében, milyen dimenziók mentén jellemezhető a minta társadalmi összetétele.

Esetünkben az elitéltek társadalmi helyzetének leirását a következő fontosabb társadalmi viszonyok mellett tudjuk elvégezni. /Erről bővebben lásd: Függelék/ Az elitéltek társadalmi térben való elhelyezkedése /születési hely, lakóhely/, a vagyoni helyzet /vagyon ill. jövedelem/, képzettség /kvalifikáció/, családi-személyi háttér /nem, kor/. Lehetőségünk nyilt mindezeknek a viszonyoknak több generáció függvényében történő elemzésére is.

Lakóhely, születési hely

A társadalomszerkezeti vizsgálatok bebizonyitották, a társadalom térbeli tagoltsága fontos társadalmi tulajdonságokat hordoz. Ezt az elméleti megállapitást huzta alá adataink matematikai-statisztikai elemzése, mivel esetünkben is kiderült, az elitéltek társadalmi helyzetét jellemző változócsoport legfontosabb eleme a születési hely, illetve lakóhely

változója.

Az elitéltek születési helyének tipusai között dominál a nagyközség településtipus. Az elitéltek 41 %-a itt született. A nagyközség mellett a kisközség a legjelentősebb településtipus. A két településkategóriában együttesen az elitéltek 67 %-a született. /1. tábla/ A városokra a születések 27 %-a esik. Ez a várostipusok között egyenletesen oszlik meg. Nagyvárosban /Főváros és Törvényhatósági jogu város/ az elitéltek mindössze 11 %-a született.

Az elitéltek lakóhelyének tipusait megvizsgálva kiderül, az eloszlás a születési hely tipusainak eloszlásával nagyrészt megegyezik. /2. tábla/ Csupán a városok egymás közötti aránya rendeződött át, nőtt a Fővárosban lakók száma a Fővárosban születettekéhez képest.

A születési hely és az állandó lakóhely megegyező eloszlása azt mutatja, az elitéltek életutjuk során nem hagyták el azt a településtipust, amelyben születtek. Igy feltételezhetően, ha mobilitásuk, fluktuációjuk kibontakozott, az az egyes településtipusokon belül jött létre. A Főváros iparfejlesztésben játszott szerepe mutatkozik meg e településtipusban lakó elitéltek arányának a születési helyhez képest történő növekedésében.

Megállapitásainkat a születési és lakóhely tipusairól készitett kétdimenziós tábla adatai bizonyitják. /3. tábla/ Az elitéltek zöme valóban születéskori településtipusában maradt, ami nem tagadja a gyenge átrétegződési folyamatok létét.

A születési hely tipusának a lakóhely tipusával történő

összehasonlitása megmutatta, az elitéltek számára az ipari munka vállalása nem jelentett egyet a "magasabb településosztályba" történő belépéssel./1/ Az ipari munkáslét számukra ingázást, bejárást, munkásszállásokon lakást jelentett. Ugy gondoljuk olyan sajátosságokról van szó, amely a magyarországi modernizációs folyamatot végigkisérte, s amely hosszabb távu hatásában létrehozta a településszerkezet és társadalomszerkezet töréseinek egymásraépülését./2/ Az elitéltek csoportjára jellemző tehát, nagyrészt nem a nagyvárosi munkásosztályból kerültek ki. A munkábalépés időpontjából a későbbiekben az is nyilvánvalóvá válik, elsősorban arról a munkásrétegről van szó, amely "uj munkásosztályként" az iparositás hatására jött létre. Még pontosabban szólva, zömében erről a munkásrétegről van szó, mivel - majd kimutatjuk - olyan munkáscsoportok is vannak az elitéltek között, amelyek többgenerációs ipari multtal rendelkeznek.

Az elitéltek lakóhelyének megyei beosztásából kiderül, mintánkba zömmel budapesti, Baranya, Nógrád megyei lakosok kerültek. /4. tábla/ Együttesen a minta 40 %-át teszik ki. A megyei adatoknak majd az elitéltek területi mobilitásának vizsgálatánál lesz nagy jelentősége.

Az elitéltek vagyoni helyzete, jövedelme

A vagyoni helyzet meghatározásánál birósógok regisztrálására alapoztunk. A birósógok a földet, házingatlant, telket, szőlőt tekintették vagyonnak. Az elitéltek 84 %-a minősült ennek alapján vagyontalannak. /5. tábla/ A vagyonosok átlag 5 hold

birtoknagysággal rendelkeztek.

A bíróságok elé került dolgozók jövedelme havonta átlag 810 Ft. Ez alatta maradt az iparban foglalkoztatottak egy havi átlagbérének. /Az ipari foglalkoztatottak átlagbére 1952-ben 928 Ft. Forrás:= História 84/2./ Alatta maradt az ipari munkások 1952-es egy havi bérének is. /Az ipari munkások egy havi átlagbére ekkor 1050 Ft. Forrás: Statisztikai Zsebkönyv Bp. 1956./ A jövedelmi adatok még kisebbek, ha az eltartottak számát is figyelembe vesszük. Igy az egy főre jutó átlagjövedelem családonként /háztartásonként/ 200 Ft.

Szakképzettség, kvalifikáció

A következő fejtegetésekhez néhány megjegyzést kell előrebocsátanunk. A szakképzettség fogalma alatt vizsgálatunkban, miként a társadalomstatisztikában is, az ipari munka normáinak, ismeretanyagának tudását, illetve nem-tudását értettük. Igy a mezőgazdasági tevékenységhez kapcsolódó tudásanyag nem-tudásként, pontosabban szakképzetlenségként került említésre. E kvalifikálatlanságban nincs különbség a különböző mezőgazdasági foglalkoztatott csoportok gyermekei tudásanyaga között. Az ipari munkatevékenység normáinak ismerete - nem ismerete alapján kialakitott szelekció elfedett egy nagyon lényeges társadalmi különbséget, azt, hogy más tipusu kvalifikálatlanságot takar a földtulajdonos gyermekének szakképzetlensége és mást a mezőgazdasági alkalmi munkásé. A különbségek elemzéseinkben a munkaszervezeten belüli motivációk eltérésében

felszinre kerültek. További történeti tudásszociológiai kutatásra vár annak kideritése, az ipari munkaszervezet hogyan épitett, épitett-e egyáltalán azokra a jelentős tudáskülönbségekre, amelyek a kvalifikálatlanság homogén homlokzata mögött, mint lényeges társadalmi tudás és tapasztalatkülönbségek huzódtak meg.

Az elitéltek 88 %-ánál állapitható meg a szakképzetlenség. /6. tábla/

A szakmák között két jelentősebb csoport tünik ki, a vasipari és az épitőipari szakmák tipusai.

Az elitéltek ugyanakkor alacsony iskolai végzettséggel rendelkeztek. 81 %-uk a 6 elemis küszöbhatár alatt szerepel. /Az ismert adatokat 100 %-nak véve./ 12 %-uk analfabéta. /7. tábla/

Az eddigiekből több lényeges összefüggés is körvonalazódik. Az összefüggések néhány fontos csoporttulajdonság kummulációját mutatják.

Először emlitjük a szakképzetlenség és a vagyontalanság kummulációját. E csoport a minta 73 %-át alkotja. A vagyonosabb csoportoknál is a szakképzetlenség dominál, természetesen azokkal a megszoritásokkal, amelyeket már emlitettünk. /8. tábla/

A szakképzetlenek nagy aránya a különböző településtipusokban majdnem azonos arányokban oszlik el. Tudva a községekben lakók arányának sulyát, megállapitjuk, a büntetőjogi szabályozás tulnyomórészt a falusi szakképzetlen, vagyontalan dolgozók csoportját érintette. A falusi szakképzetlenek a teljes minta 60 %-át alkotják. /9. tábla/

A vagyontalanok az alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők körében találhatók. A vagyontalanság és az alacsony iskolai végzettség is együttesen fordult elő mintánkban.

Az elítéltek szakképzetlenségét az apa foglalkozási csoportjai nagy valószinüséggel határozták meg, amiből az következik, az apák társadalomban elfoglalt helyzete meghatározta - elítélt - gyermekei képzettségi szintjét. Ez ma már minden társadalomszerkezeti elemzésben evidencia. Esetünkben azt jelenti, hogy az alacsony társadalmi státuszu csoportban lévő apák gyermekei nagyrészt szakképzetlenek, s mint ilyenek, saját társadalmi helyzetükbe örökitették át apáik társadalmi hátrányát. A büntetőjogi represszió tehát egy több generációra viszonyulóan társadalmilag hátrányos helyzetben lévő csoportot érintett. /10. tábla/

Családi állapot, kor és nem

A társadalmi rétegződéssel foglalkozó elemzések rámutattak arra, hogy a társadalom termelt viszonyaitól látszólag távolálló viszonyok milyen lényeges szerepet töltenek be a társadalmi egyenlőtlenségek kialakulásában a társadalmi rétegződés rendszerének létrehozásában. Ilyen társadalmi különbségeket hordoz a lakosság nemi megoszlása, vagy életkorának szerkezete. /3/

Mintánk elitéltjeinek 83 %-a férfi, 17 %-a nő. /11. tábla/ Mivel a minta a férfi elitéltek többségéről tanuskodik, a családi állapotban a nős, illetve nőtlen kategória dominál. Jelentősebb ennél a családos-egyedülálló bontás, mivel az

elitéltek 49 %-a egyedülálló. /12. tábla/

A nemek lakóhely tipusok szerinti eloszlása azt mutatja, a nők a nagyvárosokban, a férfiak a kisközségekben voltak tulsulyban. A szakképzettség és a nemek közötti összefüggésből látható, a nők között alig van szakmával rendelkező, de mivel a szakképzetlenség a jellemző tulajdonság a férfiakra is, a számszerü eltérés csekély. A nők ugyanakkor az alacsonyabb jövedelmi osztályokba esnek, gyakorlatilag a 800 Ft-os határ fölött nem találunk női elitéltet.

A minta nemek szerinti megoszlása a népesség nemek szerinti megoszlásához viszonyitva férfitöbbletet ad. /13. tábla/ A minta férfi-nő aránya viszont megegyezik az 1952-ben elitéltek nemi megoszlásával, és a társadalmi tulajdon elleni büncselekmények miatt felelősségre vont elkövetők nemek szerinti arányával.

Mintánk női aránya jóval alatta marad az 1952-ben foglalkoztatott nők társadalmi sulyának /14. tábla/. Ez azt jelenti, hogy a dolgozó nők kevésbé hajlamosak a munkafegyelem - s általában a társadalom normáinak - megsértésére. Ugy tünik a konfliktusvállalási hajlandóság a férfiak esetében magasabb, mint a nőknél. Ennek oka lehet a férfi hagyományos családfenntartó szerepértelmezése éppugy, mint a nők munkahelyen tanusitott adaptivabb viselkedése. Az utóbbi jelenséget magyarázza a női munkaerő ipari munkavállalásának hagyománynélkülisége, valamint az iparba állással betöltött kvalifikálatlan /betanitott, segédmunka/ foglalkozások körükben megjelenő nagy aránya./5/ Az elmondottakat támasztja alá az a tény is, mi-

szerint a minta házasságban élő férfi aránya magasabb az országosnál, ami a férfiak nagyobb konfliktusvállalási hajlandóságát megmagyarázhatja. A motivációk elemzéséből ugyanis látható, a családi-megélhetési problémák nagy számban motiválták a munkahelyi viselkedést. A férfiak konfliktusvállalásának oka tehát a család létfenntartásának biztositása lehetett.

Az elitéltek korátlaga 29 év. A minta a 19-30 év korcsoportjába sürüsödik, ez a csoport a minta 66 %-át jelenti. /15. tábla/ Magas a 19-20 évesek száma, arányuk megegyezik a 21-25, 26-30 év közötti korosztályokéval. Az elitéltek korcsoportjai jelzik, az idősebb korosztályok is jelen vannak, fiatalokkal szembeni arányuk azonban kisebb /33 %/.

Az elitéltek között a nők fiatalabbak, mint a férfiak, a nők átlagéletkora 25 év, szemben a férfiak 32 évével. Ez az adat a nők-férfiak munkahelyi motivációinak különbségéről sok mindent megmagyaráz. Lényege, az elitélteket sok szempontból jellemző összefüggések irhatók le a korcsoportok függvényében. Igy látható, az elitéltek minden korcsoportban alacsony iskolai végzettséggel rendelkeztek és szakképzetlenek /16. tábla/. Az analfabéták 80 %-a 30 év alatti, mig az idősebb korosztály a 6 elemis határ körül tömörödik. Kevés a 8 általánost végzettek száma, ami azt jelenti, nem lépték át a magasabb iskolai végzettség felé vezető iskolatipusok közötti küszöböt. Esetünkben ugyanis a felszabadulás előtti iskolarendszer a mérvadó, ahol a 6 elemi az alsófoku oktatás határát jelentette.

A kor nem játszik szerepet a településtipusok közötti

eloszlásban. Az egyes lakóhelytipusokban lakás előnyei és hátrányai azonos módon érintették a korosztályokat. Igy a fiataloknak már az életut kezdetén tartósan a bejárásra, ingázásra kellett berendezkedniük. Életmódjuk sajátos alakulása nyilvánvalóan kihatással volt a fiatal korosztály munkaszervezeten belüli előremenetelére, pályafutásának sikerességére. Az elmondottak alátámaszthatóak az életut első foglalkozásának elemzéséből is. /17. tábla/ Az ipari segédmunkásként kezdők körében a falun lakók voltak többségben, ami arról árulkodik, az elitélt mintát is jellemezte a magyar munkásosztály kialakulásától jellemző tulajdonság, a falvakban lakó, ipari segédmunkásként elhelyezkedő munkáscsoportok léte.

A minta kormegoszlását az 1952-ben elitéltekéhez viszonyitva tudjuk megitélni. Mintánk 29 éves átlaga valamivel alacsonyabb, mint az összes elitélt 35-36 éves korátlaga /18. tábla/. Az országos minta fiatal korszerkezetét most nem érintve megállapithatjuk, a fiatal kor kétségkivül hordoz egy nagyon fontos társadalmi összefüggést. Arra gondolunk, hogy a pályáját kezdő korosztályok számára "természetes" törekvés mobilitásuk fenntartása, mivel hosszu időt igényel annak a helyzetnek kialakitása, amelyben az egyén megtalálja "számitását"; s mind az anyagi juttatások, mind a munkaszervezet jellemző normák és értékek terén elfogadható munkahelyet talál. Az adminisztrativ munkaerőgazdálkodás éppen ezt a természetes mozgékonyságot akadályozta, hiszen a munkaerő militarizált keretek közötti mozgatása nem adott lehetőséget az egyéni elképzelések, törekvések érvényesitésére. Igy a fiatal korosztályok

szinte belekényszerülnek a konfliktus vállalásába, mivel normális gazdasági magatartásuk kifejtését akadályozta a jogi megkötések kiépitése.

Megállapithatjuk, a munkaerő adminisztrativ megkötése, majd az adminisztrativ normák megsértése miatt inditott büntetőeljárás főként egy sajátos életszakaszban lévő korosztályt érintett, eldöntve ezzel a csoport pályájának további alakulását is.

A családi háttér jellemzését az eltartott személyek számának bemutatásával folytatjuk. Az elitéltek által eltartott személyek száma átlag 3 fő. Ez az átlag az elitélten kivüli eltartottak számát jelenti, az átlagos családi nagyságot /pontosabban háztartásnagyságot/ 4 főben állapithatjuk meg. Mivel az elitéltek 49 %-a egyedülálló, az elitéltek nem kis részének olyan társadalmi-szociális gondokkal kellett megküzdenie, amelyek nem lebecsülhető nehézségeket okoztak a dolgozók munkaszervezeten belüli magatartásának alakulásában /19. tábla/. Az alacsony korcsoportok alapján megállapithatjuk, a fiatal korosztályra éppolyan nagy sullyal nehezedik a hozzátartozók, családtagok eltartása, mint az idősebbekére.

E problémák és konfliktusok körvonalazhatóak, ha az elitéltek szociális-egészségügyi helyzetét vesszük szemügyre. Az elitéltek esetében az egészségügyi problémák lététől eltekinteni nem lehet, ami azt jelenti, olyan társadalmi-családi feszültségeket vittek be a munkaszervezeten belüli konfliktusba, amelyek társadalmi helyzetükből fakadtak ugyan, de kihordásuk a munkaszervezeten belüli konfliktusokban történt meg.

Két markáns csoport található ebben az összefüggésrendszerben. Az egyik csoport saját egészségi helyzetének romlása miatt került olyan helyzetbe, hogy vállalnia kellett a munkaszervezeten belüli konfliktust, a másik csoport pedig családtagjainak egészségromlása miatt kényszerült az önkényes kilépés vagy igazolatlan hiányzás elkövetésére.

A konfliktusok léte után kutatva arra a kérdésre is választ próbálunk keresni, vajon az elkövetők között dominál-e az alkoholista, italozó életmódot folytató csoport. A kérdés feltevésének indoka, hogy számtalan esetben megfogalmazódott - és ma is hallható - az a vélemény, amely a munkafegyelem ellen vétőket a krónikus alkoholista, "lumpen" életmódot folytató csoportokkal hozza összefüggésbe. /E vélemény alapján a kemény - akár büntetőjogi - eszközök igénybevétele megindokolható./

A kérdést a nagyfoku információhiány miatt megnyugtató módon eldönteni nem tudtuk. Nem tagadjuk, az alkoholista csoport is jelen van az elitéltek között, arányuk azonban - a teljes körre becsülve - nem haladja meg az 5 %-ot. Annyit azonban biztosan megállapithatunk, nem ez a domináns csoport.

A munkafegyelemmel foglalkozó nézetek, vélemények másik sztereotipiája szerint a munkafegyelmi büntetések a mezőgazdaságból iparba áramlókat érintették, mivel ez a csoport nem tanulta még meg a nagyüzemi munkával együttjáró magatartási normákat, igy munkahelyi viselkedésük eleve normasértő volt. A probléma tisztázását a következőkben kisérelj̈ük meg.

Először megvizsgáltuk az életut első foglalkozását. E foglalkozási szerkezet összetétele megmutatta, az elitéltek

első foglalkozása többnyire kvalifikációt nem igénylő munkakör, de e munkaköröknek csak egy része esik a mezőgazdaságba. Volt tehát olyan elitélt, aki életutját eleve az iparban kezdte.

Az apák foglalkozásának elemzéséből kimutatható az ipari munka hagyománya. Nem állapitható tehát meg egyértelmüen a mezőgazdasági mult dominanciája.

Az elitélt csoport sajátossága egyfelől abban áll, hogy életutja során nem lépte tul a betanitott munkás - szakmunkás-lét határát, másfelől az iparositási hullám kibontakozása döntötte el számára véglegesen a kérdést, a mezőgazdaságban marad-e avagy az iparban vállal munkát. A munkafegyelem megsértői ellen hozott szankciók ezek szerint nem kifejezetten az ipari munkakulturával nem rendelkező csoportok "iparba törését" szolgálták, bár az elitéltek között jelen volt a mezőgazdaságból iparba áramlók nagy csoportja is.

Láttuk, a fegyelem megsértése miatt büntetett munkáscsoport eredetét, életutját tekintve mennyire heterogén. De összetételében heterogén a magyar modernizáció során kialakult munkásosztály is. Erre az osztályra egységesen csak a helyzete jellemző, a társadalomszerkezetben betöltött funkció, mig az összes "statikus" jellemzőjében heterogén./6/

Összefoglalóan az elitélteket a következőkkel jellemezhetjük. Vagyontalan, szakképzetlen, falusi dolgozói csoportok, jellegzetességük a fiatalabb kor, nagy eltartott szám, alacsony jövedelem. Társadalmi-szociális problémáik miatt munkaszervezeten belüli konfliktusaik átitatódnak társadalmi létük minőségéből eredő konfliktuskialakitási motivációkkal Főként egyedülállók és férfiak azok, akikre a biróságok itélete kiterjedt.

II. Az elitéltek területi, foglalkozási mobilitásának jellemzői

Az elitéltek zömmel 1949-1952 között léptek az iparba, /Átlag 1950-ben/ Olyan csoportról van szó, amely - 1952-ig számitva - nem tul régen dolgozott az iparban.

Elitéltjeink ennek ellenére átlag 2 munkahellyel rendelkeztek. /20. tábla/ Ez az átlag azt is tükrözi, sok elitélt már az első munkahelyéről kilépett - e miatt a büntetés - de még vagy nem helyezkedett el, vagy már a második munkahelyén találta a büntetőjogi felelősségrevonást kezdeményező hatóság.

Az első munkahelyen átlag 7,5 hónapot, a második munkahelyen 6 hónapot, a harmadik munkahelyen 3 hónapot töltöttek. A munkahelyeken töltött idejük csökkenő tendenciát mutatott.

Az elitéltek nagyobb részét az első munkahelyen érte a büntetés. Magas azonban a munkahelyen egy hónapnál kevesebbet töltők aránya, az ő körükből kerülnek ki azok a csoportok, akik második, harmadik - esetleg negyedik - munkahelyet nem az iparban találtak, hanem azon kivül.

Az elitéltek zöme első, második, harmadik munkahelyén 6 hónapon tul, de egy évnél kevesebb ideje dolgozik, felfedezhető tehát egy "megtelepedési szándék", a stabil foglalkoztatottsági igény jelenléte. Mindenesetre az "aktiv vándormadarak" sulya csekély.

Ugy néz ki, hogy a vándorlások mögött az ipari munkába állást követő "természetes" mobilitásról van szó, annak a munkahelynek megkereséséről, ahol az egyéni és a vállalati - üzemi törekvések egybehangolhatóak. Az már az elemzés más szinterére tartozik, hogy az ötvenes évek elején kibontakozó adminisztrativ munkaerőszabályozás épp ennek a folyamatnak igyekezett gátat vetni. A dolgozói törekvéseket árulja el az átlagkeresetek növekedése. /700-750-800 Ft az átlagkereset az első, második, harmadik munkahelyen./

Az elmondottakra utal, hogy a bérezési problémák a munkahelyelhagyások motivumai között /eü okok, munkaszervezeten belüli konfliktusok/ azonos sullyal szerepelnek a többi motivumhoz képest. Meg kell jegyezni, a bér-motivum nem az egyetlen és nem a kizárólagos motiváció volt, a motivációk elemzése összetettebb képet mutat. Állithatjuk, a bérnövekedési tendencia ellenére mégsem elsősorban bérezési problémák miatti kilépéssorozattal van dolgunk.

Ezen után vizsgáljuk meg, az elitéltek életutjuk során hol dolgoztak, milyen népgazdasági ágazatban, milyen munkakört láttak el, illetve az ország melyik megyéjéből hova indultak munkát és megélhetést keresni.

Az első munkahely ágazatánál a legnagyobb arányban az épitőipar, majd a bányászat, vas-fémipar és a mezőgazdaság következnek. /21. tábla/ Ugyanez a sorrend a második munkahely esetében is. /22. tábla/ A kép csak annyiban módosul, megjelennik azoknak a jelentős csoportja, akik egyik népgazdasági ágazatban sem helyezkedtek el, tehát elkerülték az ipari

munkát. Tartja a mezőgazdaság a fontossági sorrendben elfoglalt helyét, jelezve, nem kevés volt azoknak a száma, akik az ipari munkából kilépve a mezőgazdaságban kerestek és találtak munkát. Az ágazati mobilitást folyamatként bemutató háromdimenziós tábla szerint a mezőgazdaságon és az iparon kivüli - alkalmi - munka gyüjtőhelye a különböző iparágazatokból elvándoroltaknak. Jelentős a mezőgazdaságba az épitőiparból és a bányászatból vándorolt csoport, mig az iparon és mezőgazdaságon kivüli munkák elvállalóinak körét az épitőiparból kilépettek alkották. Az ágazaton belüli mozgások az épitőipar és a bányászat esetében voltak jelentősek.

Az elitéltek első foglalkozását vizsgálva a legjelentősebb csoport a segédmunkásoké /23. tábla/. Egyenlő arányokban szerepel a betanitott munkás, az állami gazdasági dolgozó és az ipari szakmunkás csoport. A második foglalkozást nézve a két domináns csoport az ipari segédmunkások és az alkalmi munkások csoportja /24. tábla/. A második ágazatba a segédmunkások, mint segédmunkások léptek be. Jelentős még a napszámosok, alkalmi munkások segédmunkásokból való feltöltődése, illetve az a mozgás, ami a munkaszervezeten belüli kvalifikálatlan munkakörökből elvezetett a napszámos-alkalmi munkás csoportokhoz. E mozgásokból valószinüsithető, az elitéltek számára az iparban való munkavállalás tartós segédmunkás létet jelentett, s fő pozicióváltás a segédmunkás és az alkalmi munkás /napszámos/ lét között zajlott le.

Az első munkahelyek többsége Budapesten, Baranya, Nógrád és Veszprém megyében volt. /25. tábla/ A második munkahelyek

esetében majdnem ugyanezek a jelentős megyék, azzal a különbséggel, hogy itt Szabolcs-Szatmár megye is nagy sulyt képvisel, és csökken a budapesti munkahelyek aránya.

Az első és második munkahely megyei elhelyezkedését rávetitettük az elitéltek állandó lakóhelyének megyei beosztására.

A Budapesten munkát vállalók mindössze 67 %-a lakott Budapesten. Pest és Szabolcs-Szatmár megyéből adódott a fővárosban dolgozók 25 %-a, Baranya megyében elhelyezkedettek 70 %-a lakott a megye területén, 30 % az ország más megyéiből jött. Elsősorban a Fővárosból, Bács-Kiskun és Tolna megyéből. A Nógrád megyében munkába állók 92 %-a e megye lakosaiból került ki. Veszprém megye ugyanilyen zártságot mutat.

A Fővárosban lakók 83 %-a a Fővárosban keresett munkát, kisebb csoportok Baranyában, Fejér és Pest megyében helyezkedtek el. Baranya megyében állandó lakással rendelkezők 92 %-a e megyében vállalt munkát, mig a Nógrád megyében lakók csak 78 %-a talált megélhetést e megyén belül. A Szabolcs-Szatmár megyeieknek mindössze 15 %-nak volt az első foglalkozása e megyén belül, jelentősebb csoportjuk található a Fővárosban /20 %/, Borsod-Abauj-Zemplén megyében /21 %/, Veszprém megyében /5 %/. Emellett az ország minden megyéjében megtalálhatóak 4-5 %-os sullyal.

A második munkahely esetében a fővárosi munkahelyeket a fővárosban lakók 40 %-a töltötte fel. A többiek a fővárosba különböző megyékből érkeztek, főleg Szabolcs-Szatmár megyéből. Nógrád megyében a megyén belülről érkeztek a munka-

helyekre, ugyanez elmondható Szabolcs esetében is. A második munkahely esetében főleg a megyén belüli mozgásokkal találkozunk. Ez természetesen nem jelentette azt, hogy az elitéltek nem mentek volna el állandó lakóhelyük megyéjéből. Leginkább ez a Szabolcs megyeiekre áll.

A megyék közötti mobilitást sorba rendező tábla elemzéséből kitünik, a fővárosba, mint a második munkahelyre érkezők az ország minden részéből jöttek, de ugyanez tapasztalható Baranya és a többi megye esetében is.

Olyan törekvés jelenléte mutatható ki, hogy a munkahelyek közötti mozgások lokalizálódnak egy-egy megyén belüli területre.

Az elitéltek egy csoportjának területi mozgását két tényező alakitotta. Az egyik tényező az iparositás által teremtett munkalehetőségek területi eloszlása, a másik a lakóhelyek munkaalkalmakkal való ellátottsága. A népességvándorlást e két pólus közötti szakadék inditotta el.

Az elitéltek munka után vándorolva "megélték" az iparositás által teremtett foglalkoztatottsági struktura és az ország objektiv gazdasági fejlettsége között feszülő ellentét. A munkaalkalmak alacsony száma miatt az iparositás által munkalehetőségeket nyujtó területen kényszerültek elhelyezkedni.

Az elitéltek egy része munkavállalásában az iparositás által kialakult társadalmi-gazdasági helyzetnek engedelmeskedett. A foglalkoztatási kinálat nem mindig találkozott egyéni elképzeléseikkel, törekvéseikkel. A kor politikai-jogi szabályozása az egyéni elképzeléseket, törekvéseket ki akarta iktatni, és az elhelyezkedési kényszerpályákat stabilizálni.

Az egyéni törekvések és a foglalkoztatottsági szerkezet közötti ellentétből fakadt a munkahelyelhagyások jelentős része is. Az önkényes kilépés tipikus esete az egyéni és a társadalmi-politikai érdekek összeegyeztethetetlenségének. Természetesen csak akkor, ha az érdekek összehangolásának folyamatát a jogi-szabályozórendszer nem engedi, pl. gátolja a munkahelyváltoztatást.

Mindezt a kötelező munkaközvetitás vizsgálatával tudjuk alátámasztani. Az elitéltek 12 %-a egyszer már kötelező munkaerőközvetitás alá került. Ez az arány viszont azt is jelzi, hogy nem mindenki került a kötelező munkaközvetitás hatálya alá, aki önkényesen távozott munkahelyéről. Az első munkahelyéről 471 fő lépett ki önkényesen, és csak 41 főt közvetitettek ki. Elmondható, a munkajogi szankciók helyett - elitéltjeink esetében - a büntetőjogi szankció került alkalmazásra, jelezve a keményebb eszközök igénybevételének tényét. A repressziv célzatot szolgáló szabályozás még a munkaerőáramlás megkötésére irányuló adminisztrativ szabályozást is háttérbe szoritotta.

Az adminisztrativ munkaerőgazdálkodás másik intézménye - a toborzás - is megjelent az elitéltek életutja során. Az elitéltek 15 %-a életutjának valamely szakaszában toborzással helyezkedett el.

A továbbiakban néhány összefüggést szeretnék külön-külön is megvizsgálni.

Először arra a kérdésre keressük a választ, vajon az iparba kerülés időpontja az elitéltek társadalmi-munkaszervezeti

helyzetének alakitásában milyen szerepet játszott.

Az elitélt nők később álltak munkába, mint a férfiak. A kor dimenziója nem játszik szerepet az iparba lépés időpontját vizsgálva. A különböző csoportok majdnem azonos időben, 1949-1952 között vállalták az ipari munkát. Az 1945 előtt ipari munkát vállaló elitéltek 21-45 éves korig azonos arányban vannak jelen. Az elitéltek fiatalabb korosztályai közül tehát egyesek már korán 12-14 évesen/ munkába álltak, másrészt az idősebb korosztályok is csak az iparositás fellendülésének időszakában vállalták az ipari munkát. Mivel az adatok fogyatékossága miatt nem tudjuk azoknak az életutját megrajzolni, akik esetleg már dolgoztak iparban, majd a földosztás hatására kiléptek, és 1949-ben ujra visszatértek az iparba, megállapitásunk korlátok között érvényes.

Az 1945 előtt munkába állt dolgozók főleg az igazolatlan hiányzást követték el. Ez a cselekedet jellemző a 45-48 között munkába állt csoportoknál is. Az 1950-1952 között munkába álltak az önkényes kilépéssel és a munkakönyvvel való "visszaéléssel" reagáltak munkaszervezeten belüli helyzetükre.

Az önkényes kilépők azonos arányban kerültek ki a különböző időpontokban munkába álltak közül, mig a munkakönyvvel kapcsolatos cselekmény főleg a 49-52 között munkába álltakra jellemző. Az 1951-52 között munkába álltak találhatók tulnyomórészt azok között, akik anyagi tartozással együtt hagyták ott munkahelyeiket.

Feltételezhető, a munkába állás időszaka szerint különbözik a munkaszervezettel szembeni fellépés erőssége. Mivel a

belépés időpontja nem korspecifikus, nyilván nem a generációk között lévő alkatkülönbségek szabják meg a fellépések keménységét. Talán az a tény, hogy az 1952-ben munkába álltak keményebb politikai-jogi szabályozással találkoztak, mint a korábban iparba áramlók, valamint a korábban munkába álltak esetében a vállalat inkább hajlandónak mutatkozott igazolatlan hiányzás miatt feljelentést tenni, magyarázza a cselekedetek különbözőségét. Az igazolatlan hiányzás ugyanis - mint irtuk - nem radikális szakitás a munkaszervezettel, ami azt is jelenti, a korábban munkába állt csoportok nem vitték radikális szakitásra a vállalattal, üzemmel szemben kibontakozó konfliktusukat.

A 45. előtt munkába álltak betanitott, segédmunkásként, ipari tanoncként léptek életutjuk legelső foglalkozásába. A 45-48. közötti iparba áramlók életük legelső foglalkozásainál már jelen van az alkalmi munka, a napszám is. Az 1949-1950 közöttiek főleg segédmunkások, az 1951-52. közöttiek alkalmi munkások. A legutoljára munkába állt csoport életutjának első foglalkozása összeételében vegyesebb, az alkalmi munkások mellett jelentős a cselédek, az önálló gazdálkodók, a segédmunkások csoportja. Összességében tulsulyban van a mezőgazdasági kvalifikálatlan /időszaki, kisegitő munkát végző/ csoport. Lehetséges a munkaszervezettel való radikálisabb fellépésüket ez is indokolja. Adataink ugyanakkor jelzik, 1952-re az iparositás hatására elinduló munkaerővándorlás elérte az önálló mezőgazdálkodási gazdálkodókat is - nem kis szerepe van ebben a társadalmi kényszernek -, a klvalifikélatlan mező-

gazdaságiak mellett ugyanis ez a jelentősebb csoport, ami ekkor állt munkába.

A jövedelmek a munkába állás időpontjának függvényében a következőképpen alakultak: 1945 előtt és az 1951-ig munkába álltak magasabb átlagkeresettel rendelkeztek, mint az 1951-52-ben iparba lépett dolgozók. Az eltérés azonban nem jelentős, a csoport átlagkeresete is a 900 Ft köré tömörül. E tény azt is jelenti, az iparban töltött évek számától függetlenül - az azonos munkakört dijazva - alakul az elitéltek keresete.

A falun élők különböző csoportjai különböző időpontokban kerültek az iparositás vonzásába. Először azok léptek be az iparba, ahol az életut első foglalkozása is kifejezetten ipari jellegü volt, majd fokozatosan a kvalifikálatlan csoportok kerültek előtérbe. Természetesen mindez csak a mintába került elitéltekre vonatkozik, de társadalmi jelentőséget is tulajdonithatunk neki, amennyiben arra gondolunk, hogy a földosztás hatására falura visszavándorolt csoportok 1949 után ismét megindultak az ipari munka irányába. Talán ez az általunk homályban hagyott, de társadalomtörténetileg kimutathatóan létező csoport jelent meg az elitéltek között.

A megyei eloszlások vizsgálata azt mutatja, majdnem minden településről nagy arányban főleg 1951-52-ben kerekedtek fel az elitéltek, ezt megelőzően csak Pest, Nógrád, Borsod-Abauj-Zemplén megyében voltak nagyobb foku munkaerőmozgások. 1951-52-ben viszont Nógrád és Baranya megye az első a sorban, őket Budapest és Bács-Kiskun megye követi. A különböző megyékben lakó elitéltek más-más időpontban léptek az iparba. Az idő tényezőnek - ami a modernizáció fontos eleme/7/ - az

gazdaságiak mellett ugyanis ez a jelentősebb csoport, ami ekkor állt munkába.

A jövedelmek a munkába állás időpontjának függvényében a következőképpen alakultak: 1945 előtt és az 1951-ig munkába álltak magasabb átlagkeresettel rendelkeztek, mint az 1951-52-ben iparba lépett dolgozók. Az eltérés azonban nem jelentős, a csoport átlagkeresete is a 900 Ft köré tömörül. E tény azt is jelenti, az iparban töltött évek számától függetlenül - az azonos munkakört dijazva - alakul az elitéltek keresete.

A falun élők különböző csoportjai különböző időpontokban kerültek az iparositás vonzásába. Először azok léptek be az iparba, ahol az életut első foglalkozása is kifejezetten ipari jellegü volt, majd fokozatosan a kvalifikálatlan csoportok kerültek előtérbe. Természetesen mindez csak a mintába került elitéltekre vonatkozik, de társadalmi jelentőséget is tulajdonithatunk neki, amennyiben arra gondolunk, hogy a földosztás hatására falura visszavándorolt csoportok 1949 után ismét megindultak az ipari munka irányába. Talán ez az általunk homályban hagyott, de társadalomtörténetileg kimutathatóan létező csoport jelent meg az elitéltek között.

A megyei eloszlások vizsgálata azt mutatja, majdnem minden településről nagy arányban főleg 1951-52-ben kerekedtek fel az elitéltek, ezt megelőzően csak Pest, Nógrád, Borsod-Abauj-Zemplén megyében voltak nagyobb foku munkaerőmozgások. 1951-52-ben viszont Nógrád és Baranya megye az első a sorban, őket Budapest és Bács-Kiskun megye követi. A különböző megyékben lakó elitéltek más-más időpontban léptek az iparba. Az idő tényezőnek - ami a modernizáció fontos eleme[7] - az

elitéltek területi mozgásában is jelentős szerepe van.

Az elitélteket a munkába állásra valószinüleg az általuk eltartott személyek száma is motiválta. Az 1951-52-ben iparba lépők több eltartottal rendelkeztek, az eltartottak minden csoportjában jelentős többletet képviselnek. Valószinünek látszik, az iparba lépésre azért is 1951-5=.ben határozátk el magukat, mivel az életszinvonak rohamos visszaesése ebben az időben jelentkezett a legélesebb formában.

A következőkben azt vizsgáljuk, az életut első foglalkozásából milyen munkaszervezeti pozicióba vezet az elitéltek utja. /26. tábla/ A mezőgazdasági - kisegitő családtagként munkába álltak 71 %-a ipari segédmunkás lesz, az ipari tanulók, tanoncok pusztán 50 %-a lesz ipari szakmunkás. Segédmunkásként dolgozik közülük további 23 %, a többiek különböző foglalkozásokban oszlanak el. A betanitott munkásként, segédmunkásként kezdők zöme megmarad ennél a poziciónál, a segédmunkásoknak 89 %-a marad segédmunkás. Az alkalmi munkásként kezdők nagyobbik része segédmunkás lesz, másik része állami gazdasági dolgozó.

Az állami gazdaságban fizikaiként kezdők megmaradnak ebben a pozicióban, az önálló gazdálkodóként kezdők viszont szintén segédmunkások lesznek az iparban. Jól látható, a tipikus életut a segédmunkássá válás.

A segédmunkások 23 %-a áll csak azokból, akik segédmunkásként kezdték életpályájukat, főleg alkalmi munkásokból, kisegitő családtagokból duzzadt fel csoportjuk. A cselédek, az ipari tanulók, az önálló gazdálkodók közel hasonló arányban

képviseltetik magukat a segédmunkások között. Ebből is látható, a segédmunkás pozició a mindent összegyüjtő, mindent felölelő ipari munkaszervezeti "státusz".

Az életut első foglalkozását összevetve a második munkaszervezeti foglalkozással, az előbbi tendenciák megerősödni látszanak. A mezőgazdasági kisegitőként, alkalmi munkásként életpályájukat elkezdők esetében viszont nagyrészt visszaáll a kiinduló helyzet, 25, ill. 18 %-uk ismét mezőgazdasági kisegitő, illetve alkalmi munkás lesz.

Az alkalmi munkásként indulók a második munkahelyükön is segédmunkások - akik az iparban maradtak -, de találunk közöttük termelőszövetkezetben és állami gazdaságban dolgozót is. Az ipari tanulóként, tanoncként kezdők eltünnek - illetve nem jelennek meg - a segédmunkás munkakörből.

Mielőtt az életut teljes foglalkozási mobilitását megadó háromdimenziós táblát elemeznénk, az első munkahely elhagyásának okát, illetve motivációját megpróbáljuk az apa foglalkozásának függvényében elemezni. A helyzet egyértelmü, az apa foglalkozásától függetlenül az elitéltek legnagyobb része önkényesen lépett ki munkahelyéről. Az apa foglalkozásának nincs szerepe a kilépés motivumainak esetében sem, minden motivum minden foglalkozási csoportban megtalálható.

Valószinüsithető tehát az elitéltek főleg saját társadalmi, munkaszervezeti helyzetük függvényében vállalták a munkaszervezettel való konfliktust. Amig a szülő /apa/ társadalmi státusza az elitélt társadalmi státuszára hatással volt, addig az elitéltek munkaszervezeti konfliktusmotivációira

már nincs közvetlen hatással.

Lássuk az életut első foglalkozásainak, az első munkaszervezeti foglalkozásnak és a büncselekmény időpontjában betöltött foglalkozásnak összefüggéseit.

A büncselekmény elkövetésekor négy jelentősebb foglalkozási csoportot mutathatunk ki. Négy olyan tipikus csoportot, amely tipikus életpályát jár be. A négy csoport esetében ugyanakkor nagyfoku életpályastabilizációról számolhatunk be.

A büncselekmény elkövetésekor szakmunkásként dolgozók fele szakmunkásként lépett az első ipari foglalkozásába ipari tanulóként, tanoncként kezdte életutját. Ehhez a csoporthoz jelentős számban jöttek az "egyéb" foglalkozási csoportból, amely az általunk jelzetteken kivül található. E csoporthoz tartoztak a volt köztisztségviselők, magánalkalmazottak, részükre az ipari munka "deklasszálódást" jelentett.

A betanitott munkásként elitéltek többsége az ipari munkába álláskor is betanitott munkás volt. Jelentős közöttük az a csoport, amely életutjának első foglalkozását is e pozicióban látta el. A betanitott munkások egyik csoportja segédmunkás munkakörből kerül betanitott munkakörbe, a többiek állami gazdaságban, termelőszövetkezetekben kezdték életutjukat.

A segédmunkások csoportja a legnagyobb. Jelentős részük már az iparba is segédmunkásként állt be, illetve életének első foglalkozása is a segédmunka. Ezután következik az a segédmunkás csoport, amely alkalmi munkásként, napszámosként kezdi életpályáját, majd segédmunkásként áll az iparba. Velük a büncselekmény elkövetésekor is mint segédmunkásokkal találkozhatunk.

A segédmunkások jelentős csoportja az, amely mezőgazdasági kisegitő családtagból lesz segédmunkáss.

Összefoglalva az eddigieket elmondható, az iparban betöltött poziciók sorozata nagyfoku stabilitást mutat. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy ne játszódnának le pozicióváltások, pl. amikor az állami gazdasági dolgozók segédmunkásokká válnak.

Hasonló státuszváltás tapasztalható a negyedik csoport, az állami gazdasági fizikai dolgozók esetében. Mivel legnagyobb csoportjuk állami gazdasági fizikaiként kezdte életpályáját, státuszváltozás nem náluk mutatható ki, hanem azoknál, akik segédmunkás, betanitott munkáslét után kerültek vissza a mezőgazdaságba. Arányuk nem nagy, igy a mezőgazdasági állami gazdasági fizikai dolgozóinak csoportja is nagyfoku stabilitást mutat. Két jelentősebb csoportjuk azokból áll, akik egyrészt a munkavállalás időpontjában, másrészt az életut legelső foglalkozásának időpontjában állami gazdasági fizikai dolgozóként kezdték pályájukat. Az előbbi csoport két fő forrásból táplálkozott, az alkalmi munkások csoportjából és a mezőgazdasági kisegitőkből.

A foglalkozási helyzetek nemcsak az ipari munkában, hanem az életut teljes egészében nagyfoku állandóságot, stabilitást mutatnak. Az életut első foglalkozása nagyban eldöntötte azt a munkaszervezeti pozíciót, amelyet az elitéltek a büncselekmény elkövetésekor betöltöttek.

E tendencia, bármilyen erős is, nem zárja ki, hogy bizonyos módosulások ne játszódtak volna le. A legfontosabb

Változás azonban az iparba való belépés volt, nem pedig az ipari munka kvalifikáltabb munkakörei felé mozgás. Ezért is mondhatjuk, elitélteink esetében munkáskarrierről nem beszélhetünk, amiről szólhatunk, az az ipari munkássá válás folyamata, társadalmi lehetősége. Az ipari munkából való kilépés után a státuszok romlása figyelhető meg, amennyiben a kilépettek között az alkalmi munka, a napszámos lét dominál.

Az elitéltek munkaszervezeti-társadalmi mozgásáról a következőket állapithatjuk meg:

Az elitéltek az iparositás társadalmi-gazdasági kényszerpályáit követve kerültek az iparba. Egyéni életutjuk ezért nagyban függött az iparositást erőltető politikai-jogi szabályozók lététől és keménységétől. Főként 1949. után vállaltak az iparban munkát. Az iparositás folyamatának előrehaladásával különböző tipusu csoportok bukkantak fel az ipari munka kapujában. Ez a munkaszervezettel való konfliktusok jellegére is kihatott.

Csoportjukra jellemző a munkahelyek, területek, ágazatok közötti áramlás, e mozgásokat azonban a jogi-politikai szabályozórendszer akadályozta. Konfliktusaik léte, a vándorlások erőssége megmutatja, nem passziv, e helyzetet átélő csoportról van szó, hanem helyzetén változtatni akaró, a gazdasági, társadalmi szituációkra reagáló rétegről.

Aktivitásuk, reakcióik a munkássá válásuk első éveiben bontakozik ki. Fő mozgásirányuk az ipari munka és alkalmi munka közötti sávban található. Munkaszervezeten belüli pozíciójuk stabilan a segédmunkás csoport helyzetéhez kötődik,

mozgásigényük nem a szakképzett munkakörök felé mutat. Ezt a stabilitást mutatja a betöltött foglalkozások egymásutánja is.

A kép további tisztázásához meg kell vizsgálni e munkaszervezeten belül elfoglalt pozíciójuk összetevőit, mivel a szabályozás komolyabb változatát velük szemben vállalati kezdeményezésre érvényesitették.

III. A büntetőjogi eljárást kezdeményező munkahelyek jellemzői

1., A munkahelyek ágazati, területi elhelyezkedése

Ebben a fejezetben megpróbáljuk leirni azt a munkahelyet, jellemezni azt a munkaszervezetet, amely az eljárást meginditotta az elitéltek ellen. A munkahelyek ágazati megoszlása a következő sorrendet követi: Az épitőipari, bányászati munkahelyek a mintába került munkahelyek 66 %-át tették ki. E két ágazat messze kiemelkedik arányával a többi közül. Tiz százalék felett van a vas-fémipari munkahelyek aránya, a többi 1-2 %-os /27. tábla/.

A munkahelyek többsége Baranya és Nógrád megyében volt, valamint Budapesten. Jelentősebb még a Borsod-Abauj-Zemplén megyei munkahelyek száma. /28. tábla/ Ez a munkahelyi megoszlás pontosan követi az elitéltek mobilitásának irányát. Amennyiben a megyei beosztást felbontjuk és megvizsgáljuk milyen területekre estek a munkahelyek, azt tapasztaljuk, a munkahelyek nagy többsége az iparositás által frekventált területeken található. /29. tábla/ A munkahelyek 50 %-a volt /Budapestet is beleszámitva/ azokon a területeken, amelyekre a beruházások összpontosultak. /Komló-Pécs, Sztálinváros/ A munkahelyek ilyen eloszlása azt jelentheti, a büntetőjogi szabályozás azokon a területeken volt különösen erős, ahová az iparositás nagyarányu tőkét és munkaerőt koncentrált. Valószinü nem általában a munkafegyelem, hanem a gazdaságpolitikailag kiemelt népgazdasági ágak munkásainak fegyelmezése volt fontos a politikai vezetés számára.

Az elitéltek foglalkozása ezeken a munkahelyeken főleg a segédmunka. 65 %-uk volt segédmunkás, szakmunkás csupán 7 %-uk. /30. tábla/

Az épitőiparba legtöbben Nógrád és Hajdu-Bihar megyéből mentek dolgozni. Ezután Szabolcs-Szatmár megye, Budapest és Bács-Kiskun megye következik. Az adatsorok ugyanakkor arról is vallanak, hogy Komló-Pécs esetében főleg helyi /Baranya megyei/ munkaerőről volt szó, mig Budapest és Borsod megye esetében nagyobb bevándorlás tapasztalható /Nógrád, Szabolcs, ill. Heves megyéből/. Az iparositás hatására létrejövő munkaerőpiac elsősorban a lakóhelyhez közelebbi munkaerőt szivta fel, még akkor is, ha nagyarányu országos munkaerőmozgás indult el az iparositás által preferált területi beruházásoknak megfelelő irányban.

2., A munkahelyek vezetőségének viszonya az elitéltekhez

Ebben a rövid részben szeretnénk egy-két adattal jellemezni a munkaszervezet elitéltekkel való kapcsolatát. Adataink nagyarányu információ-hiányról tanuskodnak, mégis bizonyos jellegzetességek megállapitását lehetővé teszik.

Először nézzük: mikor, milyen esetekben ad a vállalat kedvezményt az elitélteknek. Az esetek nagy részében a munkaszervezet az elitélteknek nem hajlandó kedvezményeket adni. Az elutasitott kedvezmények a munkaviszonytól kezdve az aratás-cséplés engedélyezéséig mindenre kiterjednek. A dolgozói kérések visszautasitása azt jelentette a kor munkajoga szerint,

hogy az elitélt számára a formális érdekérvényesitès utja végetért. Megállapitható, a tiltások maguk termelték ki a munkaszervezet elleni fellépéseket. /Pl. ha a dolgozó munkaviszonyának megszüntetéséhez az igazgató nem járult hozzá, a dolgozó már csak az önkényes kilépést választva - ennek büntetőjogi szankcióit is - tudta elhagyni munkahelyét./ Az egyoldalu tiltások csapódnak le a vállalat és a dolgozó kapcsolatában is. A kifejezett tiltások és a hallgatólagos tiltások /elzárkózás a tárgyalások elől/ dominálnak, és ezek a vállalati magatartások jellemzőek a dolgozók /elitéltek/ szociális problémáinak munkaszervezeti kezelésére is. A munkaszervezet és a dolgozó közötti tárgyalásokat vizsgálva feltünően alacsony a megállapodással végződő tárgyalások száma. Magas azoknak az eseteknek a száma, ahol kifejezetten a tárgyalások elutasitásáról van szó. A létrejövő tárgyalásokra is jellemző az időhuzó taktika, a repressziv célzat, a szóbeli megállapodások be nem tartása. Főleg a közvetlen munkahelyi vezetés tárgyal a dolgozóval, de nem ritka az az eset sem, amikor a munkahelyi adminisztráció veszi át a dolgozó ügyeinek lebonyolitását. A tárgyalásokban nincs utalás a társadalmi szervezetek részvételére, sem a szakszervezet, sem az egyéb érdekképviseleti szervek nem kapcsolódnak be a dolgozó és a munkaszervezeti vezetőség alkudozásaiba. Amennyiben tehát létrejöttek tárgyalások, azok a munkaszervezet szervezeti-uralmi viszonyain belül folytak le.

IV. Az elitéltek munkaszervezeti magatartása és a magatartások motivációi

1., A magatartások és motivációk tipusai

A mintába került elitéltek 31 %-a önkényes kilépés miatt, 36 %-a igazolatlan hiányzás miatt állt a bíróság előtt. 7 %-uknál az igazolatlan hiányzást követte az önkényes kilépés, további 15 %-uknál pedig az önkényes kilépés anyagi tartozással járt együtt /toborzási dij vissza nem fizetése, munkaruha leadásának elmulasztása/. A minta 10 %-a munkakönyvvel kapcsolatos cselekményt követett el /hamisitás, munkakönyvvel kapcsolatos szabályok megszegése/. /31. tábla/

Különböző tipusu cselekedetekről, magatartásokról van szó, különböző magatartások kerültek azonos jogi megitélés alá. Három fő tipust különböztetünk meg, az önkényes kilépést, az igazolatlan hiányzást és a munkakönyvvel kapcsolatos cselekedeteket.

Az önkényes kilépés és az igazolatlan hiányzás esetében - erről több helyen irtunk - a vállalatok számára a büntetőjogi eszközökön kivül más jogi lehetőségek is adottak voltak, mivel az igazolatlan hiányzást a munkajogi szabályok alkalmazásával, az önkényes kilépést pedig a kötelező munkaerőközvetités intézményével lehetett szankcionálni. E helyett mégis - külső nyomás miatt - a büntetőbirósági utat választották.

A mintaelemzés szempontjából azonosnak tekintettük a munkakönyvvel kapcsolatos cselekedetekért elítéltek, az önkényes kilépés és igazolatlan hiányzás miatt felelősségre-vontak társadalmi-munkaszervezeti státuszát, pozicióját. Tettük ezt azért, mivel e csoportok társadalmi-munkaszervezeti helyzete valóban nem különbözött egymástól. De tehettük ezt azért is, mivel a munkakönyvvel kapcsolatos büncselekmény mindig együttjárt az önkényes kilépéssel - ekkor derült rá legtöbb esetben fény - pusztán a jogi megitélése volt más, keményebb. Ezeket a magatartásokat ugyanis mint közokiratha-misitásokat büntették. Igy az elitéltekkel szemben nem javító-nevelő munkát szabtak ki, hanem /felfüggesztett vagy végrehajtható/ börtönbüntetést. De keményebb volt a jogi szankció akkor is, ha az önkényesen kilépő nem fizette vissza a toborzási jutalmat, mivel ekkor társadalmi tulajdon sérelmére elkövetett sikkasztás miatt itélték el, ugyancsak börtönbüntetésre.

Szociológiai értelemben egynemü magatartásokat tehát a jogi szabályozás eltérő módon kezelt. Ehelyütt a három tevékenységtipus főbb jellemzőit irjuk le együttesen, majd különkülön.

Az igazolatlanul hiányzott müszakszám /32. tábla/ adatsora bemutatja, eltérő időtartamu hiányzásokról van szó. Az átlagosan hiányzott müszakszám 7-8 müszak, de az egyhónapi, illetve egy hónapon tuli hiányzások az összes igazolatlan hiányzások 24 %-át képviselték. Ennek magyarázata abban van, hogy az igazolatlan hiányzások nagy részére a mezőgazdasági

munkák elvégzése miatt került sor, ami hosszabb időtartamot igényelt. Ez nemcsak az igazolatlan hiányzókra érvényes, hanem az önkényesen kilépőkre is. Az önkényesen kilépők motivumait vizsgálva kiderül, az önkényesen kilépők 10 %-a ugyancsak a föld megmüvelésének kényszere miatt hagyta ott munkahelyét. Másik fontos motivumcsoport a saját, illetve a család egészségügyi állapotából fakadt, és csak ezután jön a munkaszervezeten belüli konfliktus motivációs csoportja. Ezzel a motivumcsoporttal azonos arányt képvisel a direkt bérmotivumok csoportja, azaz azok a motivációk, amelyek nagyobb bér elérésének reményében vitték rá a dolgozókat az önkényes kilépésre. Látható, a munkahely elhagyásának motivumai sokszinüek, nemcsak a tisztán jövedelmi motivumok jelennek meg a munkaszervezettel szemben vállalt konfliktusban, hanem más, a dolgozók munkaszervezeten kivüli helyzetéből fakadó motivumok is.

A munkakönyvvel kapcsolatban elkövetett büncselekmények - általában véve - a dolgozók számára előnyös helyzetet teremtettek. Az alőnyös helyzet azonban nem anyagi előnyökben, hanem a szabadabb munkavállalásban jelentkezett. Mindössze 2 %-uk kapott volna több bért uj munkahelyén. Magas viszont a tudatos törekvések aránya a munkakönyvvel kapcsolatos szabályok megszegésére.

Ezek után vegyük szemügyre azokat a sajátosságokat, amelyek az elitéltek magatartását jellemezték. /33. tábla/ A magatartás jellemzők között a legmarkánsabb csoport az, amely a munkaszervezeti kötöttségek feloldására irányul. Azoknak a kötöttségeknek enyhitésére egyfelől, amelyek az ipari munkából

erednek /pl. stabil napi munkaidő/, másfelől, amelyek megakadályozzák a munkaerő vándorlását. Irtunk már erről a problémáról, emlitettük azt is, hogy esetünkben fiatal, mozgékony munkaerőről van szó, amely társadalmi helyzeténél fogva hosszu folyamatban próbálja meg összehangolni egyéni törekvését a munkaszervezetek érdekeivel. Megemlitettük azt is, az ötvenes évek Magyarországán /és azóta is egy-két jogszabályban/ ezt a "természetes mobilitást" igyekeztek kiiktatni, vagy mint bünös és rossz tulajdonságot a "vándormadarak" nyakába varrni.

A dolgozói konfliktusvállalást elemezve ugyanaz elmondható, mint az önkényes kilépés motivumainál. A legélesebben kidomborodó motivumcsoport a megélhetési problémákból fakadó motivumrendszer, ami az alacsony jövedelem és nagy eltartott szám miatt érthető. Figyelemre méltó az "egyéb" motivumok jelentős aránya, ami azt jelenti, a felsorolt motivumcsoportokon kivül a társadalmi létből fakadó számos egyéb motivum nagy számban van jelen a munkaszervezeti konfliktusok alakitásában. A dolgozó nemcsak munkaszervezeti pozíciójuk függvényében vállalnak munkaszervezeti konfliktust, hanem a társadalmi létük egészéből fakadóan is.

A társadalmi lét egészéből fakadó konfliktusmotivációk megjelenéséhez olyan társadalmi helyzet szükséges, amelyben az egyéni és a társadalmi reprodukció teljes folyamata lehetetlenné válik. Igy pl. a szociálpolitika, a munkaerőreprodukciót szolgáló infrastruktura társadalmi méretü hiánya a társadalmi lét emberi minőségét beszükitik. Az érdekképviseletek társadalmi méretü felszámolása - miként az ötvenes évek elején

Magyarországon is - a társadalmi reprodukció leépüléséből fakadó feszültségeket látenssé teszik, illetve átadják azokba a konfliktushelyzetekbe, amelyek még kialakulhatnak.

Esetünkben már problémák is felmerülnek. Amennyiben a motivumokat egy ujfajta csoportositásban ujrarendezzük és megkülönböztetjük azokat a motivumcsoportokat, amelyeket a társadalmi-politikai-jogi rendszer maga indukált - pl. a munkaerő adminisztrativ megkötéséből eredő szabályok - láthatjuk, olyan kényszerpályákkal van dolgunk, amelyek egy más jogi szabályozás esetében fel sem merülhetnek. Még a bérmotivációkról is elmondható, tulajdonképpen a bérek tudatos alacsony megállapitásából fakadtak. Megállapitható, a társadalmi-politikai szabályozás, a munkaszervezet társadalmi környezete konkrétan kondicionálja azokat az értékeket, motivumokat, amelyek a munkaszervezeten belüli konfliktusvállalásnak fő motivumai lesznek. A politikai hatalomgyakorlás társadalomszabályozása azon tul, hogy jogilag megfogalmazza a nem kivánatos magatartásokat, a társadalmi cselekvési lehetőségek funkcionális szabályozásával befolyásolja az egyéni - munkaszervezeten belüli - érdekérvényesités lehetőségeit is.

Az elitéltek 30 %-a esetében kimutatható, munkaszervezetével a büncselekményt megelőzően is konfliktusban állt. A konfliktusok fő tipusa a dolgozói kedvezmények, kérelmek vállalati megtagadása. Azok az esetek dominálnak, amikor a vállalat és a dolgozó alkufolyamatát a jogi szabályozás rövidre zárja, azaz amikor a munkaszervezet vezetésének döntése megfellebbezhetetlen és végleges. Igy a dolgozó - munkás - érdek-

érvényesitési pályája végleg lezárul /felmondás elutasitása/. Az elitéltek esetében a büntetőjogilag szankcionált magatartások elkövetésére nem előzmények nélkül került sor.

A konfliktusok fő forrása a korszak uralmi rendje, az a mechanizmus, amely a nyilt, szervezett érdekérvényesitésnek még a lehetőségét is kizárta, illetve hierarchikus helyzetet hozott létre munkaszervezet és dolgozó között. Az elitéltek - mivel végül bíróság elé kerültek - még ezzel a képességgel sem rendelkeztek, hogy az adott szabályokat kijátsszák, megkerüljék. A vállalat magatartására adott válaszuk is drasztikus volt, a szakitás, az önkényes kilépés.

Az elitéltek a munkaszervezettel szemben egyedül, izoláltan léptek fel, illetve egyedül álltak ki érdekeik képviseletéért, védelmezéséért. 86 %-uk egyedül követte el "tettét", és csupán 13 %-uk lépett fel kollektivan. /34. tábla/ A kollektiv fellépések kohéziója - azonos arányban - a munkaszervezet /munkatársi kapcsolat/ és a tradicionális társadalmi viszonyok rendszere volt /rokonsági, baráti kapcsolat, egy helyben lakás/. /35. tábla/

Az elitéltek cselekedeteiket legnagyobb részt 1952-ben követték el. Figyelemre méltó azonban, hogy a büntetett magatartások 26 %-a 1952. előtt jött létre. Igaz, a jogi elitélés ekkor már elvileg lehetséges volt - a később hivatkozott jogszabály 1960-as dátumu - azonban a magatartások tömeges elitélésére az 1952-es Januári Legfelső Birósági reprezentativ itélet után került sor. Feltételezhető, sok esetben a "vádlott után nyult" a jogszolgáltatás apparátusa.

2., A dolgozói magatartások, konfliktusvállalások néhány összefüggése

Legelőször azt vizsgáljuk meg, milyen összefüggés van az elitéltek cselekedetének fajtája és az általuk betöltött munkaszervezeti pozició között. /38. tábla/

A segédmunkások egyenlő mértékben követték el az önkényes kilépést és az igazolatlan hiányzást /34 % - 36 %/, nagyobb arányban vannak jelen a vagyoni tartozással együttjáró önkényes kilépéseknél. /A csoport 16 %-a követte ezt el./ A szakmunkások csoportja az önkényes kilépést a segédmunkásokkal azonos arányban követte el, csoportjuk 47 %-a ellenben az igazolatlanul hiányzók között található meg. Csoportjuk nagyon kis része követte csak el a többi büncselekményt. A betanitott munkások 80 %-a az igazolatlan hiányzók és az önkényesen kilépők között található /56 % - 24 %/. Ez az állami gazdasági dolgozókra is jellemző. A szakmunkások nagyobb arányu igazolatlan hiányzása azzal magyarázható, hogy a munkaszervezet más viszonyt épitett ki a szakmunkásokkal, mint a segédmunkásokkal. A szakmunkások esetében a hosszabb időtartamu hiányzást csak igazolatlan hiányzásnak tekintették, mig a segédmunkásoknál ez már önkényes kilépésnek számitott. Természetesen büntetőjogilag ez mindegy volt, azonban munkajogilag nem. Amennyiben ugyanis nem került volna sor birósági eljárásra, ugy az igazolatlanul hiányzó maximum kap egy vállalati fegyelmit, mig az önkényesen kilépő a kötelező munkaerőközvetités utjára kerül.

Emellett valószinünek látszik, a szakmunkások egészen más reakciótipusokat érvényesitettek a munkaszervezettel szemben vállalt konfliktusaikban, mint a segédmunkások.

Az elkövetett cselekménytipusokat az elkövetés egyedi-kollektiv jellegének függvényében vizsgálva megállapitható, a kollektiv elkövetésekre főleg az önkényes kilépéseknél került sor. Még az igazolatlan hiányzások esetében jelentős a kollektiv elkövetések aránya. Ennek magyarázata, hogy a kollektiv elkövetések legfontosabb motivációja a nyári mezőgazdasági munkavégzés volt, ami azt is jelzi, a kollektiv kilépésekre, hiányzásokra főként a mezőgazdaságból jött munkások esetében került sor. A kollektiv fellépések másik fontos motivációja a keresettel való elégedetlenség. Ez utóbbi tény érthető, mivel tudjuk a kollektiv fellépések azokban az iparágazatokban kerültek sorra, amelyeknek bérlehetőségei alacsonyak voltak. /20 % mezőgazdaság, 19 % épitőipar, 25 % vas-fémipar./ E három ágazat tette ki a kollektiv fellépések 70 %-át. Az iparfejlesztés által különösen preferált területekre esett a kollektiv fellépések 50 %-a. Ezeken a helyeken nyilván nem a mezőgazdasági ágazat dominált /Budapestről, Pécs-Komlóról, Veszprémről, Miskolc-Diósgyőrről van szó/, hanem az épitőipar és a vas-fémipar /bányászat/. Az elitéltek az alacsony keresetet is vállalva az iparositás fontos területeire mentek dolgozni, ott azonban a szociális ellátás elégedetlenségével, a munkakörülmények elviselhetetlenségével találkoztak. Megjegyzendő, hogy Sztálinvárosban és Csepelen nem találkoztunk kollektiv fellépéssel.

3., Az elitéltek társadalmi státuszának néhány összefüggése a munkaszervezeten belüli magatartásokkal és azok motivációival

A magatartástipusokat a férfi-női elkövetők szerint vizsgálva eltérő arányokra lehetünk figyelmesek. A nők legnagyobb része az igazolatlan hiányzást követi el, majd az önkényes kilépés, illetve az anyagi tartozással együttjáró önkényes kilépés következik. Itt és a munkakönyvvel kapcsolatos büncselekményeknél a nők javára, a "sima" önkényes kilépéseknél a férfiak javára mutatható ki többlet. /39. tábla/

A magatartástipusok számát összevonva - az önkényes kilépéseket egy tipusnak tételezve fel - a kép némileg módosul. Az igazolatlan hiányzásoknál és az önkényes kilépéseknél a férfitöbblet megmarad, de megmarad a női többlet a munkakönyvvel kapcsolatos büncselekményeknél is. A nemeken belüli sorrend a nőknél megváltozik, náluk is az önkényesen kilépők kerülnek az első helyre.

A cselekedettipusokat az elitéltek korcsoportjai szerint vizsgálva a következőket állapithatjuk meg. Az önkényesen kilépők 68 %-a 19-30 év közé esik, de a helyzet a többi magatartástipus esetében is hasonló. Ez a minta fiatal korosztályainak tulsulyával magyarázható. /40. tábla/

Megállapitható, a kor nem strukturáló tényezője a magatartás-tipusoknak. Az életut első foglalkozásának gyenge hatását ellenben fedezhetjük. /41. tábla/

Az igazolatlan hiányzásokat a betanitott munkásként és

ipari tanulóként, tanoncként kezdők csoportjai követték el leginkább, és ez egybevág az igazolatlan hiányzásokat elkövetett szakmunkások nagyobb arányával, mivel a szakmunkások életutjuk során ebből a két csoportból kerültek ki. A munkakönyvvel kapcsolatban elkövetett cselekmények tipusában az életutjukat önálló gazdálkodóként kezdők vannak a legnagyobb arányban jelen, az alkalmi munkások és a segédmunkások ezután következnek.

Az életut első foglalkozásának van bizonyos jelentősége a munkaszervezettel szemben vállalt konfliktus tipusának kialakitásában.

A kollektiv fellépéseket vizsgálva, két-három összefüggés tünik lényegesnek. Az egyik az, hogy a kollektiv fellépéseket elkövetők között nagyobb az analfabéták aránya, /13 %/ szemben 5 %-kal/ iskolai végzettség tekintetében más különbség nem tapasztalható. Nincs különbség a szakképzettség tekintetében sem, a kollektivan és egyedileg fellépők egyaránt azonos mértékben szakképzetlenek /89 %, ill. 87 %/. A lakóhelytipusokat nézve a kollektiv elkövetők között nagyobb arányban találunk nagyközségben lakót, /56 % szemben 44 %-kal/, ami a csoport falusi jellegét kidomboritja. /A kisközséget is beleszámitva ez az arány 80 %-os, mig az egyedi fellépőknél 51 %-os./

Rátérve a magatartásmotivációk társadalmi összefüggéseinek elemzésére, megállapitjuk, hogy a földtulajdonnal rendelkezők esetében a föld müvelési kényszere, mint motiváció, "természetesen" dominál. Ez a motiváció tipus nagyon jelentős

a vagyontalanok esetében is. Náluk egyrészt az aratási-cséplési munkában való részvételről, másrészt a családi földön való munkavégzésról van szó. De a motivum tipus azért is kiemelkedő, mivel az ipari bérek alacsony szinvonalát a mezőgazdasághoz közelálló csoport /esetünkben főleg ilyenekről van szó/ nyári bérmunka vállalással akarta pótolni, családjának ezáltal teremtve megélhetést.

A dolgozói konfliktusvállalásokban az elkövetők nemük megoszlása játszik valami szerepet, de csak egy-két sajátos motivumcsoport esetében, pl. az egészségügyi helyzetből fakadó motivumoknál a nők aránya nagyobb, mig a férfiak a földmüvelésben és a család eltartásában vannak tulsulyban.

A társadalmi léthelyzeten belül vannak tehát olyan változók, amelyek a motivációkat erősebben meghatározzák, igy a nem kétségkivül az. Ez azért lehetséges, mivel az egyik vagy másik nemhez való tartozás eleve társadalmi állapot.

V. A munkafegyelmi vétségek jogi kezelése

A következőkben azt próbáljuk meg leirni, hogy a munkafegyelmi vétségek /magatartások/ milyen jogi formulában jelentek meg, illetve vázoljuk, milyen jogi eszközöket vett igénybe a társadalmi-politikai szabályozás a munkafegyelmi vétséget elkövetőkkel szemben.

Az itéletet hozó megyei bíróságok sorrendje a következő /42. tábla/. A legtöbb ügyet Nógrád megyében intézték el, majd Baranya és Budapest következnek. E három helyen az összes ügy 45 %-a zajlott. Kiugró még Hajdu-Bihar megye, az esetek 9 %-ával.

A bíróságok itéleteik zömét 1952-ben hozták meg. Az itéletek 84 %-a 1952. áprilisa és decembere közé esett /43. tábla/. Amennyiben megvizsgáljuk a büncselekmény elkövetése időpontjának függvényében az itélethozatal időpontját, azt tapasztaljuk, hogy az ügyek hónapokat huzódnak, sőt hónapokkal, félévekkel előbbi ügyeket is csak 1952-ben vesznek elő. Az időpontelcsuszások jól mutatják az egész jogi eljárás repressziv jellegét. 1951. decembere azért választóvonal, mivel ebben a hónapban hangzik el az a Rákosi beszéd, amely a jogi eszközök gyors bevezetésére vezetett, illetve a munkafegyelem ellen vétőkkel szembeni repressziv fellépések megsokszorozódását eredményezte. /44. tábla/

A bíróságok a mintánkba került cselekmények esetében különböző jogi minősitéssel éltek. Lényegében azonos jellegü

magatartások - erről a korábbiakban irtunk - különböző jogi megitélést kaptak. Ezek a jogi minősitések - büncselekményi minősitések - az elitéltek későbbi sorsát meghatározták.

A mintán belül legnagyobb sulyt képviselő büncselekményi kategória a népgazdasági terv elleni büncselekmény /46. tábla/. Ez az esetek 72 %-át teszi ki. Ezután a sikkasztás büncselekménye következik /14 %/, majd a közokirathamisitás.

A sikkasztás miatt felelősségre vontak azok az elitéltek, akik a munkahelyükről kilépve a toborzási dijat nem fizették vissza. Az elitélt tulajdonképpen önkényes kilépést követett el, de ezen felül még a 100-200 Ft-os dijat sem fizette vissza, igy büntetőjogi felelősségét a sulyosabb tényállás alapján itélték meg. Az 1950:24 tvr. - amely politikai okok hatására a toborzási dij vissza nem fizetését a társadalmi tulajdon sérelmére elkövetett sikkasztásnak tekinti - erre az esetre börtönbüntetés, illetve pénzbüntetés kiszabását rendeli, a javitó munka büntetést kizárja.

A közokirathamisitás büncselekménye mögött is önkényes kilépők rejlenek, akik a kilépésen felül - vagy azzal együtt - még a munkakönyvüket is meghamisitották. Velük szemben ugyancsak a sulyosabb felelősségi alakzatot alkalmazták, mivel a közokirathamisitás BTK-ban előirt büntetési tételei a szabadságvesztés büntetést tartalmazták főbüntetési nemként. Ezt a tényt jelzi, hogy a munkakönyvi cselekmények miatt felelősségre vontak száma megegyezik a közokirathamisitás miatt elitéltek számával.

Bármennyire különböző jogi minősitést kaptak ezek a cselekmények, alapvetően azonos magatartásokat - a munkaszervezettel szembeni ellenállást - szankcionálják a jog különböző rendelkezései. Az elitéltek itélet utáni helyzetére nézve azonban nem mindegy a büncselekményi minősités.

Az elitéltek - vádlottak - nemcsak a munkahelyükön, hanem a jogi eljárás folyamán is olyan szituációsorozatban tevékenykednek, amelyben alkalmuk nyilik érdekeik nyilt vagy burkolt kifejezésére. A különböző elitélti-vádlotti jogok is ezt a célt szolgálják. Legfontosabb a fellebbezés jogintézménye, ennek igénybevétele jelzi, az elitélt mennyiben élt az itélet megtámadásának jogával. Mintánk esetében az elitélteknek mindössze 3 %-a fellebbezett, igy az esetek 95 %-ában az elsőfokon jogerős itélet született. A birróságok a vádlottaknak mindössze 2 %-át mentették fel. /46. tábla/

A népgazdasági terv elleni büncselekmény megállapitását nem jogszabály, hanem a Legfelső Biróság egyedi döntése alapozta meg. Mégis erre a határozatra a birróságok alig-alig hivatkoznak, a tervbüncselekmények esetében az 1950:4 tvr-t idézik. /47. tábla/ Az 1950:24, tvr hivatkozási esetszáma fedi a sikkasztás miatt felelősségrevontak számát, mint ahogyan a BTK hivatkozások is a közokirathamisitások számát. Az elitéltek jogi hivatkozását vizsgálva látszólag semmilyen jogi probléma nincs, az itéletek jogilag korrektnek és megalapozottnak tünnek. A törvényességgel a legnagyobb probléma a népgazdasági terv elleni büncselekmények esetében van,

azonban a formális jogot idéző joggyakorlat lefedezte ezt a törvényességi ürt. A jogalkalmazás szempontjából tehát - adódik első tanulságunk - mindegy hogy valemely alkalmazni kivánt rendelkezés tartalmilag korrekt-e avagy inkorrekt, ha formailag a norma megjelenése megfelel az előirásoknak. E szerint a törvényesség sem jogi, hanem pl. politikai kérdés. Az elitélt csoporttal szembeni fellépés ezek alapján törvényesnek tünt. A törvényesség látszata valószinüleg befolyásolta az elitéltek fellebbezési gyakoriságát is.

A cselekmények büntetőjogi megitélésének első következménye - a minősités mellett - a főbüntetési nem megállapitása. /48. tábla/ A főbüntetési nemek követik a büntetőjogi büncselekményi minősitést. /49. tábla/ A sikkasztás és közokirathamisitás esetszáma majdnem megegyezik a szabadságvesztésre itéltek számával - nem téve különbséget a végrehajtó és a felfüggesztett szabadságvesztés között - mig a javitó-nevelő munkára itéltek száma azonos a népgazdasági terv elleni büncselekményekkel. Itt utalunk ismét arra, hogy a jogi szankciórendszer azonos tipusu magatartásokat mennyire különböző módon itél meg. A magyar büntetőjogi rendszerben a szabadságvesztés és a pénzbüntetés tradicionális büntetési nemnek számitott. Az uj büntetési nem a javitó-nevelő munka volt. Az intézkedés ideológiai célja mellett a gyakorlatban a munkafegyelem ellen vétők megbüntetését szolgálta. Ennek világos bizonyitéka az országos igazságügyi statisztika adatsora. E szerint a tervbüncselekmények egy fajtáját képező munkafegyelem megsértése c. büncselekmény eseteinek száma

pontosan megegyezik az ugyanabban az évben javító-nevelő munkára itéltek számával. Igy a javító-nevelő munka büntetés kifejezetten a munkahelyi represszióhoz kötődött.

A javító-nevelő munka időtartama átlag 5 hónap volt, Ezt a büntetést kiegészitette a kötelező fizetéscsökkentés, ami esetünkben átlagosan 16 %-os. /50. tábla/ A fizetéscsökkentés ilyen nagy mértéke - utalva az elitéltek átlagkeresetére - még nehezebb helyzetbe hozta az elitéltek családját. Mivel a javító-nevelő munka a dolgozót a vállalathoz, üzemhez kötötte, ott gyakorlatilag korlátlan tulórázást és munkavégzési kényszert jelentett - az elitéltek és családtagjaik számára elveszett annak a lehetősége, hogy ipari keresetüket valamilyen módon kiegészitsék vagy családjukon más módon segitsenek. Pedig - emlékezzünk vissza - munkafegyelmi vétségüknek a szociális helyzetükön való változtatni akarás volt a fő motivuma. A büntetés kiszabása után még reménytelenebb és nehezebb helyzetbe kerültek, mint azelőtt voltak. Igy elmondhatjuk, a jogi szankció társadalmi helyzetük - családjuk helyzete, életfeltételei, megélhetésük - egészét érintette, és társadalmi helyzetük stagnálását, illetve romlását segitette elő. Társadalmi helyzetük ujratermelésében most már a jogi szabályozás is aktivan részt vett.

A szabadságvesztés, illetve a pénzfőbüntetések mellett az elitélteket egy sereg mellékbüntetéssel sujtották. /51. tábla/ A leggyakoribb - a kötelező és a javító-nevelő munkával együttjáró fizetéscsökkentés mellett - mellékbüntetés a pénzbüntetés és a közügyektől való eltiltás volt. /52. tábla/

A pénzbüntetések összegei a pénzbüntetéssel megegyeznek, a közügyektől való eltiltás mértéke pedig 1-2 évre is rug. /53. tábla/

A fő és mellékbüntetések mellett az itéletek fontos rendelkezése volt a javitó-nevelő munka helyének kijelölése. Elméletileg erre többféle lehetőség állt rendelkezésre. Elképzelhető, hogy - mivel önkényes kilépőkről van szó - az uj munkahelyen történik az elitéltek kényszerfoglalkoztatása - természetesen, ha van ilyen munkahely. De elképzelhető az az eset is, amikor - főleg a bünbakállitás repressziv motivumai által vezérelve - az eredeti - már egyszer otthagyott - munkahelyre kényszeritik vissza az elitéltet. Eseteink 70 %-a; a javitó-nevelő munkára itéltek 99 %-a; a második megoldás alkalmazását mutatja. Az elitélteket tehát visszakényszeritették abba az üzembe, ahonnan kiléptek /54. tábla/ és ezzel nemcsak társadalmi, hanem munkaszervezeti pozíciójuk stagnálódását, illetve konzerválódását is előidézték. Előidézték, mivel az elitélt éppen ebből a számára hátrányos helyzetből akart szabadulni, amikor önkényesen kilépett. A jogi represszió komplex módon kötötte meg a dolgozó társadalmi-munkaszervezeti helyzetét. Ezzel a dolgozó érdekérvényesitési lehetősége gyakorlatilag a nullára csökkent.

A jogalkalmazás és a jogszabályok végrehajtásának folyamata a jogérvényesülés sajátos folyamata. Minden központilag előirt norma, minden központilag megfogalmazott szabály ellenére a jogalkalmazó szervezetek rendelkeznek olyan relativ autonómiával, amely a jogi szabályok - normák - érvénye-

sülését a jogalkotó szándékától és céljától eltériti. A bíróságok relativ autonómiáját sok tényező mutatja, eseteinkben azonban két tényezőre hivjuk fel a figyelmet, enyhitő és sulyosbitó körülmények birósági alkalmazására, illetve a kollektiv elkövetéshez való viszonyra.

A kollektiv elkövetés eseteinek birósági kezelése politikai jelentőségü. Amennyiben ugyanis kiderült volna az együttes fellépés, ugy komoly politikai büntettet is konstruálhattak volna belőle. A biróságok ezért igyekeztek nem tudomást venni a kollektiv fellépésekről. /55. tábla/

Tapasztalható az a törekvésük is, hogy a vádlottak javára enyhitő körülményeket találjanak. A javitó-nevelő munka ugyanis csak bizonyos enyhitő körülmények előfordulása esetén volt megállapitható. A birósági enyhitő körülményekről készitett részletezés megmutatja, leginkább az ellenséges célzat hiányát hangsulyozták, - ekkor ugyanis már enyhébb a megitélés - illetve a büntetlen előéletet, ami bizonyos büntetési mérséklést tett lehetővé. /55. tábla/ De előszeretettel hivatkoztak olyan körülményekre is, mint pl. az öntudat hiánya, vagy a vádlott osztályhelyzete. Ezeknek az érveknek jelentőségére az ideológia elemzésekor visszatérünk.

A biróságok lehetőségekhez viszonyitva enyhébb ügykezelésére utal a sulyosbitó körülmények használása, keresésének gyakorisága is. Feltünően magas azoknak az eseteknek a száma, amikor a biróság nem talál sulyosbitó körülményt, illetve az esetek nagy többségében olyan tényekre hivatkozik - büntetett előélet - amit a törvény szerint is figyelembe kell venni. /57. tábla/

Talán ennyiből is látható, a birósági itélkezési gyakorlat a lehetőségekhez képest igyekezett enyhébben kezelni az ügyeket. Természetesen ez az enyhébb kezelés csak azzal együtt érthető, hogy az eseteket kezelhette volna sulyosabban is. Majd a strukturális elemzésekkor kiderül, minden birói enyhités stb. ellenére ez a represszív szabályozás elérte társadalmi célját, alkalmas volt bizonyos magatartások megbüntetésére, de csak ennyire.

2., A jogi szabályozás és az elitéltek társadalmi helyzete közötti összefüggések

A matematikai-statisztikai számitások elvégzése után a strukturális összefüggések azt mutatták, nagyon alacsony szintü korreláció van a társadalmi státuszt jellemző változócsoport és a jogi szabályozást leiró változócsoport között. A két változócsoport tagjai saját csoportjukon belül vannak magas korrelációs kapcsolatban. Ennek az eredménynek azt a jelentőséget tulajdonitjuk, hogy e szerint a társadalmi helyzet a jogi szabályozás alakulására az itéletalkotási folyamatban már nem hat, illetve a jogi eljárás keretein kivül érvényesül a társadalmi státusz determinációs hatása. Ezt a véleményünket támasztja alá a társadalmi státusz korábbi elemzése, amelyből láttuk, a jogi eljárás egyszer már "megszürt" társadalmi csoporttal kerül szembe. Igy az itéletalkotási folyamat maga, már függetlenedhet a társadalmi helyzettől. Természetesen ezt támasztja alá a jogi eljárás politikai célrend-

szere, a represszió is. Ugyanis a represszív célzat mindenekfelett érvényesül, és nincs tekintettel a vádlottak társadalmi helyzetére. A megtorlást tekinti elsőrangunak, és közömbös az elitéltcsoportok társadalmi hovatartozása. Igy homogenizálja a jog a társadalmilag heterogén csoportokat.

A jogi változócsoport legfontosabb változója az itéletet hozó bíróság megyei elhelyezkedése. A statisztikai elemzés szerint a bíróságok megyei elhelyezkedése meghatározta az itélet rendelkező részét, az enyhitő és sulyosbitó körülmények előfordulását.

A jogi változócsoport egymás közötti legfontosabb összefüggései a jog természetéből adódnak. Igy pl. Az itélet főbüntetési neme és a szabadságvesztés tartama közötti összefüggés, vagy: A büncselekmény jogi minősitése és a javitó-nevelő munka tartama közötti összefüggések.

Egy jogi változó mentén - a büncselekmény jogi minősitése mellett - egy-egy társadalmi változó eloszlását vizsgáltuk meg. Azt tapasztaltuk, hogy az elitéltek vagyoni helyzete a változó homogenitása miatt, az iskolai végzettség pedig az egyenletes eloszlás miatt nincs hatással a büncselekmények jogi minősitésére. Ugyanez az egyenletes eloszlás mondható el az elitéltek jövedelmi csoportjairól is. Mindez azért is érdekes, mert a sikkasztás - azaz a toborzási dij vissza nem fizetése - sem függött a jövedelmi helyzettől. E jelenség magyarázata az lehet, hogy a különböző magatartástipusok együttesen függenek a társadalmi helyzettől. Társadalmilag azonos helyzetü csoportok vannak jelen minden büncselekmény

kategóriában.

Más társadalmi változók mentén vizsgálva a jogi változókat /a jogi minősitést, ill. a büntetési tartamokat/ a következőket állapithatjuk meg.

A büncselekmények megyei eloszlása azt mutatja, hogy minden megyében - miként a mintában - dominált a népgazdaság elleni büncselekmény. Érdekes, a közokirathamisitást elkövetők Budapesten nagyobb arányban szerepelnek, mint más megyékben - Baranyában pl. nincs is ilyen büncselekmény.

A vádlott állandó lakóhelyének tipusa és a büncselekmény jogi minősitése két változó kumulációját mutatja. /58. tábla/ A községekben lakó, népgazdasági terv elleni büncselekményt elkövetők sulya a mintán belül nagy /47 %/. Sajátosan jellemző tény, hogy a szocialista városokban lakók esetében 99 %-os népgazdasági terv elleni büncselekménnyel találkozunk, és az is, hogy a toborzási pénz vissza nem fizetői - a sikkasztók - arányuknál nagyobb mértékben kerülnek ki a falvak lakói közül. /A sikkasztás miatt elitéltek 64 %-a e kategóriából került ki./

A hatásköri és illetékességi szabályok alkalmat adtak az eljárást lefolytató szerveknek, hogy vagy a vádlottak lakóhelyén, vagy munkahelyének megyéjében - járásában - folytassák le a birósági eljárást. Az állandó lakóhely megyei beosztása és az itéletet hozó bíróság megyei beosztásának összefüggései azt mutatják, az igazságügyi szervek a lakóhely szerinti illetékességet helyezték előtérbe. Ennek egyik oka, hogy az önkényesen kilépettek gyakran hazamentek dolgozni, vagy otthon

végeztek alkalmi munkát, másik oka, hogy a perekkel a munkaerőforrásokat jelentő községek, vidékek lakosai számára kellő példát lehetett statuálni. Erre utal pl. az az eset is, amikor a munkahely szerinti illetékesség alapján lefolytatott eljárás itéletét megküldték a lakóhely szerinti ujságnak, közzététel céljából. Alig-alig került lakóhelyen kivüli területen per lefolytatásra.

Az enyhitő körülmények körülbelül egyenlő arányokban fordulnak elő minden büncselekményi minősitésben, talán a sikkasztás és a közokirathamisitás esetében nagyobb az előfordulási arányuk.

Ugy gondoljuk, az eddigiek kellően bizonyitották, miszerint nincs releváns összefüggés a strukturális helyzet változói és a jogi változók között.

Ezek után megvizsgáljuk a jogi és a munkaszevezeti változócsoport közötti strukturális összefüggéseket.

3., A jogi változócsoport és a munkaszervezeti pozíciót jelző változók közötti összefüggések

A változók közötti strukturális elemzés korrelációs táblája erősebb összefüggéseket mutatott, mint a társadalmi helyzetet jelölő változók és jogi változók strukturális elemzéséé. A két változócsoport között létező magas korrelációs kapcsolatok /pl. a több elkövető közötti kapcsolat jellege és az itélet főbüntetési neme/ arra utalnak, hogy ellentétben az előbb emlitett elemzéssel, a munkaszervezeti konfliktusok jobban

alapját képezték a jogi eljárásnak, mint a társadalmi helyzet változói alapján felvázolható társadalmi szituáció.

A strukturális elemzés alapján várható, hogy a kapcsolatok azt mutatják, a jogi szabályozás betöltötte feladatát, azaz a jogi szabályozás ráépül a munkaszervezeten belüli konfliktusra. Igy a jogi szabályozás viszonylagos autonómiája támaszt kapna a munkaszervezeten belüli konfliktusfeloldás folyamataiban, azaz részt vállalna a konfliktusok feloldásában, vagy esetleg szabályozásában.

Legelőször az elitéltek foglalkozását jelölő változót - Az elitéltek foglalkozása a büncselekmény elkövetésekor - jellemezzük. A segédmunkás egyedüli elkövetők a minta 57 %-át teszik ki, ami az ismert adatok alapján számitva a minta 65 %-a. A mintán belül egyetlen egy más tipusu csoport különithető el, a kollektiv - csoportos - elkövetők állami gazdasági dolgozók csoportjáé. Emlitettük a kollektiv fellépés valóban erre a csoportra volt jellemző.

Az igazolatlan hiányzások ideje - hossza - sem az itélet sulyára, sem a büncselekmény minősitésére nem volt kihatással. Egyetlen egy szempont volt döntő, a hiányzás ténye, a proporcionalitás - arányosság - büntetőjogi elve háttérbe szorult.

Ehhez hasonlóan a munkahelyi konfliktusvállalások - munkahelyelhagyások - motivumai sincsenek sem az itélet sulyára, sem az enyhitő körülmények létére hatással, sőt a jogi minősitést sem határozzák meg.

Annak, hogy a konfliktusvállalások motivációinak nincsen szerepe a jogi minősitésben, nagy jelentőséget tulajdonitunk.

Eszerint ugyanis - és a kétdimenziós tábla elemzése megerősiti véleményünket - mindegyik büncselekménytipusnál - népgazdasági terv elleni büncselekmény, közokirathamisitás, sikkasztás - ugyanazok az elkövetői motivumok játszották a főszerepet. Ezért a büncselekmények valóban a jogi szabályozás repressziv kreációi voltak, hiszen nem tettek különbséget az elkövetői motivumok között. Az összefüggés másik oldala szerint viszont ugyanaz a motivumrendszer határozza meg a különböző jogi tipusként értelmezett magatartásokat. Ennek alapján állithatjuk, valójában azonos viselkedési folyamattal állunk szemben, amit szociológiai értelemben azonosnak kell tekintenünk.

Az itéletet hozó biróság megyei elhelyezkedése - az előbbi strukturális elemzésben láttuk - döntő fontosságu volt. Érdemes megjegyezni, az itéletet hozó biróság megyei elhelyezkedésének az itélet ideológiai érvelésének létére van a legerősebb kapcsolata.

Milyen tényezőktől függ az itéletek főbüntetési neme, és a büncselekmények jogi minősitése?

A kérdés indokolt. A főbüntetési nemek tipusa és a büncselekmény jogi minősitése jogi tényezőktől függ, illetve a magatartás társadalmi-politikai kezelésétől. A munkaszervezeti pozició - foglalkozás, motiváció - nem játszik lényeges szerepet a magatartás jogi minősitésénél.

A munkaszervezeti pozíciót körüliró változócsoport és a jogi változócsoport közötti elemzés összefoglalásaként kijelenthetjük, a magas korreláció nem globálisan, hanem csak bizonyos részekben jelent valódi összefüggéseket a jogi szabályozás folyamata és a szabályozás tárgya között. Megállapithatjuk,

a jogi folyamat a munkaszervezeten belüli pozicióktól sem függ közvetlenül, nem mutat egészében közvetlen összefüggést a munka világával. Csakis a repressziv szabályozás jellemzője a fent leirt jellegzetesség, hiszen a repressziv szabályozás ennyit és azt emeli ki a szabályozás tárgyából, amire érvényességéhez feltétlenül szüksége van. A szabályozás nem ül rá a munkaszervezet belső folyamataira, a joggyakorlat nem is igyekszik feltárni azt, mivel a szabályozás e tipusa nem a munkaszervezeten belül lejátszódó emberi magatartások következményeként keletkezett.

Az előbb elmondottak mellett érdemesnek találtunk egy-két összefüggést bővebben elemezni.

Három nagy kérdéscsoportot jellemzünk. Elsőként a jogi minősités problémakörét irjuk le, most már abban a tudatban, hogy a jogi szabályozás önmagából magyarázható. Másodszor az egyedi-kollektiv elkövetés kérdéseinek egy-két oldalát mutatjuk be. Harmadszor az enyhitő körülményeket vizsgáljuk.

Megállapitottuk, a büncselekményi minősités alig függ az elkövetők foglalkozásától. Most nézzük a két változó két dimenziós összefüggéseit. /59. tábla/

A segédmunkások főként a népgazdasági terv elleni büncselekménytipusnál találhatók, de ugyanez elmondható a másik három csoport tagjairól is. A legváltozatosabb büncselekményeket a segédmunkások követték el, arányuk ugyanis minden büncselekménycsoportban felülmulja a többi foglalkozási csoport arányát.

Ez, arányuk mintán belüli többletéből is származhat,

a jogi folyamat a munkaszervezeten belüli pozicióktól sem függ közvetlenül, nem mutat egészében közvetlen összefüggést a munka világával. Csakis a repressziv szabályozás jellemzője a fent leirt jellegzetesség, hiszen a repressziv szabályozás ennyit és azt emeli ki a szabályozás tárgyából, amire érvényességéhez feltétlenül szüksége van. A szabályozás nem ül rá a munkaszervezet belső folyamataira, a joggyakorlat nem is igyekszik feltárni azt, mivel a szabályozás e tipusa nem a munkaszervezeten belül lejátszódó emberi magatartások következményeként keletkezett.

Az előbb elmondottak mellett érdemesnek találtunk egy-két összefüggést bővebben elemezni.

Három nagy kérdéscsoportot jellemzünk. Elsőként a jogi minősités problémakörét irjuk le, most már abban a tudatban, hogy a jogi szabályozás önmagából magyarázható. Másodszor az egyedi-kollektiv elkövetés kérdéseinek egy-két oldalát mutatjuk be. Harmadszor az enyhitő körülményeket vizsgáljuk.

Megállapitottuk, a büncselekményi minősités alig függ az elkövetők foglalkozásától. Most nézzük a két változó két dimenziós összefüggéseit. /59. tábla/

A segédmunkások főként a népgazdasági terv elleni büncselekménytipusnál találhatók, de ugyanez elmondható a másik három csoport tagjairól is. A legváltozatosabb büncselekményeket a segédmunkások követték el, arányuk ugyanis minden büncselekménycsoportban felülmulja a többi foglalkozási csoport arányát.

Ez, arányuk mintán belüli többletéből is származhat,

azonban ez nem valószinü, mivel a többlet "eltüntetése" után is megmarad az egy-két büncselekménykategóriában a tapasztalt tulsuly. A szakmunkások - most már joggal állithatjuk - és kisebb részben a betanitott munkások a népgazdasági terv elleni büncselekményt követték el, igy a szabadságvesztést sem rájuk, hanem a segédmunkásokra szabták ki. A segédmunkások követték el a sikkasztások legnagyobb részét, azaz a toborzási dijat nem fizették vissza önkényes kilépéseiknél. Ez a büncselekményfajta a szakmunkásokra nem, a betanitott munkásokra alig jellemző. Ugy néz ki, ez az a büncselekménykategória, amelyet valóban sajátos társadalmi csoport követett el. Az adminisztrativ munkaerőgazdálkodás büntetőjogi védelme rétegspecifikusan müködött.

Vissza kell utalnunk egy korábban már elemzett összefüggésre. Ekkor az elitéltek cselekedetének tipusát elemeztük a foglalkozás függvényében. Láttuk, a szakmunkások részvétele az anyagi tartozás és a munkakönyvvel kapcsolatos cselekmények elkövetői között valóban kisebb. E két cselekedettipusból lett ugyanis a sikkasztás és a közokirathamisitás. Nem arról van szó tehát, hogy a biróságok kedvezőbben itélték meg - minősitették - tetteiket, hanem a foglalkozási pozició valóban eltérő magatartástipusoknak lehet az alapja.

A családi szociális problémának nincs hatása a büncselekmények jogi minősitésére, de ugyanez elmondható az életut első foglalkozásáról is.

A különböző büncselekményeket azonos mértékben követték el a kollektiven és az egyedileg fellépők. Talán a sikkasztók

kollektiv csoportja ugrik ki, ennek azonban az a magyarázata, hogy a toborzott dolgozók között nagy volt a mezőgazdaságban elhelyezkedők száma, akik kollektivan léptek ki munkahelyeikről, és kollektiven nem fizették vissza a toborzási dijat.

Az elkövetés egyedi-kollektiv jellege az enyhitő körülmények tekintetében sem mutat olyan sajátosságokat, amelyek alapján külön lehet választani a minősités sulyosságának megfelelően az egyedi és kollektiv elkövetőket. Az enyhitő körülmények mindkét csoportban ugyanolyan arányban fordulnak elő.

Mindezek alapján azt kell mondanunk, az elkövetés egyedi-kollektiv jellege - függetlenül a strukturális elemzés korrelációs szintjeitől - a büntetőbiróságok számára közömbös volt.

E szerint, amig a politikai rendszer számára 1952-ben, valamint a szociológiai elemzések számára 1984-ben egyáltalán nem közömbös a kollektiv fellépés léte, vagy nem léte; addig a büntetőbiróságok 1952-ben "tultették" magukat az ügyön. Lehetséges, ennek az volt az oka, hogy amennyiben kollektiv elkövetést állapitanak meg, a büncselekmény már nem munkafegyelmi büncselekmény, hanem államellenes büncselekmény, szabotázs.

Megállapitásaink szerint az enyhitő körülmények a biróságok helyétől függenek. A kétdimenziós tábla igazolja ennek a kapcsolatnak a létét, alátámasztja ezt az összefüggést. Ez azért érdekes, mivel a jogalkalmazási elvek szerint az elitélt személyisége, az ügy jellege az, ami az enyhitő körülmények alkalmazását, illetve a sulyosbitó körülmények mérlegelését lehetővé teszi. Elemzéseink szerint a biróságok éppen erre

nem voltak tekintettel, igy az enyhitő körülmények léte a bíróságok területi elhelyezkedésétől - azaz a bíróságon belül az eljáró, erre az ügyre szakosodott biró szellemi képességétől - függött. A biró nem az egyedi esetet tartotta szem előtt, hanem az ügy politikai-társadalmi vetületét. Igy adódhatott, hogy az enyhitő körülményeknek semmi közük ne legyen az egyes konkrét ügyekhez, hanem a kor ideológiájának megfelelően a repressziv szabályozás törvényességi látszatát szolgálva kerüljön be az egyes itéletekbe. Az enyhitő körülmények a repressziv szabályozás jogi eszközei lettek. Erre utal, hogy az elitélt foglalkozásának sem volt semmi köze az enyhitő körülmények létéhez.

VI. Ideológiai elemek az itéletben

1., Az ideológiai érvelés helye az itélet szerkezetében

a., A társadalomra veszélyesség bizonyitása.

A vádlott cselekedetéről kimutatták, hogy az objektiven veszélyeztette a társadalmat, és a helyes, követendő társadalmi mintákra történő utalással bebizonyitották, a vádlott tette társadalmilag helytelen magatartás volt.

Másodszor a vádlott társadalmi környezetének bemutatásával a vádlott feltételezhető személyiségét ábrázolták, igy támasztották alá a büntetés indokoltságát.

Mindkét területen előtérbe került a magánvaló-magáértvaló munkásosztály ideológiai szembeállitása. A vádlottak többnyire kirekesztődtek a magáértvaló munkásosztályból, egy alacsonyabbrendü kisebbség tagjai lettek. Konkrétan hová sorolták őket, erről még irunk.

Két példa az elmondottakra"

"Az igazolatlan munkamulasztás veszélyezteti népgazdasági tervünk, vagy legalábbis annak valamely részlete megvalósitását. Sérti tehát a szocialista épités érdekét."

"Tekintettel azonban arra, hogy a vádlott cselekményének az oka nem szembehelyezkedés a dolgozó nép társadalmával, és cselekményét nem kártevő célzattal, hanem öntudatának nagymérvü elmaradottsága, politikai képzetlensége miatt követte el..."

b., Enyhitő körülmények és ideológiai érvelés

Amennyiben a vádlottak tettének társadalmi sulya nagy volt, ugy az itélet büntetése hosszabb tartalmu szabadságvesztés lehetett. A Legfelső Bíróság egyedi döntése azonban nemcsak az igazolatlan hiányzások, önkényes kilépések büntetőjogi szankcionálására adott lehetőséget, hanem az alapjogszabály /1950:4 tvr/ büntetési módját is enyhitette. Igy enyhitő körülmények esetében a szabadságvesztés büntetés helyett javitó-nevelő munka lett az elitéltek büntetése.

Az enyhitő körülményeket a vádlottak személyiségéből, élethelyzetéből, társadalmi körülményeiből vezették le. Két tipikus enyhitő körülményre hivjuk fel a figyelmet. Az egyik az ellenséges célzat hiánya, tehát a társadalommal szembeni direkt ellenséges szembenállás kizárása, a másik a vádlott objektiv osztályhelyzete, nem egy esetben öntudatlansága. A magábanvaló osztályhoz tartozást a vádlott javára irták.

Ugyanaz az ideológia, amely a társadalomra veszélyességet alátámasztotta, használhatónak bizonyult a büntetés enyhitésének eseteiben. Az enyhitő körülmények között természetesen nemcsak ideológiai axiómák szerepeltek, helyet kapott az elitéltek korára, nemére, családi körülményeire történő hivatkozás is.

"A vádlott a dolgozók osztályához tartozik. Osztályhelyzetére figyelemmel a dolgozó nép ellenségének nem tekinthető. Osztályhelyzete, társadalmi nevelésének hiánya és egyéb okai is arra utalnak, nem áll ellenségesen szemben a társadalommal."

Hosszabb idézetünk összefoglalóan mutatja be az elmondottakat:

"Vádlott a tárgyaláson belátta, hogy a munkafegyelmet sulyosan megsértette, de tettét megbánta és beismerte, hogy dolgozóhoz nem méltó magatartást tanusitott, mivel megsértette népgazdaságunk gazdasági rendjét.

Népköztársaságunkban tervgazdálkodás folyik. Ennek azonban elengedhetetlen előfeltétele, hogy ebből az épitő munkából minden ember kivegye a részét. Nem elegendő azonban rendszer nélkül, ötletszerüen dolgozni, hanem az eredményes munkához munkafegyelem is szükséges.

Dolgozóink tulnyomó többsége ma már nemcsak tudja, hanem át is érzi, hogy a munka nem kényszer többé, hanem becsület és dicsőség dolga. A munkás ma már nem a kizsákmányolók profitját növeli, hanem magáért a közösségért, a boldogabb jövőért dolgozik. Munkájuk ellenértékét vagy közvetlenül, vagy közvetve szociális juttatások formájában meg is kapja, s ennek tudatában a dolgozók tulnyomó többsége lelkesen és fegyelmezetten vesz részt a termelő munkában.

Sajnos azonban még mindig akadnak olyanok, akik nem ismerik fel, vagy nem akarják felismerni, másrészt pedig olyanok, akik megfelelő öntudat hiánya vagy politikai elmaradottság okából nem képesek felismerni azt az óriási különbséget, amely a munka célja és feltételei között a multban fennállott és jelenleg is fennáll.

Előbbi csoportba tartoznak népi demokráciánk ellenségei, akik legelszántabban minden eszközt felhasználnak arra, hogy

akadályokat gördítsenek az épülő szocializmus utjába, a másik csoporthoz tartoznak azok, akiket az osztályellenség félrevezetett, vagy akik még nem tudtak megszabadulni a kispolgári gondolkodás csökevényeitől.

Az előbbiek szándékosan akadályozzák az épitő munkát, az utóbbiak pedig tudatlanságból, a kellő felvilágosultság hiányából zavarják meg.

A tárgyalás során semmi adat nem merült fel arra vonatkozólag, hogy a vádlott az előbbi csoportba tartozott volna, vagy a munkafegyelem megsértésével szándékosan akart volna kárt okozni népgazdaságunknak. Ellenkezőleg, az világlott ki, hogy fegyelmezetlenségének az öntudat és főleg a társadalmi nevelés hiánya voltak okai.

Nem kétséges, hogy a munkafegyelem megsértése, az igazolatlan mulasztás veszélyezteti népgazdasági terveink megvalósitását, és sérti a szocialista épités érdekeit, ezért társadalomra veszélyes..."

2., <u>Az ideológiai érvelések előfordulásának néhány társadalmi összefüggése</u>

Az ideológiai elemek előfordulását alapvetően a birósógok megyei elhelyezkedése határozta meg. Sem az elitéltek társadalmi helyzete, sem magatartásuk motivumrendszere nem befolyásolta az ideológiai érvelések előfordulását. Ezen belül árnyalatnyi eltérések kimutathatóak. Igy pl. Csepelen, Miskolc-Diósgyőr, Veszprém-Várpalota területein - ahová a kibontakozó iparositás koncentrálódott - nagyobb arányu az ideológiai érvelést tar-

tartalmazó itélet, mint más területeken. Vagy az anyagi tartozás és a munkakönyvvel kapcsolatos cselekmények itéletei kevésbé tartalmaztak ideológiai elemeket, mint az önkényes kilépés, igazolatlan hiányzás esetei. E tény jelzi, az ideológia valóban a joghézagot töltötte ki, mert mig az első két magatartásnál a BTK, ill. egy Tvr a büntetésre jogi lehetőséget adott, addig az önkényes kilépéseknél és igazolatlan hiámyzásoknál a büntető eljárásra nem a jogi normák tartalmánál fogva került sor.

3., Az ideológiai axiómák és érvelések empirikus vizsgálata

Az itéletek ideológiai szövegét érvtipusokra bontottuk. A leggyakrabban hivatkozott érv: "A szocializmus előfeltétele, hogy a munkából mindenki kivegye részét," és az a megállapitás, hogy a "munkához munkafegyelem kell". A gyakorisági sort végig elemezve a következő logikai kapcsolatot kaptuk:

Szocializmus - társadalmi feladatvállalás - munkafegyelem - tervszerü munka - a munka becsület és dicsőség - tervgazdaság - szocializmus.

Egy-egy ideológiai sémában állandóan uj és uj fogalom-tartalmak jelentek meg. A fogalmak közös verbális elemei logikai összekötő kapcsolatot hoztak létre különböző értéktartományu fogalmak között. A munkafegyelem ezzel olyan fogalmi környezetbe került, amely a kor kiemelt jelentőséggel biró értékeiből állt. /szocializmus-tervgazdasg./ Ez a szövegkörnyezet felerősitette a munkafegyelem fontosságát, társadalmi sulyát, ugyanakkor még negativabbá tette a munkafegyelem ennek vétők

cselekedetét.

Az érvelésbe bevonták az "empirikus tapasztalat" szféráját is, igy szerepeltek olyan kijelentések, miszerint "nálunk nincs munkanélküliség", "a munkás munkája ellenértékét megkapja".

Nagyon kevés érv szerepel a politikai-hatalmi szféra és az életszinvonal köréből. De az ipari munka üzemen belüli feltételeiről is alig esett szó. Inkább a makrotársadalmi viszonyok ideológiai ábrázolásmódja került be az itéletek szövegeibe.

Az elitéltek legnagyobb "büne" az ötéves terv megvalósitásának veszélyeztetése. Ezután a munkafegyelem, majd a tervgazdaság sérelme következtek. A sorban negyedikként az üzemi részletterv és a szocializmus épitésének sérelme szerepelt. Ismét láthatjuk, az ideológiai értékek - szocializmus, tervgazdaság - uralták az érvrendszer egészét.

Az elitéltek személyiségét jellemző tulajdonságokkal a vádlott személyiségét értékelték és ezen keresztül bizonyitották be a büntetés jogosságát. Leértékelték a vádlott - elitélt - személyiségét, lefokozták emberi tulajdonságait. A legnagyobb sullyal szerepelt az az érv, miszerint az elitélt nem látta be, mit kellett volna tennie, azaz felvilágositatlan, öntudatlan. Nem tartozott pszichikailag a magáértvaló munkásosztályhoz. Ezután a szocializmus eredményének nem értékelése, majd a szocializmus és a kapitalizmus közötti különbség fel nem ismerése következett. Körülbelül azonos mértékben szerepelt a többi tulajdonság, az önérdekét követő

személyiség, a fegyelmezetlenség.

Alapvetően negativ személyiségjegyekkel találkoztunk. De negativak azok a csoportok is, ahová ezek a negativ személyiségek tartoznak. Legkarakterisztikusabb csoport az öntudatlan dolgozók csoportjáé. Ezt követi a mult maradványait magukkal cipelők, a képzetlen és elmaradott dolgozók, valamint az önző anyagias dolgozók csoportja.

Látható, két különböző csoportot vontak egybe. Azokat, akiket /képzetlennek/ öntudatlannak itéltek - azaz tudati beállitottságuk hibás -, és azokat, akik érdekeiket nyiltan képviselték - azaz akiknek a magatartása hibás.

A pozitiv minták és példák elemzéséből közvetetten is kidomborodik a két csoport jellemző karaktere. Azok a dolgozók a dicsérendők, akik egyfelől öntudatosak /kötelességtudók/, és azok, akik érdekeiket nem helyezik a társadalom érdekei elé. De ezeket a pozitiv mintákat huzta alá a dolgozóval szemben támasztott követelmények listája. Igy a fegyelmezettséget, az előirások betartását, a képesség és tudás maximumát nyujtó tevékenységet tekintették a helyes magatartás jellemzőjének.

Összefoglalásképpen körvonalazható, mit is értett az ideológia munkafegyelem alatt. A pozitiv követelmények felfoghatóak a munkafegyelmi vétséget nem elkövető dolgozók tulajdonságegyütteseinek. E követelményekben dominál az adaptáció és feltétlen alkalmazkodás értékrendje, az alárendelődésre és fegyelemre való beállitottság.

személyiség, a fegyelmezetlenség.

Alapvetően negativ személyiségjegyekkel találkoztunk. De negativak azok a csoportok is, ahová ezek a negativ személyiségek tartoznak. Legkarakterisztikusabb csoport az öntudatlan dolgozók csoportjáé. Ezt követi a mult maradványait magukkal cipelők, a képzetlen és elmaradott dolgozók, valamint az önző anyagias dolgozók csoportja.

Látható, két különböző csoportot vontak egybe. Azokat, akiket /képzetlennek/ öntudatlannak itéltek - azaz tudati beállitottságuk hibás -, és azokat, akik érdekeiket nyiltan képviselték - azaz akiknek a magatartása hibás.

A pozitiv minták és példák elemzéséből közvetetten is kidomborodik a két csoport jellemző karaktere. Azok a dolgozók a dicsérendők, akik egyfelől öntudatosak /kötelességtudók/, és azok, akik érdekeiket nem helyezik a társadalom érdekei elé. De ezeket a pozitiv mintákat huzta alá a dolgozóval szemben támasztott követelmények listája. Igy a fegyelmezettséget, az előirások betartását, a képesség és tudás maximumát nyujtó tevékenységet tekintették a helyes magatartás jellemzőjének.

Összefoglalásképpen körvonalazható, mit is értett az ideológia munkafegyelem alatt. A pozitiv követelmények felfoghatóak a munkafegyelmi vétséget nem elkövető dolgozók tulajdonságegyütteseinek. E követelményekben dominál az adaptáció és feltétlen alkalmazkodás értékrendje, az alárendelődésre és fegyelemre való beállitottság.

4., Az ideológiai érvelés rendszere

A következőkben megpróbáljuk rekonstruálni az itéletek ideológiai világképét.

A., Érdekek és érdekrendszerek az ideológiai érvelésekben

Dominál az érdekegység ideológiája. A továbbiakban néhány példát idézünk.

1. A szerződéses munkaviszony és a represszió.

"A szerződés a Munka Törvénykönyve /1951. 7. tvr./ 23. §-nak megfelel. Tartalmazza a munkakör tüzetes megjelölését és azt az időt, ameddig a munkaviszony tart. A szerződést a terhelt szabályszerüen aláirta, tehát rá nézve az kötelező. Terhelt pedig a munkaviszonyt jogszabályban el nem ismert okból, a jogszabálynak nem megfelelő módon megszüntette, igy önkényesen kilépőnek minősül. Terhelt tehát az önkényes kimaradással a munkafegyelmet megsértette, veszélyeztette a népgazdasági terv, de legalábbis a részletterv megvalósitását."

Ez az érvelés még nem tökéletes, az önkényes kilépésnek ugyanis vannak más jogi szankciói is.

2. A cselekmény a vádlottnak is kárt okoz: az önérdekre hivatkozással itélik el.

"A terhelt a fegyelmezetlen magatartásával hátráltatta a vállalat munkatervének teljesitését. Ezzel saját magának és a népgazdaságnak is kárt okozott, mert hiszen csak a tervek

pontos teljesitése teszi gazdagabbá országunkat, és csak a gazdag és erős országban emelkedhetik a dolgozók életszinvonala."

3. Az öntudatlan dolgozó elitélése.

"A vádlott ezen magatartása öntudatos dolgozóhoz méltatlan magatartás volt. A hét müszak mulasztása a tervfegyelmet sérti. Ezen mulasztás folytán a termelésben jelentős kiesést okozva, az üzem részlettervének megvalósitását veszélyeztette, különösen nagy jelentősége a büncselekménynek, ha figyelemmel vagyunk arra, hogy a vádlotthoz hasonló magatartásu egyéneknek a termelésből való kiesésével mily nagy tömegü munkás veszik el a tervteljesitésből."

4. Az egész társadalmi.gazdasági rend ellen vétett az elkövető.

"Népköztársaságunkban tervgazdaság folyik. Ennek azonban elengedhetetlen előfeltétele, hogy ebből az épitőmunkából minden munkaképes ember kivegye a részét. Nem elegendő azonban rendszer nélkül, ötletszerüen dolgozni, hanem eredményes munkához munkafegyelem szükséges. Dolgozóink java része ma már nemcsak tudja, de át is érzi, hogy a munka nem kényszer többé, hanem becsület és dicsőség dolga. A munkás ma már nem a kizsákmányolók profitját növeli, hanem magáért, a közösségért, a boldogabb jövőért dolgozik. Munkájának ellenértékét vagy közvetlenül vagy közvetve szociális juttatások formájában meg is kapja, s ennek tudatában lelkesen és fegyelmezetten vesznek részt a termelő munkában. Ez alól a vádlott kivétel."

5. Olyan öntudatlan dolgozóval állunk szemben, aki képtelen egyéni érdekét háttérbe szoritani.

"A vádlott magatartását vizsgálva a biróság arra a meggyőződésre jutott, hogy a vádlott nem elég öntudatos, egyéni érdekét nem tudja összhangba hozni a közösség érdekével, nem érdekelte kellőképpen, hogy az Acélgyárban minden munkaerőre szükség van..."

6. Aki nem dolgozik - mert igazolatlanul hiányzik - az Alkotmányt sérti.

"Az Alkotmány 9.§. szerint a Magyar Népköztársaság társadalmi rendjének alapja a munka. Minden munkaképes egyén joga, de egyszersmind kötelessége, hogy képessége szerint dolgozzék. A munkatörvény pedig kimondja, hogy a munkafegyelem megtartása minden dolgozó kötelessége és becsületbeli ügye. Az igazolatlan munkamulasztások és önkényes munkaelhagyások veszélyeztetik a népgazdasági tervnek, illetve részlettervnek megvalósitását, és sértik a szocialista épités érdekeit, valamint a népgazdaság gazdasági rendjét."

Minden bemutatott példa közös sajátossága az össztársadalmi érdek felsőbbrendüségére való hivatkozás. Az ideológia logikája automatikus összhangot teremtett egyéni tett és társadalom között. A megfogalmazás, leforditva a büntetőjogi nyelv fogalmaira, a társadalmi veszélyesség egyik elemét jelentette. Ezzel a társadalom /fiktiv/ érdekétől eltérő cselekedet, magatartás deviáns lett, s mint ilyen, legitim módon büntethető.

Végül egy olyan tipust mutatunk be, amely a munkavállaló érdekének háttérbe szoritásához nem használ fel semmilyen misztikus köntöst.

7. "Vádlott azzal védekezett, hogy keresményéből családját nem tudta eltartani, s mert felmondását nem fogadták el, azért hagyta el munkahelyét önkényesen. Előadta, hogy korábbi munkahelyéről... is önkényesen távozott, mivel a fizetéssel ott sem volt megelégedve... A biróság vádlottnak éppen azon előadásából, hogy korábbi munkahelyén sem volt megelégedve azzal a fizetéssel, amelyek jóval tulhaladták azt az összeget, amelyet most mint alkalmi napszámos megkeres, ... azt a következtetést vonta le, hogy a vádlott munkához való viszonya rossz, munkahelyeit nem állja, s nyilván keresi azokat a helyeket, ahol munka nélkül vagy kevés munkával tehet szert keresetre. Vádlott kellő öntudattal nem rendelkezik, aki még mindig nem látja, s nem tudja azt, hogy a maguk erejéből kell egy jobb, egy boldogabb szocialista országot épiteni. Magatartásával munkatársai körében is lazitja a fegyelmet, s veszélyezteti a bányaterv megvalósitását."

B., A társadalomra veszélyesség tényezői

A társadalomra veszélyesség megállapitása tartalmazza annak a körnek a megvilágitását, akik nem veszélyesek a társadalomra. Ezek a "szorgalmas dolgozók", a fegyelmezett többség tagjai, akik megértik, hogy "a terv teljesitése saját érdekük." Ők a becsületes munkás tipusai, akikről legtöbbször azt a nagyon fontos információt kapjuk, hogy "sokan vannak", vagyis a több-

séget alkotják. Ebből megtudhatjuk, hogy a renitens, aki nem dolgozik becsületesen, nem fegyelmezett, aki nem ismeri fel helyesen saját érdekét, az csak a kisebbség tagja lehet. Kisebbség az, amely saját társadalmi pozíciójáról is annyit tud meg, hogy nem a többség. Az ideológia prizmájában a többség a magáértvaló osztály tagja, a deviánsok nem azok.

Akkor kicsodák? Milyen pozitiv ismérvet tudunk kiolvasni az itéletekből? /Pozitiv alatt az állitó kijelentéseket értjük./ Egyik részük tudatos ellenség. A tudatos ellenség két csoportba osztható. Az egyik csoport tagjai tudatosan - célokban, motivumokban - szembehelyezkednek a társadalommal. Az enyhitő körülmények taglalásánál mutattuk be, az elitéltek nem tartoznak ebbe a csoportba. De nem tartoznak az ellenség másik csoportjába sem, azok közé, akik nem akarják felismerni helyzetük pozitiv elemeit, és tudatosan elfordulnak a valóságtól. Ez akadályozza meg őket abban, hogy elfogadják a társadalom becsületes többségére vonatkozó normákat. Saját elhatározásukból öntudatlanok, ez különbözteti meg őket az elitéltektől.

Az elitéltek köre az önhibájukon kivüli öntudatlanokból áll. Igy nem ellenséges beállitottságuak a társadalommal szemben.

A következő csoportokat különithetjük el közöttük:

A., Képzetlen, politikailag elmaradott. Jellemzőik, hogy kevés információval rendelkeznek a társadalmi valóságról.

B., A szocializmust nem értékelők csoportja. Álláspontjukban kimutatható, hogy nem tudják megfelelően értékelni a munkanélküliség megszüntetését, a tőkés kizsákmányolás felszámolását.

"A terhelt ezzel a cselekményével sértette a munkafegyelmet. Megszegte a termelésre vonatkozó kötelességét, és ezzel hátráltatta a népgazdasági tervek teljesitését. A terhelt cselekménye azt bizonyitja, hogy még nem értékeli kellően azt, hogy a szocialista társadalomban kedvező feltételek között élhet, dolgozhat, megfelelő munkabérért. Nem kell éhen munka nélkül ácsorognia, mint a kapitalista országokban élő dolgozóknak. Nálunk munkaerőhiány van, és igy nem fenyegeti a munkanélküliség réme a dolgozóinkat. Ez a tudat kevésbé öntudatos embert csábitja a munkafegyelem lazitására. Pedig a munkafegyelem lazitása megkárositja államunkat is, mert csak a tervek során fejlődő, erősödő népgazdaságunk tudja biztositani az életszinvonal állandó emelkedését. Sőt a békének biztositéka is az erős ország...."

C., <u>A mult terheit cipelő öntudatlan</u>

Ő az, aki a multból örökölt bizalmatlanságát átviszi a mai államapparátus megitélésére is, de az is ide tartozik, akit menhelyen, szülők nélkül neveltek fel.

"Cselekménye részben arra vezethető vissza, hogy a vádlott hányt-vetett élete alatt ismételten összeütközésbe jött a törvénnyel, hogy szülei gondozása nélkül nőtt fel, és kétségtelen, hogy a régi időkben még nem forditottak olyan nagy figyelmet a szülő nélkül maradt gyerekek gondozására és nevelésére, mint ahogy a népi demokráciánk most figyelmesen és gondosan neveli a szülő nélkül maradt gyerekeket."

D., Az önző anyagias egyén

Ezek, akik a család létfenntartási gondjai enyhitendő aratási-csáplési szerződést kötnek, vagy az alkalmi munkát is megpróbálják. Esetleg bér, fizetés problémák miatt lépnek ki a vállalattól.

"Önző, anyagi érdekét a népgazdasági érdekek elé állitotta. Az az érvelés, hogy a családja fejadagjának biztositása miatt vállalt munkát, nem fogadható el, mivel a szocializmus alapelve a munka szerinti elosztás, és a vádlottnak a munkahelyén kellett volna többet és jobbat teljesiteni. Akkor családja anyagi gondjait meg tudta volna oldani."

E., Kétlaki.

Öntudatlanságának oka a mezőgazdasághoz kötődése. Az anyagias tipus egyik alaptipusa, de többnyire kisparaszti birtoknagysággal rendelkezik.

"Kormányzatunk minden erővel arra törekszik, hogy a kétlakiságot felszámolja, aminek következménye az is, hogy vádlott sem az iparban, sem a mezőgazdaságban teljesértékü munkát nem tud végezni, munkahelyét elhagyja, s ezzel a vállalat részére kiszabott részletterv sikereit veszélyeztetni."

F., Kártevő.

Tettében kárt okoz, anélkül, hogy tudatosan akarná ezt. Öntudatának hiánya sarkallja őt tettének elkövetésére.

G., Ön- és közösségveszélyes.

A kicsit is irónikus megfogalmazás mögött azok állnak,

akik még azt sem ismerik fel, hogy tettükkel önmaguknak is kárt okoznak.

"A szocializmust épitő társadalmunkban megengedhetetlen a munkafegyelem lazitás, mert mi terv szerint dolgozunk, s a terv teljesitésébe minden dolgozó munkája be van számitva. Az igazolatlanul hiányzók munkája kiesik a termelésből és megzavarja a tervteljesitést. Tervünk lemaradása minden dolgozó részére hátrányos, - az igazolatlanul mulasztó részére is, mert csak a tervek 100 %-os teljesitése fejleszti népgazdaságunkat. A népgazdaságunk, ha nem fejlődik, akkor gyengül az ország, süllyed az életszinvonal, vagyis hátrányt jelent minden dolgozó számára."

Az előbbiekben igyekeztünk számbavenni az önhibájukon kivüli öntudatlan dolgozók csoportját, ugy, ahogy csoportositási ismérveik az itéletek ideológiai érveléséből kiolvasható. Természetszerüen ezek a csoportok csak a rendszerező logika számára adják magukat ilyen tisztán. Az ideológiai szóhasználat gyakran egybemossa őket, a vádlottat több csoport tagjaként is megemliti.

Az ideológiai érvapparátus meghatározott társadalomképet közvetit és hordoz. A társadalom leirása - ideológiai interpretációja - arra vállalkozik, hogy bemutassa azt a valóságot, ami ellen fellépnek az igazolatlan hiámyzók, kilépők, egyszóval a vádlottak, az elitéltek.

Az ideológiai valóságelemeket egy gondolat füzi össze. Eszerint a létező szocializmus az egyedül lehetséges szocializmus, valamint a földön létező világok legjobbika. Az adott

rend /gazdasági és politikai/ érvényessége megdönthetetlen és megkérdőjelezhetetlen. Mivel az a lehető legjobb világ; olyan világ, amelynek minden része, intézménye, értéke eleve tökéletes; ezért minden olyan törekvés, amely megsérti, veszélyezteti ezt a rendet - vagy akár annak legkisebb elemét is - bün, fogyatékosság, s mint ilyen elitélendő és leküzdendő.
Mivel jellemzik az itéletek az adott világ felsőbbrendőségét? Érvek a következők szerint csoportosithatók:

1., Politikai jellegüek

Nem az adott uralmi-hatalmi viszonyok szerepelnek az érvek között. Ez talán azért is furcsa lenne, mert a munkásosztály uralmáról szóló tézis alatt kellene elitélni az uralkodó osztály tagjait. Igy azután a politikai vezetés jószándékáról biztositó érvek kaptak helyet a csokorban. Ezeket egyetlen egy ponton egészitik ki, a tulajdonviszonyok gyökeres megváltozását hirdetve. A tulajdonviszonyok ilyen változása eleve biztositsák a társadalmi formáció magasabbrendüségére.

2., Gazdasági jellegüek

A tulajdonviszonyok változása nemcsak a politikai rend, hanem a gazdasági rendszer előnyeit is jelzik. De a gazdasági rend előnyeit támasztják alá a kizsákmányolás megszüntetéséről, a társadalmi termelés és elosztás összhangjáról szóló érvek is.

3., Szociálpolitikai érvek

Közvetlenebb, a dolgozóhoz közelebbálló területet vesznek célba az érvek. Az elosztás egész rendszerének felsőbbrendüségét támasztják alá. Azt állitják, hogy a dolgozó teljes mértékben megkapja munkájának ellenértékét, vagy közvetlenül /bér/

vagy közvetett /juttatás/ formájában. Az ideológiai érvek jelentős hányada arról szól, hogy a jelenlegi társadalmunkban megszünt a létbizonytalanság, sőt - láttuk - érdemként kezelik a munkaerőhiányt.

Mindezek pusztán létüknél fogva érdemesek a dolgozói megbecsülésre. A fő érdem azonban - állitják az ideológiai érvek - a tervgazdálkodásé. A társadalmi haladás letéteményese a terv, az előnyök legfontosabb elérési eszköze a terv.

"A szocializmus épitése csak tervszerüen, ezidőszerint a felemelt ötéves terv keretében történhetik sikeresen. Ezért nem kétséges, hogy az a dolgozó, aki a munkafegyelmet sérti, hátráltatja üzemének tervteljesitését, s ezzel veszélyezteti népgazdasági részletterveink megvalósitását."

"A vádlott cselekménye sérti és veszélyezteti népgazdaságunk tervszerü épitő munkáját, melynek célja a szocialista társadalmi rend felépitése, illetve ezen társadalmi rend gazdasági megalapozásának elvégzése."

C., <u>Ideológiai világkép és politikai ideológia</u>

Az itéletek ideológiai érvelésének hátterét a kor politikai ideológiájában találjuk meg./8/ Az ideológiai logikában eltünik a társadalmi viszonyok, intézmények, magatartások heterogén rendszere és egy homogén, egységes egész részeiként tünnek fel. A rendszer /társadalmi-politikai-gazdasági/ minden egyes eleme, mivel a rendszer része; eleve csak a jövőt, csak a haladót, csak az előrelépést szolgálja. Mindez vissza-

vetitve a tervek bemutatására, az éppen fennálló terv mitikus köntösbe öltözik. A terv az egyetlen lehetséges eszköz a szocializmus épitésére. Mindig a tervek rendszeréről esik szó, olyan racionális előirás-rendszerről, amelyben egységes egésszé illeszkedik a részlettervek sorozata. A terv a szocializmus épitésén keresztül a jövő hordozója, a boldogság, az igéret földi mása. Mit érdemel, aki megsérti mindezt?

Az ideológiai érvek egy láthatatlan - racionális - kéz- és gondolatvilág által vezérelt társadalom képét irják körül. Minden elemnek megvan a maga feladata ebben a világban, minden rész pontosan illeszkedve kerekiti ki az egészet, rend és harmónia a világ két alappillére. A jelen csak állomás a jövő országutján, a jelen minden alkotóeleme a jövőt szolgálja.

A korszak ideológiája nemcsak a racionális harmóniát, hanem a heroikus küzdelmet is lényegeként fogalmazza meg. Hatalmas, gigantikus küzdelem folyik, amit az emberiség, a nép jövője szentesit.

Ez a mondanivaló, ez a logika szinte sulykolja, hogy aki a rend ellen - akár szándéktalanul is - vét, vagy bármiképpen a rend egészét veszélyezteti, alávaló gazember, lett légyen bármelyik osztályhoz tartozó is. Ezekben a racionális renddé érett keretekben valóban bün minden érdekellentét, konfliktus, eltérés a közös jövő igéretétől.

A társadalom - hangsulyozzák - minden szektorának egységesen kell fellépni, mivel a társadalom egésze egyet akar, a szocializmus felépitését. Ezen egységtörekvésnek fő letéteményese a párt, aki a munkásmozgalom egységén keresztül az

egységes munkásosztály képviseli. A politikai legitimáció szükséglete a politikai ideológiát az egységes munkásosztály kategória megalkotására kényszeritette.

Az egység feltétele a politikai harc, az ellenséggel történő leszámolás. Az ellenséggel való leszámolás biztositék a gazdasági fejlődést akadályozó erők felszámolására is.

A társadalom egysége a szocializmusért folytatott küzdelemben manifesztálódik, ami a párt állandóan és szükségképpen helyes politikájában érhető tetten. A szocializmus azonos a termelőerők rohamos fejlődésével, ami az irányitás és munkaszervezés párt által javasolt formáinak bevezetését jelenti. A termelés napi, konkrét szituációiban megvalósuló magatartás, ennélfogva össztársadalmi jelentőségre tett szert. Rákosi minderről a következőket mondja:

"Amikor a munkásirányitó, az élmunkás, az ésszerüsitő... uj termelési módokon töri a fejét, anyagot takarit meg, jobban kihasználja a gépet, ezzel nemcsak saját életszinvonalát növeli, nemcsak jobban keres, de egyben meggyorsitja, megszilárditja a szocializmus épitését is."

"Két vagy három éve mindenki csak magával törődött, az volt az elve, kaparj kurta neked is lesz. A ... /parasztság/ ugyanugy, mint az ipari munkás, felismeri saját sorsa és az ország épitése között az összefüggést, kölcsönhatást ... uj emberré alakul."/9/

Rákosi megnyilatkozásával jelzett logika szerint az ország, a közösség ügyével való azonosulás ki kell, hogy kapcsolja az egyéni érvényesülés gondolatát, célját. Az egyén érdeke, célja, élete értelme a közösség szolgálata, a közös-

ségnek való alárendelődés. Minden más cél, érdek közösségellenes, s mint ilyen, önzés.

Gazdasági-politikai egység, homogén társadalom, homogén munkásosztály, a közösség feltétlen felsőbbrendüsége. Ez az érvrendszer visszafelé is müködik, igy ki magával - saját érdekével - törődik, az közösségellenes, az vét a párt ellen, a társadalom ellen, s mint ilyen, nem támogatja a haladást, - ... tehát ...

A társadalom ellen sokféle módszerrel lehet véteni. Egyik leggyakrabban idézett mód a fegyelmezetlenség. A fegyelmezett-öntudatos dolgozó "belátja" az ország érdekében elsőbbségét, a belátás alapján alárendeli ennek magát; a fegyelmezetlen nem.

A fegyelmezetlen éppen ezért is nem felel meg a "munkásosztály" definiciójának, mivel a proletariátust a belső egység, a fegyelmezettség, a szervezettség jellemzi.

A munkafegyelem kérdése; mivel a munkásosztály egysége a termelésben tanusitott fegyelemben jelenik meg; központi fontosságuvá válik. A nem megfelelő munkafegyelem egyfelől minden rossznak az okozója, másfelől az a dolog, amit ürügyül lehet felhasználni különböző munkáscsoportok félreállitásához.

A munkafegyelem csökkenését, a lazaságot teszik felelőssé minden gazdasági nehézségért.

"Minden olyan gyárban, bányában, vagy épitkezésen, ahol a tervek által előirt kötelezettségeket nem teljesitik, ahol a szállitási határidőket nem tartják be, ahol a termelés minőségét nem javitják, ahol a gyártási önköltség nem csökken, ahol anyagtakarékosság helyett pazarlás uralkodik, a hibák forrásának kimutatásakor mindig eljutunk a munkafegyelem

lazaságához.

A termelési feltételek biztositásában bekövetkező hiányok, a vezetés - adminisztráció - felkészületlensége a munkafegyelem lazaságának örve alatt a termelőmunkások nyakába varratik.

A munkafegyelem be nem tartásának okai az ismert séma szerint a következők:

1. A fegyelmezetlen dolgozók. Még nem elég fejlett az öntudatuk, nem érnek fel - ésszel a munkásosztály egészének álláspontjára, nem látják be - végső soron - az iparfejlesztés fontosságát.

2. Fejlődésbeli visszamaradottség nem a tudat csökevénye, hanem objektiv okok - pl. kétlaki életmód - következménye.

3. Faluról jött az iparba dolgozni, még nem tudta átvenni az ipari munkásság fejlett és öntudatos munkakulturáját. Ide kell sorolni az uj munkaerő olyan csoportjait, mint a nők és a kisiparból jött munkásság.

4. Ide tartozik az a munkás is, aki nem teljesiti a normáját. "... a normáját nem teljesitő munkás az esetek többségében rendetlen, megtüri a lazaságot, fegyelmezetlen, kibujik a nehezebb munka alól, nem engedelmeskedik feljebbvalójának."

A munkás minden helyzetben a saját érdekei ellen cselekszik, mert "a szocialista fegyelem merőben különbözik a kizsákmányoló társadalmak által kierőszakolt munkafegyelemtől. A szocialista társadalomban megszünt a kizsákmányolás,

a termelőeszközök a dolgozó nép tulajdonává lettek. Mivel a munkafegyelem a munkáltató és a munkavállaló viszonyát fejezi ki, a szocialista társadalomban pedig mind a munkáltató, mind a munkavállaló maga a dolgozó nép, ebből következik, hogy a szocialista munkafegyelem maguk a dolgozók által vállalt önkéntes fegyelem."

Összefoglalásképpen megállapitjuk, a munkahelyi konfliktusok ideológiai értékelése fiktiv értékek tételezéséből dedukálódott. A munkaszervezeten belüli hatalmi- és érdekviszonyok nem jelentek meg a maguk "meztelen alakjukban", nem létezőként kezelték őket. Ugyanakkor a munkahelyen belüli konfliktusokat hamis ideológiai fogalmakkal jellemezték, mivel egyes esetekben a represszív kényszer alkalmazása miatt már nem lehetett a nem észrevevés taktikájához folyamodni.

Az ideológia a politikai rend oldalán müködve tagadta a társadalmi automatizmusok létét, igy az egyéni tettek eleve össztársadalmi jelentőséget kaptak. Ez az ideológiai logika "szerencsésen" találkozott a társadalomra veszélyesség tanával, amely amugy is az egyén cselekményének társadalmi sulyát fejezi ki.

A valóságos viszonyok leplezése, figyelmen kivül hagyása megfelelt a kor racionális harmóniát hirdető jelen-utóiájának.

Az ideológia a maga gumifogalmaival jól szolgálta az objektiv valóságból fakadó ellentmondások jogon belüli megjelenésének eltüntetését. Kezelhető, a mindenkori követelmé-

nyeknek megfelelően alakitható volt. Be lehetett vele bizonyitani a cselekmény társadalomra veszélyességét és ugyanakkor a vádlott javára szolgáló érveket is fel lehetett belőle sorolni. Igy együttesen szolgálták az itéletek jogi megalapozatlanságából fakadó legitimitás-hiányának felszámolását.

Jegyzetek a második részhez

1., Egy településosztályba tartoznak a szociológiai paraméterek alapján azonos társadalmi jellemzővel rendelkező települések.

2., A társadalomszerkezet és a településszerkezet egymásra épülésére a hetvenes évek településszociológiája figyelt fel. Szelényi Iván, Konrád György, Enyedi György munkáiban található az összefüggések bővebb elemzése.

3., A társadalmi egyenlőtlenségekkel foglalkozó gazdag szakirodalomból most csak Hegedüs András: A szocialista társadalom strukturája /Bp. 1966. Akadémiai Kiadó/ és Ferge Zsuzsa: Társadalmunk rétegződése /Bp. 1969. KJK/ munkáira utalunk. Az idézett szerzők máig érvényes elemzéssel bizonyitják a termelésen kivüli viszonyokból fakadó társadalmi minőségek /nem, kor/ társadalmi egyenlőtlenségrendszerben játszott szerepét.

4., Az ötvenes évekből az empirikus tények még ma is szükösen csordogálnak. Az általunk felhasznált adatsorok megtalálhatóak az 1956-ban megjelent "Igazságügy Statisztika 1950-1955" cimü KSH kiadványban.

5., A társadalmi-mobilitási vizsgálatokból tudjuk, hogy az első iparositási hullámot követően ipari munkát vállalt nők főleg a betanitott és segédmunkás munkakörökben helyezkedtek el.
Andorka Rudolf: A társadalmi mobilitás változásai Magyarországon 1945-1980. /Gondolat 1982./ Bp.

6., Az általunk elemzett jelenségeket le lehet irni a státusz és pozició kategóriákkal is, azonban most nem erre a fogalompárra támaszkodunk. Amennyiben az empirikus mutatók alapján próbáljuk meg jellemezni a modernizáció során létrejövő munkásosztályt, akkor a heterogén változók

és jellemzők sokaságát kapjuk, igy a munkáscsoportok általános sajátosságainak kimutatása lehetetlenné válik. /Ezt a tipusu leirást neveztük el "statikusnak"./
A heterogén munkáscsoportokat azonos társadalmi minőséggel rendelkező osztállyá a társadalomszerkezetben betöltött funkció teszi, ami csak a társadalomszerkezet dinamikájának elemzésével közelithető meg.
E problémáról bővebben Kolosi Tamás: Szocializmus és társadalmi struktura. /Bp. Kossuth, 1976./

7., Az idő dimenziója a Kelet- Közép Európa-i modernizációs folyamatban, mint a történelmi lehetőségek hordozója, alapvető szerepet játszik. Az általunk elemzett korszakot általában mint "ötvenes éveket" emlegetik. Ez a megnevezés figyelmen kivül hagyja azt a tényt, hogy 1949-1956. között legalább négy korszak határolható el egymástól, méghozzá olyan időszakok, amelyekben a gazdaságfejlesztési célok, kormányzati megoldások, politikai viszonyok - ha nem is alapvetően - de különböznek egymástól.

8., E problémát elemzi Cs. Kiss Lajos: Adalékok az ideológiai jelentés elméletéhez c. kéziratos munkája.

9., Rákosi Mátyás: Válogatott beszédek és cikkek. /Bp. Szikra, 1950./

Itéletszövegek

MÁSOLAT!

A veszprémi járásbiróságtól
B.21.300/1952/2 szám.

A N é p k ö z t á r s a s á g N e v é b e n !

A veszprémi járásbiróság, mint büntető biróság a tervgazdálkodás elleni büntett miatt Somadari József terhelt elleni bünügyben Veszprémben 1952. évi szeptember 6. napján megtartott nyilvános tárgyaláson meghozta a következő

i t é l e t e t :

A szabadon lévő S- József terhelt /szül. 1899. dec. 7. Vörösberény, anyja É.Teréz, apja S. József, kőmüves, havi keresete 800 Frt, magyar állampolgár, nős Simon Máriával, 600 n. öl földje van, büntetlen, vörösberényi lakos

b ü n ö s :

A tervgazdálkodás elleni büntettben.
A járásbiróság ezért Somadari József terheltet a 71/3.sz. Várpalotai Magasépitő Vállalatnál eltöltendő 3 /három/ hónapi javitó-nevelő munkára kötelezi azzal, hogy ezen idő alatt a munkájáért 15 %-kal /tizenöt százalékkal/ csökkentett munkabérben részesüljön.

A javitó-nevelő munka kezdetét veszi szeptember 8.-án.
Ha a javitó-nevelő munkára kötelezett a reábizott munkát nem végzi el rendesen vagy a munkafegyelmet bármi más módon sérti, akkor a javitó-nevelő munka hátralévő időtartamát azonos időtartamu börtönbüntetésre kell átváltoztatni.

A terhelt köteles az eddig és az ezután esetleg felmerülő bünügyi költségeket az államkincstárnak megtériteni.

A járásbiróság az itéletet jogerőre emelkedése után közli a veszprémi államügyésszel, igazságügyi gazdasági hivatallal, Munkaerő Tartalékok Hivatalával Budapest V.k. József Attila u. 8, sz. és a Várpalotai 71/3.sz. Magasépitő Vállalattal.

I n d o k o l á s :

A terhelt a Várpalotai 71/3.sz. Magasépitő Vállalatnál dolgozik, mint kőmüves, 1952. évi junius 30.-án hat nap fizetéses szabadságát vette ki. Még junius elején leszerződött aratási-cséplési munkák végzésére anélkül, hogy erre a vállalattól engedélyt kért volna. Mikor kivette a hat nap szabadságát mondta Ébert János épitésvezetőnek, hogy le van szerződve aratni és kért szabadságot az aratási időre. Ébert azt válaszolta, hogy nem adhat fizetéses szabadságot a vállalat aratási-cséplési munkák végzésére, de esetleg fizetés nélküli szabadságot tudnak biztositani arra az időre. Majd kérdezze meg a hat nap lejártával. Hat nap mulva Somadari József ment be megérdeklődni, hogy maradhatnak-e. Ébert azt mondta igen addig, mig irásbeli felszólitást nem kapnak a munka folytatására. A terhelt igy tovább folytatta az aratási- és cséplési munkáját. 1952. jul. 28.-án a vállalat felszólitotta terheltet, hogy menjen be dolgozni. Ekkor a terhelt a két másik társával együtt bement a vállalathoz. Ébert János akkor nem tartózkodott az üzem területén, igy a terheltnek a vállalatnál Veinmayer Gyula főüzemvezető adta meg az utasitást. Miszerint

az ügy Ébertre tartozik és Ő nem tud mást határozni. Az Ébert tudja azt is, hogy miért hivta be a terhelteket. Ezek után a terhelt nem ment be dolgozni, de másnap nem ment vissza a vállalathoz, hogy beszéljen Éberttel, hanem folytatta az aratási munkáját, és csak augusztus 20.-án ment be dolgozni.

A terhelt ezzel a cselekményével sértette a munkafegyelmet. Megszegte a termelésre vonatkozó kötelességét és ezzel hátráltatta a Népgazdasági tervünk teljesitését. A terhelt cselekménye azt bizonyitja, hogy még nem értékeli kellően azt, hogy a szocialista társadalmunkban kedvező feltételek között dolgozhat, merfelelő munkabérért. Nem kell éhen munkanélkül ácsorognia mint a kapitalista országokban élő dolgozóknak. Nákunk munkaerő hiány van és igy nem fenyegeti a munkanélküliség réme a dolgozóinkat. Ez a tudat a kevésbé öntudatos embert csábitja a munkafegyelem lazitására. Pedig a munkafegyelem lazitás megkárositja az államunkat is, de magát a fegyelem lazitót,is, mert csak a tervek során fejlődő, erősödő népgazdaságunk tudja biztositani az életszinvonal állandó emelkedését. Sőt a béként biztositása is az erős ország.

A terhelt, amikor az üzemi munkáját elhanyagolta a mezőgazdasági munkák végzése miatt büncselekményt követett el. Mert nem csak azok követnek el büncselekményt, akik hiányzásaik alkalmával nem végeznek terhelő munkát, hanem azok a dolgozók is, akik az általános, vagyis állandó munkahelyükön elhanyagolják a munkát más munkák előtérbe helyezése végett. A tervek teljesitésébe minden dolgozó munkáját beszámitják az egyes vállalatok. És ha valaki igazolatlanul hiányzik a munkahelyéről, annak a munkája hiányzik a vállalat tervéből és lemaradás áll be a terv teljesitésébe.

A büntetés kiszabásánál a biróság enyhitő körülményként mérlegelte a terhelt büntetlen előéletét, idősebb állapotát, továbbá azt, hogy az igazolatlan hiányzása alatt is termelő, a népgazdaság részére érdekes munkát végzett.

A fenti enyhitő körülményekre figyelemmel a biróság ugy találta, hogy a terhelt nevelése elérhető szabadság elvonás nélkül is, ezért a börtön büntetés kiszabását mellőzte és csak a rendelkező részzer meghatározott javitó-nevelőmunkára kötelezte a terheltet.

A terheltnek ezen cselekménye az 1950 : 4.§-ának 1.bek. meghatározott büntett. A javitó-nevelő munkát a biróság a Btá.48.§-ának alkalmazásával szabta ki.

Veszprém, 1952. szept.8.
Sz.Nagy Károlyné sk. jbiró bte.
Peresztegi Istvánné sk. Libis János sk. ülnökök.

Az az itélet jogerős és végrehajtható.

Kmf.
Sz.Nagy Károlyné sk. jbiró bts.
A kiadmány hiteléül:

gépiró

MÁSOLAT!

A nagykállói járásbiróság.
B.T.25.014/1952.2.szám.

A Népköztársaság Nevében!

A nagykállói járásbiróság tervgazdálkodás érdekét veszélyeztető büntett miatt S a l á n k i I s t v á n és társa ellen inditott bünügyben nyilvános tárgyalás alapján meghozta a következő

i t é l e t e t :

1952. október 7.-től előzetes letartóztatásban lévő:
I.r. Salánki István, - aki 29 éves, balkányi születésü és lakos, magyar állampolgár, nős, egy gyermekét tartja. fm.napsz., 6 elemit végzett, vagyontalan, apja: n.István, anyja: Völgyi Erzsébet, büntetlen előéletü,-
II.r.Papp Mária férjezett Salánki Istvánné, - aki 26 éves, balkányi születésü és lakos, magyar állampolgár, háza, 1 gyermekét tartja, fm.napsz., 6 elemit végzett, vagyontalan, apja: Lajos, anyja: Tóth Mária, büntetlen előéletü,-

vádlottak bünösök 1-1 rb. tervgazdálkodás érdekét veszélyeztető büntettben.
A járásbiróság ezért:
I.r. Salánki István és II.r. Papp Mária vádlottakat fejenként 3-3 /három-három/ hónapi javitó-nevelő munkára kötelezi, s munkahelyéül a Növénytermelési Kutató Intézet martonvásári gazdaságát jelöli ki, ahol korábbi beosztásuknak megfelelően, mint növényápolási munkások /brigád tagok/ kötelesek dolgozni, s munkájukért 15-15 %-ban csökkentett munkadijban részesülnek.
A vádlottak a kijelölt munkahelyen kötelezettségüknek igazolatlanul nem tesznek eleget, vagy a munkafegyelmet sulyosan sértő magatartást tanusitanak, javitó-nevelő munka még hátralévő tartamával azonos tartamu börtönbüntetést kell rajtuk végrehajtani.
Vádlottak kötelesek az eddig esetleg felmerült, valamint az ezután felmerülő bünügyi költséget az államkincstárnak megtériteni.

I n d o k o l á s :

A járásbiróság vádlottak nyilatkozata, a sértett vállalat által becsatolt igazolás, valamint a tárgyalás egyéb adatai alapján a következő tényállást állapitotta meg:
Salánki István és felesége Papp Mária vádlottak 1952. március 15.-től 1952. október 1. napjáig terjedő 6 hónapra kötöttek munkavállalói szerződést a Növénytermelési Kutató Intézet martonvásári gazdaságának vezetőjével. E munkahelyen I.r. vádlott 500-1200 Ft., mig II.r. vádlott 300-400 Ft havi jövedelemmel rendelkeztek. Vádlottak munkahelyüket 1952. junius 12.-én önkényesen elhagyták, s oda mai napig nem tértek vissza. Munkakönyvüket sértett gazdaságtól nem kapták meg.
Vádlottak ténybeli beismerésben voltak, bünösségüket azonban nem ismerték el. Védekezésük során előadták, hogy kk.gyermeküket szülei gondozás alatt Balkány községben hagyták, s 1952. junius havában a gyermeket gondozó szülő betegségbe esett, s ezért a gazdaság vezetőtől szabadságot kértek, aki azonban nem engedélyezte, s az utazási jegyet sem bélyegezte le. Ennek ellenére 1952. junius 12.-én munkahelyüket önkényesen elhagyták, s oda nem kivánnak visszatérni, abból az okból, mert gyermeküket nem tudják kire bizni, munkahelyre magukkal nem vihetik, továbbá mert lakóházat

épitettek saját részükre, melynek a munkálatai még befejezést nem nyertek.

A bíróság a vádlottak védekezését nem fogadta el. A munkatörvény értelmében 6 hónapon alul a dolgozó szabadságra igényjogosultságot nem tarthat, ezért a gazdaság vezető jogszerüen tagadta meg vádlottak ezirányu kérését. Vádlottak szerződéssel vállalt kötelezettségüket szegték meg akkor, amikor a munkahelyüket önkényesen elhagyták, s e cselekményükkel a gazdaság részére lebontott részlet-terv megvalósitását veszélyeztették.

A bíróság ezért a vádlottak bünösségét 1 eb-1 rb. az 1950.évi 4.tvr.4.§.1.-bek-ben meghatározott tervgazdálkodás érdekét veszélyeztető büntettben megállapitotta.

E büncselekményre a hivatkozott rendelet /9.§.1.bek-e/ 2 évig terjedő börtönbüntetést állapit meg.

A bíróság azonban ugy találta, hogy vádlottakkal szemben a szabadságvesztés büntetés mellőzhető, a Btá.48.§-ában irt előfeltételek velük szemben fennforognak, miért is őket a rendelkező részben javitó-nevelő munkára kötelezete, korábbi munkahelyükön azzal, hogy munkabérük ez idő alatt 15 %-ban csökkentett lesz.

A bíróság a Bp.244.§.1.bek. alapján marasztalta vádlottakat a bünügyi költségekben.

A Btá.54.§.-a vádlottakkal szemben alkalmazható nem volt, mert az előzetes letartóztatásban eltöltött idő a javitó-nevelő munka idejébe nem számitható be, másrészt azért sem, mert az előzetes letartóztatás csupán az előállitás érdekében történt, s mindössze néhány órát vett igénybe.

Nagykálló,1952.évi október hó 7. napján.

I.f.1952.X.8

Itélet jogerős és végrehajtható.

Dr.Kiss László sk. jb.tanácsvezető, Ligeti József sk. ülnök, Rozsnyai Mihély sk. ülnök.

A kiadmány hiteléül:

aláirás sk.
kiadó

MÁSOLAT!

A nyiregyházi járásbiróságtól.
B.III. 21.895/1952-2.szám.

A N é p k ö z t á r s a s á g N e v é b e n !

A nyiregyházi járásbiróság a Nyiregyházán 1952. évi november 3. napján megtartott nyilvános tárgyalás alapján meghozta a következő

i t é l e t e t :

S i m o n F e r e n c z terhelt, aki 1952. évi december hó 3. napja óta előzetes letartóztatásban van, s aki Gáva községben 1927. november 27. napján született gávai /Kossuth u. 9. lakos, magyar állampolgár, nőtlen, büntetlen, vagyontalan, jelenleg fm. azelőtt gépl. segéd foglalkozásu, atyja Ferencz anyja Bajzáth Ilona, havi keresete kb 700 Frt.

b ü n ö s

munkafegyelem megsértésével elkövetett büntettben.

A járásbiróság ezért:

S i m o n F e r e n c z terhelt 4. /négy hónapi javitó nevelő munkára kötelezi. Munkahelyéül a Borsodvidéki Gépgyár miskolczi munkahelyét jelöli ki, ahol a munkavezető kijelölése szerint korábbi munkakörének megfelelő munkát köteles végezni. Munkájáért 15 /tizenöt/ %-kal csökkentett munkadijban részesül.

Ha a terhelt kötelezettségének igazolatlanul nem tenne eleget vagy a munkafegyelmet sulyosan sértő magatartást tanusitana, a javitó-nevelő munka még hátralévő tartamának megfelelő börtönbüntetést kell rajta végrehajtani.
A terhelt köteles a netalán eddig felmerült, valamint az ezután felmerülő bünügyi költséget az államkincstárnak megtériteni.
Járásbiróság elrendeli a terhelt azonnali szabadlábra helyezését és a jogerős itéletnek a nyiregyházi államügyészséggel való közlsété.

I n d o k o l á s :

Járásbiróság a terhelt beismerése és a sértett vállalat feljelentésének azadatai alapján az alábbi tényállást állapitotta meg:
A terhelt, aki 3 hold juttatott földdel rendelkező földmüves szülők gyermeke, géplakatos segéd,foglalkozásu. Vagyontalan. büntetlen. Az 1951. évi május 17.-én határozatlan időre, mint géplakatos munkába állott Miskolczon a Borsodvidéki gépgyárban itt dolgozott 1952. szeptember 1.-ig. Ezen idő alatt két alkalommal 952. junius 2.-án és julius 7.-én munkahelyéről indokolatlanul távol maradt, szeptember 1. napjával pedig önkényesen eltávozott, s azóta sem tért vissza.
A terhelt azzal védekezett, hogy szüleinek az eltartásához hozzá kell járulnia, és ezért lakásához közelebbi munkahelyre szeretett volna jönni. Ezt bejelentette, s erre figyelemmel, szabályszerüen felmondott. Felmondását azonban nem vették tudomásul. Ez a védekezés nem helytálló, mert ezek a szempontok munkába történt elhelyezkedésénél is megvoltak, s akkor kellett volna ezekkel számolnia.

Az önkényes kilépés és az igazolatlan mulasztás bármely intézmény dolgozója követi is azt el, veszélyezteti a népgazdasági

terv vagy legalább is valamely részletterv megvalósitását sérti a szocialista épités érdekeit és támadja népgazdaságunk gazdasági rendjét. Terhelt önkényes kilépésével szembehelyezkedett szocialista épitésünk gazdasági rendjével.

Kártevő célzat azonban terhelt részéről észlelhető nem volt, ezért cselekménye az 1950. 4.tvr. 4.§-a 1. bekezdésében meghatározott munkafegyelem megsértésével elkövetett büntett alkotó elemeit valósitja meg.

Figyelemmel azonban terhelt összes körülményeire és arra, hogy még a kispolgári csökevények hatása alatt van, és hogy részéről rendszer ellenes magatartás tapasztalható nem volt, vele szemben szabadságelvonás nélkül olyan itélet volt hozandó, ami alkalmas arra, hogy a terhelt és a többi hasonló dolgozót is a munkafegyelem megtartására és a szocialista öntudatra ránevelje. Éppen ezért a biróság az államügyészség inditványának megfelelően erre a Btá. 48.§ szerint javitó-nevelő munkára való kötelezést találta alkalmasnak.

Az itéletnek a bünügyi költségekre vonatkozó rendelkezése a Bp.244.§-a 1. bekezdésén alapul.

A terheltet a biróság a Bp.103.§-a 2.bek. alapján azonnali hatállyal szabadlábra helyezte, mert vele szemben szabadságelvonásnak nem tekinthető javitó-nevelő munkára való kötelezést rendelt el, ezért fogvatartásának korábbi indokai megszüntek.

Mivel a letartóztatás ideje csak pár óráig tartott, s a terhelt ezen időt is a tárgyalóteremben töltötte, ennek az esetleges börtönbüntetésbe való beszámitását a biróság mellőzte.

Ez az itélet jogerős és végrehajtható.

Nyiregyháza, 1952. évi december hó 3. napján.

Dr. Várady Sándor sk. jbiró.

Bóda János sk. ülnök, Kakuk Ferenczné sk. ülnök

A kiadmány hiteléül:

K sk.
kiadó

Az edelényi járásbiróság.
B.30.001/1952-2.szám.

A NÉPKÖZTÁRSASÁG NEVÉBEN!

Az edelényi járásbiróság Edelényben 1952. évi november hó 12. napján nyilvánosan tartott tárgyaláson meghozta a következő

i t é l e t e t .

1952.november 12.-én előzetes letartóztatásba helyezett, s előállitott S l e z á k J á n o s vádlott, aki 1925. szeptember 16.-án született Sajószentpéteren, magyar állampolgár, szuhakállói lakos, nőtlen, vagyontalan, bányamunkás, havi keresete 1200-1300 Ft., atyja Slezák János, anyja Oláh Róza, büntetve még nem volt.
Bünös munkafegyelem megsértésével elkövetett, részletter megvalósitását veszélyeztető büntettben.
A biróság ezért őt 20 %-os bércsökkenéssel /husz/ 20 hónapi javitó nevelő munkára itéli, amit az itélet jogerőre emelkedését követő napon a szuhakállói bányaüzemnél köteles megkezdeni, s a javitó nevelő munkát ott letölteni.
Vádlott köteles az eddig netán felmerült, valamint ezután felmerülő bünügyi költségeket az államkincstárnak megtériteni.
A biróság a jogerős itéletet a szuhakállói bányaüzemnek, s a munkatartalékok hivatalának megküldi. Az előzetes letartóztatást megszünteti.

I n d o k o l á s .

A biróság a következő tényállást állapitotta meg.
A szuhakállói bányaüzem vezetősége vádlott ellen feljelentést tett azért, mert nevezett mint a bányaüzemdolgozója 1952. julius hónapban 1. augusztus hónapban 2, szeptember hónapban 1. október hónapban 7 alkalommal volt igazolatlanul távol munkahelyétől.
Vádlott bünösségét részben beismerve azzal védekezett, hogy több alkalommal a lába fájt, ezért nem ment müszakba. Orvosnál is volt, de az nem irta ki keresőképtelennek, igy mulasztását nem igazolták. De azért is mulasztott, mert több alkalommal berugott s ilyen állapotban nem mehetett dolgozni.
Kőhalmi István, főaknász, tanu vallomása szerint vádlott munkája ellen kifogás nem merült fel. A baj ott van, hogy vádlott a legénységállóban lakott, rossz környezetbe került, s neki adta magát az italozásnak. Bár igéretet tett vádlott arra, hogy meg fog javulni, ezt az igéretét nem váltotta be, mert amikor 3000 Ft örökséghez jutott, ezt barátaival egy hét alatt elverte, s 7 napon át nem ment munkába.
Vádlott azzal, hogy 11 müszakot igazolatlanul mulasztott, a bányaterv megvalósitását veszélyeztette. Egy-egy munkás kiesése müszakonként 5 csille, vagyis 30 q szén kiesését is jelenti, ami egy család évi tüzelő szükségletét jelenti. Ha valamelyik bényamunkás kimarad, helyette másünnen kell elvonni munkást.

Vádlott azt, hogy a lába fájt, s orvosnál volt, sem a bányavezetőség, sem a biróság előtt nem igazolta.
A biróság ezért az ő bünösségét az 1950:4 tvr. 4.§/1/ bekezdésében irt, részletterv megvalósitását veszélyeztető büntettben megállapitotta.

Vádlott büntetve még nem volt, csak a bányaüzem büntette meg fegyelmileg 4 izben, összesen 140 F. pénzbüntetésre. Erre, valamint fiatalkorára, s ama komoly igéretére tekintettel, hogy meg fog javulni, a szabadságvesztés büntetés kiszabását mellőzte, s a Btá. 48.§. alkalmazásával őt javító nevelő munkára itélte, melynek tartamát vádlott egyéniségére, italozásra hajlamos voltára, könnyelmü természetére tekintettel 20 hónapban állapitotta meg, s ez alapon mondotta ki a 20 %-os bércsökkenést is, fizetésére, családtalan voltára tekintettel inditvány hiányában, s az itélet jellegére is figyelemmel. Vádlott előzetes letartóztatása megszüntethető volt.

Edelény, 1952. november 12. napján.

Tóth Juliánna sk. ülnök | Dr. Nigláczy Jenő sk. a tanács elnöke | Virágh János sk. ülnök

Ez az itélet jogerős és végrehajtható.

dr. Nigláczy sk.
jb. elnök

MÁSOLAT!

A budapesti XX-XXI. kerületi járásbiróság, mint büntetőbiróságtól.
B.IV. - 29.777/1952/2.szám.

A NÉPKÖZTÁRSASÁG NEVÉBEN!

A budapesti XX-XXI.ker. járásbiróság, mint büntetőbiróság Budapesten 1952. évi szeptember hó 18. napján megtartott nyilvános tárgyalás alapján meghozta a következő

i t é l e t e t .

Az 1952. évi szeptember hó 18. napjától előzetes letartóztatásban lévő: S i r o k i L á s z l ó vádlott, aki 1901. évi junius hó 28. napján Pesterzsébeten született, budapesti /XX. Török Flóris u. 146.sz.a./ lakos, segédmunkás foglalkozásu, magyar állampolgár, nős, 3 gyermeke van, havi keresete 900.- forint, atyja: Siroki Lajos, anyja: Nemes Jozefina, büntetlen,

b ü n ö s : a tervgazdálkodás érdekét veszélyeztető büntettben.

A járásbiróság ezért:

S i r o k i L á s z l ó vádlottat 10 /tiz/ százalékos bércsökkentés mellett végzendő b/ /öt/ hónapi javitó-nevelő munkára itéli, amelyet a Rákosi Mátyás Vas- és Fémmüvek Csőgyára Vállalatánál részére előirt munkakörben köteles végezni.

A bércsökkenés nem érinti azonban a részére folyósitandó családipótlék összegét.

I n d o k o l á s :

A biróság vádlott nyilatkozata és az ismertetett nyomozati iratok alapján a következő t é n y á l l á s t állapitotta meg.

Vádlott, mint a Rákosi Mátyás Vas- és Fémmüvek Vállalatánál alkalmazott segédmunkás, 1952. évi augusztus hó 15.-én, majd augusztus 26-tól letartóztatása napjáig igazolatlanul távolmaradt és ezáltal a szocializmust épitő munkából 21 napon keresztül kivonta magát.

Vádlott a fenti tényállásban irt cselekménynek az elkövetését beismerte és magát bünösnek vallotta. Védekezésében előadta, hogy egyrészt a müvezető folyton más müszakba helyezte és ezért elment a kedve a munkától. Másrészt pedig járt volna neki még hat nap szabadság, amit nem kapott meg, pedig a lakását kellett volna rendbehoznia.

A biróság a vádlott védekezését nem fogadta el, mert a vádlott által előadottak nem szolgáltak alapot, a munkahelyről való igazolatlan távolmaradásra.
A szocializmus épitéséért mindenki köteles képessége szerint dolgozni. Minthogy a vádlott önhibájából eredő ok miatt a fentiek szerint megállapitott időn keresztül számára előirt munkát nem végezte el, munkaerejét a termelésből igy kivonta, a termelésre vonatkozó és jogszabályokon alapuló kötelezettségét megszegte, őt a rendelkező rész szerint bünösnek kellett kimondani.
Az önkényes kilépés, az igazolatlan mulasztás veszélyezteti a népgazdasági tervünk, vagy legalább is annak valamely részlete megvalósitását, sérti a szocialista épités érdekeit. Ezért a társadalomra veszélyes.

A bíróság azonban ugy látta, hogy a cselekménynek az oka nem a dolgozók társadalmával való szembehelyezkedés és cselekményét nem károkozó célzattal, hanem öntudatának nagyméretü elmaradottsága, politikai képzettsége folytán követte el.

A bíróság ezért vele szemben börtönbüntetés helyett a szociális munkafegyelemre nevelés érdekében javitó-nevelő munka kiszabását látta szükségesnek.
A javitó-nevelő munka tartamának, valamint a bércsökkenés mértékének a megállapitásánál a bíróság tekintettel volt a vádlott büntetlen előéletére, sulyosbitó körülményt nem észlelt a bíróság.

Amennyiben a vádlott az itéletben irt kötelezettségének nem tesz eleget, vagy a munkafegyelmet sulyosan megsérti, javitó-nevelő intézkedés még hátralévő időtartamával azonos tartamu szabadságvesztésbüntetés lesz vele szemben végrehajtható.

Vádlott ellen a Rákosi Mátyás Vas- és Fémmüvek Vállalata tervbüncselekmény miatt a feljelentést megtette.

A vádlott cselekménye megvalósitja az 1950:évi 4.tvr.4.§./1/ bekezdésébe ütköző és a 9.§. /1/ bekezdése szerint büntetendő büntettet.

Budapest, 1952. szeptember hó 18. napján.

Szirmai Józsefné sk. tanácsvezető - járásbiró.
Lampert Ferenc sk. Baka János sk. ülnökök

A kiadmány hiteléül:

aláirás sk.
shtisztv.

Ez az itélet jogerős és végrehajtható.

Kmf.

Nagy sk.
járásbiró

MÁSOLAT!

A budapesti XX-XXI.ker. járásbiróság mint büntetőbiróság.
B.IV. 30.339-1952-2.

A Népköztársaság Nevében!

A budapesti XX-XXI.ker. járásbiróság mint büntetőbiróság Budapesten 1952. évi október hó 1. napján megtartott nyilvános tárgyalás alapján meghozta a következő

i t é l e t e t :

1952. évi október hó 1. napja óta előzetes letartóztatásban lévő Schuldabek János vádlott, aki 1933. szeptember 5-én született Csepelen, budapesti XX. ker. - Bajcsi Zsilinszky hatvanhat szám - alatti lakos, magyar állampolgár, nőtlen, családfenntartó, 4 elemit végzett, segédmunkás foglalkozásu, szülei János, és Robotka Mária, vagyontalan, havi kereset 7-800 forint, büntetlen,

b ü n ö s

a tervgazdálkodás érdekét veszélyeztető büntettben.

A járásbiróság ezért Schuldabek János vádlottat 10 % - tiz - %-os bércsökkenls mellett végzendő 3 - három - hónapi javitó-nevelő munkára itéli, melyet a Rákosi Mátyás Vas- és Fémmüvek Csőgyárában, részére előirt munkakörben köteles végezni.

A bércsökkenés nem érinti, azonban a részére folyósitandó családi pótlék összegét.

A biróság elrendeli a vádlott előzetes letartóztatásának megszüntetését és azonnali szabadlábra helyezését.

I n d o k l á s .

A biróság a vádlott nyilatkozata és az ismertetett nyomozati iratok alapján az alábbi tényállást állapitotta meg:

A segédmunkás foglalkozásu, munkás származásu családfenntartó, beteg édesanyját és 14 éves leánygyermekét tartja el - vádlott a Rákosi Mátyás Vas- és Fémmüvek Csőgyára üzeméből 1952. julius 26. 2, szeptember 4, , 7, és 17 napjain távolmaradt.

Vádlott a fenti tényállásban irt cselekménynek az elkövetését beismerte és bünösnek érzi magát.

Védekezésében előadja, hogy édesapja kórházi ápolás alatt volt, majd meghalt. Édesapja betegsége, majd temetése mind az ő vállára nehezedett, s miután édesanyja is beteg, neki kellett a betegséggel és temetéssel felmerült dolgokat elintézni. Előadta azt is, hogy ezen ügyek intézésére a vállalattól kapott egy-pár napot, azonban az engedélyezett napok az ügyei elintézésére nem voltak elégségesek, és azért maradt távol igazolatlanul az üzemből.

A biróság a vádlott védekezését nem fogadta el, mégpedig azért, mert a családi körülményei nem szolgáltathat mulasztás indokául.

Minthogy a vádlott önhibájából erre ő ok miatt a megállapitott időn keresztül számára előirt munkát nem végezte el, munkaerejét a termelésből kivonta, a termelésre vonatkozó jogszabályokon alapuló kötelezettségét megszegte, őt a rendelkező rész szerint bünösnek kellett kimondani.

Az igazolatlan mulasztás veszélyezteti Népgazdaságunk, tervünk, vagy legalább is annak valamely részlege megvalósitását, sérti a szocialista épitès érdekeit és ezért a társadalomra veszélyes.

A bíróság azonban ugy látta, hogy a cselekménynek oka nem a dolgozók társadalmával való szembehelyezkedés és cselekményét nem kártevő célzattal, hanem öntudatának nagymérvü elmaradottsága, politikai képzetlensége folytán követte el.

A bíróság ezért vele szemben börtönbüntetés helyett a szocialista munkafegyelemre nevelés érdekében javitó-nevelő munka kiszabását látta szükségesnek.

A javitó-nevelő munka tartamának, valamint a bércsökkentés mértékének megállapitásánál a bíróság tekintettel volt vádlott büntetlen előéletére, beismerésére, töredelmes megbánására, fiatalabb korára, beteg édesanyjára és kistestvérét kell eltartania, és kereseti viszonyaira.

Amennyiben vádlott itéletében irt kötelezettségének nem tesz eleget, vagy a munkafegyelmet sulyosan ujból megsérti, e javitó-nevelő intézkedés még hátralévő időtartamával azonos tartamu szabadságvesztés büntetés lesz vele szemben végrehajtható.

Vádlott ellen a Rákosi Mátyás Vas- és Fémmüvek tervbüncselekmény miatt a feljelentést megtette.

Vádlott cselekménye megvalósitja 1950 évi 4.tvr.4.§.1.bek-ben meghatározott, a 9.§.1.bek.-szerint büntetendő büntettet.

Budapest, 1952. év október 1. napján

Cseszó Péter sk. ülnök Wschszler Elemér sk. ülnök

dr. Nagy István sk.
tanácsvezető

Az itélet jogerős és
végrehajtható.
dr. Nagy sk. jbiró

Irásba foglalva 1952. október 20.

Az itéletet fogalmazta dr. Mikó József jb.fog.

MÁSOLAT!

A szerencsi járásbiróság
B. 21010/1952/2.

A Népköztársaság Nevében!

A szerencsi járásbiróság, mint büntetőbiróság tervfegyelem megsértésének büntette miatt vádolt Soltész István ellen folyamatba tett bünügyben az 1952. október hó 7. napján tartott nyilvános tárgyalás alapján meghozta a következő itéletet:
az 1952. október hó 6. napján őrizetbe vett Soltész István nős Krajcsovics Etelkával 1917 január 7.-én született Tiszalucon, ott is lakik, gyárimunkás, 1945 mg. napszámos, illetve gazdasági cseléd, apja néh. András, anyja Pásztor Veron, 2 kk. gyermeke van, 2 1/2 hold juttatott földje van, büntetlen előéletü, terhelt bünös munkafegyelem megsértésével elkövetett tervfegyelem megsértésének büntettében:
a járásbiróság ezért Soltész István terheltet 4 /négy/ havi javitó-nevelő munkára kötelezi, melyet volt munkahelyén a MÁVAG Kohászati Üzemek Miskolc, Diósgyőr Vasgyári Üzemében köteles 1952. október hó 13. napjától kezdődőleg elvégezni; - elrendeli a terhelt azonnali szabadlábra helyezését és kötelezi, hogy munkahelyére ezen napon érjen vissza és az üzemvezetőség által kijelölt munkát kezdje meg.-
Javitó-nevelő munkájáért az egyébként járó munkabér 15 /tizenöt/ %-kal csökkentett része illeti meg. A csökkentés nem érinti azokat a pótlékokat, amelyek családtagjai után járnak. A vállalat a munkabér csökkentett részét a számfejtést követő 15 nap alatt köteles a 108.890 sz. csekkszámlára az államnak befizetni.-
Terhelt amennyiben egészségi állapota megengedi a lehetőséghez képest eddigi munkakörében foglalkoztatandó, magasabb illetménnyel járó munkahelyen a javitó-nevelő munka tartama alatt nem foglalkoztatható, az üzemi termelés érdekében azonban alacsonyabb munkakörben lehet foglalkoztatni. Ha terhelt kötelezettségének igazolatlanul nem tesz eleget, vagy a munkafegyelmet sulyosan sértő magatartást tanusit, amit az üzemvezetőség a biróságnak jelenteni köteles, a javitó-nevelő munka még hátralevő tartamával azonos tartamu börtönbüntetést kell rajta végrehajtani, s az ezzel felmerülő bünügyi költséget az államkincstárnak a terhelt megtériteni köteles.
A jogerős itéletet végrehajtása végett a biróság a vádhatóságnak a miskolci IGH.-nak és a fent emlitett vállalatnak a jogügyi osztály 64.637/19.....sz. feljelentésére hivatkozással megküldi.

I n d o k o k :

A biróság a terhelt beismerő vallomása alapján tényként állapitja meg, hogy a terhelt az 1949 évtől kezdődőleg a rendelkező részben megjelölt üzem tisztitómühelyében állott, mint gyári munkás alkalmazásban. 1952. julius hó 4.-től a terhelt fizetéses szabadságának kiadását kérte abból a célból, hogy Tiszaludon levő földjén az aratást és cséplést a szabadság tartama alatt eltudja végezni. Minthogy azonban részére ebben az időpontban az üzem folytonossága és a terv teljesitése érdekében az üzemvezetőség szabadságot adni nem tudott, a terhelt 1952. julius 4.-én a munkából önkényesen elmaradt, s az aratás és cséplés befeje-

zése után 1952. julius 18.-án munkahelyén önként ujból jelentkezett, azonban az üzem ekkor már nem vette vissza, mert önkényes kilépőnek tekintette és munkaviszonyát fegyelmi uton időközben megszüntette.-
Terhelt ugyan abból a célból hagyta el munkahelyét, hogy nemzetgazdasági szempontból, szintén nagy jelentőséggel járó más természetü munkát végzett el, ez azonban a cselekményét teljesen menthetővé nem teszi, mert kimaradása az üzem részlettervének megvalósulását kétségtelenül veszélyeztette, hiszen épp a terv teljesitése érdekében tagadta meg tőle az üzem a szabadságának kiadását.- Viszont az is kétségtelen, hogy a terheltet kártevő célzat nem vezette, s igy a bíróság a terhelt bünösségét az 1950. évi 4.tvr.4.§-ába ütköző és a 9.§.1.bek. szerint minősülő tervgazdálkodás érdekeit sértő büntettben bünösnek mondotta ki.-
Kártevő célzat hiányában a bíróság a vádinditványnak megfelelően javitó-nevelő munkát állapitott meg börtönbüntetés helyett.
A javitó-nevelő munka időtartamának megállapitásánál, valamint a fizetés csökkentés mérvének megszabásánál a bíróság figyelembe vette, hogy egyrészt a terhelt nem kivánta az üzemet véglegesen önkényesen elhagyni, másrészt, hogy távolléte alatt nemzetgazdasági szempontból fontos munkát végzett.- Ezért a munka tartamát 4 hónapban, a fizetés csökkentés mérvét pedig csupán 15 %-ban állapitotta meg.
A terhelt a tárgyaláson arra is hivatkozott, hogy a rendes üzemi munkáját az öntőmühelyben 2 oldali sérve és más betegsége miatt nem tudja kellően ellátni. Bár az a körülmény, hogy a terheltbeteg a tárgyalás adatai szerint bizonyitva nincs, a bíróság az itéletben kifejezetten hangsulyozza, hogy a terhelt a volt munkahelyén csak abban az esetben foglalkoztatandó, ha egészségének ártalma nélkül azt megteheti. Amennyiben a javitó-nevelő munka során orvosilag bebizonyosodna, hogy terhelt volt munkahelyén egészségének veszélyeztetése nélkül tovább nem colgozhatna, ugy az üzem vezetőség olyan munkában köteles őt foglalkoztatni, amelyet egészségének veszélyeztetése nélkül elvégezhet.-
A bíróság a javitó-nevelő munka kezdő időpontját október hó 13.-ában állapitotta meg azért, hogy az itéletnek az üzemmel való közlésére megfelelő idő álljon rendelkezésre, ennek hiányában ugyanis, az üzem a terheltet fegyelmi uton történt elbocsátása miatt a munkába nem fogadná vissza.

Szerencs, 1952. október hó 7.-én.

Dr.Diószegi Ferenc sk.
járásbiró a tanács elnöke

Alásirás sk.
biró

Aláirás sk.
az akadályozott Bodó András biró helyett

Ez az itélet jogerős és végrehajtható.
Szerencs 1952. október 8.-án.

Aláirás sk.
járásbiró.

T Á B L Á Z A T O K

1. számu tábla

Az elitélt születési helyének tipusai

Budapest	100 ezer lakos feletti nagyváros	40-100 ezer lakosu város	Egyéb város	Szocialista város	Nagyközség	Kisközség	Tanya	Nem magyarország	Nincs adat	Össz.	
64	41	35	94	6	393	250	6	29	39	957	fő
7	4	3	10	1	41	26	1	3	4	100	%

2. számu tábla

Az elitélt állandó lakóhelyének tipusai

Budapest	100 ezer lakos feletti nagyváros	40-100 ezer lakosu város	Egyéb város	Szocialista város	Nagyközség	Kisközség	Tanya	Nincs adat	Össz.	
90	48	37	75	61	382	224	11	29	957	fő
10	5	4	8	6	40	23	1	3	100	%

3. számu tábla

Az elitélt születési helyének és állandó lakóhelyének összefüggései

Állandó	születési hely										
	Budapest	100 ezer lakos feletti nagyváros	40-100 ezer lakosu város	Egyéb város	Szocialista város	Nagyközség	Kisközség	Tanya	Nem Magyarország	Nincs adat	
Budapest	43	2	1	8	-	19	7	-	6	4	90
100 ezer lakos feletti nagyváros	3	26	-	1	-	10	7	-	1	-	48
40-100 ezer lakosu város	1	1	21	1	-	6	4	-	3	-	37
Egyéb város	3	-	-	57	-	9	3	1	-	2	75
Szocialista város	4	2	5	11	5	10	20	3	2	-	62
Nagyközség	9	6	4	8	1	300	27	-	13	13	381
Kisközség	2	2	1	6	-	24	177	2	-	10	224
Tanya	-	2	2	-	-	3	2	-	1	1	11
Nincs adat	-	-	1	1	-	12	3	-	3	9	29
Össz. /fő/	65	41	35	93	6	393	250	6	29	39	957

4. számu tábla

Az elitéltek állandó lakóhelyének megyei beosztása

Megye	Fő	%
Budapest	92	10
Baranya	108	11
Békés	10	1
Borsod-Abauj-Zemplén	36	4
Bács-Kiskun	51	5
Csongrád	6	1
Fejér	3	1
Győr-Sopron	45	5
Hajdu-Bihar	90	9
Heves	10	1
Komárom	5	1
Nógrád	167	18
Pest	75	8
Somogy	28	3
Szabolcs-Szatmár	76	8
Szolnok	6	1
Tolna	47	5
Vas	6	1
Veszprém	55	6
Zala	10	1
Nincs adat	31	3
Össz:	957	100 %

5. számu tábla

Az elitéltek vagyoni helyzete

Saját tulajdonu				Családi tulajdonu		Saját házingatlan + mg-i ingatlan	Nincs vagyona	Nincs adat	Össz.
1-5 hold mezőgazdasági ingatlan	5 holdon felüli mg-i ingatlan	Cak saját házingatlan	Mg-i ingatlan + házingatlan	1-5 hold mg-i ingatlan	10 holdon felüli mg-i ingatlan				
59	18	19	7	10	19	2	802	21	957 fő
6	2	2	1	1	2	-	84	2	100 %

6. számu tábla

Az elitéltek szakképzettsége

Vasipari szakképzettség	Épitőipari szakképzettség	Élelmiszeripari szakképzettség	Bányászati szakképzettség	Textilipari szakképzettség	Egyéb ipari szakképzettség	Mezőgazdas. szakképzettség	Szolgáltató ip. szak. képzettség	Nincs szakképzettség	Nincs adat	Össz.	
32	24	4	6	5	8	7	7	827	37	957	fő
4	3	-	-	-	1	1	1	86	4	100	%

7. számu tábla

Az elitéltek legmagasabb iskolai végzettsége

Analfa-béta	Ir,olvas, de iskolai végzettsége bizonyithatatlan	4 eleminél kevesebb	4 elemi	5 elemi	6 elemi	Befejezetlen általános iskola	Általános isk. 8 osztálya	Befejezetlen középiskola	Ipari szakmunkásképző iskola	Befejezett középiskola	Nincs adat	Össz.	
57	10	39	58	32	170	17	26	13	12	8	515	957	fő
6	1	4	6	3	18	3	2	1	1	1	54	100	%

8. számu tábla

Szakképzettség és vagyoni helyzet a teljes minta %-ában

Szakképzettség	Vagyoni helyzet								
	Saját tulajdonu				Családi tulajdonu		Saját házingatlan + mg-i ingatlan	Nincs vagyona	Össz.
	1-5 hold mezőgazdasági ingatlan	5 holdon felüli mg-i ingatlan	Csak saját házingatlan	Mg-i ingatlan + házingatlan	1-5 hold mg-i ingatlan	10 holdon felüli mg-i ingatlan			
Nincs szakképzettség	5	2	2	1	1	2	-	73	86 %
	6	2	2	1	1	2	-	83	100 %

9. számu tábla

Az elitéltek szakképzetlensége az állandó lakóhelyek %-ban

Szakképzettség	Állandó lakóhely tipusa									
	Budapest	100 ezer lakos feletti nagyváros	Nagyváros 40-100 ezer közötti lakossal	Egyéb város	Szocialista város	Nagyközség	Községség	Tanya	Nincs adat	Össz.
Nincs szakképzettség	69	88	87	84	87	91	87	82	86	86 %
Össz. %:	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Az elitéltek szakképzetlensége és állandó lakóhelye a teljes minta %-ban

Szakképzettség	Állandó lakóhely tipusa									
	Budapest	100 ezer lakos feletti nagyváros	Nagyváros 40-100 ezer lakos között	Egyéb város	Szocialista város	Nagyközség	Községség	Tanya	Nincs adat	Össz.
Nincs szakképzettség	7	4	3	7	6	36	20	1	2	86 %
Össz. %:	9	5	4	8	6	40	23	2	3	100 %

10. számu tábla

Az elitéltek szakképzettsége az apa foglalkozásának %-ban

Apa foglalkozása	Önálló gazdálkodó			Tsz tag	Alkalmi munkás	Mg-i cseléd	Ipari betanított munkás	Ipari szakmunkás	Ipari segédmunkás	Közvetlen ipari termelésirányító	Kisiparos	Altiszt állami alkalmazásban	Egyéb
	1-5 hold	5-10 hold	10-40 hold										
Nincs szakképzettsége	96	86	89	86	86	50	90	67	75	100	54	60	100 %
Össz. %:	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100 %

11. számu tábla

Az elitéltek nemi eloszlása

Nem	Férfi	Nő	Össz.
fő	792	165	957
%	83	13	100

A/ A lakosság nemek szerinti megoszlása
/Forrás: 1956-os Statisztikai Zsebkönyv/

Férfi	48,3 %
Nő	51,7 %

B/ Az 1952-ben elitéltek nemi eloszlása
/Forrás: Birósági Statisztika /1950-1956/ Bp. 1956./

Férfi	76 %	101	767	
Nő	24 %	32	708	
Össz.:	100 %	134	472	fő

C/ A társadalmi tulajdon elleni büncselekmény
nemi megoszlása /1952/
Forrás: Birósági Statisztika 1950-1956 /Bp. 1956./

Férfi	82,2 %
Nő	17,8 %

Női keresők az aktiv keresők arányában

/Forrás: Statisztikai Zsebkönyv 1956./

I p a r á g	1951 Női foglalkoztatottak aránya az iparban fogl. 100 %-ban	1955. Női foglalkoztatottak aránya az iparban fogl. 100 %-ban
Gyáripar	32	32
Épitőipar	14	14
Mezőgazdaság	23	18
Államigazgatás	45	15
Kereskedelem	43	48

Az aktiv keresők nemi megoszlása %-ban

/Forrás: Társadalmi mobilitás történeti tendenciái.
Társadalmi Statisztikai Közlemények KSH/

Év	Férfi	Nő	Összes:
1949	65.4	34.6	100
1960	50.4	49.6	100

Az aktiv keresők az össz népesség %-ban

Év	Férfi	Nő	Összes:
1949	65.4	25.0	44.4
1960	63.9	32.8	47.8

15. számu tábla

Az elitéltek kora

$\bar{x}$ = 29 év

Korcsoportok	16-18 év	19-20 év	21-25 év	26-30 év	31-35 év	36-40 év	41-45 év	46-50 év	51-felett	Nincs adat	Összes.
Fő	10	226	203	203	87	77	76	38	34	3	957
%	1	24	21	21	9	8	8	4	4	-	100

16. számu tábla

Az elitéltek szakképzetlensége korcsoportonként %-ban

Szakképzettség	Kor										
	16-18 év	19-20 év	21-25 év	26-30 év	31-35 év	36-40 év	41-45 év	45-50 év	50 év felett	Nincs adat	
Nincs szakképzettsége	100	83	92	86	87	84	87	84	82	33	%
Össz. %:	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	

17. számu tábla

Az elitéltek életutjának első foglalkozása

Foglalkozás	Mezőgazdasági kisegitő-családtag	Ipari tanuló tanoc	Betanitott ipari munkás	Ipari segédmunkás	Alkalmi munkás napszámos	Állami gazd.-i fizikai dolgozó	Önálló gazdálkodó	Cseléd	Egyéb	Nincs adat	Összes.
Fő	53	44	31	156	136	11	22	13	43	448	957
%	8	5	3	16	14	1	2	1	5	47	100

Az elitéltek kora 1952-ben

/Forrás = Birósági Statisztika 1950-1956. Bp. 1956./

Év	Kor		
	18-34 év	34 éven felül	Összes
1952	44.7	55.3	100 %

35 éven aluliak eloszlása

Év	Kor		
	18-24 év	25-34 év	Összes
1952	17.1	27.6	44.7

A jogerősen elitéltek kormegoszlása

/Forrás: Birósági Statisztika 1950-1956./
Bp. 1956.

Korcsoport	1952/fő	%
18-24 év	20043	17.1
25-34 év	37189	27.6
35-54 év	55793	41.5
55-69 év	15813	11.8
70 év felett	2633	2.0
Összes:	134471	100.0

19. számu tábla

Az elitéltek által eltartott személyek száma

$\bar{x}$ = 3 fő

Eltartottak száma	1	2	3	4	5	6	7	8 vagy ennél több	Nincs eltartott	Nincs adat	Összes.
Fő	151	132	65	33	27	13	4	12	164	356	957
%	16	14	7	3	3	1	-	1	17	38	100 %

20. számu tábla

A munkahelyek száma összesen

Munkahelyek száma									
1	2	3	4	5	6	7	8	Nincs adat	Összes.
591	259	66	18	6	2	-	1	14	957 fő
62	27	7	2	-	-	-	-	2	100 %

21. számu tábla

Az elitéltek első munkahelyének ágazatai

	fő	%
Mezőgazdaság	95	10
Közlekedés	58	6
Szolgáltatóipar	18	2
Vas-fémipar	105	11
Bányászat	258	27
Kohászat	11	1
Építőipar	316	33
Könnyüipar	38	4
Élelmiszeripar	12	1
Magánszektor - kisipar	4	-
Vegyipar	16	2
Nincs adat	26	3
Összes	957	100

22. számu tábla

Az elitéltek második munkahelyének ágazata

Mezőgazdaság	86
Közlekedés	23
Szolgáltatóipar	17
Vas-fémipar	38
Bányászat	38
Kohászat	3
Épitőipar	65
Könnyüipar	7
Élelmiszeripar	8
Magánszektor	5
Vegyipar	-
Egyik népgazdasági ágazatban sem helyezkedett el	58
Nincs adat	609
Összes.	957

23. számu tábla

Az elitéltek első munkaszervezeti foglalkozása

	fő	%
Ipari szakmunkás	63	7
Ipari betanitott munkás	78	8
Ipari segédmunkás	596	62
Tsz-tag	6	1
Állami gazdasági fizikai dolgozó	74	8
Kisiparos alkalmazásában álló	1	-
Altiszt	1	-
Egyéb	27	3
Nincs adat	111	12
Összes.	957	100

24. számu tábla

Az elitéltek második munkaszervezeti foglalkozása

	fő	%
Ipari szakmunkás	27	
Ipari betanitott munkás	20	
Ipari segédmunkás	113	
Tsz-tag	11	
Állami gazdasági fizikai dolgozó	27	
Kisiparos alkalmazásában álló	2	
Önálló gazdálkodó	10	
Ipari termelés-irányitó	1	
Alkalmi munkás - napszámos	63	
Foglalkozásnélküli	13	
Kisegitő családtag	20	
Egyéb	18	
Nincs adat	632	66
Összes.	957	

25. számu tábla

Az elitéltek első munkahelyeinek megyei bontása

M e g y e	fő	%
Budapest	134	14
Baranya	141	15
Békés	5	1
Borsod-Abauj-Zemplén	88	9
Bács-Kiskun	31	3
Csongrád	2	-
Fejér	21	2
Győr-Sopron	36	4
Hajdu-Bihar	26	2
Heves	2	-
Komárom	9	1
Nógrád	142	15
Pest	43	4
Somogy	16	2
Szabolcs-Szatmár	11	1
Szolnok	1	-
Tolna	28	3
Vas	2	-
Veszprém	58	6
Zala	3	-
Nincs adat	158	18
Összes.	957	100

26. számu tábla

Az életut első foglalkozása és az első munkaszervezeti foglalkozás

Az első munkaszervezeti foglalkozás	Az életut első foglalkozása										
	Mezőgazdasági kisegitő családtag	Ipari tanuló, tanonc	Ipari betanitott munkás	Ipari segédmunkás	Alkalmi munkás, napszámos	ÁG fizikai dolgozó	Önálló gazdálkodó	Egyéb	Cseléd	Nincs adat	Összes.
Ipari szakmunkás	1	22	2	3	2	-	-	10	-	23	63
Ipari betanitott munkás	3	4	21	6	4	-	-	2	-	38	78
Ipari segédmunkás	38	10	7	138	90	-	12	16	9	277	597
Tsz tag	-	1	-	-	2	-	-	-	-	3	6
ÁG dolgozó	6	-	-	1	17	11	3	1	3	31	73
Kisiparos alkalmazásában álló	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Egyéb	1	4	1	-	6	-	-	11	-	5	28
Nincs adat	4	2	-	8	15	-	7	3	1	71	111
Összes.	53	44	31	156	136	11	22	43	13	448	957

27. számu tábla

Az eljárást kezdeményező vállalat ágazata

Mező-gazda-ság	Közle-kedés	Szolgál-tató	Vas-fém-ipar	Bányá-szat	Kohá-szat	Épitő-könnyü-ipar	Élelmi-szer-ipar	Vegy-ipar	Nincs adat	Összes.	
86	57	20	110	263	11	361	7	19	23	957	fő
9	6	2	12	28	1	38	1	2	2	100	%

28. számu tábla

Az eljárást kezdeményező vállalat területi beosztása

	Fő	%
Budapest	138	14
Baranya	149	16
Békés	4	-
BAZ	91	10
Bács-Kiskun	31	3
Csongrád	2	-
Fejér	20	2
Győr-Sopron	34	4
Hajdu-Bihar	30	3
Heves	3	-
Komárom	7	-
Nógrád	144	15
Pest	41	4
Somogy	18	2
Szabolcs-Szatmár	9	1
Szolnok	2	-
Tolna	28	3
Vas	1	-
Veszprém	61	6
Zala	4	-
Nincs adat	140	15
Összes.	957	100

29. számu tábla

Az eljárást kezdeményező vállalat sajátos

területe

	Fő	%
Budapest /Csepel/	119	12
Csepel	26	3
Komló-Pécs	146	15
Sztálinváros	12	1
Komárom	10	1
Miskolc-Diósgyőr	71	8
Veszprém-Várpalota	57	6
Más terület	387	40
Nincs adat	127	14
Összes.	957	100

30. számu tábla

Az elitélt foglalkozása a büncselekmény elkövetésekor

Szakmunkás	Betanitott munkás	Segédmunkás	ÁG fizikai dolgozó	Egyéb	Nincs adat		
66	82	620	60	22	107	957	fő
7	9	65	6	2	11	100	%

32. számu tábla

Az igazolatlanul hiányzott müszakszám

Egy hét 1-6 nap	2 hét 7-12 nap	3 hét 13-18 nap	4 hét 19-24 nap	5 hét 25-30 nap	5 hétnél több	Nem volt, nincs adat		
100	148	56	35	27	30	561	957	fő
10	16	6	4	3	3	59	100	%

31. számu tábla

Az elitéltek cselekedetének fajtái

	fő	%
Önkényes kilépés	296	31
Igazolatlan hiányzás	342	36
Önkényes kilépés követte az igazolatlan hiányzást	66	7
Munkakönyvvel kapcsolatos cselekedet	98	10
Anyagi tartozás és önkényes kilépés	147	15
Nincs adat	8	1
Összes.	957	100

33. számu tábla

A dolgozó cselekedetének sajátosságai

	Az ismert adatok %-ban /361 = 100 %/	
Átmeneti munkavégzőképesség csökkentés miatt szociális helyzetén akart változtatni	26	7
Szabadságra akart menni	20	6
Szabadságot kért, mert aratni, csépelni akart	69	19
Felmondott	30	8
Nás munkakörbe akarta magát áthelyeztetni	30	8
Más munkahelyre akart menni	41	11
Szóvá tett valamilyen szociális problémát	15	4
Szóvá tett valamilyen munkaszervezési problémát	5	-
Munkásszálláson uralkodó problémát tett szóvá	3	-
Ránézve hátrányos munkahelyi bejegyzést megváltoztatta	29	8
Nem ipari és nem mg-i pénzkereső foglalkozást akart folytatni	11	3
Bérezési problémát tett szóvá	29	8
Alkoholista, iszákos életmódot folytatott	25	7
Több sajátosság egyszerre	32	8
Nincs adat	596	fő
Összes:	957	

34. számu tábla

Az elkövetés egyedi-kollektiv jellege

	fő	%
Egyedül, másoktól függetlenül követte el	825	86
Egyedül, mások biztatására	9	1
Másokkal együtt	105	11
Nincs adat	18	2
Összes.	957	100

35. számu tábla

A több elkövető kapcsolatának jellege

	A több elkövető %-ban
Rokoni kapcsolat	24
Baráti kapcsolat	3
Munkatársi kapcsolat	54
Egy helyről jöttek dolgozni	13
Egy helyről jöttek dolgozni, barátok	6

36. számu tábla

A dolgozó konfliktusvállalásának motivációi

	Ismert adatot 100 %-nak véve, %-ok	
Meg kellett a földet müvelni	54	11
BEteg volt, nem tudott munkát végezni	60	12
Családtagja, rokona beteg volt	15	3
Munkahelyi helyzete elviselhetetlen volt	25	5
Hozzátartozóiról kellett gondoskodni	20	4
Családtagja, rokona betegsége miatt földet kellett megmüvelni	13	3
Nem volt a keresettel megelégedve	48	9
Óvoda, bölcsőde miatt nem tudta gyermekét kire hagyni	2	-
Nem volt pénze a toborzási jutalom visszafizetésére	5	-
Családja megélhetését nem tudta biztositani	25	5
Keveset volt otthon változó munkahelye miatt		
Eü. szolgálat idő előtt kiirta munkába	3	-
Otthontól távoli munkahely	15	3
Egyéb motivumok	134	27
Több motivum egyszerre	73	15
Nincs adat	462	
Összes.	957	

37. számu tábla

A büncselekményt megelőző konfliktus jellemzői

	Fő	Az ismert adatok %-ban /100 % = 282/
Megkérdezés nélkül áthelyezték más munkakörbe	26	9
Kedvezményt igért a vállalat, de az igéretét nem tartotta be	17	6
Figyelmen kivül hagyták bérezéssel kapcsolatos felszólalását	16	6
Régebben adott kedvezményt visszavették	12	5
Munkakörét megváltoztatták	4	-
Eü. okokra hivatkozva áthelyezését kérte, de azt nem teljesitették	12	5
Családi helyzetéből adódó problémát figyelmen kivül hagyták	15	6
Fegyelmi büntetést kapott a vállalattól	27	9
FEgyelmezetl4nséget követett el, de nem kapott érte büntetést	17	6
Felmondását nem fogadták el	42	15
Több jellemző is kimutatható	20	7
Egyéb	74	26
Nincs adat	675	
Összesen	957	

A büncselekmény elkövetésének időpontja

1950.			1951.					1952.					
1. negyedév	2. negyedév	3. negyedév	4. negyedév	1. negyedév	2. negyedév	3. negyedév	4. negyedév	1. negyedév	2- negyedév	3. negyedév	4. negyedév	Nincs adat	Össz.
2	-	9	8	24	65	53	85	165	233	257	18	388	957 fő
-	-	1	1	3	7	5	9	17	24	27	2	4	100 %

Az elitéltek cselekedeteinek fajtái a büncselekménykori foglalkozás függvényében

	Szakmunkás	BEtanitott munkás	Segédmunkás	ÁG fizikai dolgozó	Egyéb	Nincs adat	Összes:
Önkényes kilépés	22	20	208	17	5	24	296
Igazolatlan hiányzás	31	46	224	22	4	15	342
Önkényes kilépés + igazolatlan hiányzás	5	8	40	6	1	6	66
Munkakönyvvel kapcs.	3	6	47	10	7	25	98
Anyagi tartozás	5	2	100	5	4	31	147
Nincs adat	-	-	1	-	1	6	8
Összes.	66	82	620	60	22	107	957

39. számu tábla

Az elitélt neme és cselekedetének fajtája

	Önkényes kilépés	Igazolatlan hiányzás	Önkényes kilépés + igazolatlan hiányzás	Munkájukkal kapcsolatos bcs.	Önkényes kilépés és anyagi	Nincs adat	
Férfi	264	289	55	71	108	5	792
Nő	32	53	11	27	39	3	142
Nincs adat	-	-	-	-	-	-	-
Összes.	296	342	66	98	147	8	957

Az elitéltek cselekedetének fajtái a nemek arányában %-ban

I.

	Férfi	Nő
Önkényes kilépés	33	19
Igazolatlan hiányzás	36	32
Önkényes kilépés + igazolatlan hiányzás	7	7
Munkahellyel kapcsolatos bcs.	9	16
Önkényes kilépés + anyagi tartozás	15	26
Összes.	100	100 %

II.

	Férfi	Nő
1+3+5	54	51
2.	37	33
4.	9	16
Összes.	100	100 %

Az elitéltek cselekedetének fajtái a foglalkozási csoportok %-ban

	Foglalkozási csoport			
	Szakmunkás	BEtanitott munkás	Segédmunkás	ÁG fizikai dolgozó
Önkényes kilépés	33	24	33	28
Igazolatlan hiányzás	47	56	36	37
Önkényes kilépés + igazolatlan hiányzás	8	10	7	10
Munkájukkal kapcsolatos bcs.	5	7	8	17
Önkényes kilépés + anyagi tartozás	7	3	16	8
Összesen	100	100	100	100

40. számu tábla

Az elitéltek cselekedetének fajtái az elitéltek korcsoportjai szerint

Cselekedet fajtái	Kor									
	16-18 év	19-20 év	21-25 év	26-30 év	31-35 év	36-40 év	41-45 év	46-50 év	51 év felett	
Önkényes kilépés	1	80	59	65	26	19	19	13	13	296
Igazolatlan hiányzás	-	72	64	73	35	36	38	10	14	342
Önkényes kilépés + igazolatlan hiányzás	-	18	15	13	5	6	4	4	1	66
Munkahellyel kapcsolatos büncselekmény	2	20	29	17	8	9	4	7	1	98
Anyagi tartozás + önkényes kilépés	7	34	33	32	13	7	11	4	5	147
Nincs adat	-	2	3	3	-	-	-	-	-	8
Összes.	10	226	203	203	87	77	76	38	34	957

41. számu tábla

Az életut legelső foglalkozása, az elitéltek cselekedetének fajtái

Cselekedet fajtái	Életut első foglalkozása										
	Mezőgazdasági kisegitő családtag	Ipari tanuló, tanonc	Ipari betanitott munkás	Ipari segédmunkás	Alkalmi munkás, napszámos	ÁG fizikai dolgozó	Önálló gazdálkodó	Család	Egyéb	Nincs adat	Össz.
Önkényes kilépés	28	17	7	45	52	3	6	3	12	122	295
Igazolatlan hiányzás	7	17	18	54	23	4	6	5	15	193	342
Önkényes kilépés + igazolatlan hiányzás	7	1	3	13	6	1	3	1	1	30	66
Munkájukkal kapcsolatos büncselekmény	4	4	2	18	15	1	-	1	6	47	98
Anyagi Tartozás + önkényes kilépés	7	4	1	26	40	2	7	3	8	49	147
Nincs adat	-	-	-	-	-	-	-	-	1	7	8
Összes.	53	44	31	156	136	11	22	13	43	448	957

Az elitéltek cselekedetének fajtái az életut legelső foglalkozásának %-ban

Cselekedet fajtái	Életut első foglalkozása									
	Mezőgazdasági kisegitő családtag	Ipari tanuló, tanonc	Ipari betanitott munkás	Ipari segédmunkás	Alkalmi munkás, napszámos	ÁG fizikai dolgozó	Önálló gazdálkodó	Cseléd	Egyéb	
Önkényes kilépés	53	41	23	29	38	27	27	28	23	
Igazolatlan hiányzás	13	39	58	35	17	36	27	35	39	
Önkényes kilépés + igazolatlan hiányzás	13	2	10	8	4	9	14	3	8	
Munkájukkal kapcsolatos bcs.	8	9	7	12	11	9	-	14	8	
Anyagi tartozás + önkényes kilépés	13	9	2	16	30	19	32	20	22	
Összes	100	100	100	100	100	100	100	100	100	%

42. számu tábla

Az itéletet hozó bíróság megyei elhelyezkedése

M e g y e	fő	%
Budapest	119	12
Baranya	143	15
Békés	10	1
BAZ	36	4
Bács-Kiskun	48	5
Csongrád	3	-
Fejér	1	-
Győr-Sopron	48	5
Hajdu-Bihar	87	9
Heves	2	-
Nógrád	171	18
Pest	71	7
Somogy	25	3
Szabolcs-Szatmár	64	7
Szolnok	1	-
Tolna	51	5
Vas	3	-
Veszprém	64	7
Zala	4	-
Nincs adat	6	-
Összes.	957	100 %

Az itélet meghozatalának időpontja

1951			1952.				Nincs adat		
I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.			
	Negyedév				negyedév					
-	1	1	15	117	250	324	232	17	957	fő
-	-	1	2	12	26	34	24	2	100	%

44. számu tábla

Az itélet meghozatalának időpontja a büncselekmény elkövetéséhez viszonyitva

Az itélet időpontja	Az elkövetés időpontja												Össz.
	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.	
	negyedév				negyedév				negyedév				
I.n.é	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
II. "	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
III."	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
IV. "	-	-	2	-	4	4	2	-	-	-	-	-	12
I.n.é.	-	-	-	1	4	11	6	13	35	140	107	-	317
II. "	2	-	2	1	8	19	21	24	108	57	-	-	242
III."	-	-	-	1	4	11	6	13	35	140	107	-	317
IV. "	-	-	3	1	4	1	5	3	11	32	149	18	227
Összes	2	-	9	9	24	61	50	84	167	129	256	18	704 809

45. számu tábla

A büncselekmények jogi minősitése

	Eset	%
Népgazdasági terv elleni büncselekmények	693	72
Sikkasztás	129	14
Lopás	3	-
Közokirathamisitás	101	11
Egyéb	14	2
Nincs adat	17	2
Összesen	957	100

46. számu tábla

Az itélet rendelkezése

	Eset-szám	%	Össz. eset	Össz. %
Elitélik a vádlottat	942	98	957	100
Felmentik a vádlottat	13	2		
Nincs adat	2			

Az elitélt fellebbezésének gyakorisága

	Eset-szám	%
Fellebbezett	26	3
Nem fellebbezett	856	89
Nincs adat	75	8
Összes.	957	100

Az itélet jogereje

	Eset-szám	%	Össz. eset	Össz. %
Jogerős itélet született	911	95		
Nem jogerős az itélet	35	4	957	100
Nincs adat	11	1		

47. számu tábla

Az itéletek jogszabályi hivatkozása

Jogszabály neve		Esetek száma	%
1950:4 tvr 4.§/1/		675	70
LB. 80.208.hat.		3	-
1950:4 tvr 4.§.1.bek. LB. 80.208.hat.	egyszerre	5	-
1950:24 tvr		119	12
BTK 390-4009		86	9
1950:24 tvr. BTK 390-4009	egyszerre	7	-
1950:4 tvr, 4.§./1/ 1950:24 tvr. BTK. 390-4009	egyszerre	6	-
Más jogszabály		21	2
Nincs adat		35	4
Összesen		957	100

48. számu tábla

Az itélet főbüntetésének neme

	Eset	%
Végrehajtható szabadságvesztés	120	13
Felfüggesztett szabadságvesztés	78	8
Javitó-nevelő munka	702	73
Pénzfőbüntetés	28	3
Birói megrovás	10	1
Próbára bocsátás	5	-
Nincs adat	14	2
Összesen	957	100

49. számu tábla

Az itélet főbüntetési nemei és a büncselekmény jogi minősitése

	Népgazd. terv elleni bcs.	Sikkasztás	Lopás	Közokirat hamisitás	Egyéb	Nincs adat	Össz.
Végrehajtható szabadságvesztés	11	54	2	48	4	1	120
Felfüggesztett szabadságvesztés	2	44	-	32	-	-	78
Javitó-nevelő munka	680	11	1	-	8	2	702
Pénzbüntetés	-	12	-	14	2	-	28
Birói megrovás	-	5	-	4	-	1	10
Próbára bocsátás	-	2	-	3	-	-	5
Nincs adat	-	1	-	-	-	13	14
Összesen	693	129	3	101	14	17	957

A javító-nevelő munka tartama

1-3 hónap	4-6 hónap	7-9 hónap	10-12 hónap	1 évnél több	Nem javító-nevelő munka, ill. nincs adat	Összes.	
161	471	51	19	1	254	957	eset
17	50	5	2	-	27	100	%

A fizetéscsökkenés mértéke %-ban

2 %	10 %	15 %	18 %	20 %	25 %	Nincs fizetés-csökkenés, ill. nincs adat	Összes.	
1	145	324	2	180	50	255	957	eset
-	15	34	-	19	5	27	100	%

51. számu tábla

A szabadságvesztés tartama

1-3 hónap	4-6 hónap	7-9 hónap	10-12 hónap	1 évnél tövv	Nem szabadság-vesztési itélet, ill. nincs adat	Össz.	
107	74	6	4	6	760	957	eset
11	7	-	-	-	80	100	%

Pénzfőbüntetés összege

001-200 Ft	201-400 Ft	401-600 Ft	601-800 Ft	800 Ft felett	Nincs pénzfőbün-tetés, ill. nincs adat	Össz.	
8	9	9	1	2	928	957	eset
					97	100	%

52. számu tábla

A mellékbüntetések nemei

	Eset	%
Pénz mellékbüntetés	69	7
Fizetéscsökkentés	702	73
Közügyektől eltiltás	39	4
Több mellékbüntetés egyszerre	10	1
Nincs mellékbüntetés	98	10
Nincs adat	39	4
Összesen	957	100

53. számu tábla

A pénzmellékbüntetés összege

100-200 Ft	201-400 Ft	401-600 Ft	800 Ft felett	Nincs pénzmellék-büntetés, ill. nincs adat	Össz.	
20	30	27	2	878	957	eset
2	3	3	-	92	100	%

A közügyektől eltiltás mértéke /hónapokban/

12 hónap	24 hónap	36 hónap	60 hónap	Nincs közügyektől eltiltás, illetve nincs adat	Össz.	
24	13	10	3	907	957	eset
3	-	-	-	95	100	%

54. számu tábla

A javitó-nevelő munka helye

	Eset	%
Az eljárást kezdeményező üzem	670	70
Más vállalat, más üzem	12	1
Ahová menni akart	15	2
Nem javitó-nevelő munka az itélet	238	25
Nincs adat	22	2
Összesen	957	100

55. számu tábla

A bíróság viszonya a kollektiv elkövetéshez

	Eset	%
Nem emliti a többes elkövetést	61	6
Emliti, de nem foglalkozik vele	22	2
Egy itéletben itélik el, de külön-külön	38	4
Nincs adat, ill. egyedül követte el	836	87
Összesen	957	100

56. számu tábla

Enyhitő körülmények az itéletben

A bíróság enyhitő körülményeket figyelembe vett	825	esetben	86 %
A bíróság enyhitő körülményeket nem vett figyelembe	52	"	5 %
Nincs adat	80	"	8 %
Összesen	957	"	100 %

Az egyes enyhitő körülmények előfordulásának gyakorisága

Büntetlen előélet	390
Családos állapot	284
Beismerő, megbánómagatartás	294
Társadalmi nevelés hiánya	49
Ellenséges célzat hiánya	245
A vádlott osztályhelyzete /246/	246
Fiatal kora	88
Idős kora	4
Öntudat hiánya	37
Munkáját példásan végzi	31
Alkalmilag megtévedt ember	11
Jóhiszemü a vádlott	8
Népgazdaságilag hasznos munkát végzett	12
Politikailag képzetlen	12
Kapitalista környezet hatása alatt cselekedett	1
Magatartása kispolgár	2
Nehéz gyerekkora volt	4

57. számu tábla

A sulyosbitó körülmények fajtái

	Esetben fordult elő
Ismételt munkahelyi fegyelmi vétség	23
Büntetett előélet	46
Személye veszélyes a társadalomra	21
Tettét kiélezett politikai helyzetben követte el	4
Nem talált sulyosbitó körülményeket a biróság	723

58. számu tábla

A büncselekmény jogi minősitése a vádlott állandó lakóhelye szerint

	Népgazdasági terv elleni büncselekmény	Sikkasztás	Lopás	Közokirat-hamisitás	Egyéb	Nincs adat	
Budapest	49	9	-	28	2	2	90
100 ezer lakos feletti nagyváros	39	5	1	2	1	-	48
Nagyváros 40-100 ezer lakos között	24	7	-	5	-	1	37
Egyéb város	53	14	-	5	3	-	75
Szocialista város	60	1	-	-	-	1	62
Nagyközség	268	65	1	34	4	9	381
Kisközség	179	18	1	21	2	3	224
Tanya	4	4	-	2	1	-	11
Nincs adat	17	6	-	4	1	1	29
Összesen	693	129	3	101	14	17	957

59. számu tábla

A büncselekmény jogi minősitése az elitéltek büncselekmény elkövetésekori foglalkozása szerint

Foglalkozás	Büncselekmény jogi minősitése						
	Népgazdasági terv elleni bcs.	Sikkasztás	Lopás	Közokirathamisitás	Egyéb	Nincs adat	
Szakmunkás	58	1	-	4	1	2	66
Betanitott munkás	72	2	1	6	-	1	82
Segédmunkás	468	91	-	47	6	8	620
ÁG fizikai	45	2	1	10	1	1	60
Egyéb	10	3	-	8	1	-	22
Nincs adat	40	30	1	26	5	5	107
Összesen	693	129	3	101	14	17	957

60.számú tábla

Az ideológiai elemek léte az ítéletet hozó bíróságok megyei elhelyezkedése szerint

	Budapest	Baranya	Békés	BAZ	Bács-Kiskun	Csongrád	Fejér	Győr-Sopron	Hajdu-Bihar	Heves	Komárom	Nógrád	Pest	Somogy	Szabolcs-Szatmár	Szolnok	Tolna	Vas	Veszprém	Zala	Nincs adat	Ö
Van ideológiai elem	40	9	1	10	13	1	-	4	54	1	-	63	16	14	14	-	14	2	42	2	2	302
Nincs ideológiai elem	78	134	9	26	35	2	1	43	32	1	-	107	54	10	48	1	37	1	21	2	4	646
Nincs adat	1	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	1	1	1	2	-	-	-	1	-	-	9
Ö	119	143	10	36	48	3	1	48	87	2	-	171	71	25	64	1	51	3	64	4	6	957

61. számu tábla

Az ideológiai elemek léte az itéletekben

Van ideológiai elem	302	31 %
Nincs ideológiai elem	646	68 %
Nincs adat	9	1 %
Összesen	957	100 %

62. számu tábla

Az egyes ideológiai kijelentések előfordulási gyakorisága

Sor-szám	K i j e l e n t é s	Gyako-riság	Ideológiai elemet tar-talmazó ité-let %-ában /ez a 100 %/	Gyakorisá-gi helyezés
1.	A szocializmus előfeltétele, hogy a munkából mindenki kivegye részét	94	31	1
2.	Nem elegendő rendszer nélkül, ötletszerüen dolgozni	55	18	3
3.	A munkához munkafegyelem kell	72	29	2
4.	A munka nálunk becsület és dicsőség dolga	53	18	3
5.	A munkás ma már nem a kizsákmányolók profitját növeli	35	12	7
6.	Nálunk a munkás a közösség javára dolgozik	32	12	7
7.	A munkás munkája ellenértékét közvetlenül megkapja a szocializmusban	33	12	7
8.	A munkás munkája ellenértékét közvetve megkapja	27	9	8
9.	A munkás munkája ellenértékét szociális juttatások formájába kapja meg	8	2	
10.	A szocializmusban szükségszerü a munkaerőátirányitás	21	7	10
11.	A szocializmusban a dolgozók maguknak dolgoznak	18	6	11
12.	A munkaerővándorlás megakadályozása társadalmi feladat	12	4	

Sor-szám	K i j e l e n t é s	Gyakoriság	Ideológiai elemet tartalmazó itélet %-ában /ez a 100 %/	Gyakorisági helyezés
13.	A munkafegyelem biztositása társadalmi feladat	25	8	9
14.	A tervek teljesitésének feltétele a munkafegyelem megszilárditása	40	13	6
15.	Nálunk a dolgozó nép hatalma érvényesül	2	-	
16.	Társadalmi rendünk alapja a munka	11	4	
17.	Szocialista fejlődésünk alapja a tervgazdálkodás	45	15	4
18.	A tervgazdálkodás része a vállalati terv	28	9	8
19.	Fejlődésünk, előrelépésünk csak a tervek teljesitésével lehetséges	35	12	7
20.	Az állami tulajdon /társadalmi tulajdon/ a dolgozók érdekét szolgálja	6	2	
21.	A terv teljesitésébe minden dolgozó munkája bele van számitva	33	12	7
22.	Nálunk nem kell a munkásnak a gyári kapuk előtt munka nélkül ácsorognia	23	7	10
23.	Nálunk munkaerőhiány van	25	8	9
24.	A munkafegyelem be nem tartása kárt okoz	42	14	5
25.	Mindenkit a megfelelő helyre állitottak, ott kell helytállnia	26 /26/	8	8

Sor-szám	K i j e l e n t é s	Gyako-riság	Ideológiai elemet tar-talmazó ité-let %-ában /ez a 100 %/	Gyakorisági helyezés
26.	A kétlakiság káros a szocializmusra	9	3	
27.	Társadalmunkban kedvező munkafeltételek mellett dolgozhat a munkás	11	4	
28.	Társadalmunkban a munka szerinti bérezés elve érvényesül	4	1	
29.	Társadalmunkban a munkás megfelelő bért kap	10	3	
30.	Az ötéves terv dolgozóink jólétének alapja	8	2	
31.	Az életszinvonal nálunk folyamatosan emelkedik	3	-	
32.	Nálunk mindenki képességei szerint dolgozik	10	3	
33.	A munkakönyv fontos eszköz a munkaerővándorlás megakadályozásában	11	4	
34.	A munkakönyv bevezetése jelentős lépés a munkaerőgazdálkodásban	7	2	

/302 = 100 %/

		Gyakoriság % 100 = 302
a dolgozó	veszéleztet	81
	sért	44
	károsit	13
	nehézséget okoz	3
	gyengit	9
	gátol	25

Az elitélt személyiségét jellemzi	Nem értékeli az eredményeket	19
	Nem hálás a jólélétért	8
	Nem látja be, mit kell tennie	24
	Nem állt ott helyt, ahová állitották	13
	Zürzavart, anarchiát okozott	8
	Nem ismerte fel a kapitalizmus-szocializmus közötti különbséget	14
	Érdekét a társadalom érdeke elé állitotta	13
	Munkaerejét kivonta a társadalomból	12
	Megkárositotta a társadalmat	11
	Elősegitette a munkaerővándorlást	8
	Fegyelmezetlen ember	11
	Nincs ilyen ideológiai kijelentés	885

65. számu tábla

A dolgozóval szembeni követelmények

A munkában legyen fegyelmezett	45
Ott dolgozzon, ahová állitották	20
Az előirások és követelmények szerint dolgozzon	12
Legjobb tudása szerint kell dolgoznia	14
Képességei szerint kell dolgoznia	13
Meg kell szüntetni a kétlaki életmódot	9
Nincs ilyen ideológiai kijelentés	879

Az elitéltek csoportjai

Öntudatos dolgozók körébe	4
Öntudatlan dolgozók körébe	41
Öntudatlan, de nem ellenséges csoportba	12
Öntudatlan, ellenséges csoportba	1
Képzetlen, politikailag elmaradottak közé	17
Szociális vivmányt nem értékelők közé	9
A mult maradványait magukkal cipelők közé	16
Önző, anyagias dolgozók közé	16
Kétlakiak körébe	3
Kártevők csoportjába	4
Nincs ilyen ideológiai kijelentés	382

66. számu tábla

A példásan dolgozó, követésre méltó dolgozók jellemzői

Öntudatosak	30
Becsületesek	6
Lelkesek	11
Tudják, az országot maguknak épitik	5
Nem helyezik önző, anyagi érdekeiket a társadalom érdekei elé	12
Kötelességtudóak	24
Nincs ilyen ideológiai kijelentés	900

Ellentétpárok az itéletben

Mult - jelen	7
Szocializmus - kapitalizmus	27
Kizsákmányolás - igényes elosztás	9
Öntudatos - öntudatlan	8
Tervszerüség - anarchia	15
Munkafegyelem - anarchia	3
Nem szerepel összehasonlitás	184

F Ü G G E L É K

A kutatás módszertani problémái

A kutatás azoknak az itéleteknek feldolgozására vállalkozott, amelyek az Uj Magyar Központi Levéltár iratanyagában találhatóak. Az UMKL Munkaerőtartalékok Hivatalának dobozai 1000 itéletet tartalmaztak 1952-ből. Ez a ténylegesen hozott itéletek töredéke ugyan /1952-ben 7.500 itélet született/, de több mint huszonöt év távlatából még ennek a mennyiségnek is örülhettünk, ugyanis az itéleteket az iratnyilvántartás szabályai szerint 1957-ben meg kellett volna semmisiteni.

Az itéleteket ADATLAPRA másoltuk át. Ennek egy példányát a Függelékben is közzétesszük. Az adatlap információit kódoltuk, majd számitógépes elemzést végeztünk.

A legfontosabb változókat a Függelék szintén tartalmazza. A változóeloszlások elkészitése után néhány problémakör mentén változócsoportokat hoztunk létre, e változócsoportokat strukturális elemzésnek vetettük alá. A strukturális elemzés lényege, hogy a változók belső eloszlása alapján korrelációs mátrixot rajzolhatunk fel. Ebben pontosan jellemezhetőek a változók aszerint, hogy az elemzésre kijelölt változócsoporton belül ható, avagy függő tipusu változók-e, meghatározható továbbá a változók közötti kapcsolatok erőssége. A strukturális elemzések mátrixait is tartalmazza a Függelék.

A korrelációk alapján kétdimenziós, illetve háromdimenziós táblákat készitettünk. A táblák elemzésének eredményei szerepelnek a kutatási jelentésben is.

A matematikai-statisztikai elemzéseket Dénes Tamás készitette.

I. Az elitéltek társadalmi helyzetét jellemző változók

A., A minta elemzése

Az elitéltek társadalmi státuszát a következő változókkal jellemeztük: Nem, kor, elitélt születési helyének tipusai, az elitélt állandó lakóhelyének tipusai, az állandó lakóhely megyei beosztása, az ideiglenes lakóhely tipusai, az eltartott személyek száma. családi állapot, házastárs foglalkozása, az elitélt vagyoni helyzete, legmagasabb iskolai végzettség, az elitélt szakképzettsége, apa foglalkozása, anya foglalkozása, az elitélt jövedelme, az elitélt családi-szociális problémái, az életut legelső foglalkozása.

A feldolgozás során a változók alapeloszlásának elkészitése mellett megvizsgáltuk e változócsoport strukturális összefüggéseit, emellett kétdimenziós táblákat készitettünk egy-két változó legfontosabb összefüggéseinek bemutatására. /Kor, nem, apa foglalkozása mentén készültek ezek a táblázatok./

A strukturális elemzés megállapitásai szerint a változócsoport legfontosabb ható tipusu változói a következő változók voltak: A születési hely tipusai /40 %-ban ható, 17 %-ban függő tipusu változó/; Az állandó lakóhely tipusai /36 %/ 17 %/; A legmagasabb iskolai végzettség /33 %/20 %/; Családi állapot /38 %/18 %/. Ezek voltak tehát azok a változók, amelyek a társadalmi státuszt leiró változók összefüggéseit a leginkább meghatározták.

A vagyoni helyzet /33 %/53 %/; Az ideiglenes lakóhely tipusa /34 %/49 %/; Szakképzettség /31 %/61 %/ és az apa foglalkozása /36 %/48 %/ a leginkább függő tipusu változók.

E változók eloszlása tehát a társadalmi státuszt meghatározó változócsoport függvényében alakult. A leginkább ható tipusu változókat első pillantásra szemügyre véve az a benyomásunk támad, hogy a társadalmi státuszt az elitéltek térbeli eloszlása nagymértékben meghatározza.

A lakóhely tipizálásáról a következőket kell elmondanunk. Adataink alapján az elitélteket megpróbáltuk településkategóriákba sorolni mind az állandó lakóhely, mind a születési hely tekintetében. Először elkészitettük a lakóhelyek 1952-es beosztását, - ehhez az 1950-es településrendezési rendelkezések megvoltak -, majd a biróságok által kötelezően jegyzett adatok alapján a településtipust kódoltuk. A következő településtipusokat alkalmaztuk: Főváros, 100 ezer lakos feletti nagyváros, 40-100 ezer lakosu város. Egyéb város, Szocialista város, Nagy község, Kisközség, Tanya.

A települések tipusainak megalkotásakor a következő problémával találtuk szembe magunkat. Ebből az időből - és későbbről sem - szociológiailag releváns településbesorolás nem áll rendelkezésünkre. A nagyközség-kisközség elhatárolás államigazgatási elhatárolás, amit mi - jobb hiján - szociológiai értelemben fogtunk fel. Azonban csak annyiban jelent ez a két községtipus némi különbséget, amennyiben a nagyközség tipus jelentősebb településnek mondható, mint a kisközség. A nagyközségek kijelölése ugyanis ezt az egy dimenziót - még ha politikai szempontok torzitják is - figyelembe veszi. Az igazi különbségeket nem itt, hanem a város és falu határának vonala mentén érezzük.

A városok esetében helyzetünk könnyebb volt, mivel sikerült a városok lakossága alapján elkésziteni a korabeli városhálózat tipusait. A 100 ezer lakos feletti nagyváros tipusa lényegében a megyei városokat jelöli, de 1950-54. között ilyen kategória éppen nem létezett. A szocialista városok tipusának megalkotását a várostipus és az iparositás közötti szoros kapcsolat tette indokolttá. E várostipust fenntartottuk a születési helynél is - tudva azt, hogy az elitéltek jóval e várostipus létrehozása előtt születtek, - kiváncsiak voltunk azonban az iparositás következtében létrejövő népességmozgásokra is, amit e kategórián belül is mérni reméltünk.

II. Mobilitás a munkaszervezetben és a társadalomban

Az itéletek adatai alkalmat adtak az elitéltek munkaszervezeten belüli, de bizonyos sajátos társadalmi szituációk közötti mozgásának mérésére. Meg kell jegyeznünk, bár négy munkahelyről vettünk fel adatokat, elemezhető adatsoraink csak az első három munkahelyről vannak. Ennek az az oka, /az is lehet az oka/ hogy négy munkahelye nem mindenkinek volt, másrészt a bíróságoknak nem volt kötelező a munkahelyi életutat jelző tények rögzitése. Igy a mérés során azt az elvet követtük, ahol egy munkahely volt feltüntetve, ott az elitéltet egy munkahelyes dolgozónak vettük, mivel

A városok esetében helyzetünk könnyebb volt, mivel sikerült a városok lakossága alapján elkésziteni a korabeli városhálózat tipusait. A 100 ezer lakos feletti nagyváros tipusa lényegében a megyei városokat jelöli, de 1950-54. között ilyen kategória éppen nem létezett. A szocialista városok tipusának megalkotását a várostipus és az iparositás közötti szoros kapcsolat tette indokolttá. E várostipust fenntartottuk a születési helynél is - tudva azt, hogy az elitéltek jóval e várostipus létrehozása előtt születtek, - kiváncsiak voltunk azonban az iparositás következtében létrejövő népességmozgásokra is, amit e kategórián belül is mérni reméltünk.

II. Mobilitás a munkaszervezetben és a társadalomban

Az itéletek adatai alkalmat adtak az elitéltek munkaszervezeten belüli, de bizonyos sajátos társadalmi szituációk közötti mozgásának mérésére. Meg kell jegyeznünk, bár négy munkahelyről vettünk fel adatokat, elemezhető adatsoraink csak az első három munkahelyről vannak. Ennek az az oka, /az is lehet az oka/ hogy négy munkahelye nem mindenkinek volt, másrészt a bíróságoknak nem volt kötelező a munkahelyi életutat jelző tények rögzitése. Igy a mérés során azt az elvet követtük, ahol egy munkahely volt feltüntetve, ott az elitéltet egy munkahelyes dolgozónak vettük, mivel

igy legalább információt nyertünk a munkaszervezeten belüli mozgásról, a kilépések motivumairól, inditékairól. E feltételezést elejtve nem tudtunk volna mit kezdeni a több munkahelyes életutakkal, nem tudtuk volna azt - még ha alacsonyabb valószinüségi fokot is értünk igy el - megközelitőleg sem befogni.

I. Társadalmi helyzetet jelölő változók strukturális elemzése

Páronkénti változó-struktúra /normál fedési matrix/

Függés

Hatás

	2.V	3.V	4.V	5.V	6.V	7.V	8.V	9.V	11.V	12.V	13.V	14.V	16.V	17.V
2.V	1.000	0.221	0.316	0.332	0.292	0.384	0.240	0.973	0.335	0.376	0.371	0.397	0.263	0.424
3.V	0.023	1.000	0.055	0.048	0.051	0.064	0.116	0.121	0.080	0.059	0.069	0,057	0.045	0.070
4.V	0.060	0.091	1.000	0.521	0.208	0.136	0.102	0.128	0.138	0.138	0.168	0.165	0.116	0.153
5.V	0.055	0.072	0.474	1.000	0.348	0.103	0.082	0.116	0.103	0.113	0.140	0.151	0.110	0.128
6.V	0.015	0.025	0.062	0.114	1.000	0.045	0.027	0.036	0.037	0.063	0.039	0.047	0.038	0.046
7.V	0.334	0.403	0.460	0.401	0.546	1.000	0.459	0.519	0.580	0.562	0.568	0.610	0.408	0.602
8.V	0.036	0.156	0.084	0.074	0.074	0.108	1.000	0.173	0.127	0.097	0.111	0.105	0.070	0.145
9.V	0.224	0.238	0.152	0.152	0.145	0.183	0.251	1.000	0.169	0.184	0.187	0.196	0.109	0.197
11.V	0.328	0.550	0.506	0.437	0.495	0.623	0.589	0.519	1.000	0.584	0.649	0.637	0.449	0.645
12.V	0.105	0.132	0.188	0.170	0.285	0.240	0.161	0.211	0.231	1.000	0.232	0.274	0.148	0.234
13.V	0.413	0.527	0.669	0.649	0.574	0.656	0.558	0.619	0.697	0.627	1.000	0.705	0.611	0.677
14.V	0.307	0.315	0.501	0.522	0.500	0.565	0.399	0.498	0.551	0.582	0.570	1.000	0.404	0.573
16.V	0.035	0.056	0.088	0.091	0.096	0.083	0.064	0.069	0.083	0.082	0.103	0.093	1.000	0.100
17.V	0.219	0.275	0.346	0.324	0.354	0.422	0.403	0.375	0.421	0.380	0.413	0.438	0.313	1.000

A VÁDLOTT NEME

2.V H = 27 % HR = 14 %
F = 37 % FR = 37 %

A VÁDLOTT KORA

3.V H = 31 % HR = 21 %
F = 11 % FR = 1 %

A VÁDLOTT SZÜLETÉSI HELYE

4.V H = 40 % HR = 27 %
F = 17 % FR = 15 %

A VÁDLOTT ÁLLANDÓ LAKÓHELYE

5.V H = 36 % HR = 27 %
F = 17 % FR = 13 %

AZ ÁLLANDÓ LAKÓHELY MEGYEI BEOSZTÁSA

6.V H = 37 % HR = 28 %
F = 11 % FR = 0 %

AZ IDEIGLENES LAKÓHELY TIPUSAI

7.V H = 34 % HR = 26 %
F = 49 % FR = 49 %

AZ ELTARTOTT SZEMÉLYEK SZÁMA

8.V H = 32 % HR = 25 %
F = 13 % FR = 7 %

A CSALÁDI ÁLLAPOT

9.V. H = 38 % HR = 32 %
F = 18 % FR = 18 %

A VÁDLOTT VAGYONI HELYZETE

11.V H = 33 % HR = 25 %
F = 53 % FR = 53 %

LEGMAGASABB ISKOLAI VÉGZETTSÉG

12.V H = 39 % HR = 27 %
F = 20 % FR = 20 %

A VÁDLOTT SZAKKÉPZETTSÉGE

13.V H = 31 % HR = 27 %
F = 61 % FR = 61 %

APA FOGLALKOZÁSA

14.V H = 36 % HR = 28 %
F = 48 % FR = 48 %

A VÁDLOTT JÖVEDELME

16.V H = 29 % HR = 22 %
F = 10 % FR = 1 %

A VÁDLOTT CSALÁDI-SZOCIÁLIS PROBLÉMÁI

17.V H = 35 % HR = 29 %
F = 36 % FR = 36 %

A társadalmi helyzetet jellemző változók tulajdonságai:

H = Ható tipus

F = Függő tipus

HR = összhatás a rendszerre

FR = Össz függés a rendszertől

/A %-ok a hatások <u>erősségét</u> jelzik./

III. Összefüggés a társadalmi státusz és a jogi szabályozás között

Az elemzés céljára kiválasztottuk azokat a legfontosabb változókat, amelyek a társadalmi státuszt leirják. Emellett kiválasztottuk azokat a jogi változókat is, amelyekkel jellemezhető a jogi szabályozás. Ezeket a változókat strukturális elemzésnek vetettük alá. A társadalmi státuszt a következő változókkal jellemeztük: A vagyoni helyzet, Az elitélt szakképzettsége, Apa foglalkozása, Az elitélt jövedelme.

A jogi szabályozás jellemzésére a következő változókat emeltük ki: Az itéletet hozó megyei bíróság, Az itélet főbüntetésének neme, A szabadságvesztés büntetés tartama, A javitó-nevelő munka tartama, A büncselekmény jogi minősitése, Enyhitő körülmények léte az itéletben, Ideológiai elemek léte az itéletben.

II. A társadalmi státusz és a jogi szabályozás közötti strukturális összefüggések

Büntetőjogi ítéletek 1952-ből

	← Függés										
	11.V	13.V	14.V	16.V	79.V	85.V	86.V	87.V	94.V	97.V	104.V
11.V →	1.000	0.649	0.637	0.449	0.242	0.591	0.597	0.508	0.577	0.527	0.465
13.V →	0.697	1.000	0.705	0.611	0.583	0.649	0.661	0.567	0.639	0.584	0.516
14.V →	0.551	0.570	1.000	0.404	0.470	0.526	0.522	0.455	0.518	0.443	0.386
16.V →	0.083	0.103	0.093	1.000	0.098	0.078	0.076	0.083	0.078	0.056	0.053
79.V →	0.050	0.049	0.054	0.045	1.000	0.052	0.047	0.063	0.053	0.038	0.037
85.V →	0.437	0.445	0.458	0.298	0.405	1.000	0.791	0.786	0.903	0.391	0.236
86.V →	0.532	0.545	0.545	0.369	0.461	0.964	1.000	0.765	0.902	0.448	0.316
87.V →	0.184	0.188	0.203	0.161	0.263	0.400	0.309	1.000	0.378	0.137	0.112
94.V →	0.415	0.425	0.442	0.295	0.415	0.886	0.722	0.735	1.000	0.369	0.222
97.V →	0.583	0.587	0.586	0.404	0.555	0.629	0.576	0.488	0.614	1.000	0.379
104.V →	0.306	0.306	0.317	0.221	0.334	0.232	0.241	0.235	0.223	0.204	1.000

↓ Hatás

AZ ELITÉLT VAGYONI HELYZETE

11.V H = 46 % HR = 37 %
F = 55 % FR = 55 %

AZ ELITÉLT SZAKKÉPZETTSÉGE

13.V H = 42 % HR = 38 %
F = 62 % FR = 62 %

AZ APA FOGLALKOZÁSA

14.V H = 48 % HR = 38 %
F = 48 % FR = 48 %

AZ ELITÉLT JÖVEDELME

16.V H = 36 % HR = 32 %
F = 10 % FR = 1 %

AZ ITÉLETET HOZÓ BIRÓSÁG MEGYEI ELHELYEZKEDÉSE

79.V H = 44 % HR = 40 %
F = 0 % FR = 0 %

AZ ITÉLET FŐBÜNTETÉSÉNEK NEME

85.V H = 60 % HR = 48 %
F 2 51 % FR = 51 %

A SZABADSÁGVESZTÉS BÜNTETÉS TARTAMA

86.V H = 55 % HR = 44 %
F = 58 % FR = 58 %

A JAVITÓ-NEVELŐ MUNKA TARTAMA

87.V H = 56 % HR = 45 %
F = 23 % FR = 23 %

A BÜNCSELEKMÉNY JOGI MINŐSITÉSE

94.V H = 59 % HR = 47 %
F = 49 % FR = 49 %

ENYHITŐ KÖRÜLMÉNYEK AZ ITÉLETBEN

97.V H = 38 % HR = 31 %
F = 54 % FR = 54 %

AZ IDEOLÓGIAI ELEMEK LÉTE AZ ITÉLETBEN

104.V H = 32 % HR = 26 %
F = 26 % FR = 26 %

H: Ható-tipus

F: Függő-tipus

HR: Összhatás /rendszerre/

FR: Összefüggés /rendszertől/

IV. A jogi változócsoport és a munkaszervezeti pozíciót jelölő változócsoport strukturális elemzése

Az elemzéshez a következő változókat választottuk ki: Az eljárást kezdeményező vállalat sajátos területe, Az elítéltek foglalkozása a büncselekmény elkövetésének idején, Az elítélt cselekedetének tipusa, Az igazolatlanul hiányzott müszakszám. A munkahely elhagyásának motivuma, Az elkövetét egyéni-társas jellege, A dolgozó konfliktusvállalásának jellemzői.

A jogi változócsoportba tartozott: Az itéletet hozó megyei bíróság területi elhelyezkedése. A büncselekmény jogi minősitése. A főbüntetési nemek, Az anyhitő körülmények léte az itéletben, Az ideológiai elemek léte az itéletben.

III. A jogi változócsoport és a munkaszervezeti változócsoportok közötti strukturális elemzés mátrixa

	59.V	60.V	61.V	62.V	63.V	64.V	65.V	70.V	79.V	85.V	94.V	97.V	104.V
59.V	1.000	0.079	0.103	0.126	0.111	0.098	0.114	0.124	0.554	0.131	0.124	0.083	0.069
60.V	0.187	1.000	0.202	0.309	0.267	0.275	0.312	0.284	0.289	0.306	0.306	0.244	0.158
61.V	0.121	0.097	1.000	0.258	0.205	0.094	0.109	0.072	0.198	0.253	0.293	0.076	0.050
62.V	0.234	0.254	0.423	1.000	0.178	0.229	0.265	0.286	0.238	0.169	0.164	0.202	0.168
63.V	0.201	0.218	0.329	0.176	1.000	0.273	0.309	0.615	0.284	0.265	0.261	0.199	0.200
64.V	0.541	0.609	0.508	0.574	0.667	1.000	0.987	0.550	0.598	0.649	0.627	0.679	0.442
65.V	0.569	0.641	0.538	0.610	0.693	0.973	1.000	0.587	0.626	0.681	0.660	0.610	0.479
70.V	0.150	0.153	0.075	0.191	0.420	0.144	0.170	1.000	0.213	0.134	0.130	0.119	0.130
79.V	0.221	0.049	0.066	0.052	0.064	0.044	0.051	0.072	1.000	0.052	0.053	0.038	0.037
85.V	0.419	0.416	0.742	0.270	0.423	0.417	0.462	0.323	0.405	1.000	0.903	0.391	0.236
94.V	0.394	0.410	0.849	0.261	0.415	0.390	0.434	0.314	0.415	0.886	1.000	0.369	0.222
97.V	0.487	0.568	0.431	0.539	0.518	0.576	0.616	0.490	0.555	0.629	0.614	1.000	0.379
104.V	0.244	0.222	0.157	0.289	0.345	0.245	0.281	0.353	0.334	0.232	0.223	0.204	1.000

AZ ELJÁRÁST KEZDEMÉNYEZŐ VÁLLALAT SAJÁTOS TERÜLETE

59.V H = 31 % HR = 31 %
F = 17 % FR = 11 %

AZ ELITÉLT FOGLALKOZÁSA A BÜNCSELEKMÉNY ELKÖVETÉSEKOR

60.V H = 38 % HR = 29 %
F = 26 % FR = 26 %

AZ ELITÉLT CSELEKEDETÉNEK FAJTÁJA

61.V H = 42 % HR = 35 %
F = 20 % FR = 11 %

AZ IGAZOLATLANUL HIÁNYZÓ TT MÜSZAKSZÁM

62.V H = 32 % HR = 30 %
F = 23 % FR = 23 %

A MH. ELHAGYÁSÁNAK MOTIVUMAI

63.V H = 38 % HR = 35 %
F = 27 % FR = 27 %

AZ ELKÖVETÉS EGYEDI-TÖBBES JELLEGE

64.V H = 39 % HR = 29 %
F = 61 % FR = 61 %

A TÖBB ELKÖVETŐ KAPCSOLATAINAK JELLEGE

65.V H = 36 % HR = 33 %
F = 63 % FR = 63 %

A DOLGOZÓ KONFLIKTUSVÁLLALÁSAINAK MOTIVÁCIÓI

70.V H = 39 % HR = 32 %
F = 17 % FR = 16 %

AZ ITÉLETET HOZÓ BIRÓSÁG MEGYEI ELHELYEZKEDÉSE

79.V H = 39 % HR = 39 %
F = 22 % FR = 1 %

AZ ITÉLET FŐBÜNTETÉSÉNEK NEME

85.V H = 39 % HR = 36 %
F = 45 % FR = 45 %

A BÜNCSELEKMÉNY JOGI MINŐSITÉSE

94.V H = 39 % HR = 35 %
F = 44 % FR = 44 %

ENYHITŐ KÖRÜLMÉNYEK AZ ITÉLETBEN

97.V H = 32 % HR = 24 %
F = 53 % FR = 53 %

AZ IDEOLÓGIAI ELEMEK LÉTE AZ ITÉLETBEN

104.V H = 26 % HR = 20 %
F = 26 % FR = 26 %

H: Ható-tipus

F: Függő-tipus

HR: Összhatás /rendszere/

FR: Összefüggés /rendszertől/

A D A T L A P /Sorszám:...../

Az itélet leváltári száma:

.....

/Minden egyes vád alá helyezett személyről egy adatlapot kell felvenni, függetlenül attól, hogy elitélték-e, avagy sem. Ha az itéletben /eljárásban/ több személy szerepel, mindegyikről készüljön adatlap!/

1/ A vádlott neme: 1. Férfi
2. Nő

2/ A vádlott életkora: .....év

3/ A vádlott születési helye: .....

4/ A vádlott lakóhelye: .....

5/ A vádlott ideiglenes lakóhelye:.....
9/ nincs adat

/Az ideiglenes lakóhelyet az itélet egészéből kell következtetni. Néha csak rejtett utalások vannak rá, pl.: több száz kilométerre levő munkahely./

6/ A vádlott által eltartott családtagok - esetleg személyek - száma:
9/ nincs adat

/A feleség csak akkor számit az eltartottak közé, ha ez az itélet adataiból konkrétan következik, egyébként nem./

A gyerekek, szülők, testvérek viszont beletartoznak. Esetükben természetesen csak akkor beszélhetünk eltartottakról, ha önálló jövedelemmel nem rendelkeznek. Ez nem az életkortól függ./

7/ A vádlott házastársának - élettársának - foglalkozása

.....

9/ nincs adat

8/ A vádlott vagyoni helyzete: .....

.....

8/ nincs vagyona

9/ nincs adat

9/ A vádlott legmagasabb iskolai végzettsége: .....

9/ nincs adat

10/ A vádlott szakképzettsége: .....

8/ nincs szakképzettsége

9/ nincs adat

/A kérdés megválaszolásához figyelembe kell venni a 9/ kérdés válaszát, valamint a foglalkozási adatokat. Szakképzettségnek csak azt fogadjuk el, ami szakmunkás bizonyitvánnyal igazolható. Nem minősül szakképzett egyénnek pl. a 4-elemis vájár./

11/ A vádlott szüleinek foglalkozása, sorrendben.
/Az 1945 előtti foglalkozást külön jelölni kell./

Apa .....
.....
.....

9/ nincs adat

anya .....
.....
.....

9/ nincs adat

12/ A vádlottra, családjára vonatkozó egyéb - még nem lejegyzett - információk /egészségi állapot - szülők, testvérek, vádlott esetében - testvérek életkörülményei, szülők családi, szociális helyzete/

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

9/ nincs adat

13/ Az itélet tényállási részének ismertetése /azaz: mit, mikor, hogyan, milyen körülmények között tett a vádlott?/

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

14/ A büncselekmény elkövetését mivel indokolta a vádlott? /azaz, mivel védekezett?/

.....

.....

.....

8/ nem védekezett semmivel

9/ nincs információ

/A 8/ és 9/ megkülönböztetése nehéz, de nem lehetetlen!/

15/ A cselekményt egyedül, mindenkitől függetlenül követte-e el a vádlott, avagy többen egyszerre?

1. egyedül, másoktól függetlenül
2. egyedül, mások biztatására
3. másokkal együtt

9/ nincs adat

16/ Amennyiben többen követték el a cselekményt, milyen kapcsolat van közöttük? /pl. rokoni, baráti, munkatársi/

.....

17/ A bíróság állapitotta-e meg az elkövetők között valamilyen kapcsolatot? Utal-e a többi elkövetőre?

.....

18/ Amennyiben közös cselekményelkövetés van a levéltári itéletek között, a hivatkozott itéletek száma.....

.....

19/ A vállalat és a dolgozó között felmerült-e valamilyen vitás kérdés, konfliktus?

1. Igen
2. Nem
9/ Nincs adat

Ha igen, mi volt az?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

20/ Igazolatlan hiányzás esetében hányszor hiányzott a dolgozó? .....

8/ Nem volt igazolatlan hiányzás

9/ Nincs adat

21/ A munkahely elhagyása - önkényes kilépés, stb. - milyen indokok, motivumok hatására történt?

.....

8/ Nem hagyta el munkahelyét

9/ Nincs adat

/A vádlott vallomásából és az itélet többi részéről állapitható meg./

22/ A dolgozó emlitésre kerülő szociális és bér problémáira milyen vállalati reakciók történtek?

.....

.....

.....

8/ Nem került sor reakcióra

9/ Nincs adat

/Az itélet egészéből kell megfogalmazni. Ne feledjük, hogy a merev, rugalmatlan vállalati magatartás - pl. a hatgyerekes családapa lehetséges kényszerhelyzetéről nem vesznek tudomást, a terhes nőt nem helyezik át könnyebb munkakörbe - is reakciónak minősül./

23/ Milyen vállalatvezetői magatartás, taktikázás rajzolódik ki az itélet egészét alapul véve? A feljelentést megelőzi-e vállalton belüli fegyelmi vagy nem; ki tárgyal a dolgozóval és hogyan, pl. a müvezető beigér szabadságot, amit az igazgató eleve megtagad, stb.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

24/ A vádlott jövedelme .....

9/ Nincs adat

/Ez a jövedelmi adat az itélet rendelkező részében megfogalmazott összeg./

25/ A vádlott munkahelyének adatai

Munkahelyek	Foglalkozások	Jövedelmek	A munkahelyváltoztatás okai

Megjegyzés:

A vádlott munkahelyét sorrendben, telephely, vállalat, stb. megjelöléssel kell feltüntetni. Jelölni kell továbbá - ha lehetséges - az ott töltött időt is.

Jelölni kell: a nem szervezett munkahelyen eltöltött foglalkozást is. Pl. alkalmi munkás, stb.

Az okok mellett, ha van adat, a körülményeket fontos feltüntetni. Fel kell tüntetni az önkényes kilépéseket, még akkor is, ha a vádlott nem helyezkedett el ujra-

26/ A munkahelyváltoztatások közben esett-e a vádlott kötelező munkaközvetités alá?

.....

8/ Nem esett

9/ Nincs adat

27/ Amennyiben kötelező munkaközvetités alá esett, hová, hányszor közvetitették ki?

.....

.....

.....

8/ Nem volt kötelező munkaközvetités

9/ Nincs adat

28/ A munkakönyvvel kapcsolatban elkövetett büncselekmény jelentett-e a vádlott számára előnyösebb munkavállalói pozíciót?

1. Igen

2. Nem

Ha igen, miben, miért és hogyan?

.....

.....

.....

9/ Nincs információ

29/ Munkaerőtoborzás utján került-e vádlott valamelyik munkahelyére?

1. Igen

2. Nem

Ha igen, melyikre?

.....
.....
.....

9/ Nincs adat

30/ A vádlott eredeti - első munkábaállásakori - foglalkozása

.....

9/ Nincs adat

31/ A vádlott munkahelye a büncselekmény elkövetésekor /illetve az a munkahelye, amellyel összefüggésben a büncselekményt elkövette/: .....

.....

/Ez lehet két munkahely is. Ha például: közokirathamisitást követett el, feltétlenül két munkahelyről kell említést tenni. Kilépés, igazolatlan hiányzás esetében azonban csak egyet kell beirni./

32/ A vádlott foglalkozása a büncselekmény elkövetésekor

.....

9/ Nincs adat

33/ Azok a munkahelyről, foglalkozásról szóló információk, amelyek még nem kerültek feljegyzésre: .....
.....
.....
.....
.....

9/ Nincs egyéb információ

34/ A büncselekmény elkövetésének időpontja. Folyamatos elkövetés esetében az első büntetés alá eső cselekmény időpontja: .....

35/ Az ítéletet hozó bíróság székhelye:

.....

36/ Az ítélet időpontja: .....

37/ Az ítélet 1. elítéli a vádlottat
2. felmenti a vádlottat

38/ A büncselekményt megállapitó ítélet jogszabályi /LB hat/ hivatkozása

.....

39/ A bünösséget megállapitó ítélet milyen büncselekmény elkövetésében marasztalja el a vádlottat?

.....

40/ Az itélet fő büntetési neme

1. Végrehajtható szabadságvesztés
2. Felfüggesztett szabadságvesztés
3. Javító-nevelő munka
4. Pénzbüntetés
5. Egyéb, éspedig: .....
   .....

41/ A főbüntetés tartalma:...../ideje, összege/

42/ Az esetleg kiszabott mellékbüntetés neme, összege:

.....

43/ Jogerős-e az itélet?

1. Igen
2. Nem

44/ Fellebbezett-e a vádlott?

1. Igen
2. Nem

9/ Nincs adat

45/ A javító-nevelő munkát hol, milyen vállalatnál kell letölteni?

.....

8/ Az itélet nem javító-nevelő munka

9/ Nincs adat

46/ Milyen sulyosbitó körülményeket vett figyelembe a bíróság?

.....

.....

8/ Nem talált ilyet

9/ Nincs adat

47/ Tartalmaz-e az itélet ideológiai elemeket?

1. Igen

2. Nem

Ha igen, milyeneket?

/Érdekösszhangra, népgazdasági terv elsődlegességére való hivatkozások, stb./

Megjegyzések, az eset rövid leirása: .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

48/ Milyen enyhitő körülményeket vett figyelembe e bíróság?

1. Büntetlen előélet
2. családos állapot
3. beismerő, megbánó
4. a vádlott osztályhelyzete
5. az ellenséges célzat hiánya

.....
.....

8/ Nem vett figyelembe ilyet
9/ Nincs adat

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....